

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

ПЕДАГОГ ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ

Методичний посібник

Випуск 1

Київ – 2009

УДК 377.1
ББК 74.5
П 24

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту професійно-технічної освіти АПН України
(Протокол № 8 від 08.10.2009)*

Рецензенти:

*Григор'єва Валентина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент;
Манько Володимир Миколайович, доктор педагогічних наук, професор;
Петренко Лариса Михайлівна, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник*

Загальна редакція

Герлянд Тетяна Миколаївна, кандидат педагогічних наук

П24 Педагог професійної школи [Текст]: Методичний посібник (за матеріалами Всеукраїнського науково-методичного семінару «Інноваційні методики у професійній підготовці кваліфікованих робітників (21 вересня 2009 р.)» / За заг. ред. Т.М.Герлянд. – К.: ІПТО АПН України, 2009. – Вип. 1. – 232 с.

У першому виданні методичного посібника висвітлено актуальні питання науково-методичного забезпечення професійної підготовки кваліфікованих робітників, розглянуто педагогічні технології, авторські методики, інформаційне забезпечення, якість та деякі проблеми і перспективи їхньої підготовки у сучасних ПТНЗ України.

©ІПТО АПН України, 2009
УДК 377.1
ББК 74.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

До питання формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників (<i>Нестерова Л. В.</i>)...	7
Сучасне дидактичне забезпечення підготовки кваліфікованих робітників аграрного профілю (<i>Петрова М. Я.</i>).....	13
Спрямування освітніх інноваційних процесів на модернізацію професійного навчання (<i>Гаврилюк О. О.</i>)	22
Соціальне партнерство як об'єктивна необхідність підготовки висококваліфікованих робітників (<i>Маланчак Л. І.</i>)	32
Співпраця навчального закладу з підприємствами регіону щодо підготовки робітничих кадрів (<i>Мадера Л. О.</i>).....	38
Роль ресурсних засобів навчання у формуванні професійно мобільних кваліфікованих робітників (<i>Сушенцева Л. Л.</i>)...	41

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Застосування навчальних кейсів у ПТНЗ сільськогосподарчого профілю (<i>Миронець О. М.</i>)	49
Методичні засади щодо використання Case Studies технологій у професійній підготовці учнів ПТНЗ аграрного профілю (<i>Слатвінська О. А.</i>).....	51
Використання інтерактивних технологій на уроках специалізацій (<i>Гай Н. М.</i>)	57
Впровадження інноваційних педагогічних і виробничих технологій у навчальний процес (<i>Рушак М. Ю.</i>).....	64

Модернізація професійного навчання учнів з урахуванням інноваційних педагогічних і виробничих технологій (Яловий І. Ф., Дячок В. А.)	69
Впровадження в навчально-виховний процес ПТНЗ інноваційних технологій (Селізар В. М.)	74
Формування мотивації навчання в учнів професійно-технічних навчальних закладів засобами проектної технології (Дранічнікова В. А.)	82
Використання інтерактивних методів навчання у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників (Дахновська Н. П.)	90

РОЗДІЛ 3

АВТОРСЬКІ МЕТОДИКИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПТНЗ

Методичні засади розроблення і впровадження дидактичного комплексу з предмета «Креслення» (Голіяд І. С)	96
Методичні засади професійного навчання учнів старшої школи на базі ПТНЗ (Чеснокова Л. Г.)	101
Сучасні тенденції розвитку профільного навчання учнів старшої школи (технологічний напрям) на базі професійно-технічних навчальних закладів (Дремова І. Б.)	107
Використання спрямовуючих текстів під час проведення уроків виробничого навчання (з досвіду роботи) (Гаврілей О. І.)	111
Специфіка професійного навчання в умовах навчально-тренувальних фірм (Присяжнюк О. С.)	118

РОЗДІЛ 4

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Розроблення та впровадження електронних засобів навчання у підготовку майбутніх кваліфікованих робітників (<i>Філь В. А., Рябоволенко А. М.</i>).....	125
Віртуальний інформаційно-консультативний центр (бібліотека) як фактор інтенсифікації навчального процесу (на прикладі діяльності Дніпропетровського центру професійно-технічної освіти з поліграфії та інформаційних технологій (<i>Макаров В. А., Юденкова О. П.</i>)	130
Методика педагогічної інтеракції у залученні учнів ПТНЗ до здорового способу життя (<i>Шимановський М. М.</i>)	134
Дидактичні вимоги до створення електронного підручника зі спецдисциплін для ПТНЗ (<i>Волкова Т. В.</i>).....	144
Впровадження сучасних інформаційних технологій у розвиток професійно-технічної освіти (<i>Суха М. М.</i>)	148
Актуальні проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської діяльності ПТНЗ (<i>Савченко І. М.</i>).....	153
Організаційно-педагогічні умови для інноваційного розвитку ПТНЗ (<i>Юденкова О. П.</i>).....	157

РОЗДІЛ 5

ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Валеологізація професійно-теоретичних предметів як елемент продуктивного навчання в професійно-технічних закладах освіти (<i>Лузан П. Г., Єжова О. О.</i>)	160
Методичні засади формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників (<i>Герлянд Т. М.</i>) ...	169

Оновлення змісту професійно-технічної освіти – важливий чинник якісної підготовки робітничих кадрів (Соленцова Г. М.).....	174
Забезпечення якісної підготовки робітничих кадрів на основі впровадження інноваційних технологій (Шамралуєк О. Л.).....	179
Організаційно-педагогічні умови формування ціннісного ставлення до здоров'я в професійно-технічних навчальних закладах (Єжова О. О.).....	186

РОЗДІЛ 6

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ТА МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Зміст і форми курсового підвищення кваліфікації педагога професійної школи (Шевчук Л. І.)	196
Психологічна складова формування відповідального ставлення до професійної діяльності майбутніх майстрів виробничого навчання (Д'ячков П. Р.).....	207
Підготовка майбутніх майстрів виробничого навчання до використання новітніх інформаційних технологій (Турияниця З. В.).....	213
Педагогічне стимулювання – виховний чинник активізації позитивної діяльності і розвитку самосвідомості учнів (Хованець Н.В.).....	218
Розвиток інформаційної компетентності майстрів виробничого навчання ПТНЗ галузі зв'язку (Майборода Л.А.).....	224
НАШІ АВТОРИ	228

РОЗДІЛ I

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Поступальні кроки України щодо євроінтеграції обумовлюють орієнтацію професійної освіти на підготовку фахівців відповідно до нових стандартів, які б враховували європейські тенденції розвитку змісту професійної освіти. За обґрунтованою думкою Л.Бржестовської – віце-президента Всеукраїнської асоціації працівників професійно-технічної освіти, це завдання для України є соціально-педагогічною та освітньою інновацією, оскільки вперше завдання про розробку нового покоління Державних стандартів професійно-технічної освіти було визначено у 1997 році Законом України «Про професійно-технічну освіту», а фактично розпочато цей процес тільки у 2002 році. Ініціатива з розробки Державних стандартів законодавчо закріплена за Міністерством освіти і науки України, який їх розробляє, схвалює, керує всім процесом як розробки, так і впровадженням. Результати такої роботи за оцінкою роботодавців зовсім не оптимістичні. Вони висловлюють тривогу з приводу того, що сьогодні система професійно-технічної освіти не може задовольнити вимоги роботодавців, ринку праці до якості кваліфікованої робочої сили. За останні роки суттєво знизився рівень підготовки випускників професійно-технічних навчальних закладів. На сьогодні він відстає від технологічного рівня виробництва, не відповідає вимогам інформаційно-технологічного розвитку економіки [4; 6].

Позитивний досвід вирішення проблеми одержано в рамках українсько-німецького проекту «Підтримка реформи професійно-технічної освіти в Україні». Досліджуючи дві складові системи ПТО – організація ПТО і перелік професій навчання з точки зору придатності їх існування в нових умовах, учасники проекту дійшли висновку про важливість забезпечення умов підвищення ефективності організації професійно-технічного навчання у вигляді триади: теоретична підготовка в ПТУ – практичне навчання в

навчальних майстернях ПТУ – стажування на підприємстві. Головною умовою є належне визначення змісту професійно-технічної освіти, що виявляється у професійних та освітніх стандартах, які б враховували стрімкі зміни змісту праці на виробництві.

Методологічною щодо задоволення зазначеної умови окреслюється позиція Т.Десятова, директора департаменту профтехосвіти Міністерства освіти і науки України, сутність якої зводиться до обґрунтування шляхів переорієнтації професійної освіти на компетенції [1]. Сьогодні вкрай важливо відійти від практики підготовки кваліфікованого робітника, орієнтованого на конкретне робоче місце. Така професійна освіта не має майбутнього і, навіть, теперішнього, зводить нанівець перспективи учнівської молоді, невиправдано витратна для особистості, економіки, суспільства.

Аналіз міжнародної практики у визначенні професійної освіти доводить перспективність створення професійних та освітніх стандартів, базуючись на компетентнісному підході, який орієнтує на формування особистості-професіонала і надає йому можливості працювати впродовж своєї робочої біографії на досить значимій кількості робочих місць. Компетентнісний підхід заключається в цільових орієнтаціях на вектори освіти: набуваність, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація і розвиток індивідуальності.

Отже, модернізація змісту професійно-технічної освіти має бути зорієнтована на принципово нові освітні конструкти: компетентності, компетенції, професійні якості (ключові кваліфікації). Компетентність (за узагальненим визначенням Е.Зеєр) відображає сукупність знань, умінь, досвіду як теоретико-прикладну підготовленість до їх реалізації в діяльності на рівні функціональної грамотності. Компетенцію можна охарактеризувати як діяльнісне виявлення компетентності, причому на відміну від знань, умінь, навичок, які передбачають дію за зразком, компетенція відображає наявність досвіду самостійної діяльності на основі універсальних знань. Кваліфікація відображає особистісні та міжособистісні якості, здібності, уміння і навички, що детермінують продуктивність діяльності кваліфікованого робітника в різноманітних ситуаціях професійного життя [2]. Важливо зважити на значимість введення таких понять як випереджувальні (Ж. Шеффххет), ключові (Д.Мертенс) кваліфікації.

У Європі, США ключові кваліфікації визначають менеджери, підприємці, керівники різних професійних сфер. Як правило, вони орієнтуються на кваліфікацію робітників широкого профілю. В такому сенсі до ключових кваліфікацій включають, наприклад, загальноосвітні знання, уміння, навички широкого профілю; загально професійні знання, вміння, необхідні для широкого кола діяльності; когнітивні здібності; загальні психомоторні здібності; особистісні якості; соціальні здібності [7].

Вчені Е. Зеєр, А. Павлова, Е. Симанюк обґрунтовують рівневу структуру ключових кваліфікацій: функціональні, поліфункціональні, екстрафункціональні. Перша група кваліфікацій відображає операційну сторону професійної діяльності і швидко застаріває. Друга група – відображає характеристики робітника для професійної діяльності в рамках споріднених професій, їх актуальність зберігається тривалий час. Третя – забезпечує загальну спрямованість професійної діяльності, допомагає робітнику орієнтуватись на ринку праці і найменше підпадає старінню під дією соціально-економічних факторів.

В цілому хотілось би зауважити на той факт, що, по-перше, склад ключових кваліфікацій конкретної професії в рамках однорідної групи не матиме суттєвих розбіжностей; по-друге, очевидна необхідність визначати склад базових компетентностей, ключових компетенцій і професійних якостей для кожної виділеної професії; по-третє, при створенні Державних стандартів професійно-технічної освіти перспективно орієнтуватись на широкопрофільні професії.

Такий підхід до вирішення проблеми формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, як показує досвід роботи в системі професійного навчання, сприятиме створенню у навчальному процесі таких умов, щоб учні: могли бути відкриті для навчання і активно включалися у взаємовідносини і співпрацю з іншими учасниками освітнього процесу; отримали можливість аналізувати власну діяльність і реалізувати власний потенціал; могли практично підготуватись до того, з чим вони зіткнуться у найближче майбутнє в житті і професійній діяльності; мали право бути самим собою, вільно самовиражатись, допускати помилки і при цьому не відчували осуду і негативної оцінки. Особливо актуально створити саме такі умови для учнів ПТНЗ.

Вважаємо це можливим, якщо у зміст освіти і організацію навчально-виробничого процесу інтегрувати способи й досвід людської діяльності, власний досвід, впровадженням нових педагогічних технологій. Будь-яка сучасна педагогічна технологія являє собою синтез досягнень педагогічної науки і практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і створеного суспільним прогресом. Її джерелом і складовими елементами є: соціальні перетворення і оновлення педагогічного мислення; наука (педагогічна, психологічна, спеціальні); передовий педагогічний досвід; зарубіжний та вітчизняний досвід минулого.

З точки зору педагогічної лексики поняття педагогічної технології сьогодні досить поширене. Однак, його тлумачення різнобічно представлено у працях вчених. Б. Ліхачов, С. Смирнов, Р. де Кіффер, М. Майер трактують поняття педагогічної технології як розробку і використання засобів, інструментарію, навчального обладнання і ТЗН для навчального процесу. В. Беспалько, А. Кушнір, В. Монахов, В. Сластьонін, М. Чошанов, С. Гібсон, Т.Сакамото, Б. Скіннер визначають педагогічну технологію як процес комунікації або спосіб виконання учбового завдання, який включає використання біхевіористичних методів і системного аналізу для ефективного навчання. В. Гузеєв, П. Підкасистий, М. Ераут, Р. Стакенас, Р. Кауфман, Д. Елі, С. Ведемейер під цим поняттям розуміють величезну галузь знань з конструювання оптимальних навчальних систем, яка базується на даних соціальних, управлінських, культурологічних, економічних та інших наук; В. Давидов, М. Кларин, Г. Селевко, Д. Фінн, К. Сільбер, П. Мітчел, Р. Томас представляють позицію багатоаспектного підходу до осмислення поняття педагогічної технології і пропонують розглядати декілька значень її одночасно. Підтримуючи цю позицію, вважаємо можливим визначити педагогічну технологію як науково обґрунтовану систему функціонування усіх компонентів педагогічного процесу, адаптовану до конкретного змісту і суб'єктів навчально-виховного процесу та спрямовану на досягнення гарантованого результату.

Спільність та розмежованість названих понять дозволяють виділити критерії технологічності. Основоположними критеріями вчені визнають: наукову обґрунтованість, концептуальність, системність, структурованість, цілісність, керованість, ефективність, відтворюваність і гарантованість результату [3; 5]. Визначені критерії мають стати базовим механізмом аналізу,

перетворення та створення педагогічної технології, її наукового і методичного обґрунтування у такій її структурі як: концептуальні позиції, змістовна складова навчання (мета навчання, зміст навчального матеріалу, засоби навчання, результат навчальної діяльності), процесуальна складова навчання (мотивація навчання, форми, методи, прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів педагогічного процесу; особливості педагогічного управління і самоуправління, діагностика навчання), додатковий компонент (варіативність і адаптованість до конкретного об'єкту навчання). Такий, з одного боку, стандартизований підхід до осмислення сутності педагогічної технології, з іншого боку розкриває широкі можливості до створення різних альтернативних технологій. На нашу думку усім вище визначеним вимогам відповідають такі педагогічні технології як проектна і кейс-стаді (Case Study).

Методична сутність проектної технології передбачає забезпечення умов щодо організації пізнавально-трудової діяльності учнів для проектування, створення і виготовлення реального об'єкту (продукту праці). Створювані проекти можуть бути тематичні, предметні, міжпредметні, пошукові, дослідницькі, творчі, рольові, прикладні, індивідуальні, групові, колективні, короткострокові, тривалі та ін. Робота над створенням будь-якого проекту, як показує аналіз досвіду німецьких колег, має пройти певні етапи: орієнтування, розроблення, реалізації, оцінювання. На етапі орієнтування важливо здійснити колективне обговорення передбачуваної діяльності, створити групи можливого спілкування, ввести правила за новими формами роботи, активізувати аналіз власного досвіду учнів. На етапі розроблення обов'язково має бути визначено індивідуальні та колективні завдання, цілі та наявні необхідні ресурси. На етапі реалізації проекту проходить осмислення і вибір методів дослідження і пошуку інформації, самостійне виконання завдань, періодичне обговорення проміжних результатів, оформлення проекту. Для етапу оцінювання потрібно розробити і осмислити критерії оцінювання проекту та діяльності учнів по його створенню.

Специфічним різновидом проектної технології є кейс-технологія. В ній формування проблеми, завдання та шляхів розв'язання відбувається на основі кейсу, який, по суті, виступає одночасно і технічним завданням, і джерелом інформації для осмислення варіантів ефективних дій. Доцільність використання

кейс-технології в процесі професійної підготовки кваліфікованих робітників продиктовано сучасними вимогами до змісту і якості такої підготовки. По-перше, прослідковується тенденція не стільки на одержання конкретних знань, скільки на формування умінь і навичок мисленнєвої діяльності, розвиток здібностей до навчання і виробничої діяльності. По-друге, зростають вимоги до якостей особистості робітника, які б забезпечували йому адекватну поведінку в різних ситуаціях, готовність системно і ефективно діяти в умовах динаміки ринку праці, в умовах кризи. Кейс-технологія сприяє розвитку технічного мислення, здатності вільно орієнтуватись у сучасному виробництві, готовності до продуктивної професійної діяльності, формуванню таких якостей як мобільність, ініціативність, самостійність, цілеспрямованість. Привабливість результатів технологій спонукає до активного впровадження їх у практику професійного навчання.

Таким чином, дослідження питання формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників наводить на висновок про важливість тісної співпраці науковців та практиків педагогічної діяльності в аспектах модернізації змісту і організації професійної підготовки робітничих кадрів у сучасних умовах розвитку суспільства.

Література

1. Взаємодія ринку праці та професійно-технічної освіти. Механізми створення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій: [Зб. матеріалів, підготовлених у рамках реалізації укр.-нім. Проекту «Підтримка реформи професійно-технічної освіти в Україні»]. – К., - 276 с.
2. Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Сыманюк Э.Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: [Учеб. пособие] / Э.Ф. Зеер, А.М. Павлова, Э.Э. Сыманюк. - М.: МПСИ, 2005. – 216 с.
3. Никишина И.В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного и методического процессов в школе: использование интерактивных форм и методов в процессе обучения учащихся и педагогов: 2-е изд., стереотип. / И.В. Никишина. - Волгоград: Учитель, 2008. - 91с
4. Ніколаєнко С.М. Інноваційний розвиток професійно-технічної освіти в Україні / С.М. Ніколаєнко. – К.: Книга, 2007. - 229 с.
5. Селевко Г.К. Альтернативные педагогические технологии / Г.К. Селевко. - М.: НИИ школьных технологий, 2005. - 224 с.

6. Формування широкої кваліфікації робітників. Вклад ПТО у розвиток трудового потенціалу ХХІ століття: [Зб. матеріалів, підготовлених у рамках реалізації укр.-нім. Проекту «Підтримка реформи професійно-технічної освіти в Україні»] / Ю.Вайс, Н.Ничкало, А.Сімак та ін. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. – 168 с.

СУЧАСНЕ ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Підготовка якісних робітничих кадрів, які відповідають сучасним вимогам і можуть вирішувати складні виробничі завдання, є головним завданням професійної освіти.

Професійна компетентність, розуміння суті проблеми та здатність визначати шляхи її практичного вирішення, готовність до самостійного життя – основний показник кваліфікації сучасного робітника.

Однією з умов успішного вирішення цих завдань є:

- рівень кваліфікації та майстерності педагогів, їх вміння донести свої знання до кожного учня;
- пошук та впровадження нових технологій, форм і активних методів навчання;
- дидактичне забезпечення навчального процесу та максимальне розкриття потенціалу кожного учня.

Сучасне дидактичне забезпечення має зацікавлювати учнів, викликати в них бажання бачити практичну мету вивчення дисциплін і забезпечувати їх вивчення, тобто сприяти виконання принципу педагогіки М.Монтесорі «Я хочу знати, для чого це потрібно і де це може знадобитися».

Введення державного стандарту професійної освіти аграрного профілю, а саме підготовка фахівців інтегрованої професії: слюсар з ремонту сільськогосподарської техніки та устаткування, тракторист – машиніст сільськогосподарчого виробництва категорії «А», «В», водій автотранспортних засобів категорії «С» - потребує розробки питань дидактичного забезпечення, спрямованого на вдосконалення комплексно-методичного забезпечення, створення навчальних комплексів спецдисциплін.

Основою використання будь-якої методики при вивченні спецдисциплін є комплексне методичне забезпечення навчального процесу. Кожен викладач працює над створенням цього забезпечення своєї дисципліни: планування, розробки і створення оптимальної системи (комплексу) навчально-методичної документації, засобів навчання, необхідних для забезпечення повного і якісного процесу навчання учнів професій у межах змісту й часу, що визначаються відповідно до навчальних планів і програм.

На основі дидактично обґрунтованого комплексу засобів навчання та враховуючи дидактичні функції навчально-методичного комплексу пропонуємо для викладачів та майстрів виробничого навчання створення комплексів з предмета за наступною схемою:

Схема 1. Комплексно-методичне забезпечення дисциплін

Незалежно від змісту предмета професії всі засоби навчання кваліфікують відповідно шляху подання інформації, функціонального призначення і методів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

В залежності від шляху подання інформації система засобів навчання поділяється на групи:

- друковані (підручники, довідники, словники, навчальні плакати, збірники завдань, інструкції, інструкційно-технологічні карти тощо);
- екранні (транспаранти, відеозаписи тощо);
- електронні (підручники, словники, відеофільми, презентації тощо);
- звукові (грамофонні та магнітофонні записи);
- об'ємні (натуральні зразки, моделі, макети, муляжі, тренажери).

В свою чергу, із загальної системи виділяються засоби навчання, що відрізняються між собою за призначенням: для передачі матеріалу в процесі викладу нового, для організації й проведення самостійної роботи учнів, для контролю і управління процесом навчання.

В залежності від форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці засоби навчання поділяються: для фронтальних, групових та індивідуальних робіт.

Функціонування будь-якої системи засобів навчання залежить від того, як викладач або майстер виробничого навчання використовує її у власній роботі. Це визначає зв'язки, які створюються між окремими елементами системи на засадах змісту навчального матеріалу і методів навчання. Встановлення цих зв'язків у процесі навчання є передумовою особистих методик, в яких виявляється технологія навчання, яка створює оптимальні умови для передавання, засвоєння інформації на репродуктивному і продуктивному рівнях, активізує навчально-пізнавальну діяльність учнів, керує цією діяльністю за допомогою оперативного контролю.

Ефективність навчання знаходиться в прямій залежності від комплексу його засобів, а ефективність застосування - від його змісту і науково-методичного обґрунтування.

Комплекс засобів, у великій мірі, обумовлює досконалість не тільки окремих форм і методів навчання, а також їхню сукупність – дидактичну систему, яка впливає на якість підготовки майбутніх фахівців.

В залежності від змісту дисципліни або професії до складу цього комплексу входять різноманітні засоби, але всі вони мають доповнювати один одного і відповідати наступним вимогам:

- враховувати дидактичні, ергономічні, технічні, економічні аспекти;
- відповідати навчальній програмі;
- відповідати рівню розвитку сучасної науки, техніки і виробництва;
- містити оптимальну систему засобів для передачі інформації організації самостійної роботи учнів і контролю за набутими ними знаннями, вміннями, навичками;
- відповідати основним принципам дидактики, враховувати особливості теоретичного і виробничого навчання;
- стимулювати застосування сучасних методів і форм навчання;
- забезпечувати дидактичну спрямованість при навчанні учнів;
- гарантувати безпеку праці, відповідати естетичним і гігієнічним вимогам;
- забезпечувати наукову організацію праці викладача, майстра, учня;
- забезпечувати максимальний педагогічний ефект.

Отже, зміст навчання розкривається через його план, програму і систему засобів, яка є основою для організації, керування навчально-пізнавальною діяльністю учнів з боку викладача чи майстра виробничого навчання.

На сучасному етапі викладачі практикують створення навчально-методичних комплексів з дисциплін за схемою:

Схема 2. Навчально-методичний комплекс дисципліни

Навчально-методичні комплекси (НМК) призначені для принципово нового та доповнюють і вдосконалюють традиційну організацію навчання.

Новітні інформаційні технології передбачають широке використання комп'ютерної техніки та спеціального програмного забезпечення як потужного засобу навчання. Саме ідею їхнього використання покладено в основу розробки НМК. Цей комплекс відрізняється від традиційного методичного забезпечення способом зберігання, представлення, подання навчального матеріалу, а також організації роботи з ним. Методично обґрунтовано використання в НМК гіпертекстових технологій, графіки, комп'ютерного моделювання, мультимедійних технологій, інтерактивного діалогу між користувачем і системою, а також викладач має можливість здійснювати безперервне управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів та активізувати їхнє навчання.

Зміст і складові навчально-методичного комплексу варто поділити на дві групи: інваріативну і варіативну. Інваріатна складова містить лише потрібні компоненти, без яких руйнується авторська дидактично-методична концепція, вони тісно пов'язані між собою, доповнюючи одна одну. Це: програми, навчальні посібники, методичні посібники, хрестоматії, лабораторні практикуми. До варіантної складової віднесено додаткові матеріали (дидактичні матеріали, науково-популярна література, довідники, методичні розробки тощо).

Багатоаспектність функцій, що покладаються на навчально-методичні комплекси, визначає їхнє значення. Зокрема, діагностування навчальних досягнень дає змогу аналізувати процес засвоєння матеріалу, виявляти прорахунки в структурі знань, умінь, навичок. Організація самостійної пізнавальної діяльності учнів у процесі виконання різнорівневих завдань дає змогу проектувати навчально-виховний процес, а його моніторинг в обсязі державного стандарту визначає відповідний рівень навчальних досягнень, виявляє і фіксує його за допомогою якісних, кількісних показників. Методична функція дає змогу організувати роботу викладача, визначити її ефективність, виявити та усунути недоліки, накреслити перспективні зміни за наявною якісною та кількісною інформацією в межах «зворотного зв'язку».

Створення навчально-методичних комплексів та педагогічних програмних засобів сприяють організувати ефективну

як самостійну, так і індивідуальну роботу учнів, яка за рахунок інтерактивного режиму стає більш цілеспрямованою, сприяє розвитку творчих здібностей, ініціативи, надає можливості створити сприятливий психологічний мікроклімат навчання за рахунок можливості вибору оптимального темпу отримання інформації та навчальних завдань, можливості виконати самоперевірку рівня засвоєння навчального матеріалу, отримати підказку та заохочення до пошукової діяльності.

Принцип безпосереднього доступу до основних блоків дає можливість учням продовжувати вивчення матеріалу, повертатися, в разі необхідності, до раніше вивченого, припинити та розпочати навчання (вивчення теоретичного матеріалу, самоперевірку, розв'язання завдань, користування довідниковими матеріалами).

Навчально-методичний комплекс забезпечує зв'язок «учень-навчальна система-викладач», поєднуючи можливості нових інформаційних технологій, традиційні методи навчання та традиційне інформаційно-методичне забезпечення.

Впровадження сучасних інформаційних технологій у процес викладання спеціальних та загальноосвітніх дисциплін, створення електронних навчально-методичних комплексів, посібників застосування сучасних методів навчання вимагають нового покоління комплексно-методичного забезпечення, планового видання підручників, посібників, що забезпечували б навчання по стандарту.

Сьогодні викладачі, які здійснюють навчання, повсякчас повинні вирішувати наступні проблеми: по-перше, постійно зростає обсяг інформації, яку повинен засвоїти учень; по-друге, здійснюється скорочення часу на вивчення дисциплін.

Ця суперечність може бути усунена лише за рахунок високоякісних посібників та розробки навчально-методичних матеріалів. Використання інтенсивних технологій навчання, зокрема, інформаційних, створюють можливість скоротити час на навчання та підвищити його якість. Якщо в друкованих виданнях інформація представлена послідовно, то електронні допомагають учню безпосередньо включатися в потрібну тему.

Особлива увага на сучасному етапі дидактичного забезпечення навчального процесу приділяється педагогічним програмним засобам, які входять у структуру науково-методичного комплексу:

Схема 3. Педагогічні програмні засоби

Педагогічний програмний засіб спрямований на системний підхід щодо створення навчально-методичних комплексів дисциплін загально-професійної, професійно-теоретичної, професійно-практичної та загальноосвітньої підготовки відповідно до змісту державних стандартів професійно-технічної освіти.

Навчально-методичні комплекси та електронні посібники орієнтуються на представлення інформації за допомогою HTML - сторінок, з'єднаними між собою гіперпосиланнями. Знаходження будь-якої інформації в посібниках максимально спрощується завдяки наявності в нижній або верхній частині кожної сторінки кнопок панелі навігацій, за допомогою яких можна потрапляти до потрібного розділу. Будова і виклад навчально-методичного матеріалу електронного підручника має враховувати індивідуальні та вікові особливості учнів. Матеріал розподіляється на теоретичний та практичний блоки, а також має блок контролю знань, умінь та навичок, що повинен засвоїти учень після вивчення теми або навчального елементу, що допомагає не тільки оволодіти знаннями, а й формує ділові якості з обраної спеціальності.

Хрестоматія – це фрагменти наукових джерел, посібників, статей, статистичні й довідкові матеріали, матеріали конференцій, які подаються у скороченому варіанті. Вони можуть бути найбільш корисними у процесі навчання, зокрема підготовки повідомлень, виконання самостійних завдань, роботи над проектами.

Електронний варіант хрестоматії дає змогу постійно поповнювати її зміст з активним залученням до цієї роботи учнів.

Глосарій термінів – це електронний словник, покликаний задовільнити потребу педагогів, учнів у систематизованому викладі термінів, визначень понять окремих тем, розділів дисциплін.

Навчальні фільми, які демонструються в процесі навчання за допомогою мультимедійного проектора є універсальним засобом навчання, який поєднує теоретичні знання і демонстрацію практичного їх застосування для виконання конкретної роботи. Навчальні фільми мають можливість поєднати динамічну виразність із стоп-кадрами, які дають можливість не лише побачити, почути, але й отримувати вичерпну інформацію про явища, які відбуваються на екрані.

Електронні лабораторні практикуми, практикуми з виробничого навчання краще розробляти для професій, пов'язаних з роботою на персональному комп'ютері. Практикум має містити комплекс лабораторних робіт з тем. Кожна лабораторна робота має включати: короткі теоретичні відомості з даної теми; методичні вказівки до виконання роботи, контроль знань згідно виконаної роботи. Переміщення, як в окремій темі, так і по всіх інших, здійснюється через систему гіперпосилань. Титульна сторінка з'єднується із змістом практикуму, завдяки чому користувач може обирати потрібний розділ курсу, де із запропонованого переліку лабораторних робіт вибирає необхідну.

Якщо при виконанні лабораторної роботи є невідомі терміни або поняття для учня, то в електронному практикумі має бути можливість отримати відповідне визначення в електронному словнику, який є складовою цього практикуму.

Навчальні та контролюючі програми з тем розділів дисциплін мають надавати можливості учням самостійно оцінювати знання і вміння згідно дванадцятибальної системи.

Протягом 10 років викладач Балинського училища А. Боднар працював над створенням опорних плакатів та структурно-логічних схем зі спецдисципліни «Система технічного обслуговування та ремонт машин», використання яких в навчальному процесі давало позитивні результати. Це одна з дисциплін, по якій немає навчального підручника, який відповідав би навчальній програмі.

Методологічною основою конструювання змісту електронного посібника для самостійної роботи учнів з предмета «Комплексна система технічного обслуговування і ремонту машин»

є повна відповідність навчальній програмі нового стандарту. Структура посібника містить:

- опорний плакат з теми;
- інформацію, яка пояснює структурні елементи опорного плакату;
- текстові завдання для перевірки знань.

Одним із головних напрямів науково-методичної роботи нашого навчального закладу є розробка, апробація експериментальних електронних засобів навчання, методичного забезпечення спрямованого під конкретну робітничу професію, з метою підвищення професійної підготовки майбутніх фахівців.

Для підвищення якості практичної підготовки педагогами училища створювались відеофрагменти виробничих ситуацій майже всіх сільськогосподарських робіт, які виконуються при виروشванні аграрних культур.

При використанні в навчальному процесі відеофільмів (виробничих ситуацій) важливим є поєднання теоретичних знань учнів і демонстрації їх застосування для виконання конкретної роботи. Особливо це актуально при вивченні предметів, які стосуються професійної підготовки.

Працюючи над навчально-методичними комплексами, викладачами створюються електронні презентації: історія плуга, трактора, комбайна; електронні термінологічні словники; тестові завдання.

Використання інформаційних можливостей, найсучасніших технологій, а також їх різноманітності поєднань у навчальному процесі створює нову методологію організації та практичної реалізації навчального процесу під час вивчення різних дисциплін на всіх рівнях системи освіти.

Щоб на сучасному етапі впровадження і створення педагогічних програмних засобів стало більш активним, пропонуємо:

- ввести у штатний розклад училищ, які мають контингент більше 400 учнів посаду спеціаліста по створенню педагогічних програмних засобів з обов'язковим проходженням курсової підготовки, програма якої передбачала б створення та оформлення навчальних відеофільмів, електронних посібників, навчально-перевірочних тестів, презентацій, навчальних проектів тощо;

- переглянути вимоги до присвоєння кваліфікацій «спеціаліст першої категорії», «спеціаліст вищої категорії» та педагогічних звань;
- інженерно-педагогічним працівникам, учні яких досягають високих навчальних досягнень (65-75%), досвід яких використовують педагоги інших ПТНЗ, які уміють працювати з ПК і використовують його в навчальному процесі, присвоювати автоматично вищу категорію в оплаті праці;
- переможців конкурсів нагороджувати преміями (посадовий оклад і більше) або цінними подарунками.

СПРЯМУВАННЯ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА МОДЕРНІЗАЦІЮ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Інтенсивні пошуки нового у теорії та практиці навчання, в управлінні, є характерними для сучасного етапу розвитку освіти в Україні. Проте, в роботі навчальних закладів, інноваційні процеси розвиваються стихійно, що стримує розвиток нового, прогресивного. Між тим у педагогіці виник новий напрям – педагогічна інноватика, яка стає спеціальною галуззю наукового знання, що характеризується певним змістом, принципами й закономірностями розвитку.

Педагогічна інноватика знаходиться в постійному пошуку, впровадженні нових, максимально ефективних технологій навчання і виховання, результатом яких має бути формування високоадаптованої до змінних умов активної діяльності творчої особистості, яка вміє аналізувати, долати будь-які труднощі, приймати самостійні рішення. Орієнтація на нове, його пошук і впровадження стають на сьогодні актуальними і необхідними у професійному навчанні, яке модернізується відповідно до нових економічних та суспільних умов, до вимог ринку праці.

Мобільності професійному навчанню надає саме участь в інноваційних процесах і спрямування їх у напрямі модернізації освіти взагалі та професійно-технічної освіти зокрема.

Розглядаючи систему основних понять педагогічної неології, О. Мисик виділяє три блоки (розділи) у структурі інноваційних освітніх процесів: створення нового в педагогіці; сприйняття, освоєння й оцінка нового; використання та застосування нового. Головними завданнями педагогічної неології на сучасному етапі є:

розкриття суті та джерел появи нового в педагогіці (соціальних, соціально-педагогічних, педагогічних детермінант); розробка типології нового в педагогічній науці та практиці; визначення критеріїв і ступеня новизни; виявлення сприятливих умов для становлення, розвитку й утвердження нового в педагогіці; визначення «категоріального поля» теорії нового в педагогіці; розкриття зв'язку неології з іншими науками й напрямками педагогічних досліджень; розробка функцій педагогічної неології в системі педагогічних знань; визначення ролі неології у педагогіці, її значення [6, с. 99].

Другу групу утворюють науково-педагогічні явища: теорії, принципи та результати науково-педагогічної діяльності.

Третій блок – блок використання та застосування нового, тобто розробка рекомендацій, впровадження, використання та застосування. Інноваційні процеси, які поєднують створення, освоєння й застосування педагогічних нововведень, завдяки своїй єдності можуть значно прискорити процеси оновлення системи освіти загалом.

Інноваційна діяльність є найвищим ступенем педагогічної творчості. Тому педагог, як суб'єкт інноваційної діяльності, повинен формувати в собі необхідні для цього якості: креативність, критичність та незалежність мислення, активність, незаангажованість, свободу від авторитарних поглядів, відповідальність, мужність протистояти більшості, сміливість відстоювати власну думку, стресостійкість, гнучке професійне мислення, позитивну «Я-концепцію», виваженість, винахідливість, кмітливість, допитливість, інтуїцію [1, с. 170].

І. Дичківська визначає три параметри педагогічних характеристик-цінностей, які представляють структурну модель інноваційної діяльності, а саме: *емоційно-ціннісний* (сприйнятливість до нового, потреба удосконалювати власну діяльність; переконаність у необхідності педагогічних інновацій; постійне прагнення до самопізнання); *когнітивний* (поінформованість про особливості інноваційної педагогічної діяльності; володіння методами педагогічної дослідницької діяльності, здатність комбінувати й створювати нові форми та методи роботи); *процесуальний* (організація спільної творчої діяльності в педагогічному колективі, здатність до оцінки ефективності досягнення результатів) [3, с. 182].

Досліджуючи компетенції педагога в контексті нової освітньої парадигми, що характеризується євроінтеграційними освітніми процесами, О.Сухойваненко наводить базові (ключові) компетенції, необхідні кожній людині, визначені Радою Європи, на які треба орієнтуватися при складанні освітніх програм: політичні та соціальні компетенції, пов'язані із здатністю брати на себе відповідальність, бути учасником спільного прийняття рішень, у функціонуванні та розвитку демократичних інститутів (саме вони визначають соціальну зрілість людини); компетенції, що стосуються життя в полікультурному суспільстві, які покликані перешкоджати виникненню ксенофобії, поширенню клімату нетерпимості та сприяють як розумінню відмінностей, так і готовності до життя з людьми інших культур, мов і релігій; компетенції, що визначаються володінням усним і писемним мовленням, важливим як у роботі, так і в суспільному житті (сюди відноситься й володіння декількома мовами, що набуває всезростаючого значення); компетенції, пов'язані з виникненням суспільства інформації (володіння новітніми інформаційними технологіями, розуміння їх сильних та слабких сторін, здатність критичного ставлення до інформації та реклами, що поширюється каналами ЗМІ й через мережу Інтернет); компетенції, що реалізують здатність і бажання навчатись усе життя не лише у професійній сфері, але і в особистому та суспільному житті [11, с. 67].

Розвиток інноваційного освітнього середовища викликає необхідність формування в об'єктів та суб'єктів навчальної діяльності як базових, так і професійних компетенцій, а також оновлення типу життєдіяльності навчального закладу, що, в свою чергу, передбачає більш ефективне використання інформаційних ресурсів у менеджменті освіти, суттєві зміни в організації інформаційного забезпечення інноваційної діяльності педагогічних працівників, інформатизації управління, створення баз даних, програм, реалізація яких сприятиме підвищенню якості управління інноваційними процесами в освітніх навчальних закладах.

В. Паржницький, досліджуючи впровадження інноваційних технологій у навчальний процес професійно-технічних навчальних закладів, дійшов висновку, що якісна підготовка конкурентоспроможних робітничих кадрів потребує творчого підходу інженерно-педагогічних кадрів професійно-технічних навчальних закладів до вибору змісту, форм, методів та засобів

навчання, максимального використання досягнень сучасної педагогічної науки, нових педагогічних технологій. Модернізація професійного навчання неможлива без актуалізації питання повного управління навчальним процесом, відтворення всіх навчальних дій, корекції навчального процесу, оперативного зворотного процесу з метою отримання гарантії досягнення запланованих результатів, виражених у діях тих, хто вчиться та послідовній орієнтації педагога на чітко сформульовані цілі навчання [9, с. 63].

У свою чергу, З. Снісар виділяє основні підходи щодо вивчення передового досвіду та педагогічних інновацій: діагностичний (бесіда, спостереження, комп'ютерне опитування, анкетування, тестування, педагогічний консиліум з метою виявлення освітнього рівня педагогічних працівників, їх теоретико-методологічної, соціокультурної, загальноосвітньої, психолого-педагогічної підготовки); аналітичний (глибокий аналіз структури навчально-виховного процесу ПТНЗ, організаційно-педагогічної діяльності, освітнього рівня педагогічних кадрів, виявлення труднощів у здійсненні навчально-виховної роботи, вивчення соціальних та культурних можливостей оточуючого середовища, виявлення рівня готовності педагогічного колективу до роботи за затвердженим Статутом ПТНЗ); метод структурної діагностики та прогнозування (підготовка та заповнення діагностичних карток з метою визначення рівня готовності до творчого пошуку, створення організаційно-функціональної структури та системи діяльності педагогічного й учнівського колективів); визначення шляхів впровадження інноваційної системи в практику професійно-технічної освіти і виховання, розробка критеріїв оцінки управлінського, педагогічного та виробничого досвіду; формування моделі передового педагогічного досвіду (інновації) працівниками методичної, психологічної та науково-інформаційної служб [10, с. 208].

Інноваційна діяльність у ПТНЗ, впровадження в навчально-виховний процес нетрадиційних технологій навчання вимагають науково-методичного забезпечення. Спрямованість науково-методичної роботи має визначатися сьогоденням та перспективами розвитку професійних навчальних закладів, які мають постійно обґрунтовано коригувати зміст, визначати форми та методи навчально-виховної діяльності, розробляти та випробовувати нове

дидактичне забезпечення навчального процесу, нові прогресивні технології навчання [12, с. 37].

Питання управління інноваційними процесами активно вивчають дослідники Л. Даниленко, Л. Калініна, Л. Карамушка, В. Ілійник, Н. Побірченко, Т. Сорочан, О. Шиян та інші. На основі їх суджень Л.Ващенко дійшла певного висновку про новий підхід до управління навчальними закладами, до професійної діяльності директора, про формування на даному етапі нового уявлення про освітній менеджмент і менеджера освіти [2].

Модернізація управління освітою за Національною доктриною розвитку освіти передбачає, зокрема: перехід до програмно-цільового управління; запровадження нової етики управлінської діяльності, що базується на принципах взаємоповаги, позитивної мотивації; створення систем моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях; організацію експериментальної перевірки та експертизи освітніх інновацій; впровадження новітніх інформативно-управлінських і комп'ютерних технологій; підвищення компетентності управлінців усіх рівнів; більш широке залучення до управлінської діяльності талановитої молоді, жінок, а також виховання лідерів у сфері освіти [7, с. 6].

Інноваційний стиль управління, спрямований на модернізацію діяльності навчального закладу, має за мету: створення творчої атмосфери в ПТНЗ; культивування інтересу педагогічних працівників до ініціатив та нововведень; ініціювання пошукових освітніх систем і механізмів; інтеграцію перспективних нововведень у реально діючі пошукові та експериментальні освітні системи; створення соціокультурних умов для впровадження і дії різноманітних, доцільних у практиці ПТНЗ нововведень. Освітніми інноваціями можуть бути удосконалені нові освітні, дидактичні моделі, зміст освіти, освітні технології, методи, форми, засоби навчання і виховання, розвитку особистості, педагогічні прийоми, системи управління та забезпечення діяльності ПТНЗ.

У своєму дослідженні ми намагаємось довести, що включатися в інноваційні процеси потрібно не тому, що це певна тенденція в освіті, а з метою оновлення навчального процесу відповідно до сучасних вимог. Щодо професійного навчання, то питання спрямування інновацій на модернізацію професійної підготовки постає особливо гостро, оскільки система професійно-технічної освіти залишається сьогодні поза увагою держави й

виживає та доводить необхідність власного існування самостійно. Модернізації мають підлягати не тільки зміст професійного навчання, матеріально-технічна база, а й система управління навчальним закладом. Інновації, які кардинально змінюють, модернізують навчальний процес, не можуть не викликати змін в організації цього процесу, в підготовці педагогів до роботи у нових умовах та в управлінні даним процесом.

Ми підтримуємо думку дослідників, які вважають, що сьогодні потрібні не просто педагоги, а педагог-технолог, педагог-майстер, педагог-новатор. До цього педагога висуваються відповідні загальнопедагогічні, дидактичні, технологічні, організаційно-технічні та гігієнічні вимоги. А його професійний потенціал вибудовується з його професійної підготовки, творчості, професіоналізму та педагогічної культури. Саме вони спроможні підготувати робітника чи фахівця, який володітиме необхідними на сьогодні якостями, а саме: інтегративністю як здатністю до самостійної постановки й реалізації цілей; здатністю до співробітництва як конструктивної та доцільної взаємодії з іншими; орієнтацією на роботу в колективі, на перевагу групових форм роботи; здатністю до взаємонавчання (тобто, навчатися і навчати); розвинутим умінням оцінювати роботу як власну, так і чужу; адекватною комунікацією, тобто умінням отримувати й інтерпретувати інформацію; наявністю толерантності й навичок роботи з представниками різних культур, релігій, типів комунікацій і цінностей; розвинутим логічним мисленням; сформованими навичками вирішення проблем; умінням самостійно приймати рішення; отримувати й використовувати інформацію; пізнавальною самостійністю. Такий педагог зуміє сформувати робітника-інтелігента – фахівця, якого потребує сьогодні ринок праці.

На фоні соціально-політичних та економічних умов, що змінюються, по-новому бачиться й оцінюється компетентність менеджерів професійної школи. Менеджер повинен бути особистістю з розвинутим самостійним мисленням, здібностями до тактичного і стратегічного планування всіх видів якості діяльності навчального закладу, володіти психологічною сумісністю і здатністю до співробітництва, вміти приймати рішення і брати ініціативністю, професійною мобільністю, широким застосуванням у власній діяльності та в діяльності підпорядкованого йому колективу інноватики.

Інноватики в управлінні закладом надають сучасні економічні, психологічні, діагностичні, інформаційні технології, що створюють умови для оперативного й ефективного прийняття керівником управлінського рішення, реальні можливості модернізувати професійне навчання так, щоб випускник був конкурентоспроможним на сучасному ринку праці, зумів легко адаптуватися до змін, самонавчатися й самовдосконалюватися, аби бути мобільним і затребуваним.

Ми дійшли висновку, що для успішного управління в умовах модернізації професійного навчання варто опиратися на специфіку цієї діяльності, яка висуває до людини наступні вимоги: компетентність, гідність і відповідальність; почуття нового й уміння ризикувати; чутливість і рухливість; високу працездатність; вміння грамотно працювати з інформацією. Спрямуванню інноваційних педагогічних технологій на модернізацію професійної підготовки сприятимуть зміни структури управління ПТНЗ та змісту функціональних обов'язків заступників, створення в навчальному закладі оптимальних умов: мотиваційних, кадрових, матеріально-технічних, фінансових, науково-методичних, організаційних, інформаційних, нормативно-правових.

Визначаючи перспективи подальшого розвитку Вищого професійного училища № 25 м. Хмельницького, дотримуємось одного з найважливіших законів управління: функція народжує орган, спонукає до структурних перетворень. Перехід на ступеневе навчання – це реакція на потреби часу. Відчувши потребу суспільства у фахівцях нового покоління, які б чуйно реагували на безперервні зміни на ринку праці, і, маючи високу професійну кваліфікацію, поєднуючи у собі якості відповідального робітника і здібного організатора, керівника, ми приєдналися до програми «ТРАНСФОРМ» за угодою про співпрацю з Німеччиною, яка набула в Україні широкої популярності. Технологія, за якою проводяться навчання в НТФ (навчально-тренувальній фірмі), має багато потенційних можливостей, працює на перспективу, її практичність доведена. Модернізована, в даному випадку, професійна підготовка майбутніх комерсантів, діловодів, дизайнерів дає позитивні результати. Випускники навчально-тренувального центру училища впродовж 11 років існування НТЦ користуються попитом на регіональному ринку праці. Багато з них, отримуючи достатні практичні навички під час навчання в умовах

віртуальної фірми, відкрили власну справу, долучившись до малого та середнього бізнесу.

На нашу думку, кожен працівник та керівник професійно-технічного навчального закладу мають зрозуміти, що основою діяльності закладу є досягнення учнями одного з найважливіших і найскладніших мистецтв – мистецтва жити. Навчитися цьому означає оволодіти вміннями та високою майстерністю у творчій побудові свого життя, що ґрунтується на глибокому його знанні, розвиненій самосвідомості, оволодінні технологією програмування, конструювання і здійснення життя як індивідуально-особистісного життєвого проекту.

Сучасний керівник, який організовує діяльність модернізованого навчального закладу, має володіти певними вміннями, що дозволять виконувати різноманітні професійні функції і соціальні ролі. Ми виділяємо найбільш важливі, на наш погляд, на сучасному етапі розвитку суспільства: здатність ефективно управляти собою, підлеглими і своїм часом, незалежно від стресів, економічних проблем повсякденного життя; уміння прояснити свої особисті цінності й допомогти визначити свідомі орієнтири підлеглим; здатність чітко визначати особисті й професійні цілі; уміння самостійно забезпечити власний професійний зріст та особистий розвиток; оволодіння навичками творчого й ефективного розв'язання професійних, матеріальних, моральних та інших проблем; володіння навичками впливу на підлеглих, не вдаючись до прямих вказівок; опанування методів раціональної роботи з інформацією; уміння створити колектив і управляти ним, вважаючи себе членом цього колективу; прагнення до інноваційної діяльності, дослідницької роботи, експериментування; уміння здійснювати аналіз ринку праці та розробляти перспективу навчального закладу.

Керівник повинен дотримуватися певної структури в процесі управління нововведенням. Ми орієнтуємось на структуру, яку пропонує Л. Ващенко, тобто:

I етап – *інформаційний* (визначення мети змін, вивчення стану функціонування об'єкта та можливостей до інноваційного пошуку, формулювання проблеми);

II етап – *логіко-операційний* (пошуки та виявлення альтернативи, очікувані результати, добір діагностичних методик);

III етап – *організаційний* (впровадження нововведення, науково-методичне та організаційне забезпечення, оцінювання);

IV – *продуктивний* (поширення інноваційного продукту, результат, прогнозування змін). Управління інноваційними процесами вимагає створення відповідних умов: нормативно-правових (закони, положення); соціально-педагогічних (система заохочень); психолого-педагогічних (мотивація, підготовка); організаційно-управлінських (експертиза, форми і методи, контроль) [2].

Отже, освітні реформи вимагають змін середовища, в якому вони відбуваються, та модернізації ролі директора відповідно до зміненого інноваціями середовища. Тобто, освітній менеджмент є інноваційною складовою в діяльності директора.

Ефективність реалізації нововведень, значною мірою, залежить від інноваційного потенціалу навчального закладу, який виявляється у здатності до реалізації конкретного нововведення (матеріально-технічна й фінансова бази, особистісно-мотиваційна підтримка педагогічних ініціатив, особливості навчального закладу як організаційної системи щодо створення інноваційного середовища та ін.). Середовище з високим інноваційним потенціалом – це модернізоване середовище з високим культурним рівнем батьків учнів, можливостями залучення науковців-консультантів з інноваційної роботи, співпрацею з соціальними партнерами, ВНЗ, громадськими організаціями, органами місцевої влади тощо. Організаційні структури в інноваційному потенціалі навчального закладу є мобільними, гнучкими, модульними, що дає можливість формувати підсистеми та елементи інноваційного пошуку, здатність діяти в довільному режимі, бути незалежними в часі, спрямовувати інноваційну діяльність (в даному випадку – на модернізацію професійного навчання).

Щодо інноваційних технологій управління професійно-технічним навчальним закладом, яке має бути розвивальним і сприяти саме модернізації професійної підготовки, то дослідники ще не зробили остаточних висновків. Практичних розробок розвивального управління на рівні технології на сьогодні не існує. Отже, в цьому контексті науковці, педагоги-практики мають широке поле діяльності в питаннях вивчення та розробки напрямів і шляхів модернізації професійного навчання.

Література

1. Будас Ю. О. Формування особистості вчителя як суб'єкта інноваційної діяльності / Ю. О. Будас // Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови

- української національної освіти: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку: Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції (11 жовтня 2007 р.). – Хмельницький: ХГПА, 2007. – 309 с.
2. Ващенко Л. Управління інноваційними процесами / Л.Ващенко // Директор школи. – 2007. - №23-24 (455-456). – С. 3-61.
 3. Дичківська І. М. Інноваційна підготовка вихователя / І.М. Дичківська // Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови української національної освіти: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку: Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції (11 жовтня 2007 р.). – Хмельницький: ХГПА, 2007. – 309 с.
 4. Ковальчук В. Із чого починається розвиток навчального закладу. Підвищення кваліфікації керівників ПТНЗ: інноваційні підходи / В. Ковальчук // Професійно-технічна освіта. – 2009. - №1. – С. 4-9.
 5. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління / О. І. Мармаза. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 176 с. – (Б-ка журн. «Управління школою»). – Вип. 11 (35).
 6. Мисик О. С. Теоретичні засади педагогічної інноватики /О. С.Мисик // Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови української національної освіти: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку: Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції (11 жовтня 2007 р.). – Хмельницький: ХГПА, 2007. – 309 с.
 7. Національна доктрина розвитку освіти // Професійно-технічна освіта. – 2002. - №3.– С.2-8.
 8. Ничкало Н. Педагогічна інноватика у профтехосвіті / Н. Ничкало // Професійно-технічна освіта. – 2007. – №3. - С. 69-71.
 9. Паржницький В. В. Інноваційні педагогічні технології та шляхи впровадження їх у навчальний процес ПТНЗ / В.В. Паржницький // Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи: Науково-методичний збірник / Упорядник Н. І. Бугай. – Вип. 1. – К., 2005. – 236 с.
 10. Снісар З. І. Про порядок вивчення, узагальнення та практичного впровадження передового педагогічного досвіду та педагогічних інновацій у системі професійно-технічної освіти України: [метод. рекомендації] / З. І. Снісар // Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи: Науково-методичний збірник / Упорядник Н. І. Бугай. – Вип. 1. – К., 2005. – 236 с.
 11. Сухойваненко О. М. Професійна компетентність вчителя трудового навчання у контексті новітньої освітньої парадигми /

- О. М. Суховайненко // Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови української національної освіти: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку: Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції (11 жовтня 2007 р.). – Хмельницький: ХГПА, 2007. – 309 с.
12. Щербак О. Нова організаційно-педагогічна форма професійного навчання / О. Щербак // Професійно-технічна освіта. – 1999. - №1. – С. 34-37.

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

В умовах нестабільності та постійних змін професійно-технічна освіта повинна виступити дієвою силою ефективного перетворення економічного розвитку регіонів і країни в цілому. Практичне розв'язання будь-якої глобальної проблеми сучасного суспільства знаходиться в безпосередньому зв'язку з проблемами підготовки висококваліфікованих кадрів, ефективного відтворення освітнього і соціально-професійного потенціалу.

Забезпечення відповідності освіти змінам, які відбуваються в державі, на сьогодні розглядається як тенденція її розвитку. Дослідження освіти більше не обмежуються рамками педагогічного процесу. Вона охоплює велику кількість учасників, прагнучи залучити практично усіх у процес перетворення суспільства. Це зумовлено, з одного боку, розвитком ринкової інфраструктури, зміною ситуації на ринку праці і освітніх послуг; державною підтримкою дрібного і середнього бізнесу; орієнтованістю роботодавців на прикладні знання, практичну професійну підготовку. З іншого боку, це конструктивні зміни в діяльності самої освітньої установи: формування нової практики організації освітнього процесу, що враховує не лише вітчизняний і міжнародний досвід, але й інтереси та потреби соціуму конкретного міста або регіону в підготовці і перепідготовці кадрів; орієнтація змісту освіти, ходу і результатів підготовки фахівців на вимоги роботодавців, служб зайнятості, тобто тих, хто здобуває освіту.

Проте система професійної освіти ще не забезпечує належним чином конкурентоспроможності своїх випускників на

ринку праці, не дає гарантії працевлаштування за фахом, бо має місце механічний характер планування підготовки фахівців. При формуванні та виконанні освітнього замовлення не враховується кон'юнктура ринку праці. Роботодавці не завжди вказують свої вимоги до професії, не беруть участі в уточненні освітніх програм при підготовці фахівців на конкретні робочі місця. Основною вимогою роботодавця є негайне забезпечення підприємства робітничими кадрами високої кваліфікації. Освітні установи виявляються не готовими своєчасно забезпечити підготовку випускників за професіями і спеціальностями, задовольнити попит ринку праці. І, як результат, випускники не виявляють належної мотивації в освоєнні знань, умінь, навичок і, отже, не витримують відбір при працевлаштуванні через неспроможність виконувати вимоги роботодавців. Економічні та соціокультурні умови, що складаються, формують тенденції до прискореної зміни підготовки фахівців, орієнтуючи професійно-технічні освітні установи на нові стосунки з соціумом. У світовій спільноті вже накопичений значний досвід соціальної взаємодії, здійснюваний шляхом партнерства його учасників. Доказом цього є Програма Tacis (Проект ДЕЛФІ), розроблена Європейським Союзом з метою сприяння розвитку гармонійних стосунків, міцних економічних і культурних зв'язків між країнами. За цим проектом соціальне партнерство визнається важливим чинником модернізації професійної освіти.

Педагогічна практика свідчить про те, що соціальне партнерство поки що не виступає інструментом забезпечення ефективної взаємодії освітнього закладу з соціумом, не реалізується, як нова можливість підвищення якості професійного становлення. Назріли суперечності між наполегливою потребою освітнього закладу використовувати соціальне партнерство для здійснення конструктивної взаємодії із зовнішнім середовищем за нових соціально-економічних умов розвитку суспільства та недостатньою теоретичною і практичною розробкою педагогічних можливостей даного феномену в підвищенні якості підготовки кваліфікованих робітників.

Виходячи з цього, можна констатувати, що в педагогічній теорії і на практиці назріла проблема виявлення педагогічних можливостей професійно-технічного навчального закладу в підвищенні якості підготовки фахівців на засадах соціального партнерства. Для вирішення проблеми необхідно спрямувати

розвиток теорії і практики підготовки конкурентоспроможних робітників на побудову дієвих механізмів взаємовигідної співпраці ПТНЗ із роботодавцями, службою зайнятості, самими учнями, іншими закладами освіти. Соціальне партнерство дозволить підвищити якість підготовки фахівців до рівня, що перевищує освітній стандарт, оскільки передбачає реалізацію наступних педагогічних умов:

- вибір освітньої стратегії, орієнтованої на тенденції попиту ринку праці;
- розробку механізмів самоорганізації, саморозвитку й адаптації професійної освіти;
- освоєння нових способів мотивації та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- організацію освітнього процесу конкурентоспроможного фахівця;
- опанування додаткових засобів управління навчальним закладом, встановлення конструктивних зв'язків з підприємствами;
- розробку і обґрунтування моделі соціального партнерства, що забезпечує погоджені дії керівників підприємств-роботодавців і навчального закладу у виробленні змісту та структури освітнього замовлення, що формується кваліфікаційними вимогами відповідно до існуючих стандартів.

На жаль, про повноцінне соціальне партнерство освітнього закладу з підприємствами-роботодавцями, дрібним та середнім бізнесом говорити поки що зарано. На даному етапі розвитку партнерських відносин вирішується питання значущості: хто головніший - споживач чи постачальник робітничих кадрів. Але це недалекоглядна політика розвитку, якщо взагалі політика і розвиток мають місце у цьому контексті. Розвиток кадрового потенціалу можна простежити, вивчаючи й аналізуючи роботу провідних світових виробників. На їхню думку, лише соціальне партнерство в підготовці якісного кадрового потенціалу забезпечує конкурентоспроможність на ринку праці. В Україні дають перші паростки ті відносини, де дієво працює трикутник: підприємство-освітній заклад-влада. Роль влади у соціальному партнерстві значна і необхідна, адже саме їй відводиться роль координатора в налагодженні партнерства: підприємство - освітній заклад. Без підтримки влади ефективність співпраці не буде мати відповідних результатів.

Що ж таке соціальне партнерство? Соціальне партнерство - це форма співпраці, детально опрацьована і гнучка, побудована на чіткому розподілі ролей, відповідальності й дольовій участі. Його мета - підвищення якості професійної підготовки, задоволення поточних і перспективних потреб у висококваліфікованих фахівцях. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання:

- зацікавленим соціальним партнерам спільно планувати напрями взаємодії у підготовці робітничих кадрів;
- забезпечувати фінансовими ресурсами реальні проекти підготовки;
- брати участь у розвитку матеріально-технічної бази навчального закладу на довгостроковій основі;
- впроваджувати в професійну підготовку учнів передові прийоми і методи організації праці;
- підвищувати в учнів мотивацію до навчання, освоєння професії;
- активно проводити профорієнтаційну роботу.

Система соціального партнерства дозволяє делегувати підприємствам відповідальність за визначення потреб у робітничих кадрах, за планування їх підготовки і перепідготовки; змінити підходи до профорієнтації (через допрофільну підготовку і профільне навчання); підсилити зв'язки навчальних закладів із ринком праці через залучення роботодавців та інших соціальних партнерів до розробки кваліфікаційних вимог, процедур перевірки знань, професійних умінь і навичок; залучити соціальних партнерів до управління, контролю, оцінки діяльності ПТНЗ.

ДПТНЗ «Красилівський професійний ліцей» робить свій внесок у підготовку потенційних робітничих кадрів, причому велика увага приділяється не лише учням, що визначилися з професійною спрямованістю, але й тим, у яких професійний вибір ще попереду. Наш ліцей багато років активно співпрацює зі всіма школами міста і району. Для проведення профорієнтаційних заходів укладена тристороння угода між районним відділом освіти, центром зайнятості та професійним ліцеєм. Активно взаємодіють з педагогами ліцею органи місцевого самоврядування, адже їм доручено турбуватися про розвиток та майбутнє громади. Педагогічний колектив, в свою чергу, інформує про стан та динаміку розвитку ринку праці, допомагає визначитися у виборі професії.

У сучасних умовах динаміки та розвитку суспільства підприємствам різних форм власності потрібна не горезвісна робоча сила, а кваліфіковані, технічно грамотні, законослухняні, професійно підготовлені молоді фахівці з високою культурою та відповідним рівням комунікабельності. Все це вимагає кропіткої повсякденної роботи педагогічних працівників. Реалізація поставлених завдань можлива лише за умови тісного партнерства з соціальними, правовими та іншими структурами, які функціонують у Красилівському районі. Створено учнівську соціальну службу, працює школа волонтерів. 8-11 травня поточного року кращі їхні представники брали участь у Всеукраїнському зльоті волонтерів. Представники податкової служби, пенсійного фонду, управління юстиції щомісячно проводять різні форми занять з учнями ліцею, які сприяють різнобічному розвитку особистості, знижують рівень злочинності серед підлітків, розвивають інтерес до підприємницької діяльності.

У зв'язку з розвитком промисловості в нашому районі нагальною постає проблема співпраці з підприємствами-замовниками кадрів. Здійснювати підготовку кваліфікованих фахівців неможливо у відриві від реального виробництва. Необхідність якнайшвидшого включення учнів безпосередньо у виробничі процеси обумовлена тим, що окрім кваліфікаційних навичок, сьогодні треба активно формувати у них уміння працювати в команді, відповідальність за загальну справу, високу вимогливість до себе і до якості власної роботи. Не лише учні, а й викладачі, майстри виробничого навчання повинні підтримувати тісний зв'язок з цими підприємствами: вивчати нові технології, устаткування, асортимент і нормативну документацію з метою знайомства учнів з новинками за фахом і використання їх у навчальному процесі. Соціальне партнерство повинно будуватися на певних фундаментальних принципах і нормах, а саме:

1. Соціальні стосунки ґрунтуються на добровільності визнання партнерами один одного учасниками суспільних стосунків.

2. Вирішальним у стосунках соціального партнерства виступає чинник взаємної корисності. Ці стосунки передбачають взаємну зацікавленість сторін, пошану, облік інтересів партнерів.

3. Учасники взаємодії рівноправні у виборі шляхів і засобів досягнення спільної мети, зберігаючи при цьому самостійність, дотримуючись принципу невтручання в справи один одного.

4. Стосунки будуються на засадах довіри, пошани, доброзичливості, рівності, свободи вибору.

5. Передбачається взаємна відповідальність за спільну справу, обов'язковість виконання досягнутих домовленостей і за систематичність виконання прийнятих у рамках соціального партнерства угод, договорів, рішень.

6. Стосунки вирізняються безкорисливістю і солідарністю.

7. Формальні моменти переважають неформальні, що полегшує взаємодію, спілкування, нівелюючи особисті симпатії, антипатії, неприязнь тощо.

Формування системи соціального партнерства у сфері освіти здійснюється в складних умовах дезорганізації фінансової системи, переходу більшості промислових підприємств і організацій у взаєминах з освітньою установою на позиції клієнтів. У той же час - це відсутність необхідних навичок і досвіду в освітніх установах у налагодженні ефективних взаємовигідних партнерських стосунків з роботодавцями, а також пасивна політика держави в забезпеченні їхнього взаємозв'язку з ринком праці, сповільненість формування нових механізмів у взаєминах системи освіти й економічної сфери, що є причиною диспропорцій між структурою підготовки кадрів і структурою попиту. Ця послідовність замикається неопрацьованістю правових, нормативних підстав соціального партнерства в професійній освіті на державному рівні.

У соціально-економічних умовах, що склалися, вирішення завдання з підготовки висококваліфікованих і професійно мобільних фахівців сьогодні практично неможливе без маркетингових досліджень внутрішнього і зовнішнього соціуму та участі соціальних партнерів. При цьому необхідно вирішувати такі завдання:

- організації соціального партнерства, як особливого типу взаємодії ПТНЗ із суб'єктами й інститутами ринку праці, державними та місцевими органами влади, громадськими організаціями;
- розширення простору соціального партнерства;
- створення механізму взаємодії з соціальними партнерами (роботодавцями, службою зайнятості, органами влади, громадськими організаціями тощо);
- аналіз стану і реальних потреб ринку праці.

СПІВПРАЦЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ З ПІДПРИЄМСТВАМИ РЕГІОНУ ЩОДО ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ

Підготовка кваліфікованих робітників – актуальна проблема кінця ХХ – початку ХХІ століть, яка набуває сьогодні особливого значення. І підтвердженням цього є практика багатьох країн світу, які першочергову роль відводять саме вирішенню проблем професійної підготовки робітничого потенціалу. Подальший поступальний розвиток економіки України також неможливий без належного забезпечення підприємств кваліфікованою робочою силою.

На сучасному етапі соціально-економічних перетворень в Україні кадрове забезпечення галузей економіки відбувається з урахуванням змін на ринку праці відповідно до принципу регіоналізації, тобто послідовної орієнтації діяльності на комплексний соціально-економічний розвиток певного регіону, на запити населення та вимоги до якості робітничого потенціалу. Безумовно, головну роль у вирішенні цього завдання відіграє професійно-технічна освіта, оскільки саме ця ланка глибоко інтегрована в економіку.

Ситуація на ринку праці України сьогодні диктується роботодавцем, який справедливо вимагає, щоб професійно-технічні навчальні заклади давали учням такий рівень знань та умінь, який відповідав би сучасним вимогам. Зі свого боку, професійно-технічні навчальні заклади також ставлять перед роботодавцями питання про те, що підготовка кваліфікованого робітника – проблема спільна і потребує комплексного вирішення.

Сьогодні без підтримки й тісного зв'язку з виробництвом професійно-технічний навчальний заклад не в змозі забезпечити підготовку сучасного, обізнаного з новітніми технологіями фахівця. І тому виробництво повинно сприяти розвитку, оновленню матеріальної бази ПТНЗ, надавати робочі місця для проходження виробничого навчання та виробничої практики учнями і спільно вирішувати інші аспекти зазначеної проблеми.

Кам'янець-Подільське вище професійне училище автомобільного транспорту та будівництва здійснює підготовку кваліфікованих робітників для будівельної та автотранспортної галузей економіки, які тісно пов'язані між собою.

Підготовка спеціалістів проводиться за професіями: «Машиніст крана автомобільного», «Слюсар з ремонту автомобілів», «Водій автотранспортних засобів категорії «С», «Лицювальник-плиточник», «Електромонтажник з освітлення та освітлювальних мереж», «Електромонтажник силових мереж та електроустаткування», «Машиніст екскаватора», «Машиніст бульдозера», «Столяр», «Лицювальник-плиточник; лицювальник-мозаїст».

Слід зазначити, що рівень професійної компетенції випускників училища останнім часом помітно зростає, змінюється їх ставлення до методів навчання, і, як наслідок, 87% – 94% із них працевлаштовуються за професією.

Під час проходження виробничої практики учням, які добре опанували певні новітні технології, виробничники доручають самостійну і досить відповідальну роботу. Так, наприклад, у минулому навчальному році учні-випускники професії «Лицювальник-плиточник» оздоблювали сучасними видами лицювання фасади ресторану і кафе, що знаходяться в центрі міста. Робота, як зазначили виробничники, була виконана на високому професійному рівні.

Звичайно, хотілося б, щоб якомога більше було подібних результатів. Але, на жаль, учні по-різному ставляться до навчальної праці. Одні займаються систематично, наполегливо і досягають гарних результатів. Інші вчаться без належного бажання, не в повну міру власних сил та можливостей, при тому добре розуміють необхідність знань в оволодінні майбутньою професією, але не завжди їх досягають наполегливою працею.

У цілому, значна частина учнів зацікавлена в тому, щоб стати хорошими фахівцями, про що свідчить їх наполегливість у навчанні, характеристики виробничників та інші показники. Під час проходження виробничої практики учні отримують пропозиції від виробництв стосовно працевлаштування.

Однак, проведений моніторинг щодо закріплення випускників на робочих місцях свідчить, що упродовж першого року роботи на підприємствах регіону значна частина (в середньому 28% – 32%) звільняються через низьку заробітну плату, відсутність житла, незадовільні умови праці та незацікавленість окремих роботодавців у збереженні кадрів. Праця повинна відповідно оплачуватись. І сьогодні молодий робітник прагне мати соціальні гарантії, які стимулювали б його до неї. Якщо він їх не

отримує, то починає шукати щось краще, тому що йому треба жити, створювати чи утримувати сім'ю, він хоче це зробити зараз, а не невідомо коли.

У цьому напрямі в нас є деякі позитивні тенденції. Зокрема, випускники професії «Машиніст крана автомобільного» частіше, ніж інші, отримують певні соціальні гарантії, що пояснюється різними обставинами, крім того, не останню роль відіграє той факт, що попит на дану категорію робітничих кадрів дещо вищий, оскільки Кам'янець-Подільське вище професійне училище автомобільного транспорту та будівництва - практично єдиний навчальний заклад у південно-західному регіоні області, який здійснює підготовку за цією спеціальністю.

Таким чином, питань, що потребують невідкладного вирішення, ще багато. Економічна криза, яка панує в державі, також завдає деяких труднощів. Але хочеться сподіватися, що це явище тимчасове.

Тому співпраця з підприємствами необхідна і взаємоважлива у справі підготовки робітничих кадрів. На сьогодні наше училище співпрацює з такими підприємствами, як: «Облавтодор» (м. Хмельницький), «Спецбудмеханізація» (м. Кам'янець-Подільський), АТП-16808, Кам'янець-Подільський електромеханічний завод, підприємство «Міськліфт-світло», компанія «ДАЛЛАНС», БВТ «РОКОР» ЛТД, фірмами «Меблі» та «Марс».

Співпраця із зазначеними підприємствами досить тривала. Як і в будь-якій справі, є певні успіхи й негаразди. Кожне із цих підприємств, незважаючи на скрутні часи, які доводиться переживати, поки що не відмовляє нашому навчальному закладові і надає посильну допомогу у підготовці кваліфікованих робітників. Зокрема, «Облавтодор» (м. Хмельницький) та «Спецбудмеханізація» (м. Кам'янець-Подільський) допомагають у підготовці кваліфікованих робітників з професій: «Машиніст крана автомобільного», «Машиніст екскаватора», «Машиніст бульдозера», «Слюсар з ремонту автомобілів». Ці підприємства надають робочі місця для проходження учнями виробничого навчання та виробничої практики, приймають на роботу наших випускників у своїх філіях у різних населених пунктах, допомагають вирішувати проблему благоустрою навчального закладу та інші важливі питання навчально-виробничого процесу.

Кам'янець-Подільський електромеханічний завод та підприємство «Міськліфт-світло» надають допомогу в підготовці фахівців з професії «Електромонтажник з освітлення та освітлювальних мереж; електромонтажник силових мереж та електроустаткування». У підготовці кваліфікованих робітників з професії «Столяр» Кам'янець-Подільське вище професійне училище автомобільного транспорту та будівництва співпрацює з компанією «ДАЛЛАНС», яке спеціалізується на виготовленні класичних англійських стільців (виробів з цінних порід дерев - бука, дуба, червоного дерева).

Співпраця з цим підприємством на різних етапах складалася по-різному, з огляду на високі вимоги як до робітника, так і до якості продукції. Щоправда, керівництво підприємства завжди надавало і надає можливість для проведення виробничого навчання, виробничої практики для учнів заключного етапу навчання. На цьому підприємстві є колосальна можливість не тільки ознайомитися, а й попрацювати за найсучаснішими технологіями.

З будівельним відкритим товариством «РОКОР» співпрацюємо у плані підготовки кваліфікованих робітників практично з усіх професій, зокрема лицевальників-плиточників.

Співпраця з підприємствами базується на глибокому взаєморозумінні сучасних проблем підготовки робітничих кадрів. З усіма підприємствами переукладено угоди на період до 2012 року, але щорічно з об'єктивних та суб'єктивних причин відбувається їх корегування.

Одним із напрямів спільної діяльності училища і підприємств регіону стало оновлення матеріально-технічної бази навчальних майстерень. Так, за сприяння БВТ «РОКОР» реконструйована майстерня будівельних робіт та робіт з євроремонту, крім того, надається допомога будівельними матеріалами; обладнано сучасні кабінети «Матеріалознавства»; місцеве автогосподарство передало для навчальних цілей вантажний автомобіль; фірма «Меблі» надає допомогу матеріалами для проведення виробничого навчання учнів; меблева компанія «ДАЛЛАНС» надає можливість проведення виробничого навчання та виробничої практики на виробництві.

Можна констатувати, що завдяки цим підприємствам училище має змогу готувати висококваліфікованих робітників, обізнаних із сучасними технологіями. Одним із завдань, яке постає сьогодні перед нашим навчальним закладом, – максимально наблизити зміст навчання до технологічних процесів виробництва.

РОЛЬ РЕСУРСНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО МОБІЛЬНИХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Сучасні реформаційні процеси у всіх галузях народного господарства викликали потребу у підготовці професійно мобільного кваліфікованого робітника, здатного швидко реагувати на вимоги ринку праці. Тому навчання в сучасних професійно-технічних навчальних закладах повинно бути спрямоване на оновлення та диференціацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, спрямовану на визначення їх індивідуальних особливостей.

У вирішенні цього завдання велику роль відіграють засоби навчання, тому що саме вони дають можливість більш успішно та за менший час досягти поставлених цілей навчання. Наявність необхідної кількості ресурсних засобів навчання у закладах освіти та кваліфіковане їх використання викладачем, безумовно приводить до підвищення ефективності навчально-виробничого процесу, оптимізації та полегшення роботи викладача та учнів.

Формування професійно мобільного кваліфікованого робітника залежить не лише від правильного визначення мети та змісту навчання, а й від засобів досягнення цієї мети, які використовуються викладачами у різних навчально-виробничих умовах. Доведено, що вибір ресурсних засобів залежить не тільки від мети і змісту навчання, а й від інших причин, зокрема від специфічних особливостей професії, рівня попередньої професійної підготовки і віку учнів, умов навчально-виховного процесу. Ефективне застосування засобів навчання - це складна та багатогранна проблема, розв'язання якої потребує комплексного і послідовного виконання.

Метою статті є розкриття ролі ресурсних засобів навчання у формуванні професійно мобільного кваліфікованого робітника.

Одним із перших педагогів, який обґрунтував необхідність застосування ресурсних засобів навчання в навчальному процесі був Я.А. Коменський, який називав наочність «золотим правилом» дидактики [1, с. 160]. В наш час проблему ефективного використання ресурсних засобів навчання досліджували відомі теоретики дидактики (Ю. Бабанський, Т. Габай, І. Зязюн, І. Кривонос, В. Оконь, Ю. Чабанський та ін.).

Підкреслюючи важливість використання ресурсних засобів навчання у навчальному процесі, В. Оконь наголошував на тому,

що засоби навчання можуть заміняти або збагачувати певні види діяльності викладачів та учнів, інтенсифікуючи таким чином вплив процесу навчання на індивідуальність останніх [4]. Ми згодні з думкою науковця. Разом з тим, не слід зневажати тим фактом, що добір ресурсних засобів навчання визначається кваліфікацією і досвідом педагога. Лише в тому разі, коли викладач уміло володіє системою сучасних засобів навчання, оптимальними прийомами їх застосування, можна досягти успіху.

З психології відомо, що сприймання є початковою ланкою процесу учіння. Людина може сприймати явища і процеси оточуючої дійсності безпосередньо за допомогою органів чуттів чи інформацію про них у вигляді вербальної дії викладача або друкованого тексту, комп'ютерного відтворення. Щоб процес був ефективним, необхідно, виходячи з логіки навчально-виробничого процесу, забезпечити розуміння учнями необхідності тих чи інших знань. Тому уже на цьому етапі певну роль відіграє практична діяльність, виступаючи своєрідним поштовхом в організації процесу пізнання та набуття професійних практичних умінь та навичок. Важливе місце тут посідає мотивація навчально-пізнавальної діяльності. На цьому етапі частіш за все використовують наочні ресурсні засоби, макети, муляжі тощо.

Проникнення у сутність явищ і процесів, встановлення зв'язків між частинами цілого, між фактами і процесами, з'ясування причин, що зумовлюють те чи інше явище забезпечується розумінням змісту навчального матеріалу. На цьому етапі формується свідомість учнів, розвиваються їх інтелектуальні можливості та професійні інтереси. Тут доцільно використовувати схеми, моделі, зображення окремих частин, питання тощо. Важливою сходинкою до успішності у формуванні професійних знань та умінь є запам'ятання. Учні необхідно спонукати запам'ятовувати не весь обсяг інформації, а найбільш суттєве, що становить основу оволодіння новим навчальним матеріалом і необхідне для формування наукового світогляду та професійних знань і вмінь. Такий підхід зумовлений, в першу чергу, тим, що процес оволодіння знаннями, вміннями та навичками відбувається у вигляді спіралі, в якій попередньо набуті знання, вміння та навички є основою, своєрідною сходинкою для поступального руху вперед у пізнавальній діяльності з теми, розділу, навчальної дисципліни в цілому. Запам'ятовування відбувається за допомогою навчальних посібників, книжок, питань, узагальнюючих схем.

Завершується етап учіння узагальненням і систематизацією. Узагальнення передбачає уявне виокремлення певних властивостей, що належать певному класу предметів, перехід від окремого до загального.

Систематизація - розумова діяльність, в процесі якої знання про об'єкти, що вивчаються, організуються в певну систему на основі обраного принципу. Та це можливо лише за умови достатньої розумової праці на попередніх етапах навчально-пізнавальної діяльності. Тут суттєво сформулювати закони, правила, виділити закономірності, бачити їх взаємозв'язок з більш загальними явищами в логічній структурі навчальної дисципліни. На цих етапах широко використовують тести, контрольні питання.

На всіх етапах процесу учіння практика є своєрідним психічним і логічним камертоном пізнавальної діяльності. Одночасно застосування знань, умінь і навичок виступає завершальним етапом певного циклу учіння стосовно конкретної теми. Якщо учень не бачить застосування знань на практиці, то це породжує абсурдність учіння, гальмує пізнавальну діяльність [2].

Особливий акцент слід зробити на спільну діяльність викладача та учнів. Це означає, що учень розглядається не тільки як об'єкт навчання, а й як його суб'єкт. Позитивних результатів у формуванні професійної мобільності учнів буде досягнуто лише тоді, коли зусилля викладача на занятті підкріплюватимуться самостійними зусиллями учнів у засвоєнні змісту навчання. Отже, успішне використання ресурсних засобів навчання буде тоді, коли учні зможуть самостійно працювати з цими засобами, коли вони будуть посилені для їх використання.

Слід пам'ятати й те, що жодний ресурсний засіб не має абсолютних переваг перед іншими. Його слід використовувати досить гнучко, не перевантажуючи ним заняття, оскільки це заважає учням зосередитись, обдумати серйозні питання.

На заняттях, коли викладач демонструє зразки матеріалів і виробів, інструменти, машини, апарати, прилади, механізми тощо, на думку І.Огороднікова, слід розміщувати учнів в аудиторії таким чином, щоб усі найважливіші частини стаціонарного об'єкта було добре видно всім [3]. Рекомендується використовувати об'ємні моделі і макети, які дають змогу більш наочно показати будову і принцип роботи механізму, взаємодію його частин. Деякі натуральні об'єкти необхідно піддавати попередній обробці, щоб чіткіше продемонструвати їх найважливіші частини та процеси, що

відбуваються в них. Для показу внутрішньої будови машин і механізмів їх необхідно подавати у розрізі, практикують фарбування окремих ділянок поверхонь у різні кольори. Демонстрацію викладач повинен супроводжувати коротким, але чітким коментарем, детальніше відповідати на запитання учнів.

Зупинимось на основних дидактичних вимогах до застосування засобів наочності у навчально-виробничому процесі, що їх виділяє П. Шимбірев.

По-перше, учні повинні знати, що саме і з якою метою вони мають спостерігати, на що треба звернути особливу увагу. По-друге, необхідно забезпечити чітку видимість засобу наочності з усіх робочих місць. Скажімо, якщо кількість одиниць роздаткового матеріалу, технологічних карток збігається з кількістю учнів у навчальній групі, то можна кожного учня забезпечити роздатковим матеріалом. Якщо буде використовуватись плакат, то на ньому повинно бути мінімум тексту. Причому, текст повинен бути написаний такими буквами, щоб він був видимий з будь-якого місця у кабінеті чи майстерні. По-третє, результати навчання поліпшуються у тому разі, коли засоби наочності впливають не тільки на зір, а й на інші органи чуття, скажімо, слух, дотик. По-четверте, слід використовувати всі можливості для показу явища або процесу в русі [5].

Ресурсні засоби навчання повинні відповідати певним якісним вимогам (рис.1).

Окремим видом демонстрації є практичний показ трудових процесів майстром виробничого навчання. Зрозуміло, навіть кваліфікований словесний коментар не може замінити реальної демонстрації процесів, а детальні пояснення прийомів виконання окремих операцій будуть малокорисні, якщо учні ніколи не працювали з цими інструментами чи на такому обладнанні. Практичний показ необхідно використовувати у тих випадках, коли треба показати учням правильний спосіб виконання трудових дій. Цей висновок справедливий як при роботі з ручними інструментами, так і при управлінні машинами і механізмами.

Підвищення ефективності цих видів демонстрації можна досягти, якщо спиратися на результати досліджень відомого психолога і педагога Л. Занкова з питань поєднання словесного коментаря і засобів наочності.

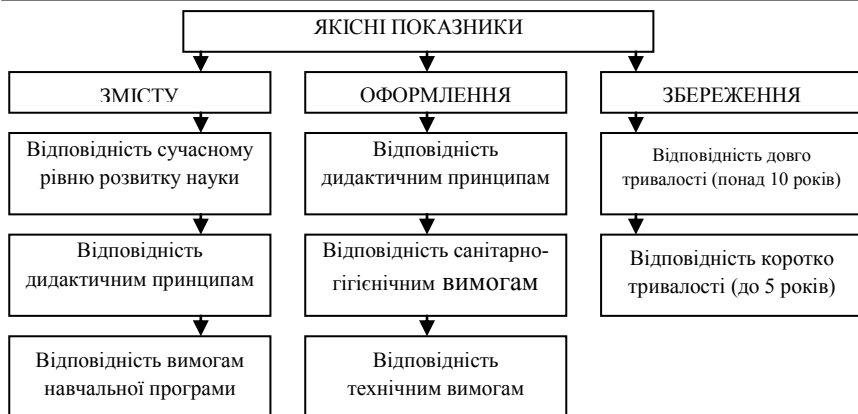

Рис. 1. Схема оцінювання засобів навчання за якісними показниками

Найбільшого поширення набули досліджені Л.Занковим дві основні форми такого поєднання. Перша форма: з допомогою слова викладач керує спостереженнями, які проводять учні, а знання про об'єкт, його будову, процеси, що відбуваються в ньому, учні здобувають самостійно, шляхом спостереження. Така форма поєднання слова і засобів наочності досить ефективна, вона не тільки забезпечує високий рівень засвоєння знань, а й сприяє розумовому розвитку учнів, зростанню їх спостережливості, поглибленню можливостей самостійно здобувати нові знання і вміння. І, головне – формує професійну мобільність учня. Відомості про предмети і процеси учні отримують із словесних повідомлень викладача, а наочні засоби потрібні для підтвердження або конкретизації.

Друга форма різко відрізняється від першої, вона не спирається на активну діяльність учнів, однак потребує менше часу, тому її доцільно використовувати в умовах дефіциту часу. Ця форма забезпечує лише поверховий аналіз об'єкта навчання.

Психологи радять вживати обидві форми поєднання слова і засобів наочності: на першому, попередньому, етапі навчання — другу форму, на другому, поглибленому, — першу.

Знання форм поєднання слова і засобів наочності, їх порівняльної ефективності дозволяє викладачеві творчо застосовувати ці засоби залежно від характеру навчального матеріалу, інших конкретних умов навчання.

Вагомим фактором у формуванні професійної мобільності є використання ресурсних засобів на виробничому навчанні або при проведенні практичних та лабораторних занять. Оскільки їх використання сприяє підтримці пізнавального інтересу в учнів до проведення таких занять.

Як свідчить практика, ефективність використання ресурсних засобів навчання зростає при їх комплексному використанні. Так, інструктування (особливо усне), як правило, поєднують з показом, демонструванням. На вступному інструктажі докладне пояснення способів роботи необхідно супроводжувати показом певних дій, операцій, прийомів. Мета полягає в тому, щоб сформувати у свідомості учнів правильний спосіб трудових дій як у роботі з ручними інструментами, так і при керуванні машинами і механізмами тощо. Дуже поширена ситуація, коли викладач демонструє прийоми виконання вправ у сповільненому темпі, з паузами, і лише потім переходить до показу в робочому темпі. Велике значення при цьому має рівень кваліфікації викладача. Якщо дії викладача некваліфіковані, то показ, незважаючи навіть на точне інструктування, завдає лише шкоди. Певна річ, у поєднанні двох засобів (наприклад, показ + інструктування) є чимало методичних нюансів, ігнорування яких позначається на педагогічних і виробничих результатах.

Ефективність використання засобів навчання залежить також від майстерності використання інженером-педагогом засобів навчання. Наприклад, при поясненні складної теми ефективніше після розповіді привести приклад, що ілюструє теорію; розповідь про технологічний процес (розвитку явища) краще супроводжувати демонстрацією, яка стає джерелом візуальної інформації. Сприйняття учнів під час демонстрації також повинно бути організовано: людина краще запам'ятовує те, на чому було зафіксовано його увагу. Тому необхідно точно вказати, що демонструється: які індикатори і в який момент підлягають спостереженню, послідовність включення електричних ланцюгів і т.ін.

Під час демонстрації до викладача пред'являються серйозні вимоги. Він повинен стояти обличчям до аудиторії ззаду або збоку від об'єкту, щоб не загороджувати собою навчальний матеріал і бачити групу. При цьому він повинен показувати, пояснювати і стежити за роботою і поведінкою кожного учня. При ілюструванні слід використовувати указку, стежачи бічним зором за

правильністю її руху. Якщо ж викладач стоїть обличчям до приладу і, отже, спиною до аудиторії, учні не чують, що він говорить, деякі студенти можуть не побачити навчального матеріалу за спиною викладача, це буде суттєвим поштовхом для порушення дисципліни. Неправильна поведінка викладача може спровокувати шум та інші порушення дисципліни, ускладнити сприйняття матеріалу.

При використанні будь-якого виду засобів необхідно дотримувати міру і пропорції, визначувані закономірностями навчання. Так, відсутність або недостатню кількість наочних посібників знижує якість знань, пізнавальний інтерес, утрудняє сприйняття і формування образів предметів. Проте велика кількість посібників скоріше відволікає увагу учнів від головного, більш розважає, аніж навчає. Оптимальним вважається використання 4-5 засобів навчання на занятті при вивченні важкої теми, включаючи засоби для самостійної роботи і засоби контролю.

Таким чином, використання ресурсних засобів навчання буде забезпечувати ефективне формування професійної мобільності учнів за таких умов: ресурсні засоби будуть використовуватись комплексно; ресурсні засоби будуть відповідати дидактичним вимогам, що пред'являються до них; ресурсні засоби будуть доцільно та вміло використовуватись викладачем чи майстром виробничого навчання у навчально-виробничому процесі ПТНЗ.

Література

1. Коменський Я. А. Велика дидактика / Я. А. Коменський // Вибр. пед. твори. - К.: Просвіта, 1940. - Т. 1. - С. 159-163.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка: [Підручник]. - 2-ге вид., перероблене і доповнене / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. - К.: Знання-Прес, 2004. - 445 с.
3. Огороднікова І. Т. Комп'ютер на уроці / І. Т. Огороднікова // Рад. школа. - 1991. - №12. - С.52-54.
4. Оконь В. Введение в общую дидактику / В. Оконь.- М.: Высш. шк., 1990. - 382 с.
5. Шимбірев П. М. Проблема фахового відбору майбутніх педагогів / П. М. Шимбірев // Формування творчої особистості в навчальному процесі Зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. - К.: Освіта, 1996. - Вип. 1. - С.75-78.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

ЗАСТОСУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ КЕЙСІВ У ПТНЗ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРОФІЛЮ

Сучасне реформування освіти потребує нових освітніх технік і технологій, інтерактивних методик навчання. Одним з активних джерел отримання інформації для розвитку цих методик є участь навчальних закладів України в міжнародних проектах.

У 2005 році Європейська Комісія започаткувала проект з підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні.

Реалізація четвертого компоненту проекту передбачає вдосконалення освітніх послуг в аграрному секторі. Серед головних завдань компоненту – підготовка проекту стратегії формування професійно-технічної освіти (ПТО) в аграрному секторі, проекту національної рамкової системи кваліфікації і розробка альтернативних видів якісної практичної підготовки.

Професійно-технічне училище № 74 розпочало роботу в програмі ТАСІС «Удосконалення управління регіональною системою професійно-технічної освіти в Україні», компонент 4 «Удосконалення освітніх послуг у секторі сільського господарства» як одне із пілотних училищ Дніпропетровської області в 2007 році.

Вдалим для запозичення у ході роботи був визначений метод кейсів (прикладів), започаткований в середині минулого століття в США для підготовки фахівців вищої школи. Перед творчою групою педагогічного колективу ПТУ № 74 було поставлено завдання з адаптації вищезазначеного методу до професійної школи. Робота по розробці та впровадженню навчальних кейсів у навчальний процес на базі ПТУ №74 проводилася протягом 2007-2009 рр. у три етапи:

Перший етап (2007 рік) – вивчення теоретичних аспектів методики з різних джерел; створення креативної групи; розробка методичних рекомендацій по роботі над створенням кейсів та їх вирішення; розробка тренінгового кейсу та проведення тренінгу для інженерно-педагогічних працівників ПТУ № 74.

Другий етап (2008 рік) – безпосередня розробка прикладів міні-кейсів зі спеціальних предметів для професії «Робітник фермерського господарства» та їх апробація; підведення підсумків роботи.

Третій етап (2008-2009 рр.) – розробка прикладів навчальних міні-кейсів з предметів загальноосвітнього, загально-технічного циклів; апробація їх у навчальному процесі; проведення SWOT – аналізу використання кейс-методу в практиці навчально-виховного процесу ПТНЗ сільськогосподарського профілю.

Для розробки кейсів було скомплектовано чотири творчих групи у складі досвідчених педагогів та фахівців відповідного напрямку. Розроблені приклади навчальних кейсів представляють інтерактивні методики викладання навчальних дисциплін методом аналізу конкретної ситуації.

Досвід роботи училища в цьому напрямі розглянуто на засіданнях робочих груп в Дніпропетровській та Черкаській областях схвалено та рекомендовано до використання в ПТНЗ сільськогосподарського профілю.

Зроблено певні висновки щодо можливості використання кейс-методу в практиці роботи ПТНЗ сільськогосподарського сектору.

Використання методики забезпечить:

- Вмотивованість навчання вихованців ПТНЗ сільськогосподарського профілю;
- Наближення теорії до практики у викладанні основних наук;
- Нові підходи до методики викладання та техніки підготовки викладача до занять;
- Радикальну зміну ролей учасників навчально-виховного процесу;
- Корегування менталітету щодо викладацької діяльності під час підготовки кваліфікованих робітників для сільськогосподарського сектору;
- Залучення соціальних партнерів ПТНЗ до навчального процесу.

Педколектив продовжує роботу з розробки кейсів. Більшість фахівців розробили приклади кейсів з різних дисциплін та використовують їх у навчальному процесі. На думку творчої групи ПТУ №74 розроблені методики стануть у нагоді студентам, учням ПТНЗ, викладачам, майстрам виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів, керівникам навчальних закладів,

методистам, всім хто зацікавлений у докорінних інноваційних змінах в системі освіти.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ Case Studies ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ПТНЗ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Формування, реалізація трудового потенціалу, накопичення відповідних знань і вмінь повністю залежать від стану освіти, яка є кращою інвестицією в майбутнє. Тільки за допомогою висококваліфікованих, мобільних кадрів можна забезпечувати потрібне зростання економіки і зайнятості, необхідне для фінансування європейської соціальної моделі в умовах посилення глобалізації.

Це, значною мірою, стосується професійно-технічної освіти (ПТО), яка органічно пов'язана із суспільним виробництвом і працює на відтворення робітничих кадрів країни, а з іншого боку, рівень її розвитку відповідає соціально-економічному стану в галузях виробництва та сфері послуг. Пріоритетним стає вирішення питання престижності робітничої професії, і, відповідно, і якості професійної підготовки.

Отже, потрібен перехід від ПТО, орієнтованої на вид роботи, на робоче місце до ПТО, у центрі уваги якої знаходиться учень і його трудова діяльність протягом усього життя.

Україна здавна є великою сільськогосподарською державою. Аграрний сектор займає значне місце в економіці країни: виробляється близько 15% внутрішнього валового продукту, створюється майже 16% доданої вартості. Основні виробничі фонди аграрного сектору становлять 12% від загальної їх кількості в народному господарстві [7; 9]. Непослідовні, інколи суперечливі, дії в процесі реформування аграрного сектора привели до втрати виробничого потенціалу агропромислового комплексу (АПК).

Ефективне господарювання в аграрному секторі потребує належного матеріально-технічного забезпечення, використання новітніх досягнень науки і техніки, сучасних технологій ПТО. Поєднання високої фахової, ґрунтовної загальноосвітньої підготовки працівників з набуттям ними навичок оперативного й відповідного реагування на будь-які зміни в технологічному процесі, самостійного передбачення і виявлення шляхів розв'язання

технологічних проблем є одним із завдань ступеневої професійної освіти фахівців аграрного профілю. Обсяг накопичених людством сільськогосподарських знань є дуже великим, тому необхідно відібрати та систематизувати той мінімум, який є найбільш доцільним у процесі професійної підготовки майбутніх аграріїв.

Невід'ємною складовою забезпечення цілісності навчально-виховного процесу, результатів навчання є узгодженість теоретичних і практичних дій у вивченні навчального матеріалу, систематичність, наступність у змісті, організаційних формах, прийомах, методах і технологіях. Виникає потреба в опрацюванні технологій, в яких були б реалізовані сучасні концепції загальної освіти та ПТО. Сучасні вимоги до підготовки фахівців сільськогосподарського виробництва вимагають такого рівня еколого-професійної підготовки, який ґрунтується на екологічних і спеціальних знаннях та спрямований на розвиток екологічного мислення майбутніх агрономів, плодоовочівників, механізаторів. Систематизація та узагальнення є необхідними складовими цього процесу, що потребує появи альтернативних програм, які вимагають від викладача здійснювати обґрунтований вибір навчального матеріалу програми, підручників, дидактичних засобів.

Інноваційне навчання - альтернатива традиційному. Сьогодні основні методичні інновації пов'язані із запровадженням інтерактивних методів, де навчальний процес організовується на засадах взаємодії, діалогу, в ході якого учні навчаються критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, враховувати думки інших, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях тощо. В інноваційному навчанні відбувається зміщення акценту з організаційних форм і методів на творчість та імпровізацію вчителя, на його можливість відкривати, розробляти, удосконалювати і застосовувати властиві лише йому підходи до навчання.

Принциповою відмінністю від традиційного навчання, в інноваційному головною дійовою особою виступає учень. Теоретичні засади застосування сучасних педагогічних технологій у навчальному процесі розкрито у працях співробітників українського Центру інновацій та розвитку [5]. Перехід до інноваційного навчання вимагає і професійно-технічна школа. Пріоритетними у ньому виступають групова та індивідуальна форми роботи.

Групове навчання залучає до спільної роботи невелику кількість учнів, де ніхто не втрачає своєї особистості. Індивідуальна робота дає можливість більш глибоко зосередитися на окремих завданнях, нести більшу відповідальність за результат їхнього виконання. Але разом все це спрямоване на розвиток здатності кожного учня до спільної діяльності в нових, можливо непередбачуваних ситуаціях. До провідних методів інтерактивних форм навчання відносяться тренінги, ділові та рольові ігри, навчальні групові дискусії, «мозковий штурм» тощо. Значне місце в останній час посідає метод аналізу ситуацій (case study) [1; 2]. Аналіз реального досвіду використання цього методу в системі вищої професійної освіти дає можливість стверджувати про актуальність його запровадження в систему ПТО.

Проблема застосування цього методу є важливою, бо стосується розвитку освіти, її орієнтації не стільки на отримання конкретних знань, скільки на формування професійної компетентності, умінь і навичок розумової діяльності, розвиток здібностей особи, серед яких особлива увага приділяється здібностям до навчання, умінню переробляти величезні масиви інформації, володіти також здатністю оптимальної поведінки в різних ситуаціях, відрізнитися чіткістю дій за умов кризи.

Сьогодні метод Case Study завоював провідні позиції у навчанні, активно використовується в зарубіжній практиці бізнес-освіти, вважається одним з найефективніших способів навчання студентів вищої школи навичкам вирішення типових проблем. Але поступово новітні методи навчання вищої школи впроваджуються в педагогічний процес ПТО, адже перед освітянами постають схожі навчальні завдання. Можна сподіватись, що ознайомлення учнів ПТНЗ з сучасними методиками навчання надасть суттєвого покращення засвоєнню навчального матеріалу при продовженні навчання у вищій школі.

Методична сутність методу та орієнтація його використання як інноваційної педагогічної технології дозволяють створити ефективну систему підготовки конкурентноспроможного кваліфікованого робітника агропромислового комплексу за наступних умов:

- створення творчих груп педагогів-новаторів;
- підвищення їхньої професійної компетентності з використанням методу Case Study як інноваційно-педагогічної технології;

- розробки необхідного методичного забезпечення: дидактичних комплексів, методичних рекомендацій, навчально-методичних посібників тощо.

У вітчизняній освітній практиці застосування методу аналізу ситуацій знаходиться ще на початковому етапі, тобто на стадії осмислення та запозичення напрацьованих методик у закордонних вчених [6; 8]. Новизна і особливості використання Case Study вимагають детального вивчення цього методу як виду інтерактивних форм навчання, адаптації до особливостей використання при викладанні різних дисциплін. Case Study або метод конкретних ситуацій – це метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань.

Безпосередня мета методу Case Study – спільно, групою учнів, проаналізувати ситуацію («case») з реального життя і виробити практичне її рішення; в кінці заняття оцінити запропоновані алгоритми і вибрати кращий в межах поставленого завдання [3; 4].

Ситуаційне навчання - це інтенсивна праця з використанням відеоматеріалів і програмного забезпечення. На прикладі конкретних, штучно розроблених ситуаційних засад фактичного матеріалу, учні отримують знання з предметів, де немає однозначної відповіді на поставлене питання. Головне в цьому - не оволодіння готовим рішенням, а процес його досягнення, тобто співпраця учня і викладача. Результатом Case Study є не тільки знання, але й навички професійної діяльності, при цьому викладач виступає в ролі ведучого, який пропонує питання, констатує відповіді, веде дискусію, тобто є посередником у процесі співпраці з учнями.

Метод сприяє розвитку в учнів самостійного мислення, уміння вислуховувати, враховувати іншу точку зору, грамотно висловити власну. У них виявляються та удосконалюються навички мислення, вони разом вчаться груповій співпраці, шукають, знаходять найбільш ймовірне рішення поставленої задачі, отримують навички роботи в команді; проводити прес-конференції, формують питання, аргументувати власну відповідь.

У реальному житті не існує однозначно правильних рішень. Суть навчання методом Case Study полягає в тому, що кожен пропонує варіанти вирішення задач, виходячи із власних знань, практичного досвіду, інтуїції, тому процес вивчення нагадує

механізм прийняття рішень в житті, це не просто заучування термінів з подальшим їх переказом, а вимога знань, розуміння, умінь оперувати ними, склавши логічні схеми рішення проблеми, пояснити власну думку. Кейс-метод застосовується для організації навчального процесу, його стимулювання і мотивації, а також для лабораторно-практичного контролю і самоконтролю. При цьому засвоєння знань, формування умінь є результатом активної самостійної діяльності учнів з вирішенням протиріч, внаслідок чого і відбувається творче оволодіння професійними знаннями, навичками, уміннями, розвиток розумових здібностей. Процес здобуття знань стає для учнів природним, звичайним, бо долається класичний недолік традиційного навчання, пов'язаного з нудним викладом матеріалу – організоване обговорення «кейса» може нагадувати театральну виставу.

Практична ситуація дозволяє перевірити теорію на практиці, пробудити власні здібності, творчо мислити, відкрити максимум природних можливостей людини, вчитись навчатися, оскільки учень сам може оцінити яких теоретичних знань йому не вистачає для вирішення завдання. Однак, при всій очевидності переваг і цінностей цього методу, на шляху у педагогів-новаторів можуть виникнути проблеми і труднощі [3]. Одним з недоліків є можливість лише епізодично використовувати методіку в навчальному процесі. Підготовка цих занять порівняно з традиційними займає більше часу і може не відповідати заробітній платні педагогічного працівника ПТНЗ, які розташовані на периферії, можуть мати обмежений доступ до загальної та регіональної інформації.

Треба зважати на те, що до ПТНЗ вступають учні з різним рівнем інтелектуальних здібностей, культури, менталітету. Тому може виникати складність добору креативних груп з огляду на психологічні особливості та рівні підготовки особистості. В свою чергу, розділення навчальної групи на підгрупи різного креативного рівня може викликати ускладнення психологічного клімату учнівського колективу. Існує також загроза значної розбіжності між формальним і неформальним лідерством у навчальних групах, невірним розподілом ролей в діловій грі і, як наслідок, може бути не досягнута дидактична мета. Створений як метод вивчення економічних дисциплін, в наш час метод Case Study знаходить широке розповсюдження у вивченні медицини, юриспруденції, агрономії та інших наук.

Використання методу case-study в навчанні студентів та учнів ПТНЗ сільськогосподарського профілю дозволить підвищити пізнавальний інтерес до навчальних дисциплін, радикально змінити ролі учасників навчально-виховного процесу, залучатиме соціальних партнерів ПТНЗ до навчального процесу, сприятиме розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичок майбутніх аграріїв.

Література

1. Багиев Г. Л., Наумов В. Н. Руководство к практическим занятиям по маркетингу с использованием кейс-метода [Електронный ресурс] <http://www.marketing.spb.ru/>
2. Долгоруков А. Метод Case Study как современная технология профессионально-ориентированного обучения [Електронный ресурс] <http://www.vshu.ru/>
3. Миронець О. М. Використання кейс-проектів для ПТНЗ сільськогосподарського профілю. Удосконалення управління регіональною системою професійно-технічної освіти в Україні / О. М. Миронець. – Дніпропетровськ: Інформаційно-аналітичний збірник за підсумками обласного ярмарку педагогічної та учнівської творчості професійно-технічних навчальних закладів, 2008.- С. 19-23.
4. Михайлова Э. А. Кейс и кейс-метод / Э. А. Михайлова – М.: Центр марк. исслед. и менедж., 1999.- 59 с.
5. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / Под ред. д-ра социологических наук, проф. Сурмина Ю. П. – К.: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
6. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / Упор. Сидоренко О., Чуба В. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. - 127 с.
7. Статистичний бюлетень за 2007 рік. – К.: Парламентське видавництво, 2003.-171с.
8. Сурмін Ю. П. и др. Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології [Кол. моногр.]. – К.: МАУП, 2005. - 123 с.
9. Україна в цифрах: Статистичний довідник. – К.: Консультант, 2007. - 239 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ СПЕЦДИСЦИПЛІН

Головним призначенням системи професійно-технічної освіти є підготовка якісних робітничих кадрів, які б відповідали сучасним вимогам та могли вирішувати складні виробничі завдання, успішно конкуруючи на ринку праці.

Щоб підготувати такого робітника потрібно: по-перше, впроваджувати у навчальний процес сучасні новітні виробничі технології; по-друге, вивчити ринок, знайти соціальних партнерів-виробників для співпраці.

Сучасний етап розвитку європейської та світової економіки характеризується використанням новітніх технологій та засобів виробництва, супроводжується гострою конкуренцією та високими вимогами до робітників. Тому, основними показниками рівня кваліфікації сучасного фахівця є професійна компетентність, яка дозволяє йому зрозуміти суть проблеми та визначати шляхи її практичного вирішення.

У зв'язку з цим, пріоритетним напрямом у системі професійної освіти є всебічне вдосконалення професійної майстерності педагогічних працівників професійно-технічних закладів, пошук та впровадження нових форм і методів навчання, покращення якості всіх його елементів та максимальне розкриття потенціалу кожного учня.

Важливу роль у підготовці та вихованні кваліфікованого працівника відіграє рівень кваліфікації і майстерності педагога, його вміння донести свої знання до кожного учня, володіючи різноманітністю та гнучкістю методів навчання. Викладач повинен відчувати себе господарем власної професійної справи, визначити її простір. Саме тут він має змогу впливати особистим професійним переконанням, демонструвати власну педагогічну індивідуальність.

Особливість сьогодення полягає в тому, що кожен викладач виконує функції інноватора, фахівця, який у щоденній праці впроваджує новітні ідеї, технології, методики навчання і виховання. Інноваційна діяльність за своїм змістом охоплює процес взаємодії індивідів, скерований на їхній розвиток. Це особливий вид творчої діяльності, що об'єднує різноманітні операції та дії, спрямовані на одержання нових знань. Усе це характеризує інноваційну діяльність у сфері професійно-технічної освіти.

Мета сучасного навчання полягає у розвитку гнучкого мислення учнів, а знання при цьому виступають умовою реалізації цієї мети. Обов'язковими умовами такого навчання є висока активність учнів у навчальному процесі, суб'єктивний досвід, створення на уроках проблемних ситуацій, тобто інтерактивне навчанням.

Проблемні ситуації активізують учнів, спонукають замислитися над матеріалом, з яким вони працюють, розглядати факти з різних точок зору. Для обговорення викладач обирає важливу проблему, значущу для учнів, для їхнього сьогодишнього життя, що викликає позитивні емоції.

Сучасний стан соціально-економічного розвитку України характеризується значними змістовими та організаційними змінами, спрямованими на реформування національної системи освіти; оновлення змісту загальної середньої освіти, розбудову української національної школи. Особисті потреби учнів враховують використання досягнень сучасної науки і культури, нових освітніх технологій, впровадження системи варіативного навчання та виховання.

Важливою вимогою суспільства до особистості є не енциклопедичність знань, а набуття певних вмінь та навичок, що сприяють розвитку та самореалізації особистості. Це завдання, значною мірою, вирішується через впровадження інноваційних технологій, серед яких важливу роль відіграють інтерактивні методи навчання.

Здобуваючи професійно-технічну освіту, учень формує в процесі власного навчання систему знань, умінь і навичок, професійні, світоглядні, громадянські якості з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва.

На уроках режисура зазнала кардинальних змін: постійний діалог викладача і учня, моделювання ситуації вибору, вільного обміну думками, авансування успіху - усе це дає можливість кожному з учнів залишитися самим собою. Сама суть уроку змінилась, урок з інформативного переріс у розвивальний. Учні вчаться самостійно аналізувати інформацію, бачити власні чи партнерські помилки, прагнуть до пошуку оптимальних рішень. Під час роботи на уроці весь навчально-виховний процес регулюється певними правилами роботи, що є гарантом створення особливої атмосфери. Усі ці фактори сприяють співпраці, доброзичливості,

порозумінню, що дає змогу реалізувати інноваційні технології навчання.

Яким має бути сучасний урок? За своєю метою, змістом, структурою і методами навчання він має відповідати найновішим досягненням теорії та практики роботи в навчальному закладі професійно-технічної освіти. І тому, важливим освітнім завданням педагога є спрямування роботи на розумовий розвиток учнів, що забезпечуватиме формування їхніх творчих здібностей, здатність, уміння знаходити нові шляхи для розв'язування практичних завдань, творчо застосовувати набуті завдання у майбутньому.

Застосування знань завжди пов'язане з певними труднощами, які учень повинен долати. Проте, без певної підготовки йому це зробити важко. На мою думку, спонукати учнів до активної, творчої пізнавальної діяльності можна на основі індивідуального підходу до кожного учня та синтезу традиційних організаційних форм і методів, прийомів навчання та виховання.

Якщо порівняти ефективність методів навчання щодо формування пізнавального інтересу, то досить ефективними є: бесіда, дискусія, демонстрація, «гра-змагання», рольові ігри, групова робота, проблемно-ігрові ситуації, урок-лекція, робота в групах, «мозковий штурм». Для розв'язання актуальних проблем широко застосовуються нові педагогічні технології навчання, які сприяють розвитку творчих сил, здібностей та нахилів особистості.

Урок є однією із форм організації навчання, для якої характерні чіткість поставленої мети та змісту, неподільність навчальних і виховних завдань, вибір найбільш доцільних методів навчання на кожному етапі, раціональне поєднання колективної та індивідуальної роботи учнів, організаційна чіткість, керівна роль викладача. Адже сучасний урок в умовах демократизації і гуманізації навчального процесу передбачає роль учня на уроці не як пасивного, а як активного суб'єкта навчальної діяльності.

Викладач має бути на уроці психологом, актором і режисером одночасно. Важливо відчувати, коли необхідно зняти в навчальній групі напруження цікавою розминкою або грою, а коли від цікавого, розважального моменту перейти до серйозної роботи. Необхідно намагатися зробити кожен урок особливим, не схожим на попередній. Для кожного викладача дуже важливо, щоб учні, перш за все, сприймали його як педагога – людину, яка здатна співпрацювати. З цієї точки зору інтерактивні методи навчання захоплюють учнів, пробуджують у них інтереси та мотивацію,

навчають самостійно мислити. Ретельно готуючись до уроків, необхідно враховувати не тільки своєрідність кожного колективу, груп, але й психологію, вікові особливості, потенційні можливості кожного учня, знаходити і реалізувати на уроках ці методичні прийоми, які надають учням відчуття самостійності й творчої участі в процесі вивчення навчальної дисципліни. Тому, в своїй педагогічній практиці ми впроваджуємо фронтальну, індивідуальну і групову роботу.

За фронтальної форми навчання вся група працює над одним завданням під безпосереднім контролем викладача. Робота йде єдиним темпом з рівномірним розподілом часу на всіх учнів. У цьому випадку надзвичайно складно забезпечити високу активність всіх учнів.

Проблема виникає через те, що в довільно сформованих групах лише на основі вікової ознаки навчальні можливості учнів будуть неоднакові. Фронтальну роботу організовуємо, орієнтуючись на середній рівень: пристосовуємо теми роботи, обсяг і рівень складності навчального матеріалу. Учні з низьким рівнем навчальних досягнень неспроможні сприйняти й осмислити матеріал у повному обсязі. Якщо знизити темп викладу навчального матеріалу, то це негайно позначиться на учнях з високим рівнем знань.

За індивідуальної форми роботи кожен учень працює самостійно. Темп його роботи визначається ступенем цілеспрямованості, розвитку інтересів, він залежить від можливостей і підготовки учнів. Індивідуальна навчальна діяльність не передбачає безпосередньої взаємодії учнів між собою. Контакти з викладачем обмежені, нетривалі. Тому діяльність учнів з низьким рівнем знань приречена на невдачу. У них можуть бути прогалини в знаннях, недостатня сформованість умінь і навичок самостійної роботи.

Усі недоліки фронтальної та індивідуальної форм ми вдало компенсуємо груповою роботою, яка формує здатність і потреби учнів до ділового спілкування. У ході такої роботи учні з низьким рівнем знань мають змогу висловитися, не боячись припуститися помилки, поставити будь-які питання, відчувати власну причетність до вирішення складних проблем. Для учнів з високим рівнем знань це не лише прекрасна нагода виявити свої здібності, а й виступити у ролі порадника, помічника.

З досвіду роботи переконуємося, що групова робота активізує пізнавальну діяльність учнів, налагоджує гуманні стосунки між ними, формує самостійність, уміння доводити і обстоювати власну позицію, а також прислухатись до думки товаришів, виробляє культуру ведення діалогу, відповідальність за результати своєї праці. Така форма роботи, як вид навчальної діяльності учнів, є багатофункціональною і порівняно з іншими має наступні переваги:

- за однаковий проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший;
- висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь;
- виробляється вміння співпрацювати;
- конкретизуються мотиви навчання;
- розвивається навчальна діяльність (планування, самоконтроль).

Досвід роботи показує, що групова робота буде ефективною, якщо дотримуватися вимог:

- методично обґрунтовано обирати вид завдань на кожному уроці відповідно до його мети, особливостей вивченого матеріалу;
- правильно формувати склад групи;
- ретельно продумувати структуру уроку;
- розробляти інструкції, пам'ятки, алгоритми, які скеровуватимуть роботу груп;
- регулювати міру викладацької допомоги групам;
- вчити учнів співпрацювати під час виконання спільних завдань.

Групова діяльність корисна на всіх етапах уроку особливо під час закріплення знань, застосування їх на практиці. При використанні активних форм і методів навчання усі члени групи об'єднані заради досягнення загальної мети.

При вивченні спеціальних предметів (агротехнологія, технологія галузі, планування і організація діяльності підприємств) використовуємо метод ігрової ситуації (метод проблемно-ігрової ситуації). Проблема ситуація активізує пізнавальний інтерес, спрямовує розумову діяльність. Тут якраз виявляється вміння аналізувати, робити висновки, приймати відповідне рішення у нестандартних ситуаціях. Під час вивчення теми «Інтенсивна технологія вирощування і збирання картоплі» ми використовуємо рольові ігри. Вони дають можливість відтворити будь-яку ситуацію

«у ролях». Кожен починає розуміти, що він не просто учень, який відповідає перед викладачем, а особа, яка має певні права, обов'язки та відповідальність у прийнятті рішення. Треба відмітити, що учні вже дорослі і можуть «увійти» в образ, добре вивчити свої ролі.

З метою швидкого залучення учнів до роботи використовуємо гру «Пароль». Це дає можливість, наприклад, об'єднати організаційний момент уроку при вивченні теми «Овочівництво». Привітавшись, не пропонуємо учням сісти за парти, а прохаємо кожного назвати, не повторюючись, ланцюжком, один за одним, суттєве для матеріалу цього уроку слово, назву овочевої культури. Ігри дають можливість зняти психологічний стрес, сприяють кращому засвоєнню матеріалу, розвивають швидкість мислення.

Також у практичній діяльності використовуємо метод «мозкового штурму», який спонукає учасників виявити свою увагу та творчість і передбачає вільне висловлення думок усіх учасників та допомагає знаходити багато ідей і рішень.

На кожному уроці виникає необхідність повторення окремих елементів або цілих тем предметів, які по-іншому сприймаються і краще засвоюються учнями в комплексі з новою інформацією. Це дає можливість сформувати в учнів чітку систему знань та вмінь.

Поєднання плакатів, схем, таблиць, слайдів, діафільмів, кінофільмів, презентацій, макетів, гербаріїв відповідно до тем, які вивчаються, сприяє закріпленню нових знань. Тому на уроках з агротехнології ілюструємо навчальний матеріал різноманітними наочними посібниками та зразками. Розповідаючи про інтенсивні технології вирощування і збирання сільськогосподарських культур, користуємося колекціями насіння, добрив, шкідників сільськогосподарських культур, гербаріями бур'янів, зразками засобів захисту рослин тощо.

Сутність нашого досвіду полягає у використанні різних форм і методів навчання та проведенні різних типів уроків. У більшості випадків використовуємо творчі завдання, роботу в малих групах, різні види ігрової діяльності. Творчі завдання потребують від учнів не простого відтворення інформації, а творчого підходу, оскільки містять, як правило, певну кількість правильних відповідей. На уроках спеціальних дисциплін сприяємо «перетворенню» учня з пасивного споживача знань до їх активного творця, який вміє грамотно сформулювати проблеми, проаналізувати їх і запропонувати оптимальні шляхи та методи вирішення.

Інтерактивні методи навчання моделюють майбутню професійну діяльність учнів, надають сенс практичному навчанню, мотивують тих, хто вчиться. Одним із нетрадиційних методів проведення уроків є ігри (ситуаційно-рольові, дидактичні, організаційно-діяльнісні, ділові та імітаційні). Вони допомагають зняти напруження в учасників навчального процесу та проводити самодіагностику труднощів і проблем, закріплювати певні навички, розкрити творчі здібності учнів.

Сьогодні досить поширеною є тестова перевірка знань учнів. У своїй роботі ми використовуємо потемні тести, що дають можливість значно скоротити час на опитування учнів. Крім цього, значну увагу приділяємо самостійній роботі учнів. Адже вона сприяє, насамперед, формуванню знань і вмінь, самостійності, систематизації, плануванню діяльності, реалізації принципу індивідуальності в процесі навчання, формуванню та реалізації творчих здібностей.

Самостійна позааудиторна робота також сприяє розвитку творчих, особистісних рис. Тому намагаємося переконати учнів, що самостійна робота - це робота над собою, спосіб самовдосконалення, розуміння необхідності, що дозволяє учневі добровільно розвивати власні знання, навички, вміння, здібності, творчий потенціал. Постійна самостійна робота дає можливість впевнитись у своїх силах, усвідомити результати власної діяльності, виявити можливості, вміння досягти високого рівня саморозвитку та самовдосконалення. Вона є необхідною умовою конкурентоспроможності і затребуваності в сучасному суспільстві.

Сучасні вимоги до рівня професійної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів на перший план висувають потреби формування творчої, активної, відповідальної і самостійної особистості майбутнього кваліфікованого робітника, конкурентоспроможного на ринку праці. Це стосується і підготовки фахівців для аграрної галузі.

Зміст роботи аграрія дуже різноманітний, насичений і визначається сучасним станом та розвитком сільськогосподарського виробництва, науки, техніки, технологій, високою конкуренцією при реалізації виробленого продукту і постійним зростанням його якості. Тому, в сучасних умовах робітник сільського господарства повинен володіти максимумом спеціальних знань, які дозволили б йому успішно працювати, пристосовуючись до будь-яких змін на ринку праці і продукції

сільського господарства, творчо підходити до своєї практичної діяльності, плідно працювати не тільки на конкретній ділянці роботи, але й швидко перебудовуватись на інші виробничі операції, бути дослідником і новатором сільськогосподарського виробництва. І всього цього він має навчитися у закладі професійно-технічної освіти. Тому нам, викладачам спецдисциплін, належить зробити все необхідне для того, щоб майбутні сільськогосподарські робітничі кадри були висококваліфікованими, професійно мобільними та конкурентоздатними на ринку праці.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТА ВИРОБНИЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Нові соціально-економічні умови, в яких важливе значення відводиться формуванню ринку праці, зумовлюють необхідність змін цілей, завдань і форм реалізації професійної освіти як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях [2].

У Рішенні Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти «Про виконання Міністерством освіти і науки України статей 7 і 29 Закону України «Про професійно-технічну освіту» в частині науково-методичного забезпечення професійно-технічної освіти, впровадження у навчально-виробничий процес досягнень науки, техніки, нових технологій, передового досвіду та інноваційних педагогічних технологій від 11.06.2008 р. мова йде про незадовільні результати з модернізації навчальної матеріально-технічної бази закладів професійно-технічної освіти [3].

Держава висуває конкретні завдання перед професійно-технічними закладами про підготовку висококваліфікованих фахівців, працевлаштування випускників, поетапне оснащення навчально-виробничої бази державних професійно-технічних закладів новим обладнанням, устаткуванням, іншою технікою.

Тому, одним із головних завдань, що постає перед колективом ДПТНЗ «Кам'янець-Подільський професійний будівельний ліцей», є зміцнення та оновлення матеріально-технічної бази закладу.

Молоду людину, яка приходить навчатись, вже не влаштовує абстрактна професійна освіта, молодь намагається обрати те, що надасть їй гарантоване робоче місце, належні умови праці, високу заробітну плату. Колектив нашого навчального закладу намагається

підготувати конкурентоспроможних фахівців, які були б потрібні сучасному роботодавцю, мали роботу, гідну платню, які прагнули до подальшого професійного зростання. Цього не можна досягти без постійного оновлення змісту освіти, використання інноваційних технологій навчання, пошуку шляхів партнерства з роботодавцями, розвитку та модернізації матеріально-технічної бази ліцею.

Діяльність педагогічного колективу в умовах обмеженого державного фінансування, загострення економічної кризи спонукає до пошуку нових підходів системної співпраці із соціальними партнерами. Тільки за допомогою додаткових коштів навчальний заклад може оновлюватись, розвиватись. Таким надійним партнером стало підприємство ВАТ «Гіпсовик» потужної вітчизняної компанії «Poligem». Працівники цього підприємства разом із нашими педагогами брали участь у розробці стандартів, рецензували їх. Підприємство приймає на практику наших учнів, забезпечує сучасними будівельними матеріалами, інструментами, приладами, на яких за новітніми виробничими технологіями ми навчаємо майбутніх фахівців.

Майстри виробничого навчання та їх вихованці проводять апробацію сухих будівельних сумішей компанії, педагоги проходять стажування на підприємстві. Адже неможливо навчити молодь інноваційним технологіям, не маючи підготовленого педагога, майстра, який з успіхом опанував би інноваційні будівельні технології та матеріали.

Завдяки матеріальній підтримці ВАТ «Гіпсовик» у ліцеї відремонтовані за новітніми технологіями кабінети охорони праці, живопису та малюнка, економіки, а також методичний кабінет і приймальня. Крім того, створюється кабінет теоретичного навчання реставраторів декоративних штукатурок та ліпних виробів, який буде оснащено інструкційно-технологічними картками, технічною документацією, фрагментами конструктивних рішень із застосуванням сучасних будівельних матеріалів тощо. Введено регіональний компонент (20%) до робочих навчальних програм та переліків навчально-виробничих робіт, який передбачає навчання інноваційними виробничими технологіями.

За підтримки нашого соціального партнера у ліцеї уже чотири роки поспіль проводяться конкурси фахової майстерності обласного та регіонального рівня. Наш спонсор заохочує конкурсантів, які отримали високі результати у відповідних фахових змаганнях, цінними подарунками та грошовими

винагородами. Конкурси «Штукатур Поділля» уже стали традиційними у нашому ліцеї. До нас приїжджають учасники з Хмельницької області, м. Одеси, Борисполя, Чернівців. У цьому році на конкурс малярів завітали гості з м. Рівного та Сарн. Конкурси передбачають ознайомлення учнів з новітніми виробничими технологіями, проведення майстер-класів для педагогів, розвиток творчої активності молоді, зростання престижу робітничих професій і заохочення випускників загальноосвітніх навчальних закладів до здобуття професій в ПТНЗ. Ці конкурси можна вважати результативними також щодо пропаганди використання новітніх технологій вивчення та поширення сучасних методів і прийомів професійно-технічного навчання, профорієнтаційної роботи.

Ще одна проблема турбувала педагогічний колектив нашого ліцею: це формування такого фахівця, який був здатний вміло використовувати одержані знання в умовах сучасного виробництва, вирішувати виробничі проблеми, швидко перебудовуватись на виконання інших завдань. Саме формування особистості підлітка, який зумів би адаптуватись до сучасних умов, і змусила педагогів ліцею провадити в навчання проектну технологію.

Традиційне навчання не завжди задовольняє потреби молоді у самореалізації. Майстри виробничого навчання і викладачі усвідомили, що проектна діяльність спрямована на активізацію, розвиток творчої особистості учнів. Тому, використовуючи метод проектів, вважаємо, що на сьогодні він є одним із найперспективніших методів навчання, адже створює умови для творчої самореалізації учнів, підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей. Учні набувають досвіду розв'язання проблем майбутнього самостійного життя, які вони проектують у навчанні, на виробництві. Участь у проектуванні забезпечує самореалізацію як майбутнього робітника, так і педагога, розкриття інтелектуального потенціалу, здатності здійснювати творчий процес, запроваджувати новаторські ідеї в практику.

Починали ми зі створення і розробки проекту «Впровадження в навчальний процес нових виробничих технологій при підготовці кваліфікованих робітників». Проект мав конкретну мету - створення нового дизайну кабінету перукарів, чітко сформульовані завдання, план реалізації і складався з чотирьох етапів. Наш надійний спонсор, підприємство ВАТ «Гіпсовик» компанії

«Polirem» забезпечило матеріалами, інструментами, пристосуваннями, необхідними для виконання проекту. Зокрема, підприємство надало багато сучасних будівельних матеріалів: ґрунтовок, тонкошарових штукатурок на основі гіпсу, сухих будівельних сумішей, шпаклівок, фарб. Наші вихованці завдяки введенню регіонального компонента в навчальні плани вже були знайомі з сучасними будівельними матеріалами та інструментами, і тому робота з матеріалами нашого спонсора не викликала труднощів. Кожен учень особисто відповідав за якісно виконану роботу, що впливало на кінцевий результат у цілому.

При виконанні штукатурення стін, стелі, нанесення ґрунтовки на поверхні учні перевіряли якість власної роботи, вчилися якісно виконувати будівельні роботи, контролювати нанесення шпаклівок за допомогою маяків, шліфування поверхонь перед високоякісним фарбуванням.

Окрім якісно виконаної роботи – навчального кабінету перукарів, учні описали всі етапи роботи, постійно виступали з учнівськими публікаціями у ліцейській газеті та на веб-сайті нашого закладу в Інтернеті.

Творча група педагогів, які допомагали учням створювати проект, самі оволодівали методом проектування, підготували довідку на педагогічну раду ліцею «Про впровадження в практику роботи навчального закладу технології проектного навчання», розробили критерії оцінювання проекту та його захисту, підготували проект «Впровадження в навчальний процес проектної технології при підготовці висококваліфікованого робітника».

Вже декілька років поспіль наш навчальний заклад впроваджує творчі проекти в життя. Метод проектів створює умови, за яких учні можуть самостійно здобувати і застосовувати знання, використовуючи пошукові, дослідницькі дії. Він виявився найкращою технологією для організації творчої діяльності учнів випускних груп з професії «Реставратор декоративних штукатурок і ліпних виробів; маляр». Створюється декілька творчих учнівських груп, які розробляють свою дипломну роботу на основі методу проектування, а саме: кожній групі (в кількості 5-6 осіб) надається приміщення, в якому планують проводити ремонтні роботи з використанням сучасних будівельних технологій. Учні самостійно розробляють власний проект: дизайн приміщення, розрахунки на витрати коштів, матеріалів та терміни виконання даного проекту.

Далі проводиться конкурс на кращий учнівський проект, і проект-переможець втілюється у життя.

Творча група педагогів продовжує працювати над методом проектів, адже він надає їм широкі можливості для докорінної зміни традиційних підходів до змісту, форм, методів навчальної діяльності, виводить систему організації навчально-виховного процесу на якісно новий рівень.

Ще одне болюче питання хотілось би підняти сьогодні, це питання економії коштів. У нинішніх умовах господарювання важливим є час навчання учнів будівельним професіям. Для чого навчати три роки штукатура, маляра, муляра, зварювальника? Чи не доцільніше перейняти досвід нашого навчального закладу, який за два роки випускає висококваліфікованого робітника з повною середньою освітою? Вже багато років наш ліцей співпрацює з Кам'янець-Подільською вечірньою загальноосвітньою школою №1. Здобувши за два роки будівельну професію та повну середню освіту, випускники можуть рік або півтора після закінчення ліцею працювати на підприємствах-замовниках виробничих кадрів (до зарахування юнаків до лав Збройних Сил України). Випускники мають змогу адаптуватись на робочих місцях, а після демобілізації знову повернутись на своє робоче місце. Це повністю задовольняє замовників робітничих кадрів. Також важливим є факт економії державних коштів, що складає сотні тисяч гривень на рік.

Підбиваючи підсумок сказаному вище, хочеться відмітити, що оновлення змісту освіти сприяє підвищенню якості професійної підготовки робітників, зростанню ефективності роботи підприємств, мінімальній витраті коштів на підготовку висококваліфікованого фахівця.

Життя складне і постійно змінюється, вносить свої корективи. Наш навчальний заклад намагається не зупинятися у своєму розвитку, щоб кожен із наших випускників відчув власну значущість, зміг гідно реалізувати свої знання у цьому бурхливому світі, адже ми працюємо на головне – на майбутнє нашої держави.

Література

1. Головінов В. Професійно-технічна освіта в умовах світової та вітчизняної фінансово-економічної кризи. Проблеми старі – виклики нові / В. Головінов // Професійно-технічна освіта. – 2008. - №4. - С. 3-7.

2. Радкевич В. Соціальне партнерство як чинник розвитку ПТНЗ в регіоні / В. Радкевич // Професійно-технічна освіта. – 2004. - №2. - С.12-13.
3. Рішення Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти «Про виконання Міністерством освіти і науки України статей 7 і 29 Закону України «Про професійно-технічну освіту» в частині науково-методичного забезпечення професійно-технічної освіти, впровадження у навчально-виробничий процес досягнень науки, техніки, нових технологій, передового досвіду та інноваційних педагогічних технологій від 11.06.2008 // Професійно-технічна освіта. - 2008. - №2. – С. 3-5.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ З УРАХУВАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ І ВИРОБНИЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Модернізація системи освіти в нових соціально-економічних умовах диктує необхідність удосконалення методики професійної підготовки кваліфікованих робітників на засадах прогресивних ідей і теорій.

Сучасне виробництво потребує робітничих кадрів, здатних ефективно працювати в умовах швидкого оновлення засобів виробництва і виробничих технологій, матеріалів, ускладнення конструкцій та виробів, впровадження різноманітних інформаційних, зокрема, комп'ютерних технологій, зростаючої інтелектуалізації праці; потребує виконавців, здатних до швидкої, активної адаптації до мінливих вимог ринку праці, до забезпечення належної якості виконуваних робіт будь-якого рівня складності та високої конкурентоздатності виготовлених ними виробів.

Крім того, роботодавцям потрібні люди, які вміють навчатися самостійно. Це зрозуміло: якщо учень знає, як учитися, здатен досягати мети, якщо він уміє працювати з книжкою, отримувати знання від педагога, шукати і знаходити необхідну інформацію, щоб вирішувати ті або інші проблеми, використовувати для цього найрізноманітніші джерела інформації, то йому набагато легше підвищувати свій професійний рівень або, за необхідності, перекваліфіковуватися, набути будь-яких потрібних додаткових знань, а саме це є потребою сучасного життя. Звісно, домогтися

цього значно важче, ніж навчити учнів читати, писати, рахувати і засвоїти певний обсяг знань з різних предметів.

Сучасний і майбутній роботодавець зацікавлений у такому робітникові, який уміє думати самостійно та вирішувати різноманітні проблеми (тобто, застосовувати набуті знання для їх розв'язання), володіє критичним і творчим мисленням, має багатий словниковий запас.

Адже учні, які успішно засвоюють базовий курс програми, навчаються застосовувати свої знання у знайомій ситуації, але не вмітимуть самостійно працювати з інформацією й набувати нових знань, не зможуть розраховувати на успіх в інформаційному суспільстві країн ХХІ століття. Тому, основними характерними рисами сучасної освіти в цілому, і професійно-технічної освіти зокрема, є:

- пріоритетність, яка виявляється у посиленні уваги до неї з боку держави й у відповідних масштабах фінансування;
- неперервність, яка дає змогу сучасній освіченій людині набувати нових знань і освоювати нові професії упродовж свого життя;
- підвищення якості освіти, яка передбачає обов'язковий для всіх базовий зміст загальної освіти і досягнення його з урахуванням особистості учня, високий професійний рівень педагогів і педагогічної науки;
- демократизація, яка означає її доступність для всіх членів суспільства незалежно від статі, соціального стану, національної, расової, релігійної приналежності учня;
- гуманізація, тобто виховання гуманного ставлення до людей, до природи, до результатів людської праці;
- фундаменталізація, яка передбачає акцент на ті знання і вміння, які складають основу світорозуміння, загальної культури молодого покоління й необхідні для формування наукової картини світу;
- впровадження у навчальний процес сучасних методів і технологій навчання з використанням телекомунікаційних технологій, посилення методичного забезпечення навчальних дисциплін, розвитку наукових і виробничих зв'язків. Вирішенню цього завдання сприяє робота викладачів, майстрів виробничого навчання щодо запровадження інноваційних технологій.

В інноваційній діяльності педагогів навчального закладу перевага надається особистісно орієнтованим, активним та інтерактивним методам і формам організації навчального процесу.

Сьогодні педагогічні інновації пов'язані із застосуванням інтерактивних методів у навчанні, які мають найбільший вплив на ефективність та результативність навчально-виховного процесу, виступають невід'ємним елементом усіх технологій. Інтерактивне навчання – це, насамперед, діалогове навчання, під час якого здійснюється взаємодія викладача та учня.

Педагоги нашого ліцею ставлять перед собою завдання - навчити учнів вчитися, тобто самостійно здобувати знання. А відмінністю інтерактивних методів навчання є те, що інформація в них - це відправний, а не кінцевий продукт мислення. Щоб народжувалась думка, необхідно попрацювати з текстом, ідеями, фактами, концепціями, бо, як казав К.Ушинський: «У порожній голові не може бути думок».

Більшість педагогів ліцею шукають різні способи «пожвавлення» уроку, залучення учнів до активної роботи, форми пояснення нового матеріалу, застосовуючи такі методи навчання, які дозволяють учням виявити теоретичні знання з професії, якою вони оволодівають.

Викладачі ліцею спрямовують власну роботу на те, щоб виховати людину - особистість, здатну до взаємодії з середовищем, забезпечити її життєздатність у нових умовах цивілізації, бо тільки через самодіяльність можна знайти власне місце у складному багатогранному суспільстві. Якраз цьому і сприяють інтерактивні методи проведення уроків економіки, основ правових знань. Викладачі створюють такі ситуації («стимуляційні ігри»), під час яких учні копіюють у спрощеному вигляді процеси, які відбуваються у справжньому суспільному, економічному та політичному житті. Це є «мініатюрною» версією реальності й спонукає учнів виявляти свою уяву і творчість шляхом вираження думок усіх учнів, допомагає знаходити декілька рішень щодо конкретної проблеми. У таких уроках бере участь значна кількість учнів. Навіть найпасивніші докладають зусиль, щоб не підвести товаришів у грі, проявити ініціативу, самостійність, вибірковість у способах роботи.

Уроки з використанням елементів інтерактивних технологій сприяють більш міцному запам'ятовуванню програмного матеріалу, а також творчому розвитку кожного учня на виробничих заняттях.

Їх учасники пізнають нове, орієнтуються у виробничих ситуаціях, розвивають свою увагу, фантазію.

Педагоги ліцею - люди творчі. Для них використання інтерактивних технологій - не самоціль, а лише засіб для досягнення такої атмосфери на уроці, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню і доброзичливості, дає змогу реалізувати особистісно орієнтоване навчання.

За сучасних світових глобалізаційних процесів, стрімкого інформаційно-комунікаційного розвитку суспільства загальнодержавного значення набуває відродження та збереження для наступних поколінь народних художніх промислів і ремесел як надзвичайно важливого елемента традиційної культури українського народу. Керуючись цим, педагоги ліцею вдалися до навчання учнів нетрадиційним технікам прикладного мистецтва, що базуються на природних складових. Так, майстри виробничого навчання художніх професій впроваджують у навчальний процес наступні техніки: «Мозаїка з природних матеріалів», де використовуються різноманітні крупи, шпон та тирса; «Мозаїка кракле», де матеріалом виступає очищена яєчна шкаралупа. Вивчають техніку ХХІ століття - «Декупаж», що є видом аплікації і створює ефект намальованої картини на поверхні, яка декорується. Поверхня декупажа може бути різною. Можна використовувати фарфор, скло, дерево, кераміку, пластмасу, а також тканину. Учні з великим захопленням виконують усі ці роботи.

Педагогів ліцею зацікавила техніка виготовлення художніх виробів з тіста, зробленого з солі, борошна, води. Ми вдалися до нетрадиційних форм прикладного мистецтва, яке базується на природних складових і, щоб розвинути в учнів почуття прекрасного, організували гурток тістокераміки. Ця технологія спонукає до спостережливості, переоцінки цінностей, вселяє віру в свої сили, виробляє терпеливість, зосередженість, розвиває фантазію, уяву і жагу до творчості. У гуртку навчаються учні не лише з професії «Живописець», а й кухарі, столяри і штукатури. Тістокераміка не потребує дорогих матеріалів, є доступною для виконання будь-якій людині, яка має художній смак та бажання. Учні з великим задоволенням створюють прекрасні картини з квітами, натюрморти, колористику. Та найбільше їх зацікавлює увіковічення у тістокераміці історичних пам'яток рідного міста: фрагменти старої фортеці, культові споруди, символи міста, фрагменти оборонної системи старого міста та інші.

Займаючись у гуртку, учні побачили себе з невідомої сторони, вони почали зважувати власні запити і можливості. В них з'являються почуття доброти, бережливості, прагнення зробити приємне батькам, друзям. Поступово виникає почуття безкорисної допомоги. Вони стають відповідальнішими, а головне, що тістокераміка дає їм можливість самовиразитись, розширює рамки індивідуальної творчості. Однаковий сюжет учні передають кожен індивідуально. Розроблена техніка тістоліплення дає можливість поєднати тісто з природними матеріалами: деревиною, шкірою, тканиною, корою, камінцями, крупами зернових. Також необмежена кольорова палітра виробів з тіста. Гуртківці можуть легко впоратися з найважчою частиною роботи, із задоволенням виконують розписування та фарбування виробів, прагнуть зробити їх шедеврами мистецтва.

І зовсім новим надбанням учасників гуртка є робота з дерев'яним шпоном. Поєднання тістокераміки зі шпоном відкриває широкі можливості створення декоративних панно різних форматів.

Найбільшою гідністю робіт виконаних із бісеру, природних матеріалів, солоного тіста тощо є їх ексклюзивність. Їх не можна виготовляти за шаблоном, не можна однаково розписати фарбами, однаково пропекти та оздобити. Це - живі створіння, які дихають, привносячи у собі енергетику їх творця - як людини, так і природи. Вони мають свою ауру і безперечно викликають тільки позитивні емоції. Люди, котрі споглядають ці вироби, не можуть бути байдужими до них. Захоплюються ними однаково як жінки, так і чоловіки. Звичайно, найбільші позитивні емоції викликають даровані вироби, та не менше задоволення отримують люди, які їх і купують. Вироби мають позитивну енергетику, заспокоюють, спонукають до роздумів, переоцінки цінностей, відкривають очі на Всесвіт. Вони не набридають, їх можна споглядати годинами і кожен раз бачити в них щось нове. Їх не можна скопіювати, підробити. Ці вироби, як людський почерк, можуть бути схожими, але ніколи не будуть ідентичними.

Майстри художньої вишивки спонукають учнів збирати і вивчати старовинні традиції вишивки подільського краю та проводять роботу щодо відтворення старовинних орнаментів, малюнків, рушників у своїх роботах та роботах учнів. Поряд із традиційною втілюють у життя поєднання різних технік ручної вишивки, що дозволяє максимально урізноманітнити і збагатити вигляд виробу. Для оздоблення речей побутового асортименту

найчастіше використовують поєднання традиційної вишивки з вишивкою стрічками, паетками та бісером, а щоб надати виробам завершеності та оригінальності, застосовують декоративне мереживо, бахрому, кутаси.

Майстри будівельних професій, керуючись новітніми технологіями у галузі будівництва, при вивченні тем з опоряджувальних робіт навчають учнів використовувати сухі будівельні суміші, при створенні декоративних елементів інтер'єрів та для зовнішнього оформлення фасадів будівель вчать застосовувати «штукатурку-мозаїку» (байрамікс).

Використання сучасних педагогічних технологій, інноваційних методик спрямоване саме на розвиток особистості, на можливість самореалізації учня, на свідоме опанування новими знаннями. А обов'язок кожного педагога – усіма можливими засобами (новітні технології та методи навчання) сприяти всебічному розвитку особистості громадянина, конкурентоспроможного фахівця в нових соціально-економічних умовах.

Зацікавленість учнів новими техніками дає можливість сподіватися на відродження давніх традицій народного декоративно-прикладного мистецтва, осучаснення його та тісного співжиття з нами, адже: «У щастя людського два рівних є крила... Красиве і корисне...».

Література

1. Григора В.В., Касянова О.М., Мармиза О.І. Управління навчальним закладом / В.В. Григора, О.М. Касянова, О.І. Мармиза. – Харків: Ранок, 2004.
2. Завуч. – 2008. - №2. - С.4-7.
3. Професійно-технічна освіта. – 2004. - №3. - С. 24-29.
4. Управління освітою. – 2009. - №3. – С. 5-6.

ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ПТНЗ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасному вимогливому та швидкозмінному соціально-економічному середовищі рівень освіти, професійного навчання значною мірою залежить від результативності запровадження технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-

педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання.

Значний внесок у розробку методології і теорії поняття педагогічної технології зроблений сучасними педагогами В. Безпальком, М. Кларіним, Б. Лихачовим, В. Монаховим, Г. Селевком та іншими. Проблему педагогічної інноватики розглядали такі вчені, як О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та інші.

Модернізація системи освіти, професійної підготовки ПТНЗ пов'язується, насамперед, із введенням в освітнє середовище інноваційних технологій, в основу яких покладено цілісні моделі навчально-виховного процесу, заснованих на діалектичній єдності методології та засобів її реалізації.

Останнім часом досить широко увійшов у вжиток термін «інноваційні педагогічні технології». Дослідники проблем педагогічної інноватики співвідносять поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове тощо.

Так, В. Загвязинський вважає, що це поняття розкриває не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або не використовувались, а й комплекс або окремі елементи педагогічного процесу, які привносять у собі прогресивний початок, що дає змогу при зміні умов і ситуацій ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти.

Деякі науковці (В. Сластьонін, Л. Подимова) вважають інновації комплексним процесом створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень. Інші вчені заперечують, що інновації не можуть зводитись лише до створення засобів. Так, І. Підласий вважає, що інновації – це ідеї, процеси, засоби, результати, спрямовані на якісне вдосконалення педагогічної системи.

Розбіжності у тлумаченні поняття «інновація» спричинені неоднаковим баченням їх авторами сутнісного ядра, а також радикальності нововведень. Одні з них переконані, що інноваціями можна вважати лише те нове, яке має своїм результатом кардинальні зміни у певній системі, інші - зараховують до цієї категорії будь-які, навіть незначні, нововведення.

Сьогодні у педагогічну лексику введено поняття педагогічної технології. Існують різні погляди на розкриття цього терміну.

Технологія – це сукупність прийомів, що застосовуються в якій-небудь справі, майстерності. Тоді педагогічна технологія – сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання та виховання, що дозволяють успішно реалізовувати завдання освіти, зокрема професійної.

Педагогічна технологія повинна відповідати деяким основним методологічним вимогам:

концептуальності (кожній педагогічній технології притаманна опора на певну наукову концепцію, що містить філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітньої мети);

системності (педагогічній технології мають бути властиві ознаки логіки процесу, його цілісності);

можливості управління (передбачає можливість діагностичного планування, проектування процесу навчання, виховання, оволодіння професійною майстерністю);

ефективності (сучасні педагогічні технології існують у конкурентних умовах і повинні бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту освіти).

Таким чином, одним із найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації системи професійно-технічної освіти Хмельницької області є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні вітчизняних і міжнародних стандартів. Розв'язання цього завдання можливе за умови зміни педагогічних методик та впровадження інноваційних технологій навчання у ПТНЗ.

Йдучи шляхом модернізації навчально-виховного процесу, колектив училища досягнув вагомих успіхів в усіх напрямках багатогранної навчально-виховної та виробничої роботи.

У навчальному закладі сформовано чітку систему науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу, у складі якої діють педагогічна рада, 6 методичних комісій, обласна школа передового педагогічного досвіду з використання модульного навчання, творча група викладачів та майстрів виробничого навчання «Пошук» з впровадження в навчальний процес інноваційних технологій, школи майстра виробничого навчання та педагога-початківця. Ефективність роботи училища, значною мірою, визначається системою науково-методичної роботи із

забезпечення інноваційної, дослідницької діяльності педагогічного колективу.

Активно впроваджуються у навчальний процес сучасні виробничі технології, зокрема нові зразки діагностичного обладнання з професії «Слюсар з ремонту автомобілів», розроблено схеми діагностування електрообладнання автомобіля, створено методичні довідники, підготовлено навчальний посібник «Теорія бухгалтерського обліку».

Педагогічна робота базується на новаторському пошуку шляхів і засобів її удосконалення, намагання відійти від штампів та стандартів. Цікаво проходять семінари-практикуми за темами: «Сучасні педагогічні технології та їх впровадження в практику роботи», «Шляхи соціалізації особистості», «Колективне навчання, співробітництво учня та педагога».

Одним із напрямів модернізації процесу вважаємо розпочату роботу над комплектуванням у кожному навчальному кабінеті відеотек, банку кращого педагогічного досвіду з впровадження на уроках інноваційних технологій, створення методичних та навчальних посібників, що також сприяє підвищенню якості навчання. Викладачем математики та інформатики Ю.Халавчук розроблено навчальні посібники «Електронні таблиці», «Графічний редактор»; викладачем бухгалтерського обліку, майстром в/н О. Прокопчук - навчальний посібник-конспект уроків з теорії бухгалтерського обліку; методистом училища А. Старушкіною розроблено посібник «Організація інтерактивних методів навчання»; викладачем хімії та біології Т. Окарською — «Впровадження інноваційних технологій на уроках хімії»; майстром виробничого навчання Д. Шевчук - «Новітні виробничі технології з обслуговування та ремонту сучасної імпоротної побутової техніки».

Упродовж двох останніх років вивчено і узагальнено позитивний педагогічний досвід 13 педагогічних працівників навчального закладу, підготовлено майже 20 розробок нетрадиційних сучасних уроків та методичних рекомендацій.

Дві навчальні аудиторії училища обладнані пристроями для проведення мультимедійних презентацій, в навчальних класах, майстернях оновлена матеріально-технічна база, комплексно-методичне забезпечення предметів та професій, налагоджується механізм безперервного та систематичного збору, обробки та розповсюдження передової технічної інформації.

Крім того, модернізовано зовнішній вигляд навчального закладу, зокрема, зроблено євроремонт двох поверхів, спортзалу, 9 аудиторій і виробничих майстерень, капітальний ремонт покрівлі, асфальтного покриття. Відновлено та встановлено нові спортивні споруди на спортивному майданчику училища, введено в експлуатацію котельню, в новому естетичному вигляді запрацювала їдальня.

Одним із вдалих нововведень стало створення трудового заgonу, до якого входять як працівники навчального закладу, педагоги, так і учні. Саме вони виростили та зібрали гарний врожай овочів і фруктів на орендованій училищем фермерській землі, що надало можливості організувати безкоштовне харчування учнів у їдальні.

Новацією стала і зміна зовнішнього вигляду самих учнів, особливо на заняттях з виробничого навчання. Цьому сприяло пошиття спеціального робочого одягу для них за кошти від виробничої діяльності училища.

Більш різноманітним стало позаурочне життя навчального закладу. За останній рік відкрилися і працюють драматичний гурток, телерадіостудія, радіовузол. Крім того, день починається з гімну України, на перервах лунає музика, звучать цікаві повідомлення, вітання з Днем народження, в актовому залі демонструють навчально-пізнавальні фільми.

Педагоги навчального закладу, прагнучи постійно підвищувати якість підготовки випускників, не тільки широко використовують інноваційні методи навчання, а й розвивають творчі здібності учнів, виховують у них духовність, загальнолюдські цінності.

Мабуть, саме тому такою цікавою і продуктивною є соціальна робота:

- започатковано волонтерський рух із упорядкування вулиць мікрорайону міста Хмельницького;

- взято шефство над будинком пристарілих в селі Виноградівка Ярмолинецького району, де учні та педагоги вітають стареньких зі святами, вручають подарунки, надають благодійну допомогу;

- колектив училища шефствує над школою-дитячим садочком НВО №1 міста Хмельницького, йде допомога в облаштуванні дитячих, ігрових і прогулянкових майданчиків, наданні допомоги при виконанні будівельних та ремонтних робіт.

У наш скрутний час ця допомога приймається щиро і з вдячністю.

Зростає якісний показник у педагогічній діяльності колективу. Нині 6 викладачів мають звання «викладач-методист», 2 - «старший викладач», 10 - вищу кваліфікаційну категорію, 10 майстрів виробничого навчання мають робітничу кваліфікацію 5-го і вищого розрядів, 8 майстрів - оплату праці за найвищим розрядом, 4 - педагогічне звання «Майстер в/н I категорії», 4 - «Майстер в/н II категорії», 8 педагогів нагороджені почесною відзнакою «Відмінник освіти України».

У навчальному закладі здійснюється підготовка фахівців високого рівня. Учні постійно беруть участь у загальноучилищних (загальноліцейних) конкурсах фахової майстерності, технічної творчості, створюють фільми про розвиток училища та професії, за якими здійснюється підготовка.

Успішно виступають наші учні на обласних конкурсах. Так, у 2009 році на конкурсі професійної майстерності з професії «Слюсар з ремонту автомобілів» учень групи №21 Лисий Максим зайняв II місце, таке ж місце у I-му етапі IX Міжнародного конкурсу української мови імені Петра Яцика виборола Несміянова Ольга, учениця групи №19. Учениця групи № 19 Ситнюк Ольга виборола II місце в обласній олімпіаді з бухгалтерського обліку; учень групи №21 Хопта Юрій посів II місце в обласній олімпіаді з математики; учень групи №11 Яковлев Руслан зайняв III місце в обласній олімпіаді з фізики.

Навчальний заклад постійно перебуває в процесі перепрофілювання. Зараз завершується підготовка матеріально-технічної бази та документації на відкриття нової професії, потрібної для ринку праці нашого міста, пов'язаної з обробкою металу, машинобудуванням — «Автослюсар-токарь».

А в 2012 році відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України на базі училища планується створити Центр інноваційних технологій з професій машинобудування.

Хочеться зупинитись на деяких проблемах модернізації системи профтехосвіти. Перш за все, на наш погляд, це компетентнісний підхід до навчального процесу, коли викладач, майстер виробничого навчання повинен по-новому розуміти власну професійну діяльність. Сьогодні вони, в основному, працюють не з учнем, а з предметом, і як головне завдання висувають тезу навчити свого предмета, професії. Необхідна зміна

такої позиції педагога на позицію педагогічної підтримки учня. Педагогові важливо підтримувати в дитині прагнення до самостійності, самопізнання, самоаналізу та самооцінки, «виروضувати» в ньому здатність знаходити опору в самому собі.

Від педагога вимагається не передача учневі готових знань, а, насамперед, «виروضування» нахилів до самопізнання, самовдосконалення. Педагог стає більше координатором, наставником, ніж безпосереднім джерелом знань та інформації.

У навчанні, здійснюваному на принципах педагогічної підтримки, акцент робиться не на програмний матеріал, а на організацію індивідуальної пізнавальної діяльності. Педагог аналізує сам і допомагає зрозуміти учневі не тільки зміст того, що він засвоїв, а й як йому це вдалося зробити (за допомогою яких прийомів, технік тощо).

У зв'язку з цим основним результатом діяльності освітньої установи має стати не певна система знань, умінь і навичок учнів, а набір ключових компетентностей в інтелектуальній, цивільно-правовій, комунікаційній, інформаційній та інших сферах.

По-друге, необхідність розробки навчальних програм нового покоління, тобто створення робочого варіанта орієнтовної або авторської програми, де на рівні училища необхідно визначити можливі зміни в навчальних програмах. Загальний недолік цих багатьох навчальних програм у тому, що вони наголошують на сутності відомостей, а не на процедурах засвоєння учнями способів діяльності.

По-третє, впровадження навчання за допомогою ситуаційних завдань, при вирішенні яких викладач та учні виступають у ролі рівноправних партнерів, які разом навчаються вирішувати значущі для них проблеми. Використання методу аналізу конкретних ситуацій може сприяти зміні характеру відносин не тільки між педагогами та учнями, а й між самими учнями, оскільки в них буде закладатися потреба у спільній діяльності, спрямованій на пошук оптимального вирішення значущих для них проблем.

Зміні характеру відносин учасників освітнього процесу сприятиме й інший підхід до планування навчальних занять, обумовлений включенням у навчальний процес певних ситуаційних завдань. Зараз заняття плануються відповідно до змісту навчальних програм: фрагмент навчальної програми стає темою заняття. Остання перетворюється в його мету - треба вивчити певний фрагмент змісту, обов'язкового для засвоєння навчального

матеріалу. Такому підходу до планування занять відповідає орієнтація на мотивацію навчального обов'язку.

Існує також проблема переходу до моделі випереджувальної освіти, в якій цінностями виступають самостійність, професіоналізм, мобільність, підприємництво, комунікативність.

Залишається нагальною проблема співпраці роботодавців та професійно-технічних навчальних закладів у підготовці висококваліфікованих робітників.

Актуальним є вдосконалення системи підготовки педагогічних працівників для професійно-технічних навчальних закладів, що має ліквідувати прогалину між змістом педагогічної освіти і досягненням педагогічної науки та практики; оновлення змісту підготовки педагогів професійного навчання, яке має відбуватися на засадах впровадження сучасних педагогічних технологій, створення діяльнісно орієнтованої системи професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогів.

Потребує удосконалення й система оцінювання навчальних і професійних результатів, при яких оцінка успішності учня має враховувати складність матеріалу та якість його засвоєння. Для модернізації контрольно-оцінної системи необхідно перейти від авторитарності та примусу, властивих традиційним формам і методам оцінки, до спільної діяльності з учнями щодо підвищення якості результатів навчання, коли критерії оцінювання того чи іншого завдання розробляються разом з учнями до початку роботи над завданням. За таких умов кожний учень знає, чого від нього чекає педагог, і, швидше за все, буде прагнути виправдати ці очікування.

Доцільно переосмислити роль педагога у процесі поточної оцінки і повсякденного контролю та відмовитись від стійкого стереотипу оцінних авторитарних суджень, перейти до допомоги учням в усвідомленні ними індивідуальних можливостей та здатностей в умовах співробітництва з педагогом у напрямі збільшення частки самоконтролю і самооцінки.

У кожному ПТНЗ доцільно, творчо переробивши накопичений досвід з оцінювання освітніх результатів, розробити цілісну систему оцінювання, що відповідає типу установи, реалізованим освітнім програмам і враховує сучасні тенденції розвитку практики оцінювання досягнень учнів:

- пріоритет письмової форми оцінки знань над усною;

- врахування результатів поточного та екзаменаційного контролю в підсумковій оцінці;
- використання індивідуального рейтингу як одного з показників успіхів у навчанні;
- використання комп'ютерного тестування як допоміжного засобу.

Отже, питання модернізації навчально-виховного процесу, впровадження інноваційних технологій є актуальним для розвитку кожного професійно-технічного навчального закладу.

У своїй роботі колектив ВПУ №11 м. Хмельницького основу і зміст нових освітніх процесів вбачає в інноваційній діяльності, сутність якої полягає в оновленні усіх підрозділів педагогічного процесу, внесенні нововведень у традиційну систему, прагненні постійно оптимізувати навчально-виховний процес, забезпеченні постійного моніторингу потреб ринку праці, тісному співробітництві з роботодавцями та місцевими органами влади, підвищенні рівня професійної підготовки робітничих кадрів.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ В УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

На сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності набуває проблема формування суспільно активної, творчої, компетентної особистості, яка, на відміну від людини-виконавця, самостійно генерує нові ідеї, приймає нестандартні рішення. За модернізації й переструктурування галузей виробництва, трансформації професійно-технічної освіти в професійну, зміни освітньої парадигми, професійна підготовка кваліфікованих робітників має бути зорієнтована на розвиток особистості майбутнього фахівця, на динамічні вимоги виробництва, виробничих технологій та формування у нього здатності до самостійної взаємодії зі світом професійної праці у напрямі перенавчання, неперервного підвищення кваліфікації.

Для успішного майбутнього життя молодій людині необхідно:

- розвинути здатність долати життєві труднощі;
- навчитися самостійно приймати рішення;
- стати архітектором свого розвитку як особистості;

- автономної – здатної робити вибір і контролювати соціальне життя як індивід і член суспільства;
- відповідальної – здатної брати на себе відповідальність за свої дії, зобов'язання завершувати все на себе взяте;
- обов'язкової – здатної захищати себе і власні життєві цінності, а також діяти відповідно до своїх цінностей;
- такої, що вміє надати підтримку, здатної піклуватися про інших, діяти з ними і для них, перейматися їхніми турботами.

Розвиваючись таким чином, молода людина збагачує свій потенціал як особистість і як член суспільства.

Аналіз досвіду сучасних педагогів-новаторів і власний практичний досвід свідчать про те, що найбільш ефективним напрямом якісно нового підвищення рівня підготовки майбутніх фахівців у ПТНЗ є створення таких педагогічних умов, за яких учень формувався як соціально активна особистість, здатна до самостійного самовизначення взаємовідносин із роботодавцем (ательє, фабрики, швейне виробництво та сфера послуг), динамічних ринків праці, а також здатною до самостійної саморегуляції власної професійної діяльності.

Відомий педагог В.Сухомлинський вважав, що власне активне життя учнівської молоді є запорукою свідомого ставлення до навчання, міцних, глибоких знань, тобто учень є «архітектором власних навчально-пізнавальних дій і зацікавленим учасником їх здійснення».

Для цього потрібно на початкових етапах професійного навчання учнів у ПТНЗ створити досконалу систему мотивів, яка поступово, під час навчально-пізнавальної діяльності, якісно переросте в стійку ґрунтовну мотивацію навчання, що є основою їхньої професійної підготовки.

Дослідженням мотивів навчання займалася значна кількість психологів та педагогів, Л. Божович, В. Ільїн, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Г. Шукіна та інші. Термін «мотив» походить від французького слова «motif», що перекладається як збуджувальна причина, привід до дії. Г.Шукіна розглядає наступні групи мотивів:

- соціальні мотиви;
- пізнавальні мотиви;
- моральні мотиви;
- мотиви спілкування;
- мотиви самовиховання.

З досвіду роботи можна зробити висновок, що мотиви, як психологічні чинники поведінки навчально-пізнавальної діяльності учнів ПТНЗ займають чільне місце в структурі особистості, охоплюючи її основні компоненти (спрямованість, характер, емоції, здібності, психічні процеси, діяльність).

Діяльність зумовлюється двома видами мотивів: внутрішніми (мотиви, які пов'язані з процесом і змістом діяльності) та зовнішніми (широко соціальними, вузько соціальними й мотивами уникнення неприємностей, які можуть виникати у випадку незадоволення вимог, очікувань або потреб інших людей). Якщо в процесі діяльності зовнішні мотиви не підкріплені внутрішніми, вони не забезпечать максимального ефекту.

Для успішного навчання учнів у ПТНЗ слід враховувати рівень мотивації до навчальної діяльності. Необхідно обирати ті мотиви, які б посилили інтерес учнів до оволодіння знаннями та основами професії. Пізнавальні мотиви, які закладені в навчально-пізнавальній діяльності, повинні ґрунтуватися на зацікавленості учнів предметом, професією. Мотиви спонукають пізнати щось нове, корисне і необхідне у власній діяльності.

З перших уроків мотивація досить висока, а це впливає на організацію навчання. Молодь добре усвідомлює, що на ринку праці зростає попит на робітників з відповідною освітою. З цією метою вивчення основ економіки та ділової активності будується так, щоб учні навчилися, перш за все, розуміти самих себе та реалізувати власні знання, досвід у майбутньому житті.

Найефективнішою для реалізації цих завдань виявилась проектна технологія навчання. Це система, навчання, за якої учні здобувають знання в процесі планування і виконання практичних завдань – проектів, що поступово ускладнюються. Про метод проектів у педагогічній літературі різних років згадується як про метод, що пробуджує природні здібності, спонукає до творчості. Педагог В. Пелегейченко визначає наступні мотиви виконання проектів на уроках (рис. 1).

Ставлення учнів до власної діяльності визначається тим, як організована їхня навчальна діяльність, яка її структура й характер. Формування потреб і мотивів діяльності відбувається у процесі її здійснення. Можна багато говорити учневі про його обов'язки, про важливість для нього самого та його майбутнього життя навчальної діяльності, і як би добре учень не усвідомлював переконливість цих слів, але якщо він не включився в цю діяльність, то відповідних

мотивів у нього не виникне, не сформується стійка мотивація навчальної діяльності.

Рис 1. Мотиви виконання проектів учнями на уроках
(за В. Пелегейченком)

Для того, щоб мотиви виникали, зміцнились і розвинулись, учень повинен діяти. Якщо діяльність викликає інтерес, якщо у процесі її виховання він буде відчувати яскраві позитивні емоції задоволення, то можна очікувати, що в учня поступово виникнуть причини та мотиви для цієї діяльності.

Недостатньо знати типи мотивації для стимулювання проектної діяльності, для цього необхідна її правильна організація. З досвіду роботи можна зробити висновок, що для створення мотиваційного середовища необхідно спиратись на наявні в учня причини та мотиви і включати їх у проектну діяльність.

У Таблиці 1. показано, як на різних етапах проектної діяльності можна створювати мотиваційні середовища.

Проектна діяльність допомагає логічно обробити цікавий матеріал і використовувати його в навчальній діяльності. Виконання проектів формує якісно новий тип навчальної діяльності, який набуває особистого сенсу та перетворюється в самоосвіту. Проектна діяльність змушує учня по-новому подивитися на свої вміння, на характер взаємодії з довкіллям.

З'являються нові проблеми, які треба нестандартно розв'язати, виявити значні вольові та емоційні зусилля й досить високий рівень самореалізації. Як результат, мають місце якісні зміни в психологічній структурі особистості, що зумовлює оволодіння навичками спілкування, вироблення вміння ставити адекватні, особистісно значущі й соціально важливі перспективи, розвиток потреби та пошукової активності щодо їх реалізації.

Таблиця 1.

Етапи та зміст проектної діяльності учнів

Етапи проектної діяльності	Зміст проектної діяльності учнів
Пошуково-дослідницький	Усвідомлення необхідності дослідження даної роботи, проблеми. Наявність сенсу діяльності. Наявність перспективи майбутньої діяльності.
Операційно-діяльнісний	Побудова діяльності, виходячи з інтересів учнів. Можливість самоконтролю. Врахування попереднього досвіду. Можливість прояву творчості. Створення умов для успішної діяльності.
Рефлексивно-оцінювальний	Рефлекси власної діяльності. Умови для емоційного задоволення від зробленого. Відчуття радості перемоги над труднощами, які подолано.

Основна мета введення в ПТНЗ предмета «Ділова активність» – підвищити рівень поінформованості молоді про підприємництво і заповзятливість, розвинути особисті навички і уміння, сформуванати життєву позицію і поведінкову модель.

При навчанні діловій активності моделюється робота підприємця зі створення малого підприємства. Технологія проектного навчання забезпечує досягнення зазначеної мети. Мотивація та активізація внутрішніх сил здійснюється особистістю. Учень намагається оволодіти необхідною інформацією, знаннями, мотивує ті або інші здібності, природні задатки і відкидає ті, які заважають йому в досягненні конкретної мети.

Проектна діяльність «змушує» учня по-новому дивитися на свої вміння, на характер взаємодії з довкіллям. При засвоєнні основ економіки та ділової активності з'являються нові проблеми, які необхідно нестандартно розв'язувати, виявляти значні вольові та емоційні зусилля й досить високий рівень самореалізації. Інтерес чи потреба, як мотивація, виникають там, де учень відчуває свою адекватність, бо він здатний до чогось, що в нього гарно виходить. Тому на уроках економіки та ділової активності намагаюся використовувати «методику успіху». Сутність цієї методики полягає в тому, що кожне завдання (тема бізнес-плану) для учнів добирається індивідуально з урахуванням розумових здібностей, можливостей кожного, але учні про це навіть не здогадуються. Цей етап є *підготовчим*. На другому - етапі «*вимушеного успіху*» - учням розповідається, що завдання ускладнюється, але його треба за можливості розв'язати (складання розділів бізнес плану: «Виробничий план», «План маркетингу»). На етапі «*реального успіху*» (третьому) учням дається завдання ще складніше, ніж попереднє, за яке не ставитимуть оцінки. Учні намагаються виконати усі завдання. Не всім це вдається одразу, але закінчена робота і зроблений бізнес-план дає впевненість у собі та власних силах. У процесі такого підходу до розв'язання проектного завдання в учнів посилюється інтерес до ділової активності й основ економіки.

Можна розглянути наступний випадок: учень навчається в училищі за професією «Кравець; закрійник» лише для того, щоб не втрачати два роки, бо він не вступив до ВНЗ, і батьки йому порадили «перебути» цих два роки в училищі та отримати диплом кваліфікованого робітника про всяк випадок. Учень починає пропускати багато теоретичних і практичних занять, у нього відсутня мотивація до навчання в училищі. Але на тих заняттях, де він був присутній, він починає розуміти, що вивчення основ економіки, а особливо віртуальне проектування власної справи та ділової активності, йому знадобиться у подальшому житті. Особливо, коли робота у групі привносить певний успіх, а його знахідками, розробками задоволена вся група, то подальше навчання стає цікавішим.

Зміст індивідуального підходу у вихованні інтересів таких учнів полягає в тому, щоб виявляти хоби в інтересах, з'ясовувати їхні причини і знаходити ефективні шляхи подолання. І коли учень під час проектування отримує якісний результат, його задоволення

собою буде безмежним, він відчує свою адекватність до цієї діяльності, у нього може з'явитися мотивація до навчання, і навіть саме цій діяльності він може присвятити все своє життя.

Досвід свідчить, що лише практична та розумова діяльність у процесі навчання допомагає кращому засвоєнню учнями навчального матеріалу. Тому необхідно намагатись після вивчення кожної теми закріпити її практичними вправами, які б доповнювали проект бізнес-плану (складання плану рекламної компанії, створення реклами після вивчення теми «Види і способи реклами»).

Пояснення нового матеріалу активізує практичну і розумову діяльність учнів. Цим процесом необхідно керувати непомітно із застосуванням інноваційних технологій. Від бажання ефективно працювати, значною мірою, залежить активність учня, спрямована на формування потягу до оволодіння новими знаннями, професійною майстерністю. Психологи вважають, що людина частіше припиняє займатися будь-якою діяльністю не там, де вона «не може», а там, де вона «не хоче», тобто не зацікавлена, не бачить позитивного ефекту чи необхідності. Викладачі та майстри Кам'янець-Подільського вищого професійного училища перебувають у постійному пошуку нових підходів до мотивації як навчально-пізнавальної, так і трудової діяльності.

Формування мотивації навчання є однією з актуальних і дуже важливих проблем сучасних професійно-технічних навчальних закладів. Її актуальність зумовлена оновленням змісту навчання, формуванням в учнів прийомів самостійного набуття знань, пізнавальних інтересів, активної життєвої позиції.

Отже, можна зробити висновок, що формування в учнів стійкої мотиваційної сфери навчання засобом проектної технології максимально сприяє розвитку соціально активної, креативної особистості, здатної до самостійного самовизначення, готової до взаємовідносин із динамічним ринком праці (особистість стає матеріально захищеною), самостійної особистісної регуляції виробничої діяльності (вміє за короткий проміжок часу переключатися з одного виду діяльності на інший).

Сьогодні залишається відкритим питання недостатнього дидактичного забезпечення курсу «Ділова активність», відсутність навчальних посібників, які були б складені відповідно до програми і забезпечували можливість отримання нових знань, виконання практичних завдань, ціннісного інформаційного матеріалу, що, в свою чергу, сприяло б формуванню мотивів навчання та розвитку

пізнавальних інтересів, як внутрішньої характеристики власне навчально-пізнавальної діяльності.

Література

1. Алферов О. Д. Формування відповідального ставлення до навчання: [Навч. посібник] / О. Д. Алферов. - М., 1987.
2. Баженок З. С. Діагностика особливостей мотивації навчальної діяльності школярів: [Методичні рекомендації] / З.С. Баженок. - Луцьк, 1999.
3. Байченко О. Метод проектів - технологія освіти ХХ ст. / О.Байченко // Відкритий урок. - 2007. - №1. - С. 51-60.
4. Басок Т. Г. Формування мотивації та активізація навчальної діяльності / Т. Г. Басюк // Математика в школах України. - 2007. - №9. - С.2-4.
5. Волгіна Л., Богослов І. Організація проектної діяльності / Л.Волгіна. І.Богослов // Завуч. - 2007. - №4. - С. 3-6.
6. Генна С. Пізнавальна активність учнів / С. Генна // Завуч. - 2007. - №4. - С. 5-6.
7. Киреленко В. Порушення мотивації навчання як першопричина негативної поведінки / В. Киреленко // Психолог. - 2005. - №18. - С. 7-8.
8. Киричук О. В. Формування в учнів активної життєвої позиції / О.В. Киричук. - К., 1983.
9. Коттон Д., Айсдейл Норма. Навчання діловій активності ПТНЗ України / Д. Айсдейл Норма Коттон // Професійно-технічна освіта. - 2003. - №1. - С. 52-54.
10. Пелегейченко В. Умови організації проектної діяльності / В. Пелегейченко // Відкритий урок. - 2009. - №4 - С.22-25.
11. Пехота О. М. Освітні технології / О. М. Пехота. - К., 2003.
12. Пометун О., Пироженко В. Сучасний урок. Інтерактивні методи навчання: теорія, практика, досвід: [науково-методичний збірник] / О. Пометун, В. Пироженко. - К.: А.С.К., 2007. - 192 с.
13. Скуратівський Л. Мотив як рушійне сила пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення мови / Л. Скуратівський // Дивослово. - 2005. - №2. - С. 2-4.
14. Туріщева Л. В. Вивчення мотивів навчання у школярів на уроках / Л. В. Туріщева // Історія та правознавство. - 2008. - №19-21. - С. 20-23.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Вирішення проблеми підготовки кваліфікованих робітників якісно нового рівня потребує удосконалення навчального процесу шляхом пошуку та впровадження нових технологій навчання.

Зважаючи на потреби сучасної освіти, актуальними є інтерактивні технології навчання. Вони формують соціокультурну компетентність, навички критичного мислення та діалогового спілкування учнів ПТНЗ, розширюють їхні пізнавальні можливості у здобутті, аналізі та застосуванні інформації, а також виступають базою для формування умінь та навичок у майбутній професійній діяльності.

Питанням визначення, пояснення сутності інтерактивних технологій та використання їх у навчально-виховному процесі займалися такі дослідники як К. Баханов, В. Біда, П. Волошина, І. Зимня, Н. Каліцька, М. Картель, Г. Кoberник, П. Матвієнко, О. Пехота, Л. Пироженко, О. Пометун, Л. Ронко, І. Шевчук та інші.

Термін «інтерактивний» прийшов до нас з англійської мови і має значення «взаємодіючий». Існують різноманітні підходи до визначення інтерактивного навчання. Одні вчені визначають його як діалогове навчання: «Інтерактивний – означає здатність взаємодіяти чи знаходитись в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною). Отже, інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня». Ми схилиємося до визначення, О. Пометун та Л. Пироженко: «Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють» [1, с. 20].

Інтерактивне навчання не є зовсім новим, адже подібні підходи застосовувалися з давніх часів, а протягом короткого часу на початку радянської педагогіки були дуже поширеними в школі (лабораторне та бригадне навчання 20-х років ХХ століття). Які сильні сторони інтерактивних методів навчання? Перш за все – підвищення процесу засвоєння інформації. За даними

американських вчених, під час лекції учень засвоює лише 5% матеріалу, під час читання – 10%, роботи з відео/аудіоматеріалами – 20%, під час демонстрації – 30%, під час дискусії – 50%, під час практики – 75%, а коли учень навчає інших чи відразу застосовує знання – 90% [2, с. 9]. Як бачимо, відносно пасивні методи навчання (коли учень лише засвоює та відтворює інформацію) мають нижчу (в 5-10 разів!) ефективність, ніж активні або інтерактивні. Під час здійснення останнього учень стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та саморозвитку. Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання, що сприяє його ефективності.

Завдяки ефекту новизни та оригінальності інтерактивних методів при правильній їх організації зростає зацікавленість до процесу навчання. На нашу думку, особлива його цінність в тому, що учні навчаються ефективній роботі в колективі.

Інтерактивні методи є невід'ємною частиною особистісно-зорієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості учня ПТНЗ, тобто усвідомлення себе як частини колективу, своєї соціальної ролі та внутрішнього потенціалу.

Методи інтерактивного навчання можна поділити на дві великі групи: групові та фронтальні. Перші передбачають взаємодію учасників малих груп (на практиці - від 2-х до 6-ти осіб), другі – спільну роботу та взаємонавчання всього класу. Час обговорення в малих групах – 3-5 хвилин, виступ – 3 хвилини, виступ при фронтальній роботі – 1 хвилина.

Групові методи:

1. *Робота в парах.* Учні працюють, виконуючи завдання. Парна робота вимагає повного обміну думками і дозволяє швидко виконати вправи, які в звичайних умовах є часомісткими або неможливими (обговорити подію, твір, інформацію взагалі, вивести підсумок уроку, події тощо, взяти інтерв'ю один в одного, проанкетувати партнера тощо). Після цього один з партнерів доповідає перед класом про результати.

2. *Робота в трійках.* По суті, це ускладнена робота в парах. Найкраще в трійках проводити обговорення, обмін думками, підведення підсумків чи, навпаки, виділення несхожих думок.

3. *Змінювані трійки.* Цей метод трохи складніший від попереднього: всі трійки класу отримують однакові завдання, а після їхнього обговорення один член трійки йде в наступну, а

інший - в попередню, ознайомлюючи членів новостворених трійок з набутком своєї.

4. $2+2=4$. Дві пари окремо працюють над вправою протягом певного часу (2-3 хвилини), вони обов'язково доходять до спільного рішення, потім об'єднуються і діляться набутим знанням. Як і в парах, необхідним в цьому методі є консенсус. Після цього можна об'єднати четвірки у вісімки, або перейти до групового обговорення.

5. *Карусель*. Учні розсаджуються в два кола – внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє коло нерухоме, зовнішнє - рухається. Можливі два варіанти використання методу – для дискусії (відбуваються «попарні суперечки» один з одним, причому кожен учасник внутрішнього кола має власні, неповторювані докази), чи для обміну інформацією (учні із зовнішнього кола, рухаючись, збирають отримані дані).

6. *Робота в малих групах*. Найсуттєвішим тут є розподіл ролей: «спікер» – керівник групи (слідкує за регламентом під час обговорення, зачитує завдання, визначає доповідача, заохочує групу до роботи), «секретар» (веде записи результатів роботи, допомагає при підведенні підсумків та їх виголошенні), «посередник» (стежить за часом, заохочує групу до роботи), «доповідач» (чітко висловлює думку групи, доповідає про результати роботи групи). Можливим є виділення експертної групи з сильніших учнів. Вони працюють самостійно, а при оголошенні результатів рецензують та доповнюють інформацію.

7. *Акваріум*. У цьому методі одна мікрогрупа працює окремо, в центрі класу, після обговорення викладає результат, а решта груп слухає, не втручаючись. Після цього групи зовнішнього кола обговорюють виступ групи і власні здобутки.

Фронтальні методи:

1. *Велике коло*. Учні сидять по колу, по черзі, за бажанням, висловлюються з приводу певного питання. Обговорення триває, поки є бажання висловитися. Вчитель може взяти слово після обговорення.

2. *Мікрофон*. Це різновид великого кола. Учні швидко, по черзі, висловлюються з приводу проблеми, передаючи один одному уявний «мікрофон».

3. *Незакінчені речення*. Дещо ускладнений варіант великого кола: відповідь учня – це продовження незакінченого речення типу «можна зробити такий висновок...», «я зрозумів, що...».

4. *Мозковий штурм*. Загальновідома технологія, суть якої полягає в тому, що всі учні по черзі висловлюють абсолютно всі, думки з приводу проблеми. Висловлене не критикується і не обговорюється до закінчення висловлювань.

5. *Аналіз дилеми (проблеми)*. Учні в колі обговорюють певну дилему (простіше) чи проблему (складніше, бо поліваріантно). Кожен висловлює певні варіанти, що складаються внаслідок вибору. Найкраще давати завдання вибору з особистісним сенсом (наприклад, «чи платити податки, якщо країна не здатна їх правильно розподілити?» тощо).

6. *Мозаїка*. Це метод, що поєднує групову і фронтальну роботу. Малі групи працюють над різними завданнями, після чого переформовуються так, щоб у кожній новоствореній групі були експерти з кожного аспекту проблеми [3, с. 15].

Але ще існують багато методів, які використовуються під час навчання. Наприклад, основною формою організації навчальної діяльності практично у всіх країнах світу на сьогодні є класно-урочна система. Будучи прогресивною протягом чотирьох століть, в наш час вона перестала задовольняти потреби суспільства в освіті і потребує вдосконалення. Її критика найчастіше пов'язана з пасивністю учнів на уроках та відсутністю інтересу до навчання, зниженням якості знань, перевантаженням дітей домашніми завданнями й уроками тощо.

Все гострішою стає проблема вдосконалення форм організації процесу навчання, знаходження відповіді на запитання «як навчати?», «як створити умови для розвитку та самореалізації особистості в навчальному процесі?», «як, залишаючись в рамках класно-урочної системи, підвищити ефективність навчального процесу, досягти високого інтелектуального розвитку учнів, забезпечити оволодіння ними навичками саморозвитку особистості?».

Значною мірою цього можна досягти, використовуючи сучасні інноваційні технології інтерактивного навчання. Його особливістю є активізація навчальних можливостей учня замість переказування абстрактної «готової» інформації, відірваної від їхнього життя і суспільного досвіду.

Застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури уроків. Як правило, структура таких занять складається з п'яти елементів:

а) мотивація;

б) оголошення представлення теми та очікування навчальних результатів;

в) надання необхідної інформації;

г) інтерактивна вправа - центральна частина заняття;

д) підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку.

Розглянемо кожен з цих елементів ґрунтовніше, аналізуючи його методику відтворення у межах уроків професійної підготовки.

Мотивація - сфокусувати увагу учнів на проблемі й викликати інтерес до обговорюваної теми. Вона є своєрідною психологічною паузою, яка надає можливості учням, насамперед, усвідомити, що вони зараз почнуть вивчати інший (після попереднього уроку) предмет, що перед ними інший вчитель і завдання. Крім того, кожную тему можна реально вважати засвоєною, якщо вона (тема) стала основою для розвитку в особистості суб'єкта пізнання власних новоутворень. Отже, суб'єкт навчання може бути максимально налаштований на ефективний процес пізнання, мати в ньому особистісну, власну зацікавленість, усвідомлювати, що і навіщо він зараз робитиме. Мотивація чітко пов'язана з темою уроку, вона психологічно готує учнів до її сприймання, налаштовує їх на розв'язання певних проблем і, як елемент уроку, займає не більше 5% часу заняття.

Наведемо приклад уроку спецдисципліни з теми «Будова автомобілів» (з власного досвіду роботи): мотивація навчальної діяльності учнів методом репродуктивної бесіди («вільний мікрофон»).

1. Пригадайте, які є у Вас знання про будову автомобілів?

2. Які види автомобілів Ви знаєте?

3. У чому полягає відмінність між марками автомобілів?

4. Що спільного й відмінного між вантажними та легковими автомобілями?

Отже, у контексті інтерактивного навчання знання набувають дещо іншої форми. З одного боку, вони є певною інформацією про навколишній світ, особливістю якої є те, що учень одержує її не у вигляді готової системи від педагога, а в процесі власної активності. З іншого боку, у процесі взаємодії на занятті з іншими учнями і вчителем він опановує систему випробуваних способів діяльності стосовно себе, соціуму, світу взагалі, засвоює різні механізми пошуку знань в індивідуальній і колективній діяльності. Тому знання, отримані учнем, є одночасно й інструментом для самостійного їх здобування.

Переконатися в перевагах і результативності інтерактивного навчання можна тільки за умови безпосередньої його реалізації в педагогічній діяльності. Наявна нині велика кількість методів інтерактивного навчання дозволяє здійснювати цей процес достатньо успішно.

Література

1. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: [метод. посібник] / Авт. укл.: О. Пометун, Л. Пироженко. - К.: АПН, 2002.
2. Падалка О. С. та ін. Педагогічні технології / О.С. Падалка та ін. - К.: Укр. енциклопедія, 1995.
3. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: [наук.-метод. посібник] / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. - К.: А.С.К., 2006.
4. Крамаренко С. Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів / С. Г. Крамаренко // Відкритий урок. – 2002. - №5/6.
5. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології /А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. - К, 2000. – 368 с.

РОЗДІЛ 3

АВТОРСЬКІ МЕТОДИКИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПТНЗ

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБЛЕННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ ДИДАКТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ З ПРЕДМЕТА «КРЕСЛЕННЯ»

Рівень знань учнів, що вивчають курс креслення, дуже різноплановий. За час навчання в школі учні, якщо і не вивчали курс креслення, та, звичайно, неодноразово зустрічалися з графічними документами, зображеннями деталей, рисунками, ескізами, наочними предметами, що заклало в пам'яті своєрідне розуміння цих зображень. Адже пам'ять – це здатність нейронів зберігати сліди подразнень. І залежно від того, які саме сліди залишились в пам'яті кожної особистості після миттєвого, непрямого, другорядного сприймання графічних документів чи виробів, необхідно вибрати методику навчальної, пізнавальної і самостійної роботи учнів безпосередньо на заняттях з креслення.

Наразі до навчальних закладів вступають учні, які:

- не вивчали курс креслення в загальноосвітніх навчальних закладах;
- створили своє бачення (хибне) та призначення графічних елементів;
- мали початкову графічну підготовку.

У зв'язку з цим застосування традиційної методики під час вивчення курсу креслення не матиме позитивного результату. Необхідно шукати нові підходи до вивчення теоретичного курсу, до проведення лабораторних і практичних занять та виконання графічних вправ і завдань з креслення на заняттях.

Враховуючи те, що групи в навчальних закладах, як правило, гетерогенні, потрібно диференційовано підійти до організації навчальної роботи на заняттях з креслення. Одним учням потрібно дати нові знання (які не вивчали курс креслення в школі), іншим – відновити в пам'яті набуті знання (які вивчали основи креслення в школі), а третіх (які створили своє бачення та призначення графічних елементів) переконати, що вони мають невірне сприйняття тих чи інших елементів креслення. А також потрібно

організувати роботу відповідно до індивідуальних можливостей учнів у групі. Більш підготовлені, розвинені учні не повинні затримуватись на межі, яку вони легко можуть подолати, а учні, які підготовлені слабше, не змушені будуть виконувати непосильні завдання.

Психологи стверджують, що існують досить вагомі індивідуальні особливості пам'яті в кожного учня. Залежно від того, який аналізатор більшою мірою бере участь у запам'ятовуванні та відтворюванні інформації, виділяють слухову і зорову пам'ять.

Знання особистого типу пам'яті кожного учня допоможуть учителеві раціонально підійти до вибору форм і методів навчання та оптимального підбору для нього графічних вправ і завдань. Для цього потрібно визначити рівень інтелектуального розвитку учня, тип його пам'яті, рівень базових знань з креслення. Це можна визначити за допомогою проведення експерименту в групі, але на нього в навчальному плані не відводиться час. Тому потрібно знайти спосіб визначення рівнів розумової діяльності без суттєвої шкоди для навчального процесу. Ми пропонуємо поєднати проведення експерименту і викладення нового матеріалу на перших заняттях з креслення в одне ціле. Для цього на перших заняттях з креслення виклад нового матеріалу пропонуємо поділити на дві частини. Одну частину запропонувати таким чином, щоб учні сприймали її за допомогою слуху, а іншу – за допомогою зору. Після викладу нової теми учні отримують загальне завдання на побудову графічного зображення, яке, звичайно, включає елементи, що сприймалися за допомогою обох аналізаторів.

Перевірка виконаного графічного завдання та наявність допущених помилок у роботі дасть нам змогу визначити наявність в учнів провідного типу пам'яті. Частина учнів, яка має добре розвинену зорову пам'ять, тобто вони легко сприймають матеріал за допомогою наочних посібників, натуральних деталей, моделей і т.п., потребують вправ для тренування слухових аналізаторів, які безпосередньо пов'язані з аналізаторами, що відповідають за уяву і мислення. Адже саме просторова уява і просторове мислення відіграють велике значення під час розв'язання графічних завдань у процесі їх аналізу і синтезу. Учні, які мають добре розвинену слухову пам'ять, потребують вправ для тренування зорових аналізаторів.

Майбутній успіх у засвоєнні знань з креслення буде залежати від особистості самого вчителя і організації ним навчального процесу. Частіше за все інтерес до вивчення предмета формується через інтерес до самої особистості, залежить від атмосфери, яку створює вчитель у процесі навчально-пізнавальної діяльності, коли з'являється потреба в здобуванні нових знань з даної дисципліни.

Проведений експеримент відкриває можливості орієнтуватися в доборі форм і методів організації навчальної діяльності учнів на заняттях з креслення.

Важливим є питання: що повинен робити учень для того, щоб засвоїти навчальний матеріал? Перш за все, для засвоєння будь-якої навчальної інформації учень зобов'язаний сприймати навчальну інформацію з якого-небудь джерела: підручника, довідника, посібника, алгоритмічного прикладу, зрозуміти її, запам'ятати хоча б на короткий час, адже людина володіє так званою оперативною пам'яттю, і відразу ж спробувати використати інформацію, яку одержав. Після сприйняття, особливо складного матеріалу, тільки поодинокі учні можуть безпомилково використати його для розв'язання практичних завдань.

Психологи стверджують [2; 3]: якщо учень не спроможний упоратись із завданням, то його психіка відмовляється продовжувати роботу в заданому напрямі, і він буде шукати інших шляхів, якщо є потреба, або зовсім нічого не робити для досягнення поставленої перед ним мети. У тому випадку, коли різниця між необхідною для розв'язання завдання інформацією і тією інформацією, що учень мав, дорівнює нулю, тобто учневі у завданні все відомо, то позитивні емоції також не виникають, цікавість до роботи зникає. Якщо ж учень усвідомлює, що він зробив неправильно і що саме необхідно зробити для того, щоб діяти правильно, то ці невдачі не гальмують процес пізнання, а навпаки, стимулюють його до пізнавальної діяльності.

Кожен учень неповторний, має свій темперамент, тип пам'яті, свої прийоми мислення, уяву, рівень підготовки, норми оцінки поведінки тощо. Врахувати все це в педагогічному процесі дуже складно. Для ефективного управління процесом засвоєння викладачам потрібно знати, як, якими засобами і методами можна впливати на кожного учня для досягнення певної дидактичної мети. Учневі потрібно створити такі умови на лабораторних і практичних заняттях з креслення, щоб він постійно виконував роботу особисто, а не був пасивним глядачем.

На початку занять учні сприймають навчальну інформацію чи то від викладача, чи то із навчального посібника або методичної літератури, залежно від теми заняття, і відразу ж мають можливість застосувати її практично за допомогою різноманітних графічних вправ і задач. Адже саме за допомогою практичних дій можна перевірити знання, уміння і навички, кожної особистості, тобто рівень їх сформованості.

Важливу роль у навчанні кресленню відіграє самостійна робота на всіх його етапах. Включаючи в процес навчання самостійне виконання графічних робіт на заняттях, викладач піклується про те, щоб засвоєння учнями кожного нового завдання було підготовлено попередніми заняттями, водночас важливо, щоб учні не зупинялися на досягнутому, а опановували б поступово наступні види робіт, що вимагають від них усе більш високого рівня знань і ступеня самостійності. Вміння планувати таким чином завдання для самостійних робіт з креслення, щоб стимулювати учнів до нових зусиль у роботі, до самостійного подолання нових перешкод, призведе до очікуваного позитивного результату – оволодіння графічною грамотою, набуття умінь і практичних навичок.

Перш ніж створювати графічні завдання потрібно врахувати деякі особливості та можливості учнів, а саме здатність:

- ефективно використовувати можливість, що відкривається під час виконання і читання креслення;
- використовувати всі доступні матеріали для активної пізнавальної діяльності;
- використовувати довідкові і нормативні матеріали для самостійного самокерованого навчання;
- ефективно навчатися;
- можливість усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони у процесі навчання і здатність визначати власні потреби.

Побудова графічного завдання повинна включати вправи, розташовані в певній логічній послідовності – від найпростішої до найскладнішої. І протягом всього часу самостійної роботи на заняттях учні виконують завдання, які містять усі складові елементи графічної домашньої роботи. Під час розв'язання вправ учні проходять етап сприймання, виконання та переосмислення виконаного креслення, що закріплюється системою запитань, які побудовані за концентричним методом (включають запитання як з даної теми, так і до вивчених раніше), але мали місце у процесі

виконання графічного завдання. У графічній роботі повинна прослідковуватися логічна структура від простого (теоретичного) до пошукового практичного запитання чи завдання [1].

Система диференційних завдань допоможе викладачеві правильно організувати вивчення тієї чи іншої теми з курсу креслення. Всі учні будуть виконувати однакову роботу, але різної складності: учням, які мають низький рівень знань пропонуються завдання, деталі яких не мають складної будови (зовнішньої і внутрішньої), а учням, які мають високий рівень знань, – деталі зі складною будовою.

Наприклад, під час вивчення теми «Спряження» учням, які не мають опорних знань з креслення, потрібно дати завдання на побудову спряження двох прямих. У процесі виконання завдання учні будують дві паралельні прямі до заданих на відстані радіусу спряження, знаходять точки спряження і з'єднують їх дугою спряження за допомогою циркуля. Тобто вони виконують найпростішу геометричну побудову за темою «Спряження», але водночас визначають, як і в інших випадках, центр спряження, точки спряження, дугу спряження.

Для учнів, які мають середній рівень знань, можна запропонувати завдання на побудову комбінованого спряження, в якому поєднуються елементи як зовнішнього, так і внутрішнього спряження двох дуг кола.

Для учнів, які мають високий рівень знань, зміст графічного завдання можна запропонувати у вигляді побудови спряження між прямою і колом. Для побудови потрібно поєднати спряження між двома прямими і спряження між двома колами, а також знайти відмінність між знаходженням точок спряження.

Досвід показує, що успішне засвоєння учнями елементів графічної грамоти, правил і норм ЄСКД під час виконання графічних завдань ефективно відбувається лише в процесі застосування самостійної роботи учнів на заняттях. Викладачі, що регулярно організують таку роботу, переконуються в її високій пізнавальній результативності, оскільки учні безпосередньо самі з'ясовують сутність побудови і різноманітні взаємні зв'язки пізнаваних об'єктів. Систематизована самостійна робота учнів на заняттях з креслення повинна стати невід'ємною частиною навчального процесу на лабораторних і практичних заняттях.

Література

1. Голіяд І. С. Концентрично-ланцюжковий метод як основа вдосконалення методики проведення занять з креслення / І. Голіяд // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006.- №1. - С. 42-45.
2. Реан А. А. Психология и педагогика / А. А. Реан, Н.В. Бордовская, С. И. Розум. – СПб.: Питер, 2003.- 432 с.: ил.
3. Ройтман И. А. Методика преподавания черчения / Ройтман И. А. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – 240 с.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА БАЗІ ПТНЗ

Політичні та соціально-економічні зміни, що відбуваються в нашому суспільстві, зумовили докорінну модернізацію освітньої галузі. Це стосується, насамперед, запровадження державних стандартів освіти, переходу навчальних закладів на 12-річний термін здобуття повної загальної середньої освіти, що передбачає широку профілізацію освітнього процесу на рівні старшої загальноосвітньої школи.

Стратегія реформування освіти визначає перспективний розвиток старшої школи як профільної. Ці стратегічні завдання конкретизовані у ряді законодавчих і нормативних документів: Національній доктрині розвитку освіти у ХХІ столітті, Законі України «Про загальну середню освіту», Концепції реформування загальної середньої освіти (12-річна школа), Концепції профільного навчання у старшій школі. Останньою передбачено введення в 10-11-х (12-х) класах загальноосвітніх шкіл різних профілів: природничо-математичного, суспільно-гуманітарного, технологічного, художньо-естетичного, спортивного.

Профільна старша школа має створити реальні умови для професійного самовизначення кожного учня, сприяти рівному доступу до якісної освіти всіх категорій учнів, забезпечити реалізацію особистісно орієнтованого принципу організації навчального процесу, індивідуалізації та диференціації навчання.

Профільне навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення здійснюється за рахунок внесення певних змін у цілі, зміст, структуру та організацію навчального процесу.

Основними завданнями профільного навчання є:

- забезпечення поглибленого вивчення окремих дисциплін, програми повної загальної освіти;
- створення умов для значної диференціації змісту освіти старшокласників;
- надання рівного доступу до повноцінної якісної освіти;
- розширення можливості соціалізації учнів;
- забезпечення перспективних зв'язків між загальною середньою, професійною та вищою освітою відповідно до вибраного профілю.

На думку експертів, на сьогодні більшість випускників вузів працюють не за фахом, а т хто закінчує професійне училище не можуть влаштуватися на роботу. Це свідчить про «нецільові» витрати на освіту, недостатню їх економічну ефективність.

Одним з основних напрямів модернізації загальноосвітньої школи - створення системи спеціалізованої підготовки (профільного навчання) у старших класах, орієнтованої на індивідуалізацію навчання й соціалізацію учнів, у тому числі з урахуванням реальних потреб ринку праці.

В сучасних соціально-економічних умовах підготовка школярів до трудової та професійної діяльності набуває нового значення. Поряд зі скороченням та реструктуризацією ринку праці ґрунтовно змінюються вимоги до рівня і змісту підготовки спеціалістів, основа якої закладається системою загальної освіти. Аналіз зайнятості населення показує, що при достатньо високому освітньому цензі молоді вірогідність реалізації отриманих знань на практиці досить невелика, і лише незначна кількість випускників середніх та вищих професійних навчальних закладів отримує можливість профільного працевлаштування. Низька конкурентоспроможність молоді робить її найбільш незахищеною категорією на ринку праці. Частіше всього це обумовлено невідповідністю отриманої освіти професійним інтересам і ринковому попиту, недостатньою кваліфікацією, непідготовленістю молодих спеціалістів до практичної діяльності.

Якість підготовки спеціалістів в середніх і вищих навчальних закладах визначається структурою, змістом попередньої загальної освіти, підготовленістю школярів до професійного навчання. Загальноосвітня практико-орієнтована підготовка включає трудове та технологічне навчання, яке завершується спеціалізованою підготовкою старшокласників. Аналіз організації професійної

підготовки школярів спрямоване на сучасні тенденції і умови розвитку технологічної освіти. Вітчизняний педагогічний досвід показує, що практична підготовка учнів в наш час здійснюється, здебільшого, на базі шкільних навчальних майстерень. Це особливо актуально в умовах сільської школи. Обмежені можливості механізації та матеріально-технічного забезпечення навчально-виробничих процесів призводять до зміни напряму трудової підготовки школярів. Навчання в шкільних майстернях переважно орієнтоване на сферу ремісничого (особливо ручної праці), що призводить до стагнації, а згодом - і деградації цілей та завдань технологічного навчання.

Роль професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) при впровадженні профільного навчання технологічного напряму стане більш помітною з розширенням системи міжшкільної взаємодії. Сучасні професійно-навчальні потреби школярів висувають нові вимоги до змісту діяльності ПТНЗ по рішенню завдань технологічного навчання, вдосконаленню його науково-методичного та організаційного забезпечення. Практика останнього періоду показує, що зі зміною соціально-економічних умов скоротились функції та можливості навчальних ділянок підприємств, покликаних здійснювати практичну підготовку та діагностику в процесі реального виробництва. Слід відзначити, що в умовах сучасного скорочення економічної бази системи освіти вкрай слабо використовуються можливості взаємодії і комплексного використання освітніх ресурсів установ загальної, додаткової та професійної освіти.

На сьогодні постає особливо актуальним завдання створення саме системи профільного навчання у старших класах загальноосвітньої школи, орієнтованої на індивідуалізацію навчання й соціалізацію учнів, у тому числі з урахуванням реальних потреб ринку праці, відпрацьовування гнучкої системи профілів і кооперації старшої школи з установами початкової, середньої та вищої професійної освіти.

У період сьогоднішньої економічної кризи неможливо відкрити класи технологічного профілю, найбільш затребуваного на ринку праці, тому що технічне забезпечення шкільних майстерень складає лише близько половини від належного рівня, який вимагається стандартом профільного технологічного навчання. Концентрація кадрових і матеріально-технічних ресурсів в одній установі, такій як ПТНЗ, дозволяє вирішити важливе галузеве

завдання – підготувати людину, адаптовану до умов сучасного ринку праці та професій без привертання значних додаткових фінансових коштів.

Професійно-технічний навчальний заклад має можливість брати участь безпосередньо у вирішенні цих проблем шляхом створення Ресурсного центру щодо корегування системи керування установою.

Отже, використання раніше накопиченого досвіду соціального партнерства з підприємствами регіону, досвіду створення елементів мережної взаємодії з середніми загальноосвітніми школами й подальший його розвиток доцільний у межах нової структурної одиниці - Ресурсного центру (РЦ) як підрозділу юридичної особи. Такий підхід дозволяє оптимізувати й реалізовувати різноманітні функціональні зв'язки між освітніми установами різних підсистем (старшої профільної школи та ПТНЗ) єдиної регіональної системи освіти, з одного боку, і ПТНЗ разом з підприємствами, з іншого.

Створення Ресурсного центру спрямоване на реалізацію наступних завдань:

- удосконалювання змісту, створення й реалізація ефективних механізмів керування якістю початкової і середньої професійної освіти;

- забезпечення сталого розвитку обласної системи початкової і середньої професійної освіти, а також рівного доступу громадян до одержання якісної професійної освіти.

Структура розроблювальних зразків профільних програм спеціальної технологічної підготовки має відповідати структурі програм, прийнятих у системі початкової професійної освіти.

Навчання школярів технології будуватиметься на засадах засвоєння конкретних процесів перетворення і використання матеріалів, енергії, інформації, об'єктів природного й соціального середовища. Незалежно від напрямку навчання, змістом програми за технологічним профілем передбачається вивчення матеріалу по наступних наскрізних освітніх лініях:

- культура й естетика праці;
- одержання, обробка, зберігання, використання інформації;
- основи креслення, графіки, дизайну; творча, проектна діяльність;
- знайомство зі світом професій, вибір життєвих, професійних планів;

- вплив технологічних процесів на навколишнє середовище й здоров'я людини;
- перспективи і соціальні наслідки розвитку технології й техніки.

Навчання школярів технології будується на засадах освоєння конкретних процесів, виходячи з необхідності урахування освітніх потреб особистості школяра, його родини й суспільства, досягнень педагогічної науки, конкретного навчального матеріалу.

Інтегративний характер змісту навчання технології припускає побудову освітнього процесу на основі використання міжпредметних зв'язків. Ці зв'язки можуть виникати з різноманітними предметами, що викладаються, наприклад: з математикою (при проведенні розрахункових і графічних операцій); з хімією (при характеристиці властивостей матеріалів); з фізикою (при вивченні обладнання й принципів роботи машин і механізмів, сучасних технологій); з історією й мистецтвом (при виконанні проєктів, пов'язаних з відтворенням технологій традиційних промислів).

При вивченні розділу «Організація виробництва» доцільно провести екскурсії школярів на виробництво з передовими технологіями й високим рівнем організації праці, а при вивченні розділу «Професійне самовизначення й кар'єра» - у Центри працевлаштування й профконсультаційної допомоги. При відсутності можливостей для проведення екскурсій необхідно активно використовувати технічні засоби навчання для показу сучасних досягнень техніки й технологій: відеозаписи, мультимедіа продукти, ресурси Інтернет.

Професійне навчання старшокласників технологічного профілю припускає впровадження моделі мережної організації профільного навчання на засадах кооперації загальноосвітніх установ з установами додаткової, вищої, середньої й початкової професійної освіти при залученні додаткових освітніх ресурсів. У цьому випадку учням надається право вибору одержання профільного навчання не тільки там, де він вчиться, але й у кооперуванні із загальноосвітньою установою, освітніх структурах (установах професійної освіти).

Сутність освітньої мережі, як сукупності суб'єктів освітньої діяльності, полягає в наданні ними один одному власних освітніх ресурсів з метою підвищення результативності і якості освіти. Пропонована модель мережі організації профільного навчання

заснована на інтеграції необхідних ресурсів двох рівнів освіти: школи і професійно-технічного навчального закладу.

Середні загальноосвітні установи не в змозі забезпечити належною мірою матеріально-технічні умови реалізації програм технологічного профілю власними зусиллями. Моральне й фізичне зношування шкільного навчально-лабораторного устаткування, інструментів, видаткових матеріалів, відсутність бази для підготовки висококваліфікованих кадрів по освоєнню сучасних технологій, - усе це диктує необхідність використання накопиченого потенціалу ПТНЗ.

Але головним ресурсом, об'єктивно недоступним середнім загальноосвітнім школам, є саме людський ресурс: кваліфікації викладачів і майстрів виробничого навчання професійно-технічних училищ, накопичені моральні цінності, традиції, психологічний досвід виробничого навчання, етичні норми професійної, корпоративної діяльності.

У цілому, аналіз поставленої проблеми участі загальноосвітніх шкіл і ПТНЗ у розв'язанні комплексу назрілих соціальних проблем і, зокрема, профілізації середньої загальноосвітньої школи, дозволяє дійти висновку про доцільність створення на базі ПТНЗ ресурсного центру середньої професійної освіти.

Тільки технологічний профіль надає можливість старшокласникам в умовах профільного навчання отримати початкову кваліфікацію з професії робочого (службовця), що значно розширює можливості соціалізації випускника школи, забезпечує наступність сходинок його професіонального навчання через реальну пробу власних можливостей у певній сфері виробництва (послуг), сприяє формуванню цілісної компетентності, конкурентоспроможності майбутнього професіонала.

Профільне навчання на базі ПТНЗ забезпечує старшокласникам широкі можливості для вибору профільних дисциплін та елективних курсів (тобто, курсів за вибором). Професійно-технічні навчальні заклади мають необхідні матеріально-технічні бази, науково-методичні розробки і кваліфіковані кадри, що є потенціалом для реалізації програм профільного навчання старшокласників технологічного профілю, практико-орієнтованих елективних курсів, організації допрофільної підготовки учнів, які можуть бути представлені для вирішення завдань допрофільної підготовки і профільного навчання ЗНЗ.

Отже, реалізація завдань профільного навчання технологічного профілю вимагає розв'язання питань матеріально-технічного й організаційного забезпечення навчального процесу. Можемо зробити висновок, що розвиток системи технологічної освіти й підготовки професійних кадрів може здійснюватися як у загальному процесі зміцнення освітньої бази навчальних закладів, так і шляхом створення навчально-педагогічних комплексів установ загальної, додаткової й професійної освіти, об'єднаних цілями налагодженого навчального процесу. Комплексне використання загальноосвітніми школами навчальної й матеріально-технічної бази ПТНЗ дозволяє активізувати процес розвитку системи освіти шляхом концентрації й інтенсифікації використання освітніх ресурсів, сприяє вирішенню регіональних проблем освіти у межах сучасних завдань.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ (ТЕХНОЛОГІЧНИЙ НАПРЯМ) НА БАЗІ ПТНЗ

Серед основних тенденцій розвитку освіти в сучасному світі слід виокремити надзвичайно швидке оновлення технологій. Зростання економіки диктує таку систему освіти, яка могла б готувати людей до життя в умовах цих змін. Вхідження України у світовий освітній простір зумовлює приведення вітчизняних освітніх стандартів у відповідність до норм світового співтовариства (тривалість навчання становитиме не менше 12 років).

Тому сьогодні перед навчальними закладами ставиться конкретне завдання підготовки молодого покоління до життя й праці за нових умов. Випускники мають бути морально-психологічно й практично підготовлені до праці в системі ринкових відносин, ясно чітко усвідомлювати, що успіх у житті, насамперед, залежить від об'єму та якості отриманих знань і умінь, обґрунтованого професійного вибору, працелюбства та ініціативи.

Старша школа, за таких умов, має функціонувати переважно як профільна. Загальною тенденцією розвитку старшої профільної школи є її орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багатпрофільність, інтеграцію загальної, допрофесійної освіти. Профільне навчання надає можливість рівного доступу учнівської

молоді до здобуття загальної профільної та початкової допрофесійної підготовки, неперервної освіти впродовж усього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства.

Реалії сучасного середовища життєдіяльності людини засвідчують, що воно носить техногенний, рукотворний характер і може бути назване технологічним. Необхідною умовою усвідомлення проблем і процесів техногенного розвитку суспільства слід вважати наявність знань, вмінь виконувати різні перетворювальні процедури, прогнозувати і проектувати власну діяльність у технологічному середовищі, що безперервно змінюється і ускладнюється.

Безперечно, підростаючому поколінню потрібно оволодівати знаннями про сутність технологічних перетворень навколишньої дійсності. Практичне засвоєння технологічних закономірностей перетворюючої діяльності, оволодіння способами, засобами і культурою праці, професійне самовизначення може здійснюватися тільки при наявності в структурі профільного навчання технологічного напрямку. Саме з цією метою Державний стандарт базової і повної середньої освіти передбачає в змісті освітньої галузі «Технологія» ознайомлення учнів старших класів із закономірностями проектної, техніко-технологічної та побутової діяльності з опорою на знання з основ наук на рівні загальнонавчальних закономірностей, всебічне ознайомлення з професією, що відповідає індивідуальним можливостям учнів; формування в учнів здатності мобілізувати власні потенційні творчі можливості у різноманітних видах трудової діяльності.

Концепцією профільного навчання в старшій школі передбачувані дві форми організації профільного навчання: внутрішньошкільна і зовнішня. Вони регламентують діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу в системі профільних загальноосвітніх навчальних закладів і забезпечують умови для реалізації його мети і завдань. Але, у більшості випадків, запровадженню технологічного профілю у старшій школі за внутрішньошкільною формою стає на перешкоді, по перше, низький рівень матеріально-технічної бази навчальних закладів, по друге, - низький рівень кадрового забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів викладачами профільних предметів. «...Застаріле обладнання шкільних кабінетів ускладнює виконання

державних програм на належному рівні. Придбані чверть століття тому технічні засоби навчання вийшли з ладу або ж не відповідають сучасним вимогам...» [2].

На думку академіка В.Мадзігона, професора В.Сидоренка, методиста Н.Боринець, учителя Д.Боровика низький рівень матеріально-технічного забезпечення та зменшення кількості годин на вивчення трудового навчання в основній школі сприяло формуванню у громадськості думки про необов'язковість трудового навчання в освітньому процесі. Саме тому деякі керівники навчальних закладів намагаються вилучити предмет з навчальних планів, позбавляючи дітей чи не єдиної можливості закріпити на практиці знання про технологічну діяльність. Запровадження технологічного профілю у старшій школі стає небажаним для керівників загальноосвітніх навчальних закладів [4]. «...У загальноосвітніх навчальних закладах, в яких виникли труднощі з викладанням трудового навчання, пов'язані з повною відсутністю належного навчального обладнання, заняття слід проводити на базі професійно-технічних навчальних закладів...» [8].

За зовнішньою формою організації профільного навчання його реалізація можлива на базі навчально-виховних комплексів (НВК); міжшкільних навчально-виробничих комбінатів (МНВК) а також на базі ПТНЗ. «...рівний доступ до здобуття якісної освіти забезпечується шляхом здійснення профільного професійного навчання учнів старших класів у тому числі на базі професійно-технічних навчальних закладів» [7]. А безперервність освіти реалізується шляхом «організації навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці на базі професійно-технічних та вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти, а також використання інших форм навчання; забезпечення зв'язку між загальною середньою, професійно-технічною, вищою та післядипломною освітою...» [7].

Виступаючи на підсумковій колегії МОН, що відбулася в серпні 2009 р., міністр освіти і науки В. Вакарчук, зокрема, відзначив: «для впровадження профільного навчання... Створено нормативно-правову базу... Місцеві органи управління освітою розробили регіональні програми впровадження профільного навчання. На їх основі розроблена і схвалена рік тому колегією МОН «Галузева програма впровадження профільного навчання на 2008-2010 роки». Розширюється мережа закладів, які здійснюють

профільне навчання: гімназії, ліцеї, колегіуми. Водночас, практика впровадження профільного навчання свідчить про необхідність ґрунтовного нормативного документа про освітній округ. Його проект обговорено на нараді з начальниками управлінь освіти і науки. Також на часі розроблення Положення про дистанційне навчання, доопрацьовано і обговорено проект нової Концепції профільного навчання. Триває апробація різних моделей профільного навчання. Найбільш поширеними моделями є однопрофільні і багатопрофільні школи, навчальні заклади, які функціонують на базі вищих і професійно-технічних навчальних закладів...» [6].

Як зазначалося раніше, одним із шляхів розв'язання проблем впровадження профільного навчання технологічного напрямку є організація його занять на базі професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ). Вони, як правило, мають належну матеріально-технічну базу, викладачів технологічних дисциплін, майстрів виробничого навчання, які можуть навчити практично виконувати різноманітні технологічні операції. Зв'язок ПТНЗ з виробництвом, базовими підприємствами надасть можливість учням відвідувати ці підприємства під час виробничої практики, це створить належні умови для випробування власних здібностей безпосередньо на виробництві. Багато цінного для трудового становлення особистості учнів шкіл надасть організація їх спільного з учнями ПТНЗ занять науково-технічною творчістю, зустрічей з винахідниками і раціоналізаторами. На жаль, профорієнтаційна робота в школах майже не здійснюється, школярі залишаються сам на сам з вибором професії. У свою чергу, вибір професії – це інтелектуально-психологічне завдання, нелегке для особистості та важливе для держави. Профорієнтаційна робота – найважливіший аспект діяльності професійно-технічного навчального закладу, що формує в старшокласників стійкі переконання свідомого і правильного вибору професії. А саме ПТНЗ можуть стати опорними навчальними закладами для здійснення профільного навчання старшокласників, які обрали технологічний профіль.

Література

1. Концепція профільного навчання в старшій школі: Затв. Рішенням колегії М-ва освіти і науки України від 25.09.03 №10/12-2 // Освіта України. - 2003. - 25 листопада (№88). - С.4-5.
2. Ніколаєнко С. Освіта в інноваційному поступі суспільства. Тези доповіді міністра освіти і науки України С. Ніколаєнка на

- підсумковій колегії МОН України 17 серпня 2006 р. / С.Ніколаєнко // Трудова підготовка в закладах освіти. - 2006. - №5.- С. 2-4.
3. Юрженко В. Трудове навчання як основа формування системного уявлення про техногенне середовище / В.Юрженко // Трудова підготовка в закладах освіти. - 2004. - №2.- С.5-7.
 4. Прес-служба МОН України повідомляє: Витяг з робочої наради при міністрі освіти і науки України С. Ніколаєнка з питань трудового навчання в загальноосвітніх навчальних закладах // Трудова підготовка в закладах освіти. - 2006. - №3. - С. 28.
 5. Розлуцька А. «Кожна дитина навчатиметься відповідно до здібностей та інтересів». Прес-служба МОН / А.Розлуцька // Освіта України. - №33-34 (1014).- 2009. - 13 травня. – С. 2-6.
 6. Вакарчук І. О. «Масова профільна школа стає реальністю ». Виступ на підсумковій колегії МОН / І. О. Вакарчук // Освіта України. - №63-64 (1044) – 2009. - 28 серпня. – С. 4-8.
 7. Витяг з Національної доктрини розвитку освіти. Затвер. Указом Президента України від 17. 04. 2004 р. №347 // Професійно-технічна освіта. - 2002. - №3.- С. 2-8.
 8. Інструкційно-методичний лист про вивчення трудового навчання та креслення у 2006/07 навчальному році // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. - №4. - С.2-5.

ВИКОРИСТАННЯ «СПРЯМОВУЮЧИХ ТЕКСТІВ» ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ (з досвіду роботи)

Соціальний та економічний розвиток нашого суспільства зумовлює необхідність забезпечення високоякісної професійної освіти, основною метою якої є підготовка творчих професіоналів. У сучасних соціально-економічних умовах гостро постає потреба в оволодінні новими знаннями і вміннями, які враховують вплив ринку праці, що динамічно змінюється, оновлення професійного навчання з метою забезпечення рівних можливостей в усіх галузях економіки.

Широке запровадження інформаційних технологій, випереджувальний та інноваційний розвиток професійно-технічної освіти вимагають значного підвищення якості професійного навчання. Його об'єктом є майбутній кваліфікований робітник,

якого майстер виробничого навчання повинен навчити, обираючи при цьому оптимальний варіант форм, методів і засобів навчання.

Перехід до ринкової економіки вніс певні зрушення в систему громадського харчування. На зміну великим підприємствам цієї галузі з'явилося багато приватних, орендних, спільних підприємств із високим рівнем обслуговування, з використанням новітніх технологій на засадах досягнень науки і техніки, із застосуванням сучасного обладнання. Сучасна модель підготовки кваліфікованого працівника для підприємств громадського харчування включає соціально-особисті, професійно-виробничі, економічні, психофізичні і педагогічні характеристики. Тому сучасний робітник повинен бути технічно грамотним, ініціативним, володіти кількома суміжними професіями. Освічений фахівець повинен сприймати, класифікувати, впорядковувати нову інформацію, швидко реагувати на зміни, спрямовані на формування національного виробничого потенціалу. Тому підготовка кваліфікованих кадрів є справою державної значущості.

У зв'язку з цим, актуалізується проблема формування професійних умінь в учнів ПТНЗ. Це зумовлює необхідність нових підходів до формування змісту навчального матеріалу та вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Значні можливості для цього має дуальна система навчання, яка є провідною формою професійної підготовки в Німеччині, включає виробниче навчання на підприємстві та відвідування державної професійної школи. Такою системою професійного навчання охоплено 55% випускників переважно 9-річних шкіл Німеччини. При зарахуванні на навчання на підприємстві особливу увагу звертають на передумови для здобуття необхідних професійних знань та вмінь. При доборі учнів для навчання на підприємство дотримуються єдиного критерію, за яким передбачається три виміри: 1) чи зможе претендент на професійне навчання довести його до завершення за умов, які пропонує підприємство; 2) чи можна очікувати, що претендент без проблем зможе «влитися» в учнівську групу і при цьому дотримуючись норм поведінки; 3) чи можна узгодити професійні бажання і плани претендента з планами підприємства. Такий добір учнів сприяє тому, щоб не прийняти безперспективних, нездатних претендентів на професійне навчання, а також не втратити тих, хто має хист, стане в майбутньому досить успішним працівником.

За сучасних умов розвитку економіки України професійна освіта не може повністю скористатися досвідом Німеччини у підготовці учнів за дуальною системою. Проблемі придатності до професійного навчання і до професійної діяльності у німецькій професійній педагогіці надається вагоме значення. З поняттям придатності за кордоном пов'язано також професійне задоволення, яке зумовлюється багатьма чинниками: конкретним робочим місцем, діяльністю за професією, що в сукупності поширюється на результати професійної діяльності. Нам також необхідно при наборі учнів на навчання знати їхню мотивацію при виборі професії, оскільки від того залежить, чи можуть вони адекватно реалізувати власні здібності. Учні, які вступають до ліцею, мають неоднаковий рівень знань, не завжди знають, чого хочуть досягти в житті, а в деяких випадках батьки просто змушують своїх дітей здобувати робітничу професію.

За таких умов роботи майстрам виробничого навчання приходится, в першу чергу, прищеплювати любов до обраної професії. Це спонукає їх працювати над освоєнням інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на розкриття творчого потенціалу й особистості кожного учня, що особливо актуальне для професійної освіти.

Майбутній робітник повинен бути компетентним, уміло використовувати отримані знання в умовах сучасного виробництва, вміти орієнтуватися у виробничих ситуаціях, вирішувати виробничі проблеми, швидко перебудовуватись на виконання інших завдань, тобто жити в умовах ринкової економіки.

Майстри виробничого навчання Хмельницького професійного торгово-кулінарного ліцею вже тривалий час працюють над впровадженням інноваційних технологій навчання. На балансі ліцею знаходяться п'ять діючих навчально-виробничих дільниць-ідалень, де вони працюють разом з учнями ліцею.

Кухар - професія грамотних, творчих людей. Від правильної та чіткої організації роботи підприємства, зокрема від затишку в залах, якості приготування й оформлення страв, напоїв залежить настрій та самопочуття споживачів. Тому, від майстрів виробничого навчання залежить те, чи отримають учні необхідні знання, навички, чи зможуть їх творчо використовувати, чи стануть професійно грамотними, конкурентоспроможними робітниками.

Навчально-виробничий процес побудований так, що через кожні два тижні теоретичного навчання, починаючи з жовтня, учні

першого курсу упродовж навчального року проходять виробниче навчання на базах практики, тобто на діючих підприємствах громадського харчування. На початковому етапі навчання в умовах виробництва учні першого курсу не мають достатніх професійних знань і вмінь. Це створює певні труднощі в роботі. Щоб цьому запобігти, майстри виробничого навчання використовують випереджальний метод навчання із застосуванням елементів дуальної системи. Саме ця технологія навчання підвищує ефективність роботи майстра виробничого навчання, допомагає учням швидше адаптуватися до умов виробництва. На кожний урок готується комплект документації, який містить план уроку, інструкційно-технологічні карти, картки-завдання на робочі місця учнів, звітно-облікову документацію, картки виробничих ситуацій і суттєво нове – «спрямовуючі тексти».

Компетентність фахівців кулінарного профілю все більше спрямовується на самостійну творчу роботу. Методи навчання, які розвивають в учнів здібності до самостійних дій, є основними для того, щоб вони мали можливість здобути не тільки професійну, але й ключову кваліфікацію: вміння вирішувати проблеми, комунікабельність, самостійність тощо. Більш активне застосування методів навчання, які розвивають в учнів різноманітні здібності, значно скорочує поширену фронтальну форму навчання.

Майстри виробничого навчання повинні дозволяти учням діяти самостійно. Для цього їм необхідно переосмислити власну роль і виробити відповідну професійну позицію. За використання методів навчання, орієнтованих на розвиток в учнів здібностей до самостійних дій, майстер виробничого навчання повинен керувати лише тоді, коли учень не зможе самостійно впоратися із завданням. Метою використання такої форми навчання на уроках виробничого навчання з професій кулінарного профілю є формування в учнів системи вмінь та навичок, що сприяють їм у майбутньому якісно виконувати професійні функції на робочих місцях.

У професійному навчанні з використанням методів, націлених на розвиток в учнів здібностей до самостійних дій, застосовуються так звані «спрямовуючі тексти». Під ними розуміють навчальні матеріали, за допомогою яких учень порівняно самостійно може здобути знання і вирішувати проблеми. Учень спочатку отримує необхідну інформацію, наприклад, при вивченні технології приготування страв. Наступні кроки при роботі з «спрямовуючими текстами»: планування (наприклад, послідовність

необхідних операцій), рішення (спосіб виконання операцій), виконання (по одному або в умовах розподілу праці), контроль (самоконтроль якості роботи) і оцінка (опосередкований контроль). Отже, опрацювання завдань з використанням «спрямовуючих текстів» здійснюється позмінно в умовах індивідуальної, групової або колективної роботи і бесід з майстром виробничого навчання за наступною послідовністю (Таб. 1).

Таблиця 1.

Опрацювання завдань з використанням «спрямовуючих текстів»

Дія	Мета	Форми виконання
Прочитати титульний лист	Ознайомитись з завданням	Індивідуально, з партнером або в колективі
Обдумати основні питання	Обдумати завдання самостійно і в групі, обговорити їх	У колективі
Вивчити матеріал	Отримати необхідні знання	У колективі
Обговорити матеріал	Перевірити отримані знання	З тим, хто навчає
Виконати робоче завдання	Застосувати і поглибити навички	Індивідуально або в колективі
Перевірити виконану роботу та дати їй оцінку	Виробити критерії якості і навчитися самоконтролю	З тим, хто навчає

Як видно з таблиці, велика увага приділяється розробці та використанню дидактичного матеріалу, що допомагає набувати учнями професійних навичок самостійно.

Під час розробки «спрямовуючих текстів» ми дотримуємося принципів, що на перший план при їх використанні виноситься завдання відкрити й активізувати потенційні ресурси учня, стимулювати творчий підхід до навчання, підвищувати мотивацію і спрямованість його на досягнення очікуваних результатів навчання. Видача «спрямовуючих текстів» на уроці виробничого навчання здійснюється на етапі заключного інструктажу.

Завідувач виробництва разом із майстром виробничого навчання обирають страви з переліку навчально-виробничих робіт,

складають меню, за яким учні працюватимуть. Для того, щоб учні добре підготувалися до роботи наступного разу, відповідно до складеного меню, майстри виробничого навчання видають картки-завдання і «спрямовуючі тексти» для кожного учня на процес, який він відпрацьовуватиме наступного разу. Вдома учень вивчає рецептуру, робить перерахунки на вказану кількість порцій і опрацьовує матеріал теоретично, а якщо має бажання і необхідну сировину, то може навіть приготувати страви самостійно.

Наступного разу під час організаційного моменту майстер виробничого навчання перевіряє присутність учнів на робочих місцях, готовність робочих місць до початку роботи, правильність зроблених перерахунків, а також звертає увагу на виробничі ситуації, які можуть виникнути в процесі приготування страв.

Учні розходяться за вказаними в картках процесами, взявши з собою «спрямовуючі тексти». Враховуючи, що він розрахований на самостійне засвоєння учнем матеріалу, то містить відповіді на питання, які можуть виникнути у того, хто вперше виконуватиме ту чи іншу операцію.

Поточне інструктування учнів майстри виробничого навчання проводять переважно індивідуально у формі цільових обходів робочих місць. Вони проводяться з метою перевірки організації робочого місця, правильності виконання прийомів користування інструментами, збірником рецептур, дотримання безпеки праці, умінь учнів прийняти рішення у виробничих ситуаціях, швидко знайти потрібну інформацію і вирішити конфліктну ситуацію.

Практика підтверджує необхідність для певної частини учнів додаткового індивідуального інструктажу, який доповнює те, що вказано і роз'яснено в «спрямовуючому тексті». Тому, робота майстра виробничого навчання відповідає роботі консультанта-менеджера, завдання якого - надати практичну допомогу учням у засвоєнні трудових навичок та створити належні умови для ефективного навчання.

Критерієм оцінки на поточному інструктажі є безпомилкове виконання етапів «спрямовуючого тексту» стосовно приготування страв без відхилень від вимог до якості. Тому перед тим, як страви надійдуть на роздачу, бракеражна комісія, до якої входять завідувач виробництва, майстер виробничого навчання, бригадир з числа учнів, дає якісну оцінку приготованої справи. Якщо страва відповідає вимогам якості, то дозволяє її реалізувати відвідувачам,

що враховується при оцінюванні. За цих умов майстер виробничого навчання стає помічником, який не просто споглядає, а вміло координує роботу, інструктує та, за потреби, надає учневі практичну допомогу.

Отже, можна зробити висновок, що головний обов'язок майстра виробничого навчання при використанні елементів дуальної системи - це надання необхідної інформації, поетапне планування та виконання роботи і демонстрація технологічних операцій (за необхідності).

На заключному етапі уроку враховуються індивідуальні особливості кожного учня, рівень засвоєння ними навчального матеріалу і вміння використовувати його у практичній діяльності. При оцінюванні навчальних досягнень учнів майстри виробничого навчання використовують диференційований підхід. На мою думку, оцінка повинна стимулювати пізнавально-професійну діяльність учнів, бути максимально об'єктивною, спонукати їх до подальшого професійного зростання.

Оцінка професійних вмінь і навичок здійснюється за наступними критеріями:

1. якість виконаної роботи;
2. продуктивність праці;
3. самостійність у роботі;
4. правильність виконання прийомів і способів праці;
5. організація праці та робочого місця;
6. знання навчального матеріалу спецпредметів;
7. уміння застосовувати набуті знання на практиці;
8. індивідуальні особливості учня.

Досвід свідчить, що найбільш цікавими і результативними є елементи дуальної системи навчання, зокрема «спрямовуючі тексти», що надає можливість індивідуалізувати процес навчання, забезпечувати підготовку професійно мобільних робітників, створити належні умови для розвитку в учнів самостійності, формування навичок роботи з технологічною документацією, критичності мислення, взаємного обміну думками, здатності приймати рішення у конкретних виробничих ситуаціях, уміння аналізувати власні дії. Яскравим прикладом впровадження цієї технології є висока результативність учнів під час проходження виробничої практики на робочих місцях на різних підприємствах громадського харчування.

Учні демонструють самостійність при виконанні технологічних процесів: прийманні та зберіганні сировини, організації робочого місця, веденні технологічного процесу; оформленні, реалізації готових страв. На мою думку, здійснення виробничого навчання з використанням елементів дуальної системи є доцільним, тому що таке навчання має наступні результати:

позитивну взаємозалежність (кінцевий результат залежить не від одного учня, а від групи, яка колективно вирішує проблему);

особисту відповідальність (підготовка одного учня до вирішення проблеми впливатиме на кінцевий її результат у колективі);

набуття соціальних навичок (учні навчаються працювати в колективі, спілкуватися, допомагати один одному опановувати матеріал, разом вирішувати проблеми, досягаючи кінцевої мети).

Усе це значно підвищує результативність роботи учнів, розвиває їхню творчість, самостійність в умовах виробництва і задовольняє вимоги сьогодення до підготовки фахівців громадського харчування за ринкових відносин.

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ ФІРМ

Безперервність освіти у XXI сторіччі зумовлює необхідність посилення ролі професійно-технічної освіти як динамічної системи, яка здійснює активний вплив на розвиток економіки, забезпечує професійну підготовку громадян залежно від їх інтересів та здібностей.

Оскільки в умовах світової фінансової кризи майже всі країни торкнулася проблема безробіття, кількість незайнятого населення в деяких країнах зросла на 6-8 %. Така негативна тенденція спостерігається і на ринку праці України. На 1 березня 2009 року офіційно зареєстровано 906 тисяч безробітних.

В умовах недостатньої кількості робочих місць на ринку праці України різко загострилась конкуренція між претендентами на працевлаштування. Саме тепер, як ніколи, постало питання про якість, компетентність, багатогранність особистості працівника, творчий підхід до виконання ним поставлених завдань. Роботодавці диктують певні вимоги не тільки до напрямку та рівня освіти, а, перш за все, до конкретних навичок і досвіду роботи потенційних

працівників. Для того, щоб бути конкурентоспроможними випускникам навчальних закладів необхідно компенсувати брак досвіду відмінними знаннями та практичними навичками, здобутими упродовж навчання. Саме якісне професійне навчання дає можливість випускникам навчальних закладів теоретично і практично підготуватися до професійної діяльності. Професійне навчання повинно сприяти формуванню пізнавальних інтересів, розвитку професійних якостей, готовності до самоосвіти.

Існують різні підходи до визначення професійного навчання. Наведемо окремі визначення.

Під змістом *професійного навчання* слід розуміти педагогічно обґрунтовану, логічно упорядковану та текстуально зафіксовану в навчальних програмах наукову й технічну інформацію про навчальний матеріал, що має професійну спрямованість, поданий у згорнутому вигляді та визначає при цьому зміст навчальної діяльності педагогів і пізнавальної діяльності учнів для оволодіння ними усіма компонентами змісту професійної освіти відповідного рівня і профілю [3, с. 19].

Професійне навчання – це процес управління діяльністю людини з оволодіння знаннями, трудовими навичками і вміннями, розвитку професійних здібностей і особистості кваліфікованого робітника [4, с. 173].

Професійне навчання – одне із фундаментальних прав особистості, що сприяє поліпшенню якості життя, забезпечує реальне право особистості на працю, професію, можливість брати участь у суспільному житті [6, с. 368].

Професійне навчання – цілеспрямована взаємодія педагога та учнів, у процесі якої засвоюються знання, уміння, навички певної професії [5, с. 208].

Професійне навчання – цілеспрямований та організований процес взаємодії педагога та учнів, спрямований на розв'язання професійних навчальних завдань, у результаті якого учень оволодіває професійними знаннями, вміннями, навичками, розвиває особистісні професійні якості [8, с. 413].

Це двосторонній процес взаємообумовленої діяльності педагога та учня, спрямований на оволодіння ними знаннями, вміннями, навичками певної професії, розвиток їхніх інтелектуальних потенційних можливостей, озброєння методами певної професійної діяльності [7, с. 83].

Проте, дослідниками недостатньо вивчено питання взаємозв'язку професійного навчання з виробництвом. Переважно вживають мовленнєві вирази «професійне навчання на виробництві» або «професійне навчання незайнятого населення», які мають зовсім інші значення, не пов'язані з підготовкою учнів у професійно-технічних навчальних закладах.

Доцільно навести й визначення поняття «виробництво». Це процес створення матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для існування і розвитку людини [9].

Товарне виробництво – процес, у перебігу якого люди, пов'язані між собою певними виробничими відносинами, створюють матеріальні блага [1, с. 149].

Отже, однією з необхідних складових якісної професійної підготовки є виробниче навчання, яке передбачає формування у людини на засадах теоретичних знань трудових навичок і вмінь, необхідних для виконання роботи з конкретної робітничої професії на рівні відповідної кваліфікації з належною продуктивністю праці [4, с.179].

Виробниче навчання у Вищому професійному училищі №25 м. Хмельницького зі спеціальності «Комерційна діяльність» здійснюється в імітаційній навчально-тренувальній фірмі. Тему впровадження методики професійного навчання в умовах навчально-тренувальних фірм досліджували автори: О.Гаврилюк, О.Куклін, О.Щербак та інші. Специфікою даної методики є моделювання роботи комерційної фірми.

Навчально-тренувальна фірма (НТФ) - це організаційно-педагогічна форма професійного навчання, зумовлена об'єктивними особливостями організації професійної освіти, орієнтованої на сучасний ринок праці [2, с. 43].

Вона є новою організаційною формою практичного навчання, що базується на діяльності умовної (віртуальної) комерційної фірми, створеної в будь-якій організаційно-правовій формі, передбаченій чинним законодавством України. НТФ – це імітаційна модель діючого комерційного підприємства із власним внутрішнім устроєм, який характеризує склад підрозділів і систему зв'язків підпорядкованості та взаємодії між ними.

В Україні існує ціла мережа НТФ. Кожна навчально-тренувальна фірма співпрацює з імітаційними підприємствами в інших навчальних закладах України, а також із аналогічними навчальними фірмами за кордоном.

Учні на уроках виробничого навчання практично виконують обов'язки працівників комерційного підприємства. Це дає певні переваги порівняно із традиційними методами ведення виробничого навчання:

- практичне ознайомлення учнів із механізмом фінансово-господарської діяльності комерційного підприємства;
- учні особисто співпрацюють з працівниками (учнями) інших навчальних фірм, навчаються вести переговори, досягати компромісу та консенсусу, набувають досвіду роботи в колективі;
- навчаються швидко та критично аналізувати інформацію;
- учні вчаться брати на себе відповідальність, творчо підходити до вирішення нестандартних ситуацій, давати власну оцінку, аргументувати та доводити власні погляди, уникати або толерантно вирішувати конфлікти;
- досягається максимальна ефективність засвоєння навчального матеріалу;
- міжнародні ділові зв'язки сприяють використанню іноземної мови на практиці, що допомагає її глибшому вивченню;
- учні опановують «тонкощі» комерційної справи безпосередньо на робочих місцях;
- учні мають можливість навчатися на помилках, без нанесення збитків фірмі.

Робота майстра виробничого навчання, який одночасно є керівником підрозділу імітаційного комерційного підприємства, полягає у навчанні, мотивації та координації роботи учнів, тобто своїх працівників. Майстер виробничого навчання зобов'язаний спланувати та забезпечити виконання робіт працівниками свого відділу й одночасно навчати за програмою.

Таким чином, керівник відділу (майстер виробничого навчання) повинен знайти оптимальний варіант організації праці у відділі, який забезпечив би виконання навчальної програми та поточної роботи. Перед кожним заняттям учневі повідомляється, яку посаду він займатиме та коло його обов'язків. Згідно з графіком переміщення учні виконують навчально-виробничі роботи у певному відділі підприємства. Крім того, відбувається й переміщення учнів по відділах навчально-тренувальної фірми.

У навчально-тренувальній фірмі, на основі якої розглядається питання професійного навчання та виробництва, створено сім відділів (проте це не є обов'язковою загальноприйнятою

структурою у мережі НТФ): а) відділ купівлі; б) відділ маркетингу (реклама та продаж); г) бухгалтерія; д) склад; е) відділ канцелярії; ж) відділ секретаріату; з) відділ кадрів.

Відділи імітаційного підприємства повністю спеціалізовані, тому функціональні обов'язки працівників структурних підрозділів фірми суттєво відрізняються. Однак, варто зазначити, що, як і на справжньому комерційному підприємстві, всі відділи працюють у тісній взаємодії та дієвому інформаційному просторі.

Навчально-тренувальна фірма - це новий тип навчального закладу професійної підготовки фахівців за спеціальністю «Комерційна діяльність». Більш детальніше розглянемо роботу відділів НТФ, в яких переважно працюють учні зазначеної спеціальності. Тому, нижче наведемо основні завдання працівників імітаційного підприємства (учнів) у відділах.

Відділ купівлі: планування закупівельної діяльності навчально-тренувальної фірми; налагодження ділових стосунків з партнерами та укладання договорів купівлі-продажу, договорів постачання; оформлення замовлень на товар; обробка рахунків і накладних, які надійшли від фірм-постачальників; ведення обліку постачальників продукції; розгляд комерційних суперечок, складання претензійних листів; оформлення актів прийому-передачі товару; організація закупівлі товарів на ярмарках НТФ; організація закупівлі товарів у закордонних навчальних фірм; організація інформаційних зв'язків між відділами; аналіз роботи відділу; складання звітності тощо.

Відділ маркетингу: дослідження ринку, вивчення основних сегментів та аналіз основних товарних груп місцевого ринку; формування асортименту товарів, розробка асортиментної політики; розробка рекламної політики навчально-тренувальної фірми; розробка елементів рекламної кампанії фірми; підготовка комерційної інформації для каталогів імітаційного підприємства; підготовка до ярмарку (бізнес-планування, кошторис, комерційна інформація для рекламних матеріалів та інше); здійснення документального оформлення процесу продажу товару; організація інформаційних зв'язків між відділами фірми; аналіз роботи відділу; звітність тощо.

Бухгалтерія: відкриття рахунків у банку; облік коштів на рахунках у банках; облік розрахунків з дебіторами та кредиторами; облік розрахунків з постачальниками і покупцями; облік розрахунків з підзвітними особами; документальне оформлення

касових операцій; облік праці та її оплати; розрахунки з бюджетом, пенсійним фондом, фондами соціального страхування; облік товарно-матеріальних цінностей; облік основних засобів; облік фінансових результатів; фінансова звітність тощо.

Склад: оприбуткування товару; контроль якості та кількості закуплених товарів; зберігання товарів на складі, ведення картотеки товарів; документальне оформлення надходження товарів від постачальників; документальне оформлення відвантаження товарів зі складу; інвентаризація товарно-матеріальних цінностей на складі; складання статистичної звітності для відділів фірми.

Усі перераховані операції виконуються учнями на уроках виробничого навчання, де повністю моделюється робота комерційного підприємства. Учні повинні самостійно вчитися і, разом з тим, вирішувати реальні питання повсякденної роботи фірми. У виробничому процесі учні засвоюють систему роботи відділів реальної комерційної фірми.

Навчання у рамках імітаційних НТФ усуває розмежування між теорією і практикою, бо, як загальновідомо, відсоток засвоєння матеріалу, який опрацьовується практично, через дію, становить 80 – 90% (для прикладу: лекція – 5%, демонстрація – 30%).

Проведення всеукраїнських та міжнародних ярмарок – це окремий важливий аспект підготовки фахівців комерційної справи в умовах навчально-тренувальної фірми. Адже ярмарки НТФ, як педагогічну технологію, можна розглядати в поєднанні проектного методу з елементами методу рольових ігор. Цей навчальний захід проводиться в одному з міст України за участі українських та зарубіжних НТФ і є масштабною перевіркою практичних знань та навичок учнів в реальних умовах. Учні не тільки демонструють професійні вміння, але й працюють як єдина команда. Проведенню ярмарку передують ретельна підготовка, в якій задіяний весь учнівський колектив. Найкращі та найактивніші учні мають можливість презентувати навчальну фірму на ярмарку, де отримують можливість проявити свій професіоналізм (компетентність), комунікабельність, знання іноземної мови та обмінятися набутим досвідом.

За результатами проведення навчальних ярмарок визначаються найкращі навчально-тренувальні фірми в номінаціях: «Фірмовий стиль», «Презентація товару», «Презентація фірми», «Ярмарковий стенд», «Родзинка» ярмарку», «Каталог», «Найкращий комерційний працівник». Таким чином, в ігровій

формі відпрацьовуються усі необхідні професійні навички працівників комерційної сфери. Це надає їм можливість самостійно працювати в комерційних структурах за обраною професією, проявити себе повноцінними фахівцями або, після набуття відповідного практичного досвіду та стартового капіталу, започаткувати власний бізнес.

Колектив Вищого професійного училища №25 м. Хмельницького переконаний, що поєднання новітніх передових технологій професійно-технічної освіти, професійного навчання та виробництва дозволить нашим випускникам подолати складну проблему працевлаштування і легко адаптуватися до умов реального комерційного підприємства.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736с.
2. Гаврилюк О. О. Організаційно-педагогічні умови підготовки молодших спеціалістів у вищих професійних училищах: [Навчально-методичний посібник] / О. О. Гаврилюк. – Хмельницький: Криворізький державний педуніверситет, 2001. – 102 с.
3. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: [Монографія]. - Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 410 с.
4. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці / Я. В. Крушельницька: [Підручник]. - К.: КНЕУ, 2003. - 367 с.
5. Основи психології і педагогіки: [Підручник]: видання 2-ге, виправлене, доповнене / М. М. Степанов, М.М Фіцула. - К.: Знання, 2006. - 520 с.
6. Пед. енцикл. словарь. / Гл. ред. Б. М. Бим-Бад; - М.: Большая Рос. энциклопедия, 2004. – 528 с.
7. Семенова А. В. Основи психології і педагогіки: [Підручник] / А. В. Семенова, Р. С. Гурін, Т. Ю Осипова. - К.: Знання, 2006.
8. Хуторской А. В. Современная дидактика: [Учебное пособие]: 2-е издание, переработанное / А. В. Хуторской. - М.: Высшая школа, 2007. - 639 с.
9. <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.

РОЗДІЛ 4

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ПТНЗ

РОЗРОБЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Важливою особливістю сучасної освіти є широке запровадження так званих новітніх, або інформаційних технологій навчання.

Ці технології передбачають науково обгрунтоване використання технічних засобів накопичення, зберігання, обробки, передачі інформації, її систематизацію та структурування високого рівня з метою забезпечення ефективного використання в навчанні потужних інформаційних потоків.

Оскільки, інформаційні технології тісно пов'язані із використанням комп'ютера, то їх об'єднують у групу технологій комп'ютерного навчання, зокрема монотехнології комп'ютерного моделювання, комп'ютерних навчальних програм, комп'ютерних лабораторних робіт та ін.

Однією з найпоширеніших нових інформаційних технологій комп'ютерного навчання є мультимедійні технології. Вони передбачають можливість створення інтерактивних систем, що забезпечують роботу не лише з текстами та статичною графікою, а й з рухомими відеозображеннями, анімацією, голосом та ВИСОКОЯКІСНИМ звуком.

Особливістю сучасних технологій навчання є підвищення ролі цілепокладання та проектування результатів навчання в організації навчального процесу, тобто програмового навчання.

Хоча ідея програмованого навчання не є новою і досить детально розроблялася у педагогічній науці, його результативність суттєво зростає з використанням можливостей комп'ютерних технологій. Комп'ютери та їх мережі виступають ефективним засобом організації програмованого навчання.

Саме ідею програмованого навчання, підкріплену засобами сучасних інформаційних технологій, покладено в основу розробки навчально-методичних посібників з предметів

«Сільськогосподарські машини» та «Правила дорожнього руху», як збірників педагогічних програмних засобів, які вивчають сільськогосподарську техніку та автомобільний транспорт.

Навчально-методичні посібники вирізняються серед традиційного програмного забезпечення навчання загальноосвітніх та спеціальних дисциплін як способом зберігання, представлення та подання навчального матеріалу, так і організацією роботи з ним.

Методично обґрунтоване використання в навчально-методичних посібниках мультимедійних технологій та організація інтерактивного діалогу між користувачем та системою, а також можливість для вчителя здійснювати неперервне управління навчально-пізнавальною діяльністю учня (через можливість посібників працювати в мережі) та оцінювання знань (наявність в посібниках програми тестів), можливість говорити про реалізацію комп'ютерної технології навчання спецдисциплін у широкому комплексному розумінні. З огляду на це, навчально-методичні посібники можуть стати потужними засобами індивідуалізації учнів професійно-технічних навчальних закладів. Розглянемо це на конкретному прикладі змісту навчально-методичних посібників, розроблених відповідно до програми з предметів «Сільськогосподарські машини» та «Правила дорожнього руху».

Учитель, використовуючи навчально-методичний посібник, має можливість: забезпечити індивідуальне та групове вивчення теоретичного матеріалу; формувати уміння та навички учнів працювати з навчально-методичним посібником за допомогою комп'ютерної техніки; перевіряти шляхом тестування ступінь сформованості відповідних практичних умінь і навичок.

Учень, який працює з навчально-методичним посібником отримує можливість вивчати матеріал самостійно, в оптимальному для нього темпі. Посібник надає можливість користувачеві отримати інформацію про предмет вивчення та перевірити власні знання за допомогою тестування тем з розділів.

Навчально-методичні посібники призначені для принципово нового доповнення традиційної організації навчання з предметів спецдисциплін учнів професійно-технічних навчальних закладів. Вони передбачають можливості організації групової та індивідуально роботи учнів на уроці, а також самостійної роботи з навчальним матеріалом. Адаптованість посібників для роботи в мережі відкривають перспективи їх використання при дистанційному навчанні предметів.

Таким чином, основні напрями навчально-пізнавальної діяльності учня під час роботи з навчальним посібником можна визначити як:

- послідовне або вибіркове опрацювання теоретичного матеріалу;
- закріплення навчального матеріалу, що вивчається традиційними методами;
- опанування змісту матеріалу, малюнків та схем за допомогою комп'ютерної техніки;
- закріплення вивченого матеріалу за допомогою спеціально розробленої тестової системи.

Основні напрями діяльності вчителя спецдисципліни з використання навчально-методичного посібника можна визначити наступним чином:

- організація групової та індивідуальної роботи учнів з використання навчального посібника;
- використання ілюстративних матеріалів, схем, таблиць шляхом їх проектування на екран мультимедійного пристрою та монітор комп'ютера;
- створення оригінального уроку з використанням демонстрації слайду;
- організація перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу.

Навчально-методичні посібники надають змогу організувати повноцінні уроки, а саме:

- традиційний урок вивчення нового матеріалу з використанням елементів навчально-методичного посібника;
- урок вивчення нового матеріалу в середовищі навчально-методичного посібника. При цьому теоретичний матеріал доповнений ілюстраціями, схемами, таблицями та моделями вузлів сільськогосподарської техніки, ілюстраціями, що відображають дорожню ситуацію автомобільного транспорту на автошляхах;
- тематичне оцінювання, тобто перевірку рівня засвоєння навчального матеріалу за допомогою спеціальної тестової системи.

Як передбачається, при реалізації комп'ютерних технологій навчання, ці посібники мають чітку структуру. Вони складаються з окремих блоків, які відповідають основним видам навчально-пізнавальної діяльності учнів:

1. Інформаційний блок (блок теоретичного матеріалу).

Зміст цього блоку визначається програмою з предметів викладання. Він містить основний теоретичний матеріал, описи вузлів та агрегатів сільськогосподарської техніки та автомобільного транспорту, їх призначення, будову, технічні характеристики, неполадки та способи їх усунення, безпеку праці при роботі з сільськогосподарською технікою, а також ілюстративний матеріал до Правил дорожнього руху України 2005 року.

В текстовій частині розміщені гіперпосилання, за допомогою яких здійснюється перехід до необхідного розділу теми та тестів для перевірки вивченого матеріалу.

2. Перевірка вивченого матеріалу.

Запитання з кожного розділу реалізовані у формі тестових завдань з одиничним вибором варіантів відповіді.

Завдяки чіткій логічній структурі навчально-методичного посібника всі блоки органічно пов'язані між собою. Передбачено можливість як системного їх використання, так, за потребою, безпосередньо звертатися до кожного окремого блоку.

В чому полягають основні особливості навчального процесу із застосуванням навчально-методичних посібників?

В процесі реалізації посібників змінюється роль викладача, який за традиційної організації навчання є, в першу чергу, основним джерелом знань для учня. Викладач стає наставником та радником для учня, адже частина його важливих функцій перекладається на навчально-методичний засіб: подача навчального матеріалу та навчальних завдань, контроль та оцінювання навчальних досягнень тощо. Навчально-методичні посібники завдяки використанню можливостей комп'ютерних технологій суттєво «розвантажують» викладача від рутинної роботи і сприяють більш повному виявленню творчого підходу.

Навчально-методичні посібники є, з одного боку, предметно-орієнтованою інформаційною системою, а з іншого - реалізують

особистісно-діяльнісний підхід до організації навчання предметам профтехциклу, оскільки дають можливість:

а) оптимізувати роботу вчителя: зменшити кількість матеріалу, що викладається за рахунок використання комп'ютера; відпрацьовувати вміння та навички практичної діяльності учнів за допомогою комп'ютерних технологій; організувати безперервний оперативний контроль в процесі навчання (використання тестових систем у посібнику оптимізує контрольно-оцінювальну діяльність учителя, робить контроль більш об'єктивним та надійним); організувати ефективну самостійну роботу учнів, яка за рахунок інтерактивного режиму між учнем та навчальним посібником стає більш цілеспрямованою;

б) сприяти розвитку творчих здібностей та ініціативи учнів: використання навчального посібника дає можливість створити сприятливий психологічний мікроклімат навчання за рахунок можливості вибору оптимального темпу отримання інформації та навчальних завдань, можливості виконати перевірку рівня засвоєння навчального матеріалу, отримати підказку та заохочення до пошукової діяльності; використати методи, форми та рівні викладу матеріалу, які найбільш повно відповідають психофізичному стану учня та рівню його підготовки; принцип безпосереднього доступу до основних функціональних блоків посібника дає можливість учням продовжувати вивчення матеріалу, повертатися, в разі необхідності, до раніше вивченого, припинити та розпочати навчання у довільному місці, а також перевірити свій рівень знань з вивченого розділу програми.

Таким чином, навчально-методичні посібники забезпечують інтерактивний зв'язок «учень-навчальна система-викладач», поєднуючи можливості нових інформаційних технологій навчання, традиційні методики навчання та традиційне інформаційно-методичне забезпечення (зокрема, підручники «Сільськогосподарські машини» та «Правила дорожнього руху України»), розширюючи та доповнюючи їх.

Мультимедійне використання навчально-методичних посібників органічно вписується в урок і дає можливість організовувати нові, нетрадиційні види навчальної діяльності учнів.

ВІРТУАЛЬНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАТИВНИЙ ЦЕНТР (БІБЛІОТЕКА) – ЯК ФАКТОР ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

**(на прикладі діяльності Дніпропетровського центру
професійно-технічної освіти з поліграфії та інформаційних
технологій)**

Бурхливий розвиток новітніх інформаційних систем (ІС) і комп'ютерних технологій (КТ) призвів до істотних змін у сучасному суспільстві. Якість навчання визначає інтелектуальний потенціал суспільства, можна з упевненістю стверджувати, що без використання ІС та КТ в навчальному процесі, результати його будуть нижче необхідного рівня.

В Дніпропетровському центрі ПТО з поліграфії та інформаційних технологій поставлено завдання формування сучасного довідково-інформаційного середовища на базі бібліотеки на принципах мережевих комунікацій.

В структурі віртуального інформаційно-консультативного центру на базі бібліотеки навчального закладу можна виділити декілька рівнів побудови інформаційного простору серед суб'єктів інформатизації. Так, на суб'єктному рівні (першому) інформація зорієнтована на різних користувачів, на інформаційних споживачів: учнів ПТНЗ, педагогічних працівників, адміністративно-управлінського персоналу, соціальних партнерів, вищі навчальні заклади, інші ПТНЗ регіону.

Другий рівень – міжсуб'єктний. Інформаційний матеріал зосереджений в бібліотеці центру, через інформаційний вузол зорієнтовується на побудову комунікації між різними суб'єктами інформатизації, забезпечує інформаційними ресурсами різні структурні об'єднання навчального закладу.

І третій, груповий рівень, на якому відбувається формування інформаційної взаємодії між структурними об'єднаннями як всередині навчального закладу, так і з різними спілками поза закладом: працівниками органів управління, науковими установами Академії педагогічних наук, профільними інститутами, Департаментом професійно-технічної освіти, представниками соціальних партнерів навчального закладу, батьками, профспілками та ін.

При проектуванні та розробці віртуального інформаційно-консультативного центру акцент переносився на необмежений

механізм доступу до ресурсів бібліотек (основної (в навчальному закладі), спеціалізованих та фахових при кабінетах та лабораторіях, віртуальних бібліотек світу).

Апаратні засоби виділеного серверу забезпечують цілодобовий безперебійний доступ до даних зі сторони користувачів. Централізований підхід до розробки довідково-інформаційного середовища дозволяє оптимально організувати управління освітніми процесами та попит учасників цього процесу.

В локальній мережі центру об'єднано 67 комп'ютерів, які використовуються для доступу учнів і викладачів віртуальним інформаційно-консультаційним центром, в якому найбільш популярними є наступні ресурси:

- Системи автоматизації бібліотеки;
- Екзаменаційні матеріали;
- Завдання для проведення державних іспитів;
- Завдання для поточного та підсумкового контролю знань учнів;
- Методичних матеріалів з дисциплін;
- Електронних публікацій;
- Внутрішнього та зовнішнього сайту центру;
- Оголошень;
- Нормативних документів;
- Внутрішньої та зовнішньої електронної пошти;
- Глобальної мережі Internet.

Систему автоматизації бібліотеки можливо використовувати для пошуку:

- Книг бібліотеки ДЦПТОПІТ;
- Статей з періодичних видань;
- Законодавчих і нормативних документів;
- Матеріалів періодичних видань.
- Бібліотечна інформаційна система виконує наступні функції:
- Адміністрування;
- Робота з каталогами;
- Автоматизація книговидачі;
- Автоматизація комплектації.

Для забезпечення учнів інноваційними, дидактичними, професійно-спеціалізованими матеріалами у віртуальному інформаційно-консультаційному бібліотечному центрі розміщено в мережі Intranet центру: комп'ютерні варіанти навчальних програм, приклади лабораторних і курсових робіт, програмно-педагогічні

засоби дані на апробацію МОН України та власні електронні підручники та відео-уроки, приклади лабораторних і курсових робіт.

Таким чином, віртуальний інформаційно-консультативний центр при бібліотеці ДЦПТОПІТ забезпечує:

- Вивчення лекційного і практичного матеріалу учнями центру безпосередньо в комп'ютерних класах, лабораторіях, в процесі практичних занять та самопідготовки за допомогою інформаційних систем, пакетів прикладних програм, систем управління базами даних, графічних систем тощо;
- Викладачів можливістю підвищення кваліфікаційного рівня за допомогою мультимедійних систем;
- Пошук інформації за допомогою World Wide Web (WWW) пошукових систем (Rambler, Yandex, Meta, Alta Vista) та інші.

Під організацією ефективного інформаційного середовища навчального закладу необхідно розуміти цілеспрямовану діяльність по зміні змісту, методів та організаційних форм навчальної роботи по підготовці майбутніх фахівців для сучасного інформаційного суспільства.

До основних факторів при цьому належить: зміна педагогічної практики, спрямованість на нові ресурси і стратегію підвищення ефективності використання засобів.

Під час побудови інформаційного середовища в професійно-технічному навчальному закладі необхідно дотримуватись наступних принципів: організація вільного доступу до різних освітніх та інформаційних ресурсів, забезпечення навчально-виховного процесу сучасними засобами навчання, розвиток систем підготовки та перепідготовки педагогічних працівників, запровадження автоматизованих систем управління навчальним закладом, науково-методична та нормативно-правове забезпечення процесів впровадження засобів ІКТ в освітній процес.

При формуванні ефективного інформаційного середовища необхідно враховувати наступні фактори: уміння працювати з інформацією та інформаційними джерелами, активне залучення учнів ПТНЗ в процес формування середовища на усіх рівнях навчання в ПТНЗ.

Нижче наведено програму інформатизації навчального закладу та приклад віртуального інформаційно-консультативного центру при бібліотеці Дніпропетровського центру професійно-технічної освіти з поліграфії та інформаційних технологій (рис.1).

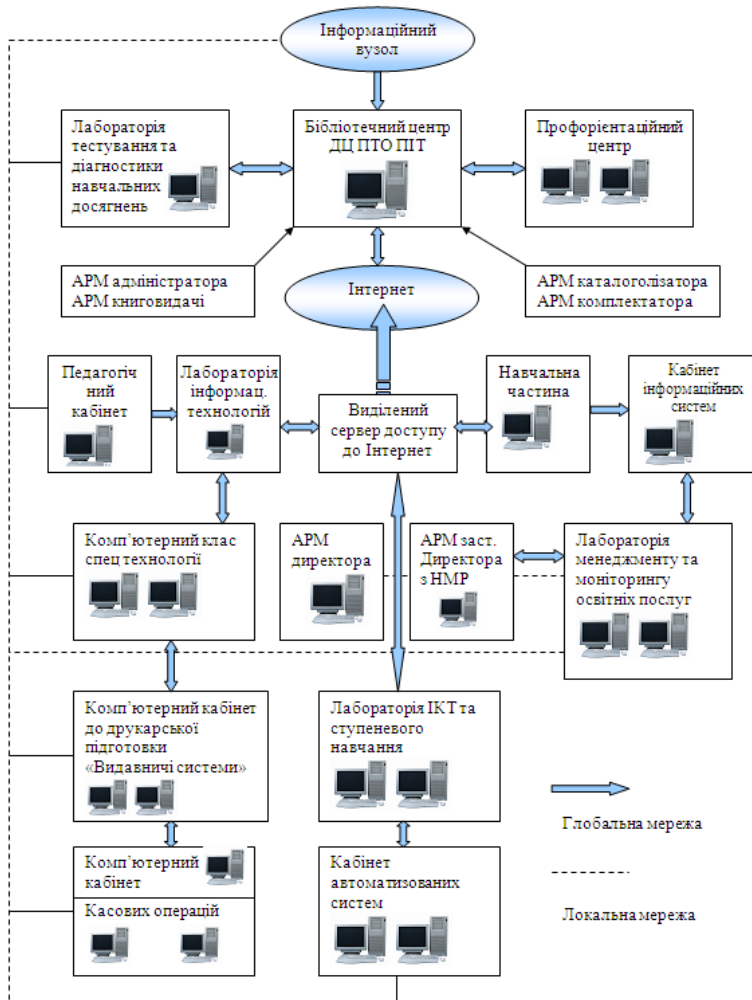

Рис. 1. Віртуальний інформаційно-консультативний центр при бібліотеці ДЦПТОПІТ

Програма інформатизації навчального закладу

Розробка інформаційних технологій в змісті професійно-технічної освіти та підготовки, шляхом запровадження нових форм навчання: дистанційного навчання, Інтернет-уроків.

Розробка навчальних планів і програм, зорієнтованих на збільшення дидактичних одиниць, пов'язаних з ІКТ-компетенціями.

Створення та запровадження цифрових освітніх ресурсів (методичних посібників, уроків, електронних підручників).

Забезпечення навчального процесу новими засобами роботи з інформаційним середовищем та сучасними інформаційними ресурсами.

Модернізація матеріально-технічної бази навчального закладу шляхом придбання новітнього відео проєкційного обладнання, створення імітаційних засобів навчання (автоматизованих навчальних місць).

Придбання обладнання для проведення відео конференцій, організація інтерактивного навчання в галузевому напрямку, спеціалізованого програмного забезпечення.

Створення на базі бібліотеки сучасного медіацентру.

Запровадження інформаційних технологій в процес управління шляхом запровадження автоматизованих інформаційних систем (АІС) та автоматизованих систем управління (АСУ).

Розробка та впровадження внутрішніх баз даних з різною інформацією (контингент, кадри, навчальний процес, навчально-методичні матеріали, довідкові матеріали та ін.).

МЕТОДИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНТЕРАКЦІЇ У ЗАЛУЧЕННІ УЧНІВ ПТНЗ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Розвиток демократичної держави та становлення громадянського суспільства в Україні вимагають відповідних змін навчально-виховної роботи професійно-технічних училищ. Вихованню професіоналізму у цьому контексті належить провідна роль. ПТНЗ має сформувати професійну культуру, навчити методам діяльності в правовому полі. Важливим компонентом професійної культури є здатність піклуватися про збереження здоров'я, як власного, так і оточуючих.

На жаль, жоден професіоналізм не знадобиться учневі, який був інфікований такою смертельно небезпечною інфекцією, як ВІЛ-СНІД. Останні дослідження показали, що саме молодь, яка вчиться в професійно-технічних училищах, є найбільш уразливою до інфікування ВІЛ-Інфекцією. Такі дані навів виконавчий директор Міжнародного альянсу по ВІЛ/СНІД в Україні А.Клепиков. Він пояснив це явище тим, що учні професійно-технічних училищ, зазвичай, рано починають статеве життя. Крім того, у цій групі молоді також найвищий рівень вживання наркотиків.

Саме ця ситуація спонукала Академію педагогічних наук України, Інститут професійно-технічної освіти підписати Меморандум про співпрацю в рамках «Проекту з профілактики ВІЛ/СНІД у Східній Європі» з Німецьким товариством технічного співробітництва (GTZ) ГМБХ. Меморандум передбачає технічну підтримку поліпшення профілактики ВІЛ/СНІД у системі професійної технічної освіти.

Стаття пропонує інтерактивну методику «Громадянський діалог», яка дозволяє оптимізувати навчально-виховний процес у галузі профілактики ВІЛ/СНІД. Діалог у контексті методики розглядається як універсальна форма суспільної комунікації, обмін інформаційними повідомленнями між рівноправними партнерами — громадянами. Саме тому діалог може стати унікальним за своєю ефективністю засобом навчання та виховання.

Правила ведення. Основне правило тільки одне: маєш повну, нічим не обмежену можливість висловитися сам, але змушений слухати з повагою точку зору іншого. Для практичної реалізації пропонується так зване «правило мікрофону» – тільки той, хто тримає в руках мікрофон, має право говорити. Мікрофон, власне, може бути й уявним, тобто умовним.

Наводимо коротку пам'ятку, яку було нами розроблено. Вона, щоправда, не вичерпує всіх правил, і може бути розкритикованою, однак цілком достатня для практичної роботи.

ПРАВИЛА ВЕДЕННЯ ДІАЛОГУ

Добре підготуйтеся до свого виступу

Прочитайте все, що можна знайти з проблеми, яка обговорюватиметься

Заздалегідь сформулюйте свою точку зору, добре аргументуйте власну позицію

Подумайте, що може Ваш співбесідник заперечити

Уважно вислухайте свого опонента
Посміхайтесь!
Спробуйте зрозуміти, що він хоче Вам сказати
Не соромтеся перепитати, якщо чогось не зрозуміли
Пам'ятайте, що Ваша точка зору не є єдино можливою
Подумай, чи можна в цій ситуації знайти компроміс
Якщо Ви не можете знайти переконливих аргументів —
запитайте в свого опонента, що він сам думає з цієї проблеми
Не ображайте свого опонента: він має право на власну точку
зору
Додержуйтесь «правила мікрофону»: тільки той, хто тримає
його в руках, має право висловлюватися
В інтерактивному діалозі ніколи не буває одного переможця!
Якщо Ви змусили свого суперника погодитись із вашою точкою
зору — **ВАМ ПРОСТО НЕ БУДЕ З КИМ ВЕСТИ ДІАЛОГ!**
Шукайте спільні думки з своїм опонентом, а не те, що вас
розділяє;
Посміхайся!

Цілі проекту “Громадянський діалог”

Навчально-дидактична:

закріплення системи знань про реальні соціальні взаємодії Це — суто дидактична ціль, те, чим у навчальний час займаються вчителі-предметники. Вона зафіксована у відповідному вчительському плані як навчальна мета. В позаурочних заходах навчальна ціль (мета) відходить на другий план, однак, в нашому проєкті, ми звертаємо на це особливу увагу, оскільки знання про соціальну реальність є важливою складовою громадянської культури. Крім того, сам метод навчає підлітків знанням про комунікативні громадянські взаємодії, що також слід віднести до навчальних можливостей діалогу. Виходячи з цього, було визнано, що когнітивним показником ефективності розроблених методик у контексті становлення громадянської культури учня ПТНЗ є динаміка компетентності такого учня, тобто рівень, визначений в лонгitudіні знань про суспільні взаємодії.

Цей рівень знань охоплює когнітивний компонент, тобто глибину висвітлення проблеми та міру конкретизації обговорюваних питань. Він включає:

- компетентне користування понятійним апаратом – вірну інтерпретацію понятійного апарату та його адекватну операціоналізацію;

- достатнє, з огляду на програму, викладання суспільствознавчих предметів, рівень знань про суспільні взаємодії;

- вміння логічно та компетентно структурувати свої висловлювання, як письмові, так і вербальні (усні).

Виховні:

- виховання індивідуального діалогового стилю громадянської поведінки в процесі взаємодії з людьми;

- розвиток комунікативних умінь та навичок, які забезпечують ефективне існування в громадянському суспільстві;

- удосконалювання навичок прийняття особистих та колективних рішень;

- обмін досвідом ведення діалогу як моделі соціальної реальності;

- вироблення установки на практичне використання громадянського діалогу;

- розвиток творчого мислення;

- подолання психічного бар'єру стосовно форм і методів активного навчального діалогу як крок до активності в реальному суспільному житті;

- вироблення навички системного вміння конструювання і методичного опису методики громадянського діалогу, і, відповідно, уміння методичному опису соціальної реальності.

Система показників, що визначає професійну культуру як виховану в процесі педагогічної взаємодії учень-вчитель, включає:

- рівень активності в громадянському діалозі як показник співвідношення партисипаторних, підданських та парохіальних культур в громадянській культурі;

- бажання брати участь у діалозі як показник активності партисипатора;

- визнання діалогу як методу існування в громадянському суспільстві;

- визнання діалогічності соціального простору (визнання інших людей громадянами, тобто рівноправними учасниками суспільного діалогу);

- здатність творчо осмислювати суспільну реальність;

- високий, динамічно і ситуативно визначуваний, рівень етнічної, релігійної та політичної толерантності;

- вміння застосовувати накопичені психічні новоутворення у практиці суспільного громадянського діалогу.

PowerPoint – програма, яка дозволяє створювати електронні презентації. Таку презентацію можна використати в навчально-виховному процесі як засіб, який дозволяє ілюструвати окремі етапи заходу, концентрувати увагу учнів на певних його деталях. Презентацію найчастіше демонструють аудиторії за допомогою медіапроектора, тоді захід проводять у великій аудиторії. Можливий варіант проведення занять у класі із об'єднаними в локальну мережу комп'ютерами. Така презентація дає можливість унаочнити основні положення, які необхідно довести до свідомості учнів, сконцентрувати увагу на найбільш важливих моментах заходу.

Можна запропонувати деякі рекомендації з використання кадрів презентації. Не варто зачитувати тексти, які проєктуються на екран: учасники самі зможуть прочитати такі повідомлення. Можливо також запропонувати учасникам прочитати та прокоментувати інформацію, яку вони бачать на екрані. Особливо це важливо, якщо йдеться про цифровий, табличний матеріали, а також діаграми: варто запропонувати учням самостійно визначитися із висновками, які дозволяє зробити така наочність. Важливо максимально наситити екранні кадри ілюстративною інформацією: те, що учасники отримують вербально, має знайти підтвердження у візуальному ряді. Нарешті, ті складові презентації, які вимагатимуть в учасників концентрації на діалогічному виборі, мають бути чітко виділені різним кольором: тоді їхня альтернативність буде ще більш вираженою.

Додатково скажемо, що кількість презентаційних кадрів визначається тільки навчально-виховними потребами, її не варто обмежувати. При якісному проєкторі і сумерковому затемненні учасники заходу не будуть втрачати зацікавленості до пропонованих кадрів і це безпечно для їхнього зору.

Цю статтю присвячено розробленому та проведеному автором заходу «ВІЛ-СНІД у сучасній Україні». Захід розрахований на учнів професійно-технічних училищ та старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів всіх типів, учнів-волонтерів з пропаганди профілактики ВІЛ/СНІД.

Цілі заходу:

-актуалізувати опорні знання учнів про вірус імунодефіциту людини (ВІЛ) та синдром імунодефіциту людини (СНІД).

Вважається, що абсолютна більшість учнів досить добре поінформована про цю проблему. Однак, для значної кількості з них ВІЛ-СНІД залишається чужою, не актуальною, малозначущою проблемою, про яку не згадують повсякденно. Таке ставлення не може задовольнити суспільство, адже СНІД перетворюється поступово у справжню пандемію, а сучасна медицина поки що не навчилася достатньо ефективно боротися з цією інфекцією. Важливо навчити учнів ПТНЗ вмінню запобігати зараженню імунодефіцитом.

Нарешті, важливо виховувати в учнів терпимість та розуміння щодо тих, хто є носієм імунодефіциту чи хворий на синдром. Справа в тім, що, як відомо, в навчальних закладах України вже декілька років навчаються учні, які є носіями ВІЛ. Більшість з них отримали вірус від своїх інфікованих матерів. Важливо визначити, як ставитися до таких інфікованих дітей, допомогти учням розібратися із їхніми страхами.

Дуже важливо не перетворювати такого роду заходи в нецікаву лекцію, яку учні відвідують лише тому, що так треба вчителів. Доцільно перетворювати заходи в інтерактивні: давати можливість самим учням ПТНЗ активно брати участь у обговоренні актуальних проблем.

Варто зазначити, що більша частина учнів, зазвичай, максимально зацікавлені в названій проблемі: «Наскільки я знаю, в світі – справжня епідемія ВІЛ-СНІДУ. Не оминула вона і Україну. Тож кожного з нас може торкнутися ця інфекція». «Треба визначитися, як необхідно змінити свою поведінку у зв'язку з новою ситуацією». Є й ті, хто висловлює свою точку зору, яка, до речі, непогано обґрунтована: «Наскільки я знаю, ця інфекція – не хвороба брудних рук. Нею можуть захворіти або ін'єкційні наркомани, або зовсім аморальні люди, які не мають постійних статевих партнерів і не застосовують засобів захисту. Я не належу ні до тих, ні до тих. Що стосується зараження в медичних процедурах – сучасна медицина намагається не допускати використання неперевіраних та нестерильних засобів. Мене це аж ніяк не стосується». Це – власна точка зору дитини. Сперечатися з нею недоцільно, тим більше, що більшість зазвичай зацікавлена в тому, щоб краще розібратися в предметі обговорення.

Далі варто все ж виявити, що ж саме учні знають про ВІЛ/СНІД, – актуалізувати опорні знання.

Тут можливі два методи:

1. учасники з місця проявляють свою обізнаність у проблемі, а вчитель-модератор ілюструє їхні висловлювання на екрані. Така методика породжує певну складність: обговорення може не дати вчителю можливості вчасно знайти необхідний кадр для демонстрації.

2. Вчитель заздалегідь пропонує учням-експертам підготувати короткі повідомлення, вчитель, у такому випадкові, заздалегідь знає, у якій послідовності будуть демонструвати наступні кадри. Нарешті, вчитель може самостійно нагадати учням про основні факти, пов'язані з обговорюваною проблемою. Тоді вже точно необхідні ілюстрації лягають на текст. Однак, втрачається дуже важливий елемент самостійної роботи учнів, розвитку експертів, добре обізнаних у своїй справі.

Цікавим була досить глибока аналітична відповідь під час одного з таких заходів на запитання: «Чим пояснити відносно падіння кількості тих, хто став носієм захворювання в період з 1997 до 2000 року?». «Це, - відповів підліток, - не зменшення кількості захворювань, а відсутність в період розпаду СРСР ці захворювання виявляти. Були відсутні тестові системи, та й бажання медиків працювати ефективно при такій заробітній платні було невисоким».

Варто також запропонувати учням зображення моделі вірусу імунодефіциту людини. Таке зображення, як довів досвід, вражає учасників сильніше, ніж всі діаграми та графіки. Воно сприяє сплеску негативних емоцій, викликає активну емоційну відразу.

Наведемо далі важливу для виховання методичу діалогічного обговорення тих проблем, які вимагають морального вибору.

Наступний етап заходу вимагає перевірки ефективності запропонованої методики. Варто обговорити, чи змінилося розуміння предмету обговорення. В цілому, досвід проведення такого роду заходів свідчить, що кількість тих, хто зацікавився, збільшується значною мірою.

Наступне обговорення доцільно провести за такими запитаннями:

Я досить часто чув останнім часом про небезпеку СНІД

Я останнім часом чув про СНІД зовсім мало

Я взагалі нічого не чув про СНІД

Мета такого діалогу полягає у тому, щоб учні визначилися із тим, наскільки ефективною є сьогодні діяльність суспільства та держави з профілактики синдрому набутого імунодефіциту людини, виявити, наскільки діти задоволені профілактично-

інформаційною роботою. В цілому, від обговорення склалося таке враження: активісти-волонтери, які проводили відповідну роботу в класах, твердили, що поінформовані достатньо, пересічні учні заперечували, і наполягали, що їм практично нічого про цю проблему не відомо. Директори навчальних закладів погоджувалися з цими учнями і висловлювали занепокоєння тим, що засоби масової інформації практично нічого чи майже нічого про СНІД останнім часом не повідомляють. «Склалося враження, - заявив один з директорів, - що телебачення перетворилося в суцільний комерційний проект, і ніщо, крім грошей за рекламу, продюсерів не цікавить!». «Цікаво, хто буде платити за рекламу, якщо інфікованих та хворих стане вдесятеро більше», - продовжив думку інший.

І учні, і директори зійшлися на думці, що сучасна школа проводить відповідну роботу, хоч її варто посилити, а от ЗМІ практично відійшли від профілактичних заходів.

На останньому етапі заходу – його кульмінація. Власне кажучи, саме заради цього презентацію варто проводити. Найбільш важливим в контексті цілей проведення заходу є саме ставлення учнів ПТНЗ до своїх ВІЛ-інфікованих однолітків, які можуть вчитися з ними в одному класі. Не менш важливим є ставлення педагогів та адміністраторів навчальних закладів до таких дітей.

Перебіг та результати обговорення цього елементу ставлення до ВІЛ-інфікованих є найбільш ефективним в контексті виховання. Дійсно, ми завжди стоїмо перед проблемою особистого вибору: чи може людина погодитися і примиритися з тим, що поруч з нею буде інший, не такий як вона, особливо, якщо цей інший являє небезпеку, - дійсню чи удавану.

Стереотипи, які визначаються досить низьким рівнем компетентності, ґрунтуються на удаваній небезпеці ВІЛ. На рівні знань учні і директори впевнені, що спілкування у побуті з інфікованою людиною не може спричинити інфікування. Однак, реальний діалог підтвердив, що страх перед інфекцією присутній. «Я не хотів би навчатися в одному класі з ВІЛ-інфікованою дитиною. Я розумію, що вірогідність зараження невелика, однак, вона існує. Чому я повинен ризикувати своїм здоров'ям?». Як в дзеркалі, його слова відобразилися в точці зору, висловленій директором однієї з шкіл: «Я несу відповідальність за життя і здоров'я учнів моєї школи. Ця відповідальність не тільки юридична, але, в першу чергу, моральна. Дитина може розбити

носа, подряпатися, - невже я маю змушувати класного керівника і медичну сестру натягати гумові рукавички? А як же діти, які закотять обов'язково допомогти товаришеві? Я вважаю, що таких дітей не можна брати в звичайну школу. Вони мають бути або на домашньому навчанні, або у спеціальних навчальних закладах». В такій ситуації дуже важлива роль експертів-волонтерів. Саме вони негайно «кинулися у бій», для того, щоб роз'яснити одноліткам, дорослим адміністраторам, що ВІЛ не передається і в таких випадках, що вірус може потрапити в організм тільки через вологе середовище, а такі зауваження зробила одна з волонтерок: «Чи не здається вам, що ми взагалі неправильно ставимо запитання про те, чи хочемо ми, щоб ці діти навчалися з нами в одній школі. Справа не в тому, що вони небезпечні для нас, справа в іншому – в тій небезпеці, яку створюємо ми для цих дітей. Вони не зробили ніякого злочину, щоб ізолювати їх від суспільства, тримати в окремих закладах. Уявіть собі, як буде почуватися така дитина, якщо в класі до неї будуть ставитися як до відверженої особи, будуть відмовлятися спілкуватися. Ставитися з відразою! Такі діти мають бути тільки в колективі, і ні за яких обставин не мають бути ізольованими від спільноти, від класної громади».

Наступні кадри демонструють відповідні статті Конституції України та з Цивільного кодексу, які регламентують неприпустимість розповсюдження інформації про хворобу яка стала відома певній особі. Протиріччя подальшого діалогу описується таким кадром:

Це – завершуючий етап загального діалогу, який виводить його на новий етап морального, соціального, нарешті, громадянського вибору.

Ось максимально цікаві репліки учасників:

«Я - директор школи. Ви змушуєте мене замислитися про нелегку моральну дилему. Як вже казав мій колега, ми несемо відповідальність за життя дітей. Я просто зобов'язаний захищати цих дітей. Але ж я також зобов'язаний піклуватися і про долю тої ВІЛ-інфікованої дитини, яку мені направили на навчання. Я повинен, крім цього, дотримуватися вимог закону. Але класовод чи класний керівник, та й діти будуть наражатися на небезпеку зараження. То що я маю робити в цій ситуації? А батьки? Вони направили дітей навчатися, а не ризикувати здоров'ям. Попередити, - і викликати відчуження надмірну пересторогу, конфлікти з

батьками, які, безумовно, будуть вимагати, щоб їхніх дітей ізолювали від інфікованої дитини ... Навіть не знаю, що й казати».

Варто в такій ситуації ще раз звернутися до спеціалістів-волонтерів, які мають ще раз визначити повну безпечність побутових контактів з ВІЛ-інфікованою дитиною.

На закінчення заходу варто підвести підсумки. Тут роль модератора, який проводить захід, є визначальною. Саме він має закликати до важливості знань про названу проблему ВІЛ-СНІД, про необхідність профілактики цієї інфекції, про важливість терпимості та позитивного ставлення до її носіїв.

Література

1. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии / Г.Алмонд, С.Верба // Полис. - 1992 - №4 - С.122-135
2. <http://www.tpa.ru/files/upload/publications/1537.pdf>. На жаль, джерело не наводить данні про динаміку захворювання в 2003-2007 роках.
3. www.4uth.gov.ua/aids/index.htm - 14k
4. Балакірева О. М., Варбан М. Ю., Варбан Є. О., Семенова М. М., Шидловский Д. О. [О.М.Балакірева, М.Ю.Варбан, Є.О.Варбан М.М.Семенова, Д.О.Шидловский] Протидія епідемії ВІЛ/СНІД у молодіжному середовищі: Аналітичний звіт за результатами опитування "Знання. Ставлення. Поведінка." підлітків та молоді Південних регіонів України у рамках спільного проекту з Дитячим фондом Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) «Профілактика ВІЛ/СНІДу серед підлітків та молоді Південного регіону України»: Український ін-т соціальних досліджень. - К., 2001. – 78 с
5. Бірюкова І. В., Бородай С. М., Катоній О. М., Кириленко М. І., Мінакова М. В. Профілактика ВІЛ/СНІДу, наркоманії, алкоголізму серед учнів і студентів: В 3 т. / В.Г. Панок (ред.), І.І. Цушко (ред.) - К. : Ніка-Центр, 2005. - 264 с.
6. ВІЛ/СНІД серед дітей та молоді в Україні: Тематичне дослідження. - К., 2001. - 44 с.
7. ВІЛ/СНІД: відчуй себе захищеним: Спецвипуск. - Б.м. : Шкільний світ, 2004. – 192 с.
8. Гриценко Л. І, Ткачук І. І. Подолання стигматизації і дискримінації людей (дітей), які живуть з ВІЛ / АПН України / Л.І. Гриценко І.І. Ткачук. - К. : Ніка-Центр, 2005. – 156 с.

9. Профілактика ВІЛ/СНІД в учнівському та молодіжному середовищі: Довідник для соціальних працівників, вчителів, шкільних психологів, батьків / О.Т. Баришполець (авт.- упоряд.). - К. : Держсоцслужба, 2005. - 204 с.

ДИДАКТИЧНІ ВИМОГИ ДО СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДРУЧНИКА ЗІ СПЕЦДИСЦИПЛІН ДЛЯ ПТНЗ

Одним із головних факторів модернізації освіти, надання процесу професійного навчання інноваційного характеру є використання інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) і створення на їх основі інформаційно-комунікаційного навчального середовища професійної підготовки робітників у ПТНЗ. Як зазначають науковці [2–4; 6; 8–9], мета впровадження засобів навчання, реалізованих на основі ІКТ, у навчально-виробничому процесі підготовки робітників у ПТНЗ визначається завданнями інформатизації сучасного суспільства, а також необхідністю інтенсифікації процесів інтелектуального розвитку учнів.

Інформаційне середовище професійної підготовки учнів у ПТНЗ – сукупність об'єктів інформаційної взаємодії: адміністративно-управлінського персоналу, інженерно-педагогічних працівників, учнів і видів інформаційних потоків, що формують різні інформаційні ресурси із зовнішнього інформаційного середовища, в якому взаємодіє ПТНЗ.

Метою проектування і реалізації інформаційного середовища професійної підготовки робітників є підготовка учнів до майбутньої самостійної діяльності в реальному виробничому середовищі. Ефективність проектування і реалізації інформаційного середовища як педагогічної системи зумовлюється застосуванням *принципу взаємодоповнення реальної і віртуальної складових* з урахуванням орієнтованості педагогічного процесу на формування в учнів навичок взаємодії з реальними об'єктами на всіх рівнях його організації.

Вивчення особливостей застосування ІКТ для створення електронних навчальних ресурсів (ЕНР) стає все більш актуальним завданням із низки організаційних, дидактичних і змістових причин: *потреба* використовувати відео- і аудіо зображення для унаочнення змісту розділів спецдисципліни; *необхідність* швидкої зміни змісту відповідно до нових досягнень науки і технологій;

можливість надання учням доступу до об'ємних довідкових баз даних; *необхідність* застосування можливостей обчислювальної техніки під час проведення лабораторних робіт.

Орієнтовну структуру електронного підручника подано на рис. 1.

Рис. 1. Структура електронного підручника

З урахуванням інтенсивного розвитку віртуальної складової ЕНР для професійної підготовки учнів у ПТНЗ необхідно:

1) *організувати підготовку і перепідготовку викладачів спецдисциплін в сфері застосування сучасних комп'ютерних технологій для реалізації цілей і завдань навчально-виробничої діяльності учнів;*

2) *систематизувати елементи віртуальної складової ЕНР:* на сьогодні використання ІКТ у навчально-виробничому процесі професійної підготовки учнів ПТНЗ відбувається стихійно, оскільки відсутня відповідна нормативна база комп'ютеризації професійно-технічної освіти, слабо розроблено психолого-педагогічні вимоги до організації віртуальних форм педагогічної діяльності;

3) *розробити адекватні форми, засоби і методи контролю, зокрема, тестового, ефективності віртуального навчання;*

4) створити систему моніторингу ефективності інтегрального (реального + віртуального) середовища для вимірювання динаміки професійної підготовленості учнів ПТНЗ;

5) створити діалогові системи між учнями і викладачами в умовах віртуальної реальності;

6) розробити методичне забезпечення взаємодії учнів з віртуальною складовою інформаційного середовища професійної підготовки у ПТНЗ на базі електронних підручників і навчально-методичних посібників нового покоління.

Не викликає сумнівів той факт, що комплексне використання можливостей засобів ІКТ у навчально-виробничому процесі підготовки учнів у ПТНЗ призводить до реального підвищення ефективності навчання.

Проте розробка, каталогізація і застосування ЕНР має ґрунтуватися на створенні міжгалузевої регіональної експертизи, основним завданням якої є системна оцінка якості ЕНР професійної підготовки учнів [5; 7]. Вона включає загальні, педагогічні, методичні, програмні, технічні, організаційні, ергономічні та правові вимоги до ЕНР. Ці вимоги слід оцінювати для обліку адекватності ЕНР інформаційно-навчального середовища конкретного ПТНЗ.

Крім того, при застосуванні ЕНР у навчально-виробничому процесі необхідним є постійний моніторинг результатів навчання, рефлексія діяльності викладача спецдисциплін. Лише аналізуючи результати навчально-виробничого процесу, можна оцінити ефективність використання ЕНР у підготовці учнів ПТНЗ.

У процесі побудови інформаційно-комунікаційного навчального середовища ПТНЗ виникають певні труднощі, пов'язані з випереджувальними темпами розвитку програмно-апаратних засобів навчання, що відповідно вимагає нового рівня оволодіння інженерно-педагогічними працівниками комп'ютерною технікою і навчальним обладнанням. Тому, з одного боку, адміністрація ПТНЗ повинна сприяти підвищенню кваліфікаційного рівня педагогічних працівників, а з іншого, викладачі самостійно мають опановувати і впроваджувати в практику власної діяльності нові засоби ІКТ. Отже, формування ефективного інформаційно-комунікаційного навчального середовища ПТНЗ можливе за умови активного залучення до цього процесу як інженерно-педагогічних працівників, так і учнів.

Література

1. Беляева А. П. Дидактические принципы профессиональной подготовки в профтехучилищах: Метод. пособие / А. П. Беляева. – М.: Высш. шк., 1991. – 208 с.
2. Засоби і технології єдиного інформаційного освітнього простору: [зб. наук. праць / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука] / Інститут засобів навчання АПН України. – К.: Атіка, 2004. – 239 с.
3. Жалдак М. І. Аналіз педагогічних умов використання програмно-методичних комплексів у навчальному процесі//М.І. Жалдак, В.В. Лапінський, М. І. Шут / Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання математики, фізики, інформатики: Посібник для вчителів. – К.: – НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2004. – С. 6–11.
4. Кадемія М. Ю. Формування професійних знань учнів профтехучилищ засобами мережних комунікацій: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кадемія Майя Юхимівна. – К., 2004. – 184 с.
5. Лаврентьєва Г. П. Методи та підходи до організації науково-педагогічного дослідження оцінювання якості електронних засобів навчання [Електронний ресурс]: Інформаційні технології та засоби навчання. – 2009. – №2. – Режим доступу до журн.: <http://www.ime.edu-ua.net/em10/emg.html>.
6. Мельник М. В. Формування професійних знань учнів професійних училищ у процесі позаурочної роботи з природничо-математичних дисциплін: автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / М.В. Мельник. – Вінниця, 2005. – 20 с.
7. Про затвердження Тимчасових вимог до педагогічних програмних засобів [Електронний ресурс]: Наказ МОНУ №369 від 15.05.2006 / Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc>.
8. Шевченко Л. С. Формування професійних знань майбутніх кваліфікованих робітників засобами мультимедіа: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Шевченко Людмила Станіславівна. — Вінниця, 2006. — 232 с.
9. Яковенко Т. В. Методика навчання майбутніх інженерів-педагогів проектуванню навчально-методичного забезпечення модульної технології: дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Яковенко Тетяна Вікторівна. — Х., 2006. — 303 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Стрімке розширення інформаційно-технологічної сфери суспільства, впровадження засобів інформатизації у життєдіяльність особистості зумовлюють інтенсивне застосування цих технологій у навчальному процесі. Визначними рисами сучасного етапу розвитку суспільства є глобальна інформатизація, створення автоматизованих систем обробки даних, обчислювальних мереж, систем електронної пошти, інтеграція відомчих мереж та їх під'єднання через телекомунікаційні канали до міжнародних корпоративних і глобальних мереж.

У Державній національній програмі «Освіта» наголошується, що «одним із завдань освіти є забезпечення її розвитку на основі нових прогресивних концепцій, запровадження у навчально-виховний процес сучасних інформаційних технологій».

Основним завданням сучасної професійно-технічної освіти є створення системи всебічного розвитку особистості. Адже сучасні фахівці повинні швидко адаптуватися до світових досягнень науки, техніки, освіти. Професійно-технічна освіта має готувати висококваліфікованих фахівців, здатних вирішувати складні науково-технічні проблеми, впроваджувати інноваційні досягнення.

Сучасні реалії ставлять до підготовки фахівців особливі вимоги щодо оволодіння комп'ютерними технологіями, мережею Інтернет, використання електронної пошти, аналізу, обробки і зберігання великих обсягів інформації. Учень, який володіє такими знаннями та навичками, спроможний самостійно вивчати необхідні дисципліни, брати участь у процесах інформаційної глобалізації.

Питання застосування новітніх інформаційних технологій у навчальному процесі перебувають у полі зору науковців-теоретиків і практиків, викладачів-педагогів, фахівців комп'ютерних та інформаційних технологій. Вивченню проблемних аспектів застосування інформаційних технологій в освіті присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Більшість авторів, зокрема Л.Івашко, Н.Ісакова, В.Стрельников, досліджують питання наукового забезпечення впровадження інформаційних технологій в освіті, використання новітніх комп'ютерних технологій, прикладних програм, позитивних і негативних аспектів комп'ютеризації освіти [4, с. 133; 6, с. 84-85].

Реалії ХХІ століття невпинно підтверджують, що процес інформатизації освіти набирає надзвичайно швидких темпів, а це, безумовно, вимагає розробки та впровадження нових форм і методів подання інформації у професійно-технічних закладах. Застосування інформаційних технологій у безперервному освітньому процесі дає можливість оволодіти сучасними засобами отримання, збереження, перетворення та передачі інформації, закладає основу для професійної орієнтації в сучасних інформаційних потоках, підвищує рівень комп'ютерної грамотності, вміння структурувати та систематизувати інформацію.

Відомий дидакт І.Лернер висловив оригінальну думку: «Творчості можна вчити, дотримуючись трьох умов: навчання інтелектуальних операцій; навчання процедур творчої діяльності; формування ціннісного ставлення до творчості...» [1, с. 4]. Можна впевнено констатувати: на сучасному етапі розвитку науково-технічного прогресу й суспільних відносин базою технологій, що відповідають таким вимогам, є засоби нових інформаційних технологій.

Особливо актуальним є застосування сучасних інформаційних технологій у тих сферах розумової діяльності, які найбільш складні для сприйняття, коли труднощі навчання обумовлюються відсутністю наочності, відео- та аудіосупроводу. Велика кількість обчислень, яка супроводжує пошук розв'язання різних завдань, не дає учневі можливості засвоїти сутність досліджуваних процесів та явищ і, як наслідок, не формує необхідних знань та вмінь.

Сучасні інформаційні технології, на думку С.Зелинського, дозволяють створювати, зберігати, опрацьовувати інформацію і забезпечувати ефективні способи донесення її до споживача. «Вони стали, - як зауважує науковець, - важливим фактором життя суспільства і засобом підвищення ефективності управління всіма сферами суспільної діяльності», адже сьогодні більшість сучасних способів навчання засновано на інформаційних технологіях [3, с. 57].

Саме з появою нових інформаційних технологій суттєво змінюються не тільки форми й методи навчання, але й підходи до виховання особистості. Універсальність комп'ютерної техніки сприяє широкому впровадженню її як засобу, який принципово розширює інструментарій для забезпечення потреб, що виникають

в процесі вивчення навчальних предметів у професійно-технічній освіті.

У процесі навчання учнів інформацію на комп'ютері може бути подано за різними аспектами. Наприклад, технічну або наукову ідею можна висловлювати словами, подавати, як зразок, у різних просторових і часових вимірах. За допомогою комп'ютера отримують не просто статичні результати, а й наочні моделі. Побудова моделей за допомогою комп'ютерної програми дозволяє змагатися з людським інтелектом і наочно демонструвати фізичні процеси.

Експериментуючи з певною моделлю, учні багато дізнаються про її властивості, недоліки, одержуючи при цьому можливість реально брати участь у процесі усунення виявлених недоліків. На нашу думку, це позитивно впливає на формування в них мотивації, інтересу, пізнавальної активності.

Як наголошує Н.Завізна, «комп'ютер надає унікальну можливість досліджувати складні процеси та явища, прогнозувати кінцеві результати досліджень» [2, с. 7].

Навчальні комп'ютерні програми допомагають реально оцінити досягнення кожного учня. Зазвичай, комп'ютер перевіряє контрольні роботи і автоматично визначає рівень засвоєння конкретного матеріалу, виставляє оцінки.

За допомогою комп'ютерних програм учні на уроках можуть виконувати ескізи, креслення, діаграми, що сприяє розвитку їхнього технічного, абстрактного мислення.

Тести, зображення, звукові файли та відеозаписи, необхідні для навчально-виховного процесу, стають доступними завдяки текстовим процесорам, графічним й інформаційним системам. Популярності також набувають інтелектуальні навчальні комп'ютерні системи, у яких реалізується рефлексивне керування навчальною діяльністю, коли на основі моделі, створеної учнем, комп'ютер «обговорює» з ним план розв'язання, прийоми контролю, оцінює стратегії розв'язання тощо.

У наш час розробляються навчальні програми, які дозволяють залучити учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності, покращити сприйняття матеріалу за рахунок наочності, стимулювати рефлексію, аналіз учнями власної діяльності шляхом наочного зображення.

Важливою перевагою комп'ютера, як засобу навчання, є той факт, що кожен учень має можливість працювати у власному темпі

та самостійно визначати для себе обсяг вправ, які йому необхідно виконати. Усі правильні та неправильні дії фіксує комп'ютер. При цьому змінюється парадигма навчання, більше уваги приділяється виробленню вміння самостійно здобувати знання в умовах дослідницької діяльності.

Спілкування з комп'ютером сприяє розвитку інтелектуального, духовного та морального потенціалу учнів, виховує вміння планувати, визначати цілі діяльності, формує охайність, точність і обов'язковість.

Таким чином, процес використання сучасних комп'ютерних технологій у повсякденному житті готує молодь до реальної і потрібної суспільству трудової діяльності, формує в неї позитивне ставлення до засобів нових інформаційних технологій, переконаність в їхній ефективності.

Однією із сучасних інформаційних технологій є мережа Інтернет, тобто вихід навчального закладу у світовий простір. Навіть за наявності лише електронної пошти учні можуть брати участь у міжнародних телекомунікаційних проєктах, спілкуватися зі своїми однодумцями з інших країн. Участь у різного роду змаганнях та вікторинах через мережу вимагає колективної творчої роботи. Вона формує в учнів активність, відповідальність, рішучість, уміння швидко приймати рішення та відповідати за власні дії перед товаришами. При цьому зростає їхня обізнаність та розвиваються інтелектуальні здібності.

На сьогоднішній день існує багато національних, регіональних та міжнародних програм, у яких беруть участь учні та педагоги. Інтернет – ефективний засіб для попередньої публікації учнівських творчих робіт. У такий спосіб будь-хто може ознайомитися з роботою та надіслати авторові свій відгук або рекомендації. Саме так встановлюються нові цікаві зв'язки для спілкування груп учнів, які мають спільні інтереси.

Мережеве навчання має низку нових освітніх характеристик: подолання бар'єрів у просторі й часі, одержання нової інформації й можливість обміну нею між педагогами, учнями; спілкування учня з педагогами-професіоналами на відстані, консультації у фахівців високого рівня незалежно від місця їхнього знаходження; різке збільшення обсягу й розмаїтості доступних освітніх і наукових обсягів інформації, швидкий й ефективний доступ до світових культурних скарбів із будь-якого населеного пункту, де є доступ до мережі Інтернет, використання електронних бібліотек; посилення

активної ролі учнів в освіті при виборі засобів, форм і темпів навчання; збільшення творчої складової навчального процесу за рахунок застосування інтерактивних форм занять, мультимедійних навчальних програм; участь у дистанційних проектах, конкурсах, олімпіадах, публікації в мережі; створення більш комфортних емоційно-психологічних умов для самовираження учнів, можливість демонстрації учнями продуктів своєї діяльності для всіх охочих, зняття психологічних бар'єрів і проблем, усунення недоліків усного спілкування.

Використання мережі Інтернет на сьогодні залишається основним засобом для пошуку інформації, найулюбленішим місцем для спілкування та демонстрації творчих напрацювань учнів.

Застосування сучасних нових інформаційних технологій в професійно-технічній освіті забезпечує реалізацію їх дидактичних можливостей:

- комп'ютеризація закладів освіти сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, дає змогу реалізувати більшість освітніх функцій;
- використання комп'ютерної техніки сприяє дослідженню складних процесів і явищ, прогнозування результатів, позитивному впливу на мотивацію та інтерес учнів;
- застосування навчально-контрольних програм дозволяє ефективно перевірити якість і рівень знань; сприяє залученню до навчально-пізнавальної діяльності, покращує засвоєння матеріалу;
- комп'ютерні навчальні програми сприяють рефлексивній діяльності учнів (вони реалізують власні здібності);
- впровадження навчально-контрольних програм дозволяє розвивати логічне й абстрактне мислення учнів, естетичний смак, творчі здібності, просторову уяву.

Таким чином, впровадження сучасних інформаційних технологій у професійно-технічній освіті – це залучення кожного учня до активного пізнавального процесу, причому це процес не пасивного оволодіння знаннями, а активної пізнавальної самостійної діяльності кожного, хто навчається. Це можливість вільного доступу до необхідної інформації не тільки в межах свого навчального закладу, а й в наукових, культурних, інформаційних центрах усього світу з метою формування власної, незалежної, але аргументованої думки з тієї чи іншої проблеми, можливість її всебічного дослідження.

Література

1. Желюк О. Інформаційні технології в освітній діяльності / О.Желюк // Директор школи. – 2008. - №44. – С.4-9.
2. Завізна Н. Комп'ютеризація освіти в психолого-педагогічній літературі / Н.Завізна // Рідна школа. – 1999.- № 7-8. - С.59 - 62.
3. Зелинський С. Учїться, учїться, учїться / С.Зелинський // СНР. – 2001. - №6. - С. 56-60.
4. Івашко Л. М. Освітнянський простір як об'єкт впровадження нових інформаційних технологій / Л.М. Івашко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2007. - Вип. 25. - С. 132-139.
5. Касьян В. А., Яковлев О. І. Інформаційні технології навчання у професійно-технічних закладах / В.А. Касьян, О.І.Яковлев // Безпека життєдіяльності. – 2006. - №1. - С. 38-41.
6. Стрельников В. Ю. Інформаційні технології навчання / В. Ю. Стрельников // Проблеми освіти. – 2004. - №35. - С.84-85.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПТНЗ

Сьогодні глобалізаційні процеси, демографічні проблеми, транснаціональні міграції робочої сили, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій стають впливовими чинниками формування нової парадигми освіти - навчання протягом всього життя. Виникнення ринкових відносин призвело до жорстокої конкуренції на ринках праці й освітніх послуг, що спричинило створення й впровадження систем якості в освіті та, відповідно, внесло корективи в основи управління професійно-технічним навчальним закладом (далі - ПТНЗ).

В нашому житті з'явилися поняття освітнього менеджменту й відкритого інформаційного простору, в яких особлива увага приділяється проблемам повноцінного інформаційно-аналітичного забезпечення органів управління освітою (причому різних рівнів: всеукраїнського, регіонального й рівня ПТНЗ).

Це пов'язано, насамперед, з тим, що прийняття рішень керівниками відбувається не в умовах планової економіки із чітко визначеним державним замовленням, спущеним «зверху», а у такому середовищі, яке характеризується невизначеністю й

мінливістю. Інформація (зовнішня і внутрішня) під впливом цих детермінант розвитку здобуває значення не тільки корисного ресурсу, а й надзвичайно затребуваного продукту.

Можна відзначити, що ставлення до неї керівників останнім часом змінюється, а процес інформаційно-аналітичного забезпечення управління ПТНЗ набуває актуальності за ряду факторів:

- необхідності задоволення широкого спектра інформаційних потреб;
- наявності демографічних проблем формування контингенту;
- обмеженого фінансування;
- реструктуризації економіки, різкого скорочення базових підприємств;
- невизначеності галузевих професійно-кваліфікаційних потреб ринку праці;
- кризових явищ, безробіття;
- конкуренції навчальних закладів;
- необхідності постійного відстеження потреб роботодавців, абітурієнтів;
- аналізу результатів ефективності та якості своєї роботи.

Від уміння використовувати нові підходи, які враховують динаміку змін у життєдіяльності професійно-технічних навчальних закладів і базуються на вмінні вчасно знаходити, розподіляти для обробки по структурним підрозділам, систематизувати, оперативно використовувати, накопичувати інформацію для спостереження за динамікою процесів, залежить не тільки стабільне його функціонування, імідж, рейтингова позиція, а й перехід їх у якісно новий стан подальшого успішного розвитку в умовах ринкової економіки.

Процес планування й прийняття рішень директором ПТНЗ вимагає конкретної, достовірної, оперативної інформації, якої у готовому вигляді просто не існує. Але аналіз теорії і практики управлінської діяльності керівників більшої кількості ПТНЗ свідчить, що навіть в умовах відкритого інформаційного простору при наявності можливостей використання сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій не достатньо досліджені соціально-педагогічні умови ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення ПТНЗ.

Такий стан справ, незважаючи на наявність певних методологічних і теоретичних передумов, обумовлений рядом

об'єктивних причин різного характеру: інформація галузевого характеру не завжди буває доступною; на ринку праці мають місце приховані процеси, які не фіксуються службами зайнятості; погіршуються внаслідок кризових явищ зв'язки з роботодавцями; інформаційні послуги вимагають оплати; запити на одержання необхідних даних вимагають значних витрат часу; у навчальному закладі відсутня посада інформаційного менеджера-методиста, який займався б пошуком, систематизацією й наданням інформації; нерозвинена інформаційна інфраструктура ПТНЗ; мають місце проблеми технічного забезпечення, які пов'язані найчастіше з високої вартістю програмно-аналітичного забезпечення та інертністю адміністративного складу; для того, щоб здійснити аналіз, встановити причинно-наслідкові зв'язки певних явищ, взаємозалежність показників іноді потрібні висококваліфіковані досвідчені фахівці.

Як результат, відсутність злагодженої системи інформаційного забезпечення адміністративного персоналу призводить до імовірного характеру прийнятих управлінських рішень, дублювання, втрат потрібної інформації, а також, як наслідок, до невисокої ефективності управління, зниження показників якості, втрати високих рейтингових позицій навчальним закладом в цілому [1].

Необхідність розроблення проблем інформаційно-аналітичного забезпечення, як основи прийняття управлінських рішень директорами ПТНЗ, на наш погляд, також обумовлено:

- впровадженням програмних продуктів і розвитком сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють прискорити управлінські процеси завдяки автоматизації документообігу, обміну інформацією й виконання ряду операцій з нею;
- потребою усунути недоліки дилетантських навичок роботи з інформацією, яка може трансформуватися не лише в знання, а й в продуктивні рішення;
- недосконалістю інформаційного обміну на рівні ПТНЗ з інформаційними партнерами;
- відсутністю доступного, оперативного інформаційного ресурсу для прийняття рішень.

Тому, неухильно зростаючі потреби керівників ПТНЗ у таких складних соціально-економічних умовах на перше місце висуюють проблему теоретичної розробки й реалізації педагогічної системи

інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття рішень. Таке забезпечення стає актуальним, з'являється потреба в створенні інформаційних і маркетингових служб у ПТНЗ з метою забезпечення інтегрованого підходу до пошуку, збору, систематизації та аналітичного використання необхідних електронних освітніх ресурсів, доступу до них всіх суб'єктів освітнього процесу, створення умов для безперервної інформаційної підтримки керівників.

На наш погляд, організація інформаційно-аналітичної діяльності в ПТНЗ забезпечить: ефективне планування та прийняття управлінських рішень; моніторинг і контроль за реалізацією планів; аналіз інформації щодо стану, забезпечення і результативності учасників та об'єктів навчального процесу; виявлення тенденцій подальшого ефективного розвитку; оптимізацію процесів управління, зниження трудомісткості роботи адміністративного персоналу; управління якістю і підвищення доступності освітніх послуг з подальшою перспективою сертифікації; підвищення самостійності учнів при роботі з інформаційними навчальними ресурсами.

Можна зробити висновок, що саме інформаційна аналітика дозволить відслідковувати і порівнювати стан навчального закладу з еталонними критеріями й прогнозувати майбутній розвиток подій, тобто бути основою виважених управлінських рішень і майбутніх досягнень.

Література

1. Кайгородов Е.В. Качество информационного обеспечения учебного процесса и управления как важнейший фактор повышения их эффективности / Е.В.Кайгородов. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://college.biysk.secna.ru/nauka/kaigorodov.doc>
2. Співаковський О. В. Актуальні питання управління вищим навчальним закладом в контексті використання інформаційних технологій / О.В.Співаковський [Електронний ресурс] Режим доступу: www.university.kherson.ua/about/Downloads/Spivakovsky/88.pdf

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПТНЗ

Сучасний етап розвитку професійно-технічних навчальних закладів спрямовано на взаємозв'язок науки і практики, що вимагає, в свою чергу, залучення педагогічних працівників ПТНЗ до науково-дослідної та експериментальної діяльності. Поряд з цим, бажання педагогічних працівників приймати участь в інноваційній діяльності наштовхується на не готовність самостійно здійснювати її, а вимагає компетентної допомоги від різних служб (науково-методичної, психологічної, маркетингової служби базових підприємств та інше).

Аналіз системи управління ПТНЗ дозволяє стверджувати про те, що організація ефективної інноваційної діяльності вимагає запровадження системи моніторингу діяльності ПТНЗ, а науково-методична організація забезпечення інноваційної діяльності зможе виступати ресурсом інноваційної політики у навчальному закладі.

Експериментальна діяльність в освіті дозволяє визначити ступінь ефективності тієї чи іншої інновації, визначити шляхи її реалізації. В педагогічній практиці експеримент трактується не тільки як метод наукового дослідження, але і як метод практичної діяльності педагогічного працівника, який дозволяє йому на основі аналізу власної діяльності удосконалити свої знання та уміння в контексті стратегічних завдань освіти України.

Сьогодні при створенні належних організаційно-педагогічних умов та відповідній їх підтримці може бути реалізоване бажання педагогічних працівників ПТНЗ займатись професійною діяльністю відповідно до сучасних вимог роботодавців.

Адміністрацією Дніпропетровського центру ПТО з поліграфії та інформаційних технологій розроблені педагогічні умови впровадження інноваційних виробничих технологій в процес підготовки висококваліфікованих робітників ПТНЗ поліграфічного профілю, які пропонується протягом 2009-2010 н.р. апробувати, а отримані результати запропонувати, узагальнивши, до розповсюдження:

- формування позитивного психологічного клімату в ПТНЗ, який визначає успіх запровадження виробничих інновацій в процес підготовки висококваліфікованих робітників поліграфічного профілю. Критеріями позитивного психологічного клімату є: доброзичливий характер взаємовідносин педагогічних працівників з

учнями ПТНЗ та з соціальними партнерами (роботодавцями); ступінь об'єднаності педагогічних працівників над єдиною проблемою «навчальний заклад визначає – як навчати, роботодавець – чому навчати»; конструктивний характер критики педагогічних працівників роботодавцями; відсутність невирішених конфліктів всередині педагогічного колективу; взаємоповага, толерантність, взаємодопомога тощо;

- формування готовності педагогічних працівників до участі в експериментальній діяльності по впровадженню інноваційних виробничих технологій у процес підготовки висококваліфікованих робітників: мотивація та стимулювання творчої активності, кар'єрного зростання педагогічних працівників; організація сумісної з роботодавцями діяльності по моніторингу інноваційних процесів у видавничо-поліграфічному комплексі України та поетапного запровадження програми психолого-педагогічного супроводу інноваційного розвитку ПТНЗ в цілому;

- розробка та реалізація програми стажування та підвищення педагогічної компетентності викладачів спецпредметів та майстрів виробничого навчання в умовах реального виробництва;

- організація науково-методичної та експериментальної роботи, одне із завдань якої - проведення експерименту по систематичному відбору інноваційних виробничих технологій та їх впровадження в процес підготовки висококваліфікованих робітників для поліграфічної галузі України; формування та реалізація потреби у педагогічних працівників у пошуковій діяльності.

Розкриваючи сутність та зміст інноваційної діяльності педагогічних працівників, необхідно звернути особливу увагу на мотиваційний компонент цієї діяльності. Інноваційні процеси в ній тісно пов'язані з творчим компонентом діяльності викладача.

В поняття «педагогічна творчість» включаються і процеси педагогічних інновацій, а також створення нових оригінальних систем. Завдання, які висуває інноваційна діяльність, вимагають великого напруження та віддачі від усіх педагогічних працівників ПТНЗ. Організація ефективної інноваційної діяльності вимагає запровадження моніторингу діяльності навчального закладу, тобто самодослідження його ефективної діяльності. Вірно організоване науково-методичне забезпечення інноваційної діяльності зможе виступити ресурсом інноваційної політики в професійно-технічному навчальному закладі.

Запровадження в навчальний процес запропонованих педагогічних умов дозволить здійснити якісні зміни в процесі підготовки висококваліфікованих робітників для видавничо-поліграфічної галузі України, а також передбачити цілісну систему якісно нових взаємовідносин з усіма соціальними партнерами, що є найбільш вагомою умовою в умовах ринку праці та конкуренції робочої сили.

Характер сучасного процесу модернізації професійно-технічної освіти вимагає вищого рівня якісної діяльності педагогічних працівників. При цьому до основних критеріїв успішності інноваційних процесів належить наявність балансу інтересів усіх суб'єктів навчального процесу (учнів, батьків, педагогічних працівників, роботодавців).

РОЗДІЛ 5

ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

ВАЛЕОЛОГІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ПРЕДМЕТІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Сучасні процеси перебудови, що відбуваються в державі, детермінують зміни і у підходах до здійснення професійної освіти. На сьогодні висунуті вимоги до якості підготовки кваліфікованих робітників поставили перед професійно-технічними навчальними закладами важливі завдання. Вирішення цих завдань потребує реалізації ефективних підходів до навчання і виховання, в основі яких - підготовка робітника з ґрунтовними професійними знаннями, вміннями, навичками творчої діяльності та самовдосконалення. Нові підходи до навчання мають базуватися на засадах збагачення змісту, матеріально-технічної бази та способів навчально-пізнавальної діяльності учня, який стає не тільки об'єктом, а й суб'єктом навчання і виховання. Тому треба брати до уваги особистість учня, зокрема, стан його фізичного і психічного здоров'я. Про низький рівень фізичного здоров'я 15-17-річних учнів свідчать щорічні медичні обстеження, в яких відмічається зростання захворювань опорно-рухової, травної, нервової систем тощо. Отже, існує протиріччя між соціальним замовленням суспільства на кваліфікованих конкурентоздатних робітників і реальним станом здоров'я підлітків та молоді, що навчається в професійно-технічних навчальних закладах.

Як свідчать дослідження багатьох вчених (А. Афонін, Л. Божович, Ж. Годфруа, І. Зайцева, В. Іванов, О. Леонтьєв, В. Мільман, А. Петровський, С. Рубінштейн, Г. Щедровицький), продуктивна діяльність, творчість та активність людини характеризуються рівнем розвитку її мотивації. Іншими словами, формування творчої особистості майбутнього фахівця передбачає розвиток вмотивованої навчально-пізнавальної діяльності особистості. Ця діяльність спрямована на задоволення особистісних потреб та мотивів, характеризується прагненням до самостійного пошуку, самовираження, самовдосконалення.

Для нашого дослідження важливими є ідеї розвитку навчально-пізнавальної діяльності В. Давидова [3] та дослідження А. Дьоміна [4], присвячене розвитку навчально-пізнавальної діяльності учнів. В. Давидов розглядає два аспекти формування «цілісної навчальної діяльності» - теоретичні знання і вироблення навчальних дій, операцій. Теоретичними знаннями учень може оволодіти у результаті спільної діяльності (з більш «розумною» людиною), коли здійснюється «обмін діяльностями». При цьому той, хто навчається, може перетворити завдання практичне в навчальне, змінюючи при цьому цілі діяльності. Розв'язання комплексу навчальних завдань викликає інтерес в учня до навчання, бажання засвоїти власне теоретичні знання. На цій основі поступово виникають і формуються загальні потреби в засвоєнні цих знань. У подальшому потреби стають джерелом самостійного навчального цілепокладання і самостійної навчальної мотивації. В основу своєї методики А. Дьомін поклав оптимальне поєднання об'єктивних і суб'єктивних дидактичних умов, «у зв'язку і взаємообумовленості яких діють закономірності, що спричиняють суттєві впливи на якість засвоєння знань» [4]. За теорією вченого «розвиток пізнавальної діяльності учнів являє собою процес переходу від простих до більш складних розумових і практичних дій, рух від досягнутого стану діяльності до більш довершеного якісного стану цієї діяльності, від нижчого до більш високого рівня» [4].

Психологи переконують, що учень в силу своєї позитивної мотивації навчання динамічніше включається в навчальні ситуації, швидше адаптується до нових методів і форм навчання, шукає кращого застосування своїх здібностей [5-7]. Зазначене переконує, що саме діяльнісний підхід і повинен бути основою методики навчання майбутніх кваліфікованих робітників-аграрників, оскільки його сутність і полягає в тому, що оволодіння майбутнім фахом здійснюється не засобами стимулювання, а детерміноване пізнавальними потребами учнів.

Розвитку пізнавальних потреб та позитивної мотивації навчання учнів професійно-технічних навчальних закладів можуть слугувати різні засоби. В наших дослідженнях було використано валеологізацію професійно-теоретичних предметів (предмет «Плодоовочівництво»), як елемент продуктивного навчання.

Слід зауважити, що продуктивна професійна діяльність майбутнього кваліфікованого робітника залежатиме, насамперед, від продуктивної професійно-практичної підготовки, а, отже, від продуктивного навчання. Останнє має стати головним чинником формування професійних знань, умінь та навичок продуктивного, творчого характеру. Отже, необхідність поліпшення процесу оволодіння учнями знаннями, вміннями та навичками потребує організації процесу навчання на засадах продуктивності.

Поняття «продуктивне навчання» було обґрунтовано німецькими педагогами (І. Бем, Й. Шнайдер). На думку науковців, і з цим можна погодитись, продуктивне навчання - це навчальний процес, який відбувається з орієнтирами на отримання людиною продукту в ситуаціях реального життя з безпосередньою допомогою педагога [1]. Здійснення процесу навчання, коли в його перебігу учень особисто створює певний продукт, без сумніву забезпечить якісну підготовку майбутнього кваліфікованого робітника. Але таке тлумачення сутності продуктивного навчання дещо є узагальненим, його слід уточнити.

У психолого-педагогічних дослідженнях можна зустріти трактування поняття «продуктивність» як ефективність навчання, оскільки залучення учнів до цього процесу має призвести до запланованого результату (П. Блонський, К. Дункер, Г. Костюк, С. Рубінштейн). З наукової точки зору ефективність навчання - це характеристика, за допомогою якої оцінюються результати навчально-пізнавальної діяльності за ступенем їх наближення до заданої мети. Можна вважати, що продуктивне навчання, з певних міркувань, також є результатом навчання наближеним до поставленої мети. Тоді природно, що ефективність і продуктивність, певною мірою, є наближеними за своїм змістом поняттями.

У перекладі з латинської «продуктивний» — доцільний, плідотворний, здатний виробляти, створювати щось цінне. Також сутність поняття «продуктивний» пов'язують з накопиченням чогось додаткового, більшого. У словнику української мови вказується: «Продукт — це предмет, що є матеріальним результатом людської праці або діяльності; наслідок, витвір, який сприяє отриманню бажаного результату. Продуктивний — спрямований на створення матеріальних благ» [9].

Зазначимо, що бажаним результатом будь-якого навчання є формування знань, умінь та навичок учнів, способів дій. Отже, ми

з'ясували, що за цим підходом будь-яке накопичення в учнів знань, умінь та навичок є продуктивним навчанням. Психологи доводять, що психічні пізнавальні процеси — це особлива форма діяльності. Сама ж діяльність завжди є цілеспрямованою і носить продуктивний характер (П. Гальперін, О. Леонтьєв).

Навчання слід розглядати як цілеспрямовану взаємодію викладача і учня для формування знань, умінь та навичок останнього відповідно поставленим цілям. Будь-яке накопичення в учня знань, умінь і навичок не може відповідати поставленим цілям. Кінцевою метою навчання учня в професійно-технічному навчальному закладі слід вважати його професійне становлення. Головним тут є формування бажаних для майбутньої професійної діяльності знань, умінь і навичок, якостей особистості. Вище сказане переконує, що продуктивність навчально-пізнавальної діяльності має характеризуватися ступенем наближення до навчальних цілей.

З огляду на висвітлене можна дійти висновку, що продуктивне навчання - це процес оволодіння учнем знаннями, вміннями та навичками відповідно до поставлених цілей.

Для формування позитивної мотивації навчання та підвищення рівня оволодіння вміннями та навичками в учнів у ряді аграрних професійно-технічних навчальних закладах (Сумська область) була впроваджена валеологізація професійно-теоретичного предмету «Плодоовочівництво». В роботах різних авторів можна виділити широке та вузьке розуміння валеологізації. В широкому розумінні під цим поняттям розуміють виконання валеологічних принципів при організації навчально-виховного процесу для формування навичок здорового способу життя (М. Смирнов, З. Тюмасева, Т. Орехова та ін.). В даній роботі приймаємо вузьке значення валеологізації як зміни змісту освіти відповідно принципам валеології. Валеологізація змісту предмету «Плодоовочівництво» передбачала включення матеріалу, який відповідає типовій навчальній програмі з навчального предмету «Плодоовочівництво» Державного стандарту професійно-технічної освіти для підготовки робітників з професії «плодоовочівник» і стосується здоров'я людини (наприклад, питання, які стосуються значення овочів та плодів для здоров'я та життєдіяльності організму в цілому) та вирішення ситуаційних задач, які передбачають застосування знань, умінь та навичок в практичній діяльності плодоовочівника.

Аналіз підручника для учнів професійно-технічних закладів освіти «Овочівництво і плодівництво» [8] показав, що при висвітленні тем вказуються, але не завжди і дуже обмежено, значення овочів і плодів для організму людини. Наприклад, вказується, що плоди помідору містять вуглеводи, яблучну та лимонну кислоту, вітаміни та мінеральні сполуки [8, с. 121]; говориться, що ядра горіхоплідних культур «цінують за високий вміст білкових речовин, ненасичених жирних кислот, вуглеводів, вітамінів А, Д, К, тощо» [8, с.362]. Для учнів бажано було б не просто називати корисні речовини, а підкреслити, чим саме ці речовини корисні. Тому вчитель, при вивченні нового матеріалу, акцентував увагу на значення сільськогосподарської продукції для організму людини, спираючись на життєвий досвід учнів і враховуючи їхні індивідуальні та вікові особливості. Через три місяці учні самостійно готували такий матеріал у вигляді повідомлень на 2-3 хвилини.

Таким чином, під час навчально-пізнавальної діяльності, як зазначає В. Давидов, у людини формуються не тільки знання та вміння, але й сама здатність пізнавати і навчатися [3]. Тому характерною особливістю продуктивного навчання має стати не вивчення учнем того, що вже існує, а постійне створення нових продуктів, і, одночасно, пізнання невідомого. Таким чином, продуктивне навчання відрізняється від узвичаєних підходів новими завданнями, а саме: розвитком не тільки учня, але й змісту його навчання, способів організації, що змінюються в ході активної діяльності самого учня. Учень має стати суб'єктом, конструктором і продуктом свого власного навчання. Поступовий перехід від теоретичних занять до лабораторно-практичних не завжди забезпечує необхідні умови для виховання кваліфікованого робітника сучасного рівня. У продуктивному навчанні головною вимогою стає не тільки логічне та системне застосування організаційних форм, а й системна реалізація методів і прийомів навчання в логічному поєднанні їх зі змістом навчального матеріалу [2]. Вимоги сьогодення передбачають оволодіння учнем методикою пошукової діяльності, на ґрунті отриманих раніше знань відкривати нові знання, творити. Тому в нашому дослідженні методика продуктивного навчання будується на розвитку навчально-пізнавальної діяльності учня.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дозволяє стверджувати, що в своєму розвитку навчально-пізнавальна діяльність учнів проходить низку рівнів: від репродуктивних, що характеризуються копіюванням зразка розумової чи практичної дії, до продуктивних, творчих, за яких навчально-пізнавальна діяльність характеризується розумовим пошуком розв'язання проблем, пізнавальною самостійністю. Означене положення взяте за основу, і відповідно до нього розрізняємо:

Репродуктивний рівень навчально-пізнавальної діяльності - учень виконує навчальні дії за зразком, за інструкцією, механічно застосовує правила для розв'язання завдань, знає сутність понять, може сприймати, усвідомлювати і фіксувати навчальну інформацію, діяти за алгоритмом, запропонований викладачем, виконувати вправи на відтворення; учень володіє низькими пізнавальними здібностями (уміння сприймати статичні та динамічні об'єкти, мнемічні здібності, мисленнєві здібності), у нього відсутня система в знаннях, він не може переносити їх у практичну площину застосування; пасивний у нових умовах, за необхідності виконувати навчальні дії в іншій послідовності чи розв'язати проблемне завдання; він не може виконати завдання на систематизацію явищ чи об'єктів; способи виконання навчальних завдань підбирає шляхом спроб та помилок; виконує дії внаслідок стимулювання зовнішніми мотивами, постійно намагається спростити навчальне завдання; часто відволікається від навчання, домінує негативне ставлення до учіння; характеризується низьким рівнем самоконтролю; самооцінка, переважно, неадекватна.

Продуктивний рівень навчально-пізнавальної діяльності - учень вміє раціонально розв'язати навчальні завдання, відходить від шаблонних дій, самостійно переходить від однієї форми виконання завдання до іншої, може зіставляти декілька способів розв'язання завдання і вибрати оптимальний, демонструє оригінальні прийоми роботи, він володіє знаннями про методи діяльності, знає теорії, принципи, закони, вміє раціонально їх застосовувати на практиці, володіє навичками «перенесення» знань, може встановлювати причинно-наслідкові зв'язки під час аналізу процесів та явищ, позитивно ставиться до навчання, наполегливий під час досягнення навчальних цілей: в учня розвинуті інтереси до навчання, він намагається себе вдосконалювати, проявляє цікавість до проблем сільськогосподарського виробництва, постійно на заняттях бажає висловити власну думку; він вимогливий до себе, ініціативний у

виборі навчальних завдань підвищеного ступеня складності, у нього адекватна самооцінка і постійний самоконтроль.

Творчий рівень навчально-пізнавальної діяльності - учень самостійно виконує навчальні завдання, ставить перед собою перспективні цілі, займається самоосвітою, самовихованням; конструюванням, раціоналізаторством чи створює художні твори; його особистість характеризується спрямованістю на певну галузь знань; демонструє оригінальність висновків, нестандартність відповідей, здібність виявляти нові сторони об'єкта дослідження, критичність і самостійність мислення, має здатність до генерування навчальних ідей, гіпотез; пізнавальна потреба розвинута до рівня «жадоби до знань».

В ході експерименту в професійно-технічних навчальних закладах (м. Конотоп та смт. Хотінь Сумської області) були виділені по 2 контрольні та експериментальні групи. Експериментальні і контрольні групи були сформовані як випадкові, незалежні вибіркові підмножини. Чисельність контрольних та експериментальних груп склала по 45 осіб.

В якості критерію дієвості впровадження валеологізації предмету «Плодоовочівництво» використовували рівні навчально-пізнавальної діяльності. На початку експерименту контрольні та експериментальні групи за сформованістю рівнів навчально-пізнавальної діяльності не відрізнялися ($p < 0,05$, критерій Вілкоксона-Манна-Уїтні дорівнює 0,9199, а критичне значення - 1,96). Аналіз результатів формувального експерименту підтвердив якісні зміни у навчальних досягненнях учнів, на які впливала валеологізація предмету, як чинник формування позитивної мотивації до навчання та активізації навчально-пізнавальної діяльності. В експериментальній групі після завершення експерименту відмічені вірогідні зміни зменшення кількості осіб з репродуктивним рівнем навчально-пізнавальної діяльності та збільшення кількості учнів на 16,6%, які оперували продуктивним та творчим рівнями навчально-пізнавальної діяльності ($p < 0,05$, критерій Вілкоксона-Манна-Уїтні складає 2,299) (Таб. 1).

Таблиця 1

**Розподіл учнів експериментальних і контрольних груп за
рівнями навчально-пізнавальної діяльності**

	Групи	Рівні навчально-пізнавальної діяльності		
		Репродуктивний	Продуктивний	Творчий
1.	Контрольні групи до початку	15,6	68,9	15,6
2.	Контрольні групи після завершення експерименту	13,3	71,1	15,6
3.	Експериментальні групи до початку експерименту	9,1	70,45	20,45
4.	Експериментальні групи після завершення експерименту	0	66,7	33,3
Приріст	Контрольні групи	- 2,3	+ 2,2	0
	Експериментальні групи	-9,1	+ 3,75	+ 12,85

Зіставлення показників наведених у таблиці свідчить про ефективність підготовки майбутніх кваліфікованих робітників з предмету «Плодоовочівництво» за методикою продуктивного навчання.

Таким чином, проведений аналіз наукової психолого-педагогічної літератури з даної проблеми та власні дослідження дозволяють зробити такі висновки:

У широкому розумінні продуктивне навчання - це спеціально організована, доцільна і керована взаємодія викладача із учнями, спрямована на оволодіння майбутніми кваліфікованими робітниками знаннями, уміннями і навичками продуктивного рівня. Це зумовлено необхідністю поступового і поетапного формування знань, умінь і навичок учня, що, в свою чергу, вимагає оптимального застосування методів, форм навчання, раціонального їх поєднання зі змістом навчання та пізнавальними можливостями тих, хто навчається.

Продуктивним навчанням із професійно-теоретичних предметів має стати організація навчального процесу на

теоретичних і практичних заняттях з орієнтирами на самостійне, творче оволодіння знаннями, вміннями та навичками, способами дій; у ній займає чільне місце валеологізація змісту навчального матеріалу, спрямована на формування позитивної мотивації до навчання та розвиток навчально-пізнавальної діяльності учнів від репродуктивних, виконавчих рівнів до продуктивних, творчих.

Навчально-пізнавальну діяльність учнів можна розглядати як багаторівневе явище, що характеризується трьома рівнями (з нижчого до вищого): репродуктивний, продуктивний і творчий. Крім того, у розв'язанні проблеми формування продуктивної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників важливе місце займають цілеспрямовані дидактичні підходи, які ґрунтуються на врахуванні у навчальному процесі таких факторів: фактори, що пов'язані з пізнавальними здібностями, пізнавальними уміньми та навичками учнів; фактори, що детерміновані методами і формами організації навчання; фактори, що пов'язані зі змістом навчання, його важкістю для оволодіння ним учнями.

Література

1. Бем И., Шнейдер Й. Условия включения продуктивного обучения в систему средних школ Берлина / И.Бем, Й.Шнейдер // Школьные технологии. - 2002. - №2. - С. 56-61.
2. Буцик І.М. Обґрунтування педагогічних засад застосування методів продуктивного навчання в професійній підготовці інженерів-механіків сільського господарства / І.М. Буцик // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: [зб. наук, праць]. - К.: Видавничий центр КДЛУ. - 2000. - Вип. 20. - С. 98-100.
3. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения / В.В.Давыдов. - М.: ИНТОР, 1996. - 544 с.
4. Демин А.И. Дидактические основы развития познавательной деятельности учащихся средней общеобразовательной и специальной школы (на материалах обучения техническому труду и сельскохозяйственной технике): автореф. дис... на соискание степени д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / А.И. Демин. - М., 1990. - 36 с.
5. Зайцева І.В. Мотивація учіння студентів / За ред. П.Г. Лузана. - Ірпінь: Редакційно-вид. відділ АДПС України, 2000. -191с.

6. Левченко Т.И. Современные дидактические концепции в образовании / Т.И. Левченко. - К.: МАУП, 1995.-168 с.
7. Маркова А.К. и другие. Формирование мотивации учения: [Книга для учителя] / А.К. Маркова, Т.А. Матис, А.Б. Орлов. - М.: Просвещение, 1990. - 192 с.
8. Овочівництво і плодівництво: [підруч. для учнів проф.-техн. навч. закл.] / О.Ю. Барабаш, О.М. Цизь, О.П. Леонтьєв, В.Т. Гонтар. - К.: Вища школа, 2000. - 503 с.
9. Словник іншомовних слів / [ред. О.С. Мельничук]. — К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії Академії наук Української РСР, 1975. - 776 с.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Суспільні інтеграційні процеси, демократизація, створення єдиного інформаційного простору тощо, які відбуваються в суспільстві, суттєво впливають на стан сучасної освіти. Її інститути, готуючи особистість до життя, до творчої самореалізації у соціумі, прагнуть зростити людину конкурентноспроможну, тобто компетентну, підготовлену до самовдосконалення, саморозвитку, активної позиції тощо.

Незважаючи на те, що дослідженням професійної компетентності активно займалися багато вітчизняних вчених 80-90-х років ХХ століття (Л.Захарова, І.Зязюн, Н.Лобанова, Н.Ничкало, В.Соколова, Н.Петровська та ін.), на жаль, можна констатувати, що у сучасній педагогічній науці немає єдності у визначенні сутності цього терміну. Його структура, змістовне наповнення, різноманітні підходи до тлумачення «професійна компетентність» пояснюються динамічністю та багатоаспектністю цього поняття.

Для того, щоб зрозуміти визначення даного терміну, ми зазначимо, що обґрунтовуючи існуючі підходи до його розуміння, можна виділити два основні напрями у трактуванні поняття «професійна компетентність» – це: здатність людини діяти відповідно зі стандартами або певні характеристики особистості, які дозволяють їй досягнути істотних результатів у власній праці. Перший підхід умовно називають функціональним, оскільки він

заснований на описі певних завдань та очікуваних результатів, а другий – особистісним, тобто таким, що враховує певні якості людини, які забезпечують її успіх у власній праці.

Саме поняття «компетентність» в тлумачних словниках трактується як «оволодіння особистістю знаннями та досвідом у певній галузі». Існують різноманітні думки до розуміння цієї категорії. Сутність цього поняття розглядалася дослідниками В. Безпальком, О. Дубасенюк, А. Марковою, М. Розовим, В. Сластьоніним та ін. Аналіз соціально-педагогічної та психологічної літератури з цього питання дозволив констатувати наступне: професійну компетентність можна розглядати як певну інтегральну якість особистості, яка включає певну систему професійних знань, вмінь та навичок і засобів узагальнення різноманітних рішень у виконанні професійних завдань. Основним джерелом цього процесу є досвід людини та професійне навчання.

Педагогічний словник трактує професійну компетентність як оволодіння необхідною сумою знань, умінь та навичок, що визначаються сформованістю педагогічної діяльності, спілкування особистості як носія означених цінностей, ідеалів та свідомості. Вона розглядається як: процес і результат творчої професійної діяльності; інтегрований показник особистісно-діяльнісної сутності вчителя, зумовлений рівнем реалізації гуманістичної спрямованості його роботи. Відображає якості особистості, якими вона має володіти; саме вони забезпечують її обізнаність, авторитетність в різноманітних сферах життєдіяльності, спрямованих на успіх у трудовій діяльності [1].

Існують також різноманітні погляди вчених на структуру цього поняття. Наприклад, Н.Тализіна говорить про те, що про наявність професійних знань в особистості говорить не можливість їх репродукувати, а вміння застосовувати отримані знання на практиці, тобто до самого терміну професійної компетентності науковцем включено не тільки знання, але й означені види та способи здійснення певної діяльності [5].

Дослідник О.Журавльов професійну компетентність розглядає як спеціальну підструктуру, зміст якої складають певні знання та досвід особистості у вирішенні виробничо-технічних та організаційних управлінських завдань, що постають перед нею [2].

В свою чергу, Ф.Зіятдінова характеризує професійну компетентність як певну інтегральну якість, яка формується на засадах професійно-ціннісних орієнтацій і здатності до створення

людиною власної концепції розвитку мислення та самосвідомості. Структуру її становлять спрямованість особистості, знання та здібності, що ґрунтуються на інтелекті, творчості, загальній культурі тощо [3].

Поняття професійної компетентності висвітлює також єдність теоретичної та практичної готовності особистості до здійснення педагогічної діяльності, яка характеризує її професіоналізм. Зміст підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) висвітлюється в їхній кваліфікаційній характеристиці, тобто певної нормативної моделі компетентності, яка демонструє науково обґрунтований склад їхніх професійних знань, умінь, навичок. Кваліфікаційна характеристика – це те, що виступає сукупністю спільних вимог до учня ПТНЗ на рівні його теоретичного та практичного досвіду.

Структура професійної компетентності може розкриватися через певні професійні вміння. Уміння – це здатність діяти впевнено, при цьому вищим компонентом особистості є саме професійна компетентність, тобто інтегральна характеристика якостей, що відображають рівень знань, вмінь та навичок, достатніх для здійснення означеного виду діяльності, яка пов'язана з прийняттям певних професійних рішень.

Ми погоджуємось з В.Сластьоніним, який основними компонентами професійної компетентності визначає: соціально-правову компетентність – тобто знання та уміння в галузі взаємодії з суспільними інститутами та людьми, а також оволодіння певними прийомами професійного спілкування та поведінки; персональну компетентність – здатність до постійного професійного зросту та підвищення кваліфікації, а також реалізації себе у професійній праці; спеціальну компетентність – підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, вміння вирішувати типові професійні завдання та оцінювати результати власної праці, здатність самостійно набувати нові знання та уміння по спеціальності; аутокомпетентність – адекватне уявлення про власні соціально-професійні характеристики та оволодіння технологіями подолання професійних деструкцій; екстремальну компетентність – здатність діяти в раптово ускладнених умовах, тобто при аваріях, порушеннях технологічних процесів тощо. При цьому саме професійна компетентність буде оцінюватися рівнем сформованості професійних вмінь особистості [4].

З позицій основних операційних функцій педагога професійної школи можна виділити наступні групи професійно-педагогічних вмінь: гностичні вміння (пізнавальні уміння в галузі набуття суспільних, професійних, виробничих та психолого-педагогічних знань, які передбачають отримання нової інформації, виділення з неї головного, суттєвого, узагальнення і систематизація власного досвіду, досвіду новаторів та раціоналізаторів на виробництві); дидактичні вміння (загальні педагогічні вміння визначати конкретну мету навчання, вибір його адекватних форм, методів та засобів, конструювання педагогічних ситуацій, пояснення навчально-виробничого матеріалу, демонстрація технічних об'єктів та прийомів роботи); організаторсько-методичні вміння (вміння реалізовувати навчально-виховний процес, формувати мотивацію до навчання, організація навчально-професійної діяльності учнів, встановлення педагогічно виправданих взаємовідносин, формування колективу, організація самоврядування); прогностичні вміння (вміння прогнозувати успішність навчально-виховного процесу, що включає діагностику особистості - аналіз педагогічних ситуацій, побудову альтернативних моделей педагогічної діяльності, проектування розвитку особистості, контроль за процесом та результатом навчання); рефлексивні вміння (здатність до самопізнання, самооцінка професійної діяльності та професійного вміння, самоактуалізація); спільні професіональні вміння (вміння читати та креслити схеми, технічні діаграми, виконувати розрахунково-графічні роботи, визначати економічні показники виробництва); конструктивні вміння (інтегративні вміння розробки технологічних процесів та конструювання технічних пристроїв, що включають розробку навчальної та техніко-технологічної документації, виконання конструкторських праць, складання технологічних карт тощо); технологічні вміння (кількісні вміння аналізу виробничих ситуацій, планування, раціональної організації технологічного процесу, експлуатації технологічних пристроїв); виробничо-операційні вміння (трудові вміння по галузевим професіям); спеціальні вміння (вузькопрофільні вміння в межах будь-якої галузі).

При розгляді структури професійної компетентності доцільним, на наш погляд, може бути її співвідношення з основними функціями діяльності викладача ПТНЗ. Як відомо, реалізація навчальної функції потребує від викладача різнобічних

компетенцій: і глибоких професійних знань та умінь, і певних виробничих навичок з робочої професії, і ґрунтовної підготовки з педагогіки та психології, дидактики, методики навчання тощо.

Робота з учнем ПТНЗ потребує від викладача спецдисциплін формувати наступні особистісні професійні якості виховання: якості, що відображають загальну та професійну спрямованість особистості (відповідальність, принциповість, працьовитість); риси інтелектуальної сфери (допитливість, кмітливість, уміння виділяти головне, логічність мислення тощо); емоційно-вольові якості (витримка, володіння собою, рішучість, вимогливість); соціально-психологічні (ввічливість, справедливість, діловитість, організаторські здібності); сенсорно-рецептивні (розподіл уваги, спостереження); риси самосвідомості (самокритичність, впевненість у собі).

Таким чином, провідними компонентами професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників є знання, уміння та навички. Залежно від функціонування та розвитку цих складових компетентності, ступеню їх інтеграції між собою, можна визначити рівні сформованості професійної компетентності суб'єкта діяльності. Так, на початковому рівні, особливого значення набуває навченість учня, яка характеризується обсягом знань, умінь, навичок та засобів їхнього відтворення на репродуктивному рівні. Ступінь навчання впливає на вибір форми професійної підготовки й обумовлює успішність навчання. Такий рівень характеризує професійну підготовленість майбутнього кваліфікованого робітника. Професійна підготовка виступає інтегральним показником, який включає здібності до професійної діяльності, якість якої визначає ефективність роботи навчального закладу.

На стадії професійної адаптації учень набуває професійного досвіду. Подальше удосконалення професійної діяльності призводить до утворення в особистості стійких комплексів знань, умінь та навичок, способів вирішення професійних завдань, які є засадами професіоналізму. На стадії майстерності професійна компетентність набуває характеру професійної культури.

Отже, удосконалення рівня професійної компетентності учнів ПТНЗ є не тільки одним з основних напрямів реформування сучасної професійної освіти, а й актуальною проблемою дослідження.

Змістовна, цілеспрямована та ефективна робота з учнями ПТНЗ можлива за умов, коли вона здійснюватиметься на діагностичній основі. Це допоможе не лише планувати їхню діяльність, визначати рівень професійної компетентності, а й враховувати запити, потреби, забезпечувати їхнє самовдосконалення та саморозвиток. Всі ці питання ми враховуватимемо при здійсненні діагностики професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників.

Література

1. Каджаспарова Г.М., Каджаспаров А.Ю. Педагогический словарь / Г.М.Каджаспарова, А.Ю.Каджаспаров. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 176 с.
2. Журавлев А.Л., Рубахин В.Ф., Шорин И.Г. Индивидуальный стиль руководства производственными коллективами /А.Л. Журавлев, В.Ф. Рубахин, И.Г.Шорин. – М.: Институт управления народным хозяйством, 1976. – 120 с.
3. Зиятдинова Ф.Г. Социальные проблемы образования /Ф.Г.Зиятдинова. – М.: Издательство Российского государственного гуманитарного университета, 1999. – 282 с.
4. Сластенин В., Исаев И., Мищенко А., Шиянов Е. Педагогика: [учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений] / В.Сластенин, И.Исаев, А.Мищенко, Е.Шиянов. – М.: Школа-прес, 1997. – 512 с.
5. Талызина Н.Ф. Теоретические основы разработки модели специалиста / Н.Ф. Талызина. – М.: Знание, 1986. – 108 с.

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ

Зміст професійно-технічної освіти зумовлюється суспільними вимогами до рівня кваліфікації робітничих кадрів. Він повинен систематично оновлюватися відповідно до змін у науці, техніці, технологіях виробництва чи сфери послуг, організації праці шляхом внесення відповідних змін до робочих навчальних планів і програм.

Найважливішим завданням Міністерства освіти і науки та його наукових підрозділів стало забезпечення умов та державних гарантій щодо якості професійної освіти, мобільності випускників, вирішення організаційних і методичних питань еквівалентності

освіти. Виконанню цих завдань на сьогодні сприяє впровадження державних стандартів професійної освіти.

Впровадженню державних стандартів професійно-технічної освіти передувала їх розробка та апробація. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 25.07.05 №436 «Про проведення апробації проектів державних стандартів профтехосвіти з конкретних професій» з 1 вересня 2005 року розпочалась апробація державних стандартів професійно-технічної освіти в ПТНЗ України. У Хмельницькій області апробація проектів державних стандартів ПТО здійснювалась у 2005-2006 н. р. з 23 професій з різними термінами навчання у 19 ПТНЗ області, у 2006 р. - з 13 професій у 19 ПТНЗ області, у 2007 та 2008 роках – з двох професій у трьох ПТНЗ області.

При розробці експериментальних робочих навчальних планів на основі типових враховувалось те, що навчання на кожному наступному рівні підготовки розпочинається після повного завершення попереднього рівня. Підготовка учнів здійснюється у декілька етапів, які визначаються кількістю рівнів кваліфікації (розрядів, класів, категорій) та термінами навчання. Кожен етап забезпечує отримання робітничої професії відповідного рівня, кваліфікації завершується поетапною атестацією (кваліфікаційна пробна робота, залік), а при повному завершенні навчання – державною кваліфікаційною атестацією (кваліфікаційна пробна робота, захист дипломного проекту чи творчої роботи, що їх замінює).

Обговорення проектів державних стандартів було проведено у кожному педагогічному колективі ПТНЗ області, де здійснювалась їх апробація, на засіданнях методичних комісій.

Науково-методичний центр професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області для успішного проведення апробації державних стандартів, у свою чергу, вибудував чітку систему організації роботи. Зокрема, проведено семінар-нараду з заступниками директорів ПТНЗ з навчально-виробничої роботи та представниками підприємств, організацій, установ, які відповідають за підготовку робітничих кадрів; організовано навчання методистів НМЦ ПТО ПК у Хмельницькій області, які визначені консультантами з професій, що апробовувались, забезпечено всі навчальні заклади, підприємства, установи, організації, які здійснювали апробацію проектів державних

стандартів, комплектами навчально-програмної документації з тих професій, стандарти з яких апробувалися.

Для розгляду та аналізу експериментальних робочих навчальних планів створено п'ять галузових експертних комісій Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області. Вони здійснювали постійний аналіз проведення апробації проектів державних стандартів ПТО у визначених ПТНЗ області, а методист, який здійснював кураторство за певною професією, двічі на місяць (1 та 15 числа) вносив інформацію про проведену роботу в журнал аналізу проведення апробації проектів державних стандартів ПТО.

Під постійним контролем перебувало систематичне обговорення результатів апробації проектів ДСПТО, що проводилося на засіданнях методичних комісій та педагогічних рад навчальних закладів.

Однією з суттєвих проблем, яка виникла в процесі апробації, є невідповідність матеріально-технічної бази навчальних кабінетів, лабораторій, майстерень вимогам державних стандартів, що не дало можливості повністю відпрацювати зміст програм предметів теоретичного циклу і виробничого навчання. Комплексно-методичне забезпечення також потребує оновлення та доопрацювання з урахуванням новітніх технологій та сучасних матеріалів. На недостатньому рівні забезпечення відповідними підручниками та довідковою літературою.

Методисти відділу профпідготовки Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області, закріплені за професіями, з яких проводиться апробація проектів державних стандартів, систематично надавали необхідну методичну допомогу ПТНЗ з питань розробки навчальних планів, проведення моніторингових досліджень у процесі апробації проектів державних стандартів.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 29.03.06 №33 «Про хід апробації державних стандартів професійно-технічної освіти» протягом 2006-2007 рр. проведено 26 практичних семінарів щодо узагальнення матеріалів апробації за участю керівників та фахівців професійно-технічних навчальних закладів різних типів із залученням роботодавців. У роботі семінарів взяли участь директори ПТНЗ, заступники директорів з навчально-

виробничої роботи, старші майстри, викладачі професійно-теоретичної підготовки, майстри виробничого навчання, які здійснювали апробацію, методисти навчальних закладів, методисти відділу професійної підготовки і керівництво НМЦ ПТО ПК у Хмельницькій області.

Учасники семінарів підготували та подали конкретні зауваження та пропозиції щодо змісту програм предметів, проходження виробничої практики, переліку предметів, що формують навчальний план, кількості годин, які відведені на окремі предмети, послідовності вивчення тем, забезпечення зв'язку теорії і практики у процесі навчання, відповідності змісту проектів державних стандартів профтехосвіти сучасним технологіям та кваліфікаційним вимогам, обґрунтованості вибору засобів навчання, які були передані розробникам до Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України.

У роботі семінарів активну участь взяли також й роботодавці, які внесли свої конкретні пропозиції щодо змісту виробничого навчання, проходження виробничої практики. Зокрема, варто відмітити ресторани «Сілістра», «Софія», кафе «Театральне», АТ «Оздоббуд», фірму «Хмельницькбуд», корпорацію «Поділляагробуд», універсам «Вінницький», ТОВ «Інфосервіс» тощо.

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 03.08.06 р. №593 «Про проведення апробації проектів державних стандартів професійно-технічної освіти з робітничих професій», листа Міністерства освіти і науки України від 13.04.07 №1/9-213 «Про державні стандарти професійно-технічної освіти» та наказу управління освіти і науки Хмельницької облдержадміністрації від 23.04.07 №183 «Про доопрацювання проектів ДСПТО з конкретних професій» майстри виробничого навчання і викладачі ПТНЗ області взяли участь у роботі творчих груп з метою доопрацювання державних стандартів ПТО на базі навчальних закладів-розробників на всеукраїнському рівні.

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України «Про впровадження державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних робітничих професій» з 01.09.06 розпочався перехід професійно-технічних навчальних закладів незалежно від форм власності та підпорядкування, а також підприємств, установ, організацій, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників, на новий зміст навчання відповідно до

вимог затверджених державних стандартів професійно-технічної освіти. Зараз у 40 ПТНЗ Хмельницької області впроваджується 40 державних стандартів з різних професій.

Впровадженню ДСПТО передувала величезна підготовча робота щодо розробки робочої навчально-програмної документації відповідно до вимог ДСПТО та згідно з методичними рекомендаціями Міністерства освіти і науки.

До розробки робочих навчальних планів і програм предметів професійно-теоретичної підготовки залучались замовники кадрів, які вносили свої пропозиції у зміст навчання майбутніх робітників, тобто так званий регіональний компонент або варіативну частину змісту, яка є динамічною, постійно змінюється залежно від нововведень у техніці, технологіях виробництва чи послуг, організації праці. Ці зміни обговорювались у професійно-технічних навчальних закладах на засіданнях відповідних методичних комісій і були введені у зміст навчання.

Робочі навчальні плани та програми з тих навчальних предметів, що формують відповідні професії, погоджуються з основними замовниками кадрів та НМЦ ПТО ПК у Хмельницькій області.

Оновлення змісту професійно-технічної освіти потребує постійного доопрацювання комплексно-методичного забезпечення з урахуванням новітніх технологій та сучасних матеріалів. Тому НМЦ ПТО ПК у Хмельницькій області використовує систему заходів щодо широкого залучення педагогів закладів профтехосвіти до створення комплексно-методичного забезпечення предметів і професій, проводить обласні огляди-конкурси на кращий кабінет, навчальну лабораторію, майстерню.

Так, остання виставка комплексно-методичного забезпечення предметів професійної підготовки нараховувала 172 експонати. Найбільш вагомі види навчально-методичних матеріалів і засобів навчання, які відрізняються новизною, різноманітністю, практичною значущістю і мають широкі дидактичні можливості використання у навчальному процесі, представили такі професійно-технічні навчальні заклади: Хмельницький професійний ліцей сфери послуг, професійний ліцей, професійний торгово-кулінарний ліцей, професійний ліцей харчової промисловості, Грицівське ВХПУ №19, ДПТНЗ «Кам'янець-Подільське вище професійне училище», Хмельницьке ВПУ №25, Старокостянтинівський професійний

ліцей, Кам'янець-Подільський професійний художній ліцей, Волочиський професійний ліцей.

З метою подальшого розвитку професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю, забезпечення відповідності вимогам сучасної економіки на базі НМЦ ПТО ПК у 2007 році був проведений огляд-конкурс на краще комплексно-методичне забезпечення професій швейного виробництва. В обласному огляді-конкурсі взяли участь всі професійно-технічні навчальні заклади, в яких здійснюється підготовка з цих професій. На огляд-конкурс було представлено 43 комплекти комплексно-методичного забезпечення. За активну участь в огляді-конкурсі журі відзначило колективи Грицівського вищого художнього професійного училища №19 та Хмельницького професійного ліцею сфери послуг.

Проведення виставок комплексно-методичного забезпечення сприяє підвищенню навчально-методичного і теоретичного рівнів викладання предметів професійної підготовки, оновленню навчально-методичного забезпечення уроків, лабораторних та практичних робіт, виявленню, узагальненню та впровадженню кращого досвіду зі створення комплексно-методичного забезпечення навчального процесу.

Отже, розробка, апробація та впровадження державних стандартів профтехосвіти, а також проведення виставок комплексно-методичного забезпечення предметів і професій – важливі чинники оновлення змісту професійно-технічної освіти.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ НА ОСНОВІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Якість освіти має вирішальне значення для успішного розвитку країни. Національною доктриною розвитку освіти в Україні проголошено, що якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки нашої держави.

У новій економічній ситуації проблеми інтенсифікації виробництва, підвищення його ефективності, кращого використання кваліфікованих і дефіцитних кадрових ресурсів є провідними, починаючи набувати ключового значення для розвитку підприємств.

Як відомо, якість і рівень стандартизації товарів, продукції та послуг, значною мірою, залежать від кваліфікації виробничого персоналу. Розвинені здібності, інтереси, професійна кваліфікація - це здобуток не тільки особи, а й суспільства. Виробництву потрібні конкурентоспроможні фахівці, здатні адаптуватися до швидких суспільних та економічних змін, а це потребує істотного підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників.

Важливою умовою модернізації професійної освіти в Україні, як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті, є поєднання освіти і науки, яке ґрунтується на розробці та впровадженні в освітню діяльність професійно-технічних навчальних закладів новітніх наукових та технологічних досягнень, інноваційних технологій навчання і виховання майбутніх фахівців, залученні до наукової діяльності педагогічних працівників, обдарованої учнівської молоді, а також залученні науковців до участі в навчально-виховному процесі, дослідно-експериментальній роботі ПТНЗ.

Водночас, гуманістично-інноваційна спрямованість сучасної парадигми професійної освіти, яка передбачає підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, безперервного професійного розвитку, освоєння та впровадження в професійну діяльність інформаційних, наукоємних виробничих технологій, зумовлює необхідність забезпечення інноваційного характеру навчально-виховного процесу в ПТНЗ.

Інноваційні підходи до оновлення змісту і форм організації навчально-виробничої діяльності з урахуванням стану та прогнозів розвитку економіки, ринку праці, результатів наукових досліджень, вітчизняного та зарубіжного досвіду професійної підготовки учнівської молоді та професійного навчання дорослого населення були визнані як пріоритети у Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні.

Тому, впровадження інноваційних технологій навчання, забезпечення якісної професійної підготовки кваліфікованих робітників для різних галузей економіки з урахуванням потреб ринку - головні завдання професійно-технічної освіти нашої держави.

Обґрунтування стану та перспектив впровадження інновацій у діяльність ПТНЗ, насамперед, потребує уточнення терміну «інновація» стосовно процесів професійного навчання майбутніх

фахівців і пов'язаної з цим діяльності педагогічних працівників, зокрема майстрів виробничого навчання, викладачів.

Термін «інновація» у перекладі з латинської означає «новий». Іноді його трактують як «нововведення». У словнику С.Ожегова під терміном «новий» розуміється «вперше створений або зроблений, який з'явився, виник недавно, на зміну попередньому, заново відкритий, що належить до ближнього минулого або до нинішнього часу, недостатньо знайомий, маловідомий». Термін «нововведення» вчений трактує як своєрідний носій нового, засіб його поширення, донесення його до практики (нові проекти, програми, засоби навчання, посібники, типи навчальних закладів).

Таким чином, інновація – це поширення нового в педагогічній науці і практиці. Технологічні виклики ХХІ століття продовжили активний пошук нових моделей, формування всебічно розвиненої, конкурентоспроможної на ринку праці особистості фахівця, обґрунтування і розробки ключових компетентностей педагога сучасної професійної школи, які дають йому змогу працювати на інноваційних засадах.

І хоча трактування термінів «інновація», «інноваційний процес» у різних авторів мають суттєві відмінності, наразі у навчальних закладах ПТО педагогічні інновації розглядаються як специфічна форма передового досвіду, що містить нові рішення актуальної проблеми і дає якісно нові результати.

Сьогодні більшість ПТНЗ Хмельницької області тією чи іншою мірою працюють в інноваційному режимі. Як відомо, професійна підготовка конкурентоспроможного робітника залежить від професійної і педагогічної майстерності викладача та майстра виробничого навчання, впровадження ними інновацій у навчально-виробничий процес.

Л. Успенська розглядає сутність педагогічних інновацій як процес, що ґрунтується на творчості педагога. Зокрема, інноваційний педагогічний досвід вона розглядає як:

а) системну діяльність педагога, що радикально змінює традиційну практику навчання;

б) зміну в змісті, методах, формах, технологіях, засобах навчання;

в) соціально-супільну, соціально-психологічну характеристику якості та значущості творчої діяльності педагога;

г) результати науково-дослідної діяльності педагога стосовно планування і вирішення педагогічних завдань, проблем на засадах взаємозв'язку педагогічної теорії та освітньої практики;

д) складову педагогічного і методичного знання.

Практична сторона навчального процесу щодо підготовки педагогічних працівників до інноваційної діяльності має орієнтуватися на розвиток у педагогів наступних психолого-педагогічних умінь та навичок:

- **дидактичні вміння** (організація навчально-виховного процесу, керівництво пізнавальною та розвивальною взаємодією тощо);
- **загальнопедагогічні вміння** (забезпечення єдності навчальної та позанавчальної діяльності педагога й учнів як цілісного процесу, що гарантує неперервність навчання, виховання, розвитку та саморозвитку);
- **науково-методичні, пошукові, дослідницькі вміння та навички** (вивчення та використання передового педагогічного досвіду, використання методів теоретичного пошуку та емпіричних досліджень тощо);
- **вміння та навички самоосвіти, самовиховання, володіння мистецтвом педагогічної рефлексії.**

У процесі освоєння інновацій від педагога вимагається установка на розуміння нового та його створення, нетрадиційний підхід до структурування навчально-виробничого процесу, вміння творчо вирішувати питання, які виникають у педагогічній взаємодії з учнями та їхніми батьками, колегами.

Аналіз теорії і практики впровадження педагогічних технологій у навчальних закладах області дозволяє виділити дві групи проблем, що виникають при цьому:

1. засвоєння педагогічної технології інженерно-педагогічними працівниками та впровадження її в практичну роботу;
2. підготовка учнів (слухачів) до навчання в умовах організації навчального процесу, що базується на інноваційних технологіях.

Однією з основних форм методичної роботи в ПТНЗ Хмельницької області є методичні комісії. Але ефективним стає також створення творчих методичних груп педагогів незалежно від їх спеціалізації, але з урахуванням психологічного сумісництва, що, значною мірою, може сприяти зміцненню змісту методичної роботи.

Контингент учнів ПТНЗ також має ряд проблем, на які потрібно зважати при впровадженні педагогічних інновацій, а саме:

- низький рівень знань і вмінь;
- відчуження від навчальних цінностей і завдань;
- небажання вчитися тощо.

Тому керівникам навчальних закладів, методистам в умовах засвоєння педагогічних інновацій потрібно використовувати індивідуальний підхід до кожного педагога, надавати педагогам можливість самостійно визначати час на проходження кожного етапу новітньої технології, створювати атмосферу співпраці, терпимості, підтримки, бо у будь-якому колективі завжди існують лідери та новатори.

Пошук і застосування інноваційних технологій повинні базуватися, перш за все, на наукових засадах. Так, нестандартні уроки повинні залежати від мети і завдань навчання, характеру навчального матеріалу, віку учнів тощо.

Якщо викладач, майстер виробничого навчання має власну методичну систему, нав'язувати йому інші методи та форми не можна, але контроль з боку керівника навчального закладу, методиста за оптимальним добором змісту і технологій навчання залишається однією із головних функцій управління навчальним процесом.

Зважаючи на це, Науково-методичний центр професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області координує та активізує роботу щодо використання інноваційних технологій у навчально-виробничому процесі ПТНЗ області, враховуючи при цьому цілу низку чинників: пріоритетність цілей професійної освіти, специфіку змісту навчання, віковий і освітній рівень учнів, рівень навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів. Крім цього, проводиться робота щодо оновлення змісту навчання, впровадження нових форм і методів професійної підготовки учнів, поширення ідей передового педагогічного та виробничого досвіду.

Педагоги мають змогу знайомитися з новітніми технологіями навчання і виробництва, вимогами до конструювання форм і типів уроків з використанням інновацій, авторськими школами, системою роботи педагогів-новаторів тощо на обласних методичних заходах, які проводяться відповідно до плану роботи управління освіти і науки Хмельницької облдержадміністрації та Науково-методичного

центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області, а саме: навчальних, практичних, проблемних семінарах, нарадах-семінарах, тренінгах, естафеті з обміну досвідом роботи, засіданнях шкіл передового педагогічного досвіду тощо. На сьогодні у навчальних закладах системи ПТО області впроваджується 46 інноваційних педагогічних та 36 новітніх виробничих технологій.

Інноваційна діяльність педагогічних колективів ПТНЗ області знаходить своє вираження у використанні новітніх форм та методик викладання сучасних технологічних досягнень, інноваційних систем навчання і виховання, діяльності педагогів-новаторів, авторських шкіл, дослідницько-експериментальній роботі. Серед педагогічних інновацій найбільш поширені: інтерактивне навчання, особистісно орієнтоване навчання, модульне навчання, нові інформаційні технології, метод проектів, педагогіка співробітництва.

Найбільш активно в цьому напрямі працюють такі навчальні заклади області: Старокостянтинівський, Понінківський, Шепетівський, Нетішинський, Ярмолинецький, Хмельницький професійні ліцеї, ДПТНЗ «Красилівський професійний ліцей», ВПУ №№4, 25 м. Хмельницького, Хмельницькі професійний ліцей сфери послуг, професійний ліцей харчової промисловості, професійний торгово-кулінарний ліцей, Грицівське ВХПУ №19, ДПТНЗ «Кам'янець-Подільське ВПУ», ДПТНЗ «Кам'янець-Подільський професійний будівельний ліцей», Балинське ВПУ №36.

Для прискорення передачі інформації з новітніх прогресивних технологій у навчально-виробничий процес ПТНЗ необхідно забезпечувати тісний зв'язок між підприємством-роботодавцем та навчальним закладом. На сьогодні в навчальних закладах області новітні виробничі технології широко впроваджуються при підготовці кваліфікованих робітників з професій будівельного профілю (ВПУ №4 м. Хмельницького, ДПТНЗ «Кам'янець-Подільський професійний будівельний ліцей»), громадського харчування і торгівлі (Хмельницькі професійний ліцей харчової промисловості та професійний торгово-кулінарний ліцей), електрорадіотехнічного (Хмельницький професійний ліцей електроніки, Понінківський та Шепетівський професійні ліцеї), швейного виробництва (Хмельницький професійний ліцей сфери послуг), з професій «Перукар» (Хмельницький професійний ліцей сфери послуг), «Тракторист-машиніст сільськогосподарського

виробництва» (аграрні ПТНЗ), «Оператор комп'ютерного набору» (ВПУ №25 м. Хмельницького).

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 28 вересня 2008 року №866 за підсумками Всеукраїнської естафети інноваційних проектів у системі професійно-технічної освіти, метою якої було посилення уваги педагогічних колективів до впровадження інноваційних технологій у навчально-виробничий процес, популяризація виробничих професій, створення позитивного іміджу навчальних закладів, посилення співпраці з соціальними партнерами, залучення педагогічних працівників та обдарованої учнівської молоді до участі в дослідно-експериментальній роботі, технічній творчості, був розроблений Всеукраїнський маршрут впровадження (вивчення) інноваційних проектів у системі ПТО для вивчення кращого досвіду впровадження інноваційних проектів у навчальний процес окремо взятого навчального закладу.

За результатами Всеукраїнського маршруту впродовж 2007 - 2008 н. р. педагогами ПТНЗ області було здійснено 43 виїзди у 15 областей України, вивчено та розпочато впровадження у своїх навчальних закладах 46 інноваційних проектів. Укладені угоди про подальшу співпрацю з однопрофільними ПТНЗ інших регіонів.

Відповідно до графіка Всеукраїнського маршруту шість регіональних делегацій відвідали професійно-технічні навчальні заклади Хмельниччини та вивчили кращий досвід організації навчально-виробничого процесу при підготовці кваліфікованих робітників у Балинському ВПУ №36, Грицівському ВПУ №38, ВПУ №№4, 11, 25 м. Хмельницького, ДПТНЗ «Кам'янець-Подільський професійний будівельний ліцей», Волочиському професійному ліцеї, Кам'янець-Подільському професійному художньому ліцеї.

Інноваційний розвиток освіти значною мірою визначається рівнем педагогічної ініціативи, якістю запровадження освітніх інновацій, усвідомленням педагогічною громадськістю невідворотності змін. Для того, щоб ця діяльність не була хаотичною та безсистемною, НМЦ ПТО ПК у Хмельницькій області рекомендує застосовувати наступну модель інноваційної діяльності педагога:

- мотиваційна сфера діяльності;
- створення та впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчально-виховний процес;
- педагогічний самоаналіз та самооцінка педагога;

- створення психологічного комфорту під час використання інноваційних технологій;
- використання інноваційних технологій;
- диференціація науково-методичної роботи з педагогічними кадрами;
- громадська активність;
- ведення документації.

Подальший розвиток ПТО Хмельниччини на основі впровадження інновацій залежатиме від вирішення таких завдань:

- спроможності профтехосвітян будувати стратегію своїх навчальних закладів;
- формувати інноваційну культуру професійної діяльності педагогів;
- активно впроваджувати інформаційно-комунікаційні технології;
- вивчати та поширювати кращий педагогічний досвід;
- поширювати локальні інновації окремого навчального закладу у практику ПТО області;
- проводити обласні методичні заходи на базі передових підприємств області;
- активно розвивати соціальне та регіональне партнерство.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Стурбованість здоров'ям майбутніх поколінь країни спричиняє до інтенсивного пошуку методів і засобів поліпшення стану здоров'я дітей, підлітків і молоді. У зв'язку з тим, що найбільшу частину свого життя в період інтенсивного росту і розвитку (з 2-3 років до 20-25 років) дитина, підліток, молода людина проводить в освітніх навчальних закладах, все більше педагогів і науковців приділяють увагу заходам по збереженню, зміцненню і формуванню здоров'я у вихованців, які можна застосовувати у навчально-виховному процесі. Науковці вже впевнено говорять про «педагогіку здоров'я» та «здоров'язберігаючу педагогіку». Зокрема, В.Оржеховська визначає здоров'язберігаючу педагогіку «...як сукупність прийомів і методів

організації навчально-виховного процесу, безпечних для здоров'я учнів і вчителів» [6, с.342].

Педагоги навчальних закладів мають забезпечити можливість процесу формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів через сприяння набуття молоддю такого життєвого досвіду, який би дозволив їм свідомо обирати здоровий спосіб життя.

В попередніх роботах нами обґрунтована доцільність використання поняття «здоров'яспрямована діяльність», для визначення тієї праці з формування ціннісного ставлення до здоров'я, яку виконують педагоги різних навчальних закладів [2-4].

Якщо звернутися до психологічної структури діяльності, то маємо визначити мету, мотив, спосіб і результат здоров'яспрямованої діяльності. Її мета полягає у збереженні, зміцненні та формуванні здоров'я дітей, підлітків і молоді шляхом формування ціннісного ставлення до здоров'я та позитивної мотивації на здоровий спосіб життя. Мотив – пов'язаний із необхідністю збереження нації, її генофонду, розвитку трудових ресурсів, а значить - і сталого розвитку України як самостійної держави. В освіті єдиним способом досягнення поставленої мети є організація і реалізація здоров'яспрямованої діяльності в навчальному закладі. Для цього використовуються психолого-педагогічні, медико-педагогічні, соціально-педагогічні та соціально-гігієнічні методи. Результатом здоров'яспрямованої діяльності виступає сформованість ціннісного ставлення до здоров'я, позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, сукупність засвоєних навичок здорового способу життя та їх дотримання у повсякденній поведінці. Отже, під здоров'яспрямованою діяльністю ми розуміємо систему планомірних освітніх заходів, орієнтованих і зосереджених на збереження, зміцнення і формування здоров'я дітей, підлітків та молоді шляхом сприяння формуванню ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших, формуванню позитивної мотивації на здоровий спосіб життя та оволодіння навичками здорового способу життя.

Нами виокремлено педагогічні фактори, що мають значний здоров'яформуючий потенціал, який можливо реалізувати при створенні певних організаційно-педагогічних умов формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Мета даної статі – розкрити організаційно-педагогічні умови для ефективної здоров'яспрямованої діяльності в професійно-технічних навчальних закладах.

З використанням аксіологічного, системного, діяльнісного та особистісно-орієнтовного підходів нами визначені наступні провідні педагогічні фактори здоров'яспрямованої діяльності в освітніх закладах:

- всебічна діяльність учнів;
- діяльність педагогічного колективу;
- мотивація учнів та педагогів щодо здорового способу життя;
- освітнє середовище.

Для створення педагогічної системи з формування ціннісного ставлення до здоров'я та позитивної мотивації на здоровий спосіб життя необхідно, перш за все, забезпечити умови для того, щоб всебічна діяльність учнівської молоді і педагогічного колективу мала здоров'яспрямований характер. Організаційно-педагогічні умови освітнього середовища висвітлені у попередніх працях [1-4], тому зупинимося на умовах для інших провідних педагогічних факторів.

Основна діяльність учнівської молоді – навчальна; окрім неї учні беруть участь в різних виховних заходах. Отже, навчання і виховання мають відповідати поставленим завданням збереження, зміцнення і формування здоров'я. Державні стандарти професійно-технічної освіти для підготовки (підвищення кваліфікації) осіб з робітничих професій, що розроблені відповідно до постанови Кабінету Міністрів України (2002) та ст.32 Закону України «Про професійно-технічну освіту» (1998) визначають зміст навчальної роботи і є обов'язковими для виконання усіма професійно-технічними навчальними закладами.

Дієву здоров'яспрямовану діяльність в професійно-технічному навчальному закладі можна забезпечити за різними освітніми моделями, через зміст і технологічні особливості навчальної і виховної роботи. Так, однопредметна освітня модель формування навичок здорового способу життя базується на визначених навчальними планами і програмами окремих предметів, спецкурсів, які мають включатися до навчального плану підготовки з робітничої спеціальності за рахунок його варіативної частини (вибір предмету навчальним закладом). Наприклад, предмети інваріантної частини – «Охорона праці», «Фізична культура і здоров'я», «Біологія з основами екології» – мають значні

можливості для формування ціннісного ставлення до здоров'я; спецкурси «Основи здорового способу життя», «Школа проти Сніду» та інші безпосередньо спрямовані на цей процес. Багатопредметна модель передбачає валеологізацію усіх навчальних дисциплін, як загальноосвітніх, так і загальнопрофесійних, професійно-теоретичних і професійно-практичних. За результатами досліджень різних авторів, найоптимальнішою виявляється третя – комбінована або змішана освітня модель, яка передбачає поєднання переваг попередніх двох: валеологізацію всіх навчальних предметів, введення спецкурсу та орієнтацію виховної і позанавчальної роботи на формування ціннісного ставлення до здоров'я і позитивної мотивації на здоровий спосіб життя.

В роботах різних авторів можна виділити широке та вузьке розуміння валеологізації. В широкому розумінні під валеологізацією розуміють виконання валеологічних принципів при організації навчально-виховного процесу для формування навичок здорового способу життя (М.Смирнов, З.Тюмасаєва, Т.Орехова та ін.). Ми дотримуємося вузького значення валеологізації як включення здоров'яспрямованої інформації до змісту навчальних предметів відповідно принципам валеології.

В типових навчальних планах і програмах вказані основні теми та їх питання, що дозволяє педагогу добирати відповідний матеріал. Для валеологізації загальноосвітнього та професійно-теоретичного предмету при відборі інформації необхідно надати перевагу тій, що має найбільший здоров'яформуючий потенціал. Так, для диктантів або перекладів з української мови добираються тексти, що містять інформацію про здоров'я людини, фактори, що впливають на його стан, профілактику різних захворювань [9]. А, наприклад, до змісту дисципліни професійно-теоретичної підготовки робітників з професії плодоовочівник „Плодоовочівництво”, доречно включити матеріал про значення кожного овочу або фрукту, технологія вирощування якого вивчається, для здоров'я людини. Педагог має скласти такі ситуаційні задачі, при вирішенні яких яскраво і точно акцентується увага учнів на вплив вмінь та навичок практичної діяльності плодоовочівника на якість продукції, а значить і здоров'я людини. Викладання професійно-теоретичних і практичних дисциплін будівельних професій вимагає включення інформації про дію будівельних матеріалів на шкіру людини, її дихальну систему,

організм в цілому, на доцільність ергономічних положень в процесі роботи, тощо. Аналогічно для фахових предметів промислових робітничих професій необхідно добрати навчальну інформацію про вплив матеріалів, умов праці на організм людини. Це допоможе закріпити знання з «Охорони праці» і сприятиме формуванню ціннісного ставлення до здоров'я. В процесі валеологізації будь-якого предмету доцільно в учнів формувати навички самостійного пошуку інформації (підготовка міні-повідомлень), аналізу навчальної інформації з точки зору здоров'язбереження, в цілому формувати здоров'яспрямоване аналітичне мислення, тощо.

Інформація, яка включається до змісту навчального предмету або спецкурсу має бути науково обґрунтованою і відповідати віковим особливостям вихованців. Крім того, великого значення набуває:

1) відповідність змісту потребам, інтересам, та ціннісним орієнтаціям учнівської молоді, що надає змісту особистісної значущості. Тільки те, що особливо значуще для особистості виступає мотивом і метою її діяльності [8]. Саме така відповідність забезпечує єдність навчальної мети і навчального мотиву;

2) здатність змісту викликати емоції різного характеру. Емоції як особистісні переживання моменту, суб'єктивне ставлення дозволяють усвідомити особистісну значущість подій, фактів, предметів, діяльності, тощо.

Тільки в цьому випадку зміст навчання і виховання має змогу викликати позитивний зворотній зв'язок та сприяти формуванню позитивної мотивації на здоровий спосіб життя.

Спецкурс із проблем здорового способу життя, профілактики девіантної поведінки молоді, соціальних захворювань має бути спрямованим на підвищення рівня сформованості основних компонентів ціннісного ставлення до здоров'я: пізнавального, емоційно-мотиваційного та діяльнісного; формування мотивації на збереження власного здоров'я та здоров'я інших, мотивації і переконань на ведення здорового способу життя як основної умови збереження здоров'я; розширення знань стосовно впливу різноманітних факторів на стан здоров'я людини; розвиток особистісних життєвих навичок, які сприяють збереженню і зміцненню здоров'я. Нами розроблений спецкурс «Здоровий спосіб життя», який включений до варіативної частини навчальних планів в ряді ПТНЗ Сумщини [1].

На заняттях спецкурсу «Здоровий спосіб життя» учні ПТНЗ поступово розвивають і засвоюють вміння та навички здорової поведінки, наприклад, навички оцінки ситуації з точки зору ризику для власного здоров'я; організації раціонального режиму життєдіяльності з врахуванням вікових, статевих, морфо-функціональних та професійних особливостей в конкретних зовнішніх умовах; навички вибору продуктів харчування та дотримання раціонального харчування; особистої гігієни; комунікативні навички, тощо. Значна увага має приділятися поясненню звичайних і зрозумілих, на перший погляд, речей. Важливо не просто забороняти щось, і говорити, що це шкідливо для здоров'я, а в науково обґрунтованій, але доступній формі, з наведенням прикладів із особистісного життя, життя однолітків учнів, у вигляді особистісного звернення обґрунтувати заборону. Наприклад, всім відома шкідливість солодких газованих напоїв, зокрема Кока-коли. Повідомте учням, що до її складу входить ортофосфорна кислота, яка також міститься в хімічних засобах для боротьби із вапняним нальотом та іржею. Під час заняття з дівчатами, зверніть їх увагу на зв'язок між запальними гінекологічними захворюваннями та улюбленою одежею із заниженою талією, особливостями нижньої білизни.

Дієвість комбінованої освітньої моделі формування ціннісного ставлення до здоров'я і позитивної мотивації на здоровий спосіб життя в учнівської молоді підвищується при застосуванні сучасних інтерактивних методик навчання, особливо на заняттях спецкурсу. Добре зарекомендували себе тренінгові заняття, де акцент навчання зміщується із пізнавального компоненту ціннісного ставлення до здоров'я на емоційно-мотиваційний та діяльнісний.

Результативним засобом формування в учнів емоційно-мотиваційного компоненту на заняттях спецкурсу та у виховній позанавчальній роботі виступають відеоматеріали, художні та документальні фільми, які викликають емоції, інтерес в учнів, що необхідно для створення мотивації. Обговорення відеоматеріалів допомагають учням усвідомити і свої емоції, і свої ставлення, і власну поведінку (відбувається активне самопізнання). Педагог, який володіє навичками роботи на комп'ютері та має доступ до мережі Інтернет, легко знайде потрібну відеоінформацію на тематичних сайтах. Зокрема, на сайті www.aids.ua/ розміщується інформація із профілактики і проблем ВІЛ/СНІДу; на сайті

Української асоціації зменшення шкоди www.uhrn.civicua.org – з профілактики ВІЛ/СНІДу, СНІД-асоційованих захворювань і ризикованих форм поведінки серед населення України; на сайті з профілактики алкогольних, тютюнових та інших інтоксикантних проблем www.adic.org.ua/ розташовані адреси дочірніх сайтів (Ресурсного Центру за контролем над тютюном; SOBER-COOL, або Журналу тих, хто не боїться бути тверезим; Коаліції за Вільну від тютюнового диму Україну; Центру допомоги тим, хто кидає палити; Українського Інформаційного Центру з Проблем Алкоголю и Наркотиків; ОПиУМ, сайт для тинейджерів з профілактики шкідливих звичок). Художні та документальні фільми, присвячені проблемам здоров'я людини, самовизначенню молоді у сучасному суспільстві можна придбати на CD, або DVD-дисках в спеціалізованих точках продажу, скопіювати в мережі Інтернет, або організувати колективний перегляд нового фільму в найближчому кінотеатрі.

При такій організації навчально-виховного процесу включаються механізми внутрішньої активності особистості у його взаємодії із оточенням. Стає можливим самопізнання і самовдосконалення учня у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я. Самовдосконалення відбувається у формі самоосвіти та самовиховання [10]. Ознаками здоров'яспрямованої самоосвіти, розвитку пізнавального компоненту ціннісного ставлення до здоров'я можуть виступати зацікавленість учня питаннями, що стосуються здоров'я, пошук і прочитання статей у періодичних виданнях, перегляд телевізійних передач, що присвячені проблемам здоров'я людини. Розвиток діяльнісного компоненту ціннісного ставлення до здоров'я проявляється в активній участі учня у здоров'яспрямованих організованих навчальних та позанавчальних заходах, набутті ознак або елементів здорового способу життя в поведінці.

Якраз самовдосконалення є необхідною педагогічною умовою для успішної реалізації фактору мотивації учнів щодо здорового способу життя. В ході систематичного самовиховання відбувається самопізнання, в якому учень використовує самоспостереження, самоаналіз, самооцінку [10]. Потім учень привчається планувати, контролювати і регулювати процес самовиховання. Слід зауважити, що ефективність формування ціннісного ставлення до здоров'я в процесі самовиховання учня значною мірою залежить від педагогічного керівництва. Тобто, такі

фактори, як діяльність педагогічного колективу і діяльність учнів тісно пов'язані між собою, а значить і їх організаційно-педагогічні умови також.

Діяльність педагогічного колективу не обмежується організацією і плануванням здоров'яспрямованого навчально-виховного процесу. Важливою умовою досягнення мети виступає особистість педагога. Перш за все, педагог має бути гідним наслідування щодо ведення способу життя. Учням відоме особистісне ставлення вчителя до тютюнопаління, алкоголю, наркотичних речовин, оздоровчої фізичної культури і спорту, відомі уподобання щодо продуктів харчування, видів дозвілля тощо. Тому, постає необхідність критично переглянути свій спосіб життя, внести в нього корективи у разі потреби, а потім навчати і виховувати учнів як того вимагають сучасні умови.

Спрямовувати діяльність на збереження, зміцнення і формування здоров'я допомагає система стимулювання, яка також розглядається нами як одна з основних умов успішності здоров'яспрямованої діяльності в навчальному закладі. Відомо, що стимули спричиняють усвідомлення людиною своїх потреб і на основі мотивів і орієнтацій допомагають вибору найбільш цінних у соціальному і особистісному плані [7]. Стимулювання сприяє перетворенню зовнішнього фактору впливу на внутрішні спонукання особистості, спрацьовує психологічний механізм перетворення уявних мотивів в реально діючі [5]. Найпоширенішими різновидами стимулів виступають заохочення та покарання, але більш дієвими будуть власний приклад, система перспектив, вище місце, статус в структурі міжособистісних стосунків, розвиток особистості. Система стимулювання і покарань добре працює при організації змагання між навчальними групами на визначення найкращої. В багатьох професійно-технічних навчальних закладах проводиться визначення рейтингу групи, тому доречно включити до нього такі показники, які характеризують спосіб життя (участь у здоров'яспрямованих заходах закладу (виховні години, тематичні вечори, змагання, перегляди художніх фільмів та ін.), дотримання особистої гігієни, кількість пропущених занять у зв'язку із захворюванням, паління, лихослів'я, випадки девіантної поведінки тощо).

Таким чином, провідними організаційно-педагогічними умовами дієвого використання факторів здоров'яспрямованої діяльності в професійно-технічних навчальних закладах вважаємо організацію навчально-виховного процесу за змішаною (комбінованою) моделлю, відбір емоційного, особистісно-значущого, здоров'яспрямованого змісту навчання і виховання; оптимальний відбір методів навчання і виховання; гуманістичні взаємовідносини між учасниками навчально-виховного процесу; безпосереднє включення учнів в здоров'яспрямовану діяльність професійно-технічного навчального закладу; психологічну та методичну готовність педагогічних працівників до здоров'яспрямованої діяльності; систему стимулювання здоров'яспрямованої діяльності учнів і педагогів; планування, контроль і корекцію здоров'яспрямованої навчальної і виховної діяльності відповідно до потреб навчального закладу.

Література

1. Єжова О.О. Змістові аспекти спецкурсу «Здоровий спосіб життя» для системи професійно-технічної освіти // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Вип.11. / О.О. Єжова. – Глухів: ГДПУ, 2008. – С. 217-220.
2. Єжова О.О. Концепція формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: [зб. наук. праць] / за заг. ред. Євтуха М.Б. / О.О.Єжова. – К.: Вид.центр КНЛУ, 2009. – Вип.38 – С.36-40.
3. Ежова О.А. Педагогическая система формирования ценностного отношения к здоровью для профессионально-технических учебных учреждений // Материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием «Гигиена детей и подростков: история и современность (проблемы и пути решения)» / О.А. Ежова – М.: Издатель Научный центр здоровья детей РАМН, 2009. – С.143-145.
4. Єжова О.О. Стратегічні напрямки здоров'яспрямованої діяльності освітнього закладу // Моніторинг здоров'я школярів: між секторальна взаємодія лікарів, педагогів, психологів: Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю / О.О.Єжова . – Харків: ДУ «ІОЗДП АМНУ», 2009. – С. 243-246.

5. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики / А.Н. Леонтьев. – 4-е изд. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 584 с.
6. Оржеховська В.М. Потенціал здоров'язберігаючого навчання і виховання // Моніторинг здоров'я школярів: міжсекторальна взаємодія лікарів, педагогів, психологів: Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю / В.М. Оржеховська. – Харків: ДУ „ІОЗДП АМНУ”, 2009. – С. 338-344.
7. Равкин З.И. Стимулирование как педагогический процесс (к основам общей теории) // Проблемы педагогического стимулирования и методологии исследования истории советской школы / З.И. Равкин. – Йошкар-Олла: Изд-во Кировского гос. пед. института, 1972. – С. 9-76.
8. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 1999. – 720с. – (Мастера психологии).
9. Тексти диктантів для учнів загальноосвітніх (усіх типів), професійно-технічних та вищих (І-ІІ рівнів акредитації) навчальних закладів з питань профілактики туберкульозу. – К.: НМУ, 2002. – 16 с.
10. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи / М.М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2006. – 352 с.

РОЗДІЛ 6

ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

ЗМІСТ ТА ФОРМИ КУРСОВОГО ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ

Процес соціальної трансформації та становлення ринкової економіки в Україні змінює багато суспільних структур й інститутів, включаючи освіту та її окрему ланку – професійно-технічну. Сучасна педагогічна діяльність має широкі можливості для вільного вибору змісту, організаційних форм і методів навчання, проте практичні педагогічні працівники та випускники ВНЗ стикаються з проблемами, до розв'язання яких вони не готові.

Це об'єктивно зумовлює зміни у змісті та методології підготовки педагогів професійної школи і, водночас, підтверджує необхідність прийняття такого підходу, згідно з яким провідним завданням стає підвищення професійно-педагогічної кваліфікації педагогів протягом усієї їхньої кар'єри.

Система професійної освіти повинна задовольнити головну вимогу - гарантувати всебічний та неперервний доступ педагогічних працівників до навчання, отримання і оновлення знань та навичок педагогічної діяльності, що необхідні в сучасному суспільстві.

Це потребує нових підходів до підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для закладів професійно-технічної освіти. Під впливом соціальних та інших змін, що відбуваються у суспільстві, виникає потреба постійно підвищувати й модернізувати знання та навички педагогів і розуміння ними сучасних проблем.

З огляду на це, актуальними проблемами педагогіки професійної освіти є: визначення концептуальних підходів до розробки психолого-педагогічних засад технологій навчання педагогів професійної школи, розробка і теоретичне обґрунтування змісту та структури особистісно орієнтованих педагогічних технологій; виявлення психолого-педагогічних умов їхнього ефективного функціонування в умовах неперервної професійно-педагогічної освіти.

Курсове підвищення кваліфікації - це системне оновлення та поглиблення професійних знань, умінь та навичок, неперервний розвиток професійної компетентності педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти, підвищення їх інтелектуального, соціального і культурного рівнів.

Багатоаспектність функцій і завдань курсового підвищення кваліфікації актуалізують необхідність визначення концептуальних основ неперервного професійного зростання педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти, постійного оновлення напрямів, змісту і форм навчання відповідно до потреб економічного та соціального розвитку України, становлення демократичного суспільства, трансформації професійно-технічної освіти, обумовлюють вирішення наступних проблем:

- визначення рівня професійної компетентності педагогічних працівників на основі діагностичної моделі професійної компетентності;

- забезпечення гнучкості у проектуванні навчального процесу курсового підвищення кваліфікації педагога шляхом варіативного добору програм відповідно до діагностично заданих кінцевих результатів;

- забезпечення свободи вибору курсів, програм, терміну, форм і видів навчання відповідно до діагностично визначених завдань у розвитку професійно-педагогічної компетентності;

- раціонального співвідношення теоретичного і практичного навчання;

- наступності змісту навчання у різних ланках неперервної післядипломної освіти;

- модульного принципу побудови навчальних програм;

- стажування у досвідчених педагогів;

- доцільності докурсових робіт та організації самоосвітньої і науково-методичної роботи у міжкурсовий період.

Метою курсового підвищення кваліфікації є задоволення індивідуальних потреб педагогів у особистісному та професійному зростанні, а також забезпечення потреб держави в кваліфікованих професійно компетентних педагогічних кадрах, здатних компетентно і відповідально виконувати посадові функції, впроваджувати в навчальний процес новітні виробничі, педагогічні та інформаційно-комунікаційні технології, сприяти подальшому соціально-економічному розвитку суспільства.

Основними завданнями курсового підвищення кваліфікації є:

- задоволення інтересів педагогічних працівників у постійному підвищенні професійно-педагогічної компетентності відповідно до досягнень сучасної психолого-педагогічної науки та інноваційних виробничих технологій;
- приведення обсягів та змісту підвищення кваліфікації педагогів відповідно до діагностично визначених цілей у розвитку професійно-педагогічної компетентності, а також до поточного та перспективного соціально-економічного розвитку держави;
- застосування сучасних педагогічних технологій, що передбачає диференціацію, індивідуалізацію освітнього процесу, особистісний розвиток педагогів;
- запровадження різноманітних форм курсового підвищення кваліфікації: денної (стаціонарної), очно-заочної, дистанційної, модульної та індивідуальної форм навчання;
- забезпечення єдності й наступності курсового та міжкурсового підвищення кваліфікації педагогів;
- створення умов для постійного підвищення освітнього і кваліфікаційного рівнів, оновлення професійних знань, збагачення духовного та інтелектуального потенціалу педагогічних працівників.

Основними принципами організації курсового підвищення кваліфікації є:

- принцип науковості, в основу якого покладено наукове обґрунтування положень, ідей, законів тощо;

- принцип гуманізації - створення необхідних і рівноправних умов для навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації, розвитку їхньої компетентності, перехід до особистісно орієнтованої індивідуально-творчої організації процесу навчання під час курсової підготовки;

- принцип системності і доступності передбачає проектування змісту навчання як логічної системи знань та вмінь, доступності відбору і структурування матеріалу відповідно до профілю, рівня компетентності та підготовленості педагога;

- принцип фундаменталізації, який обґрунтовує виділення у змісті курсів загального, особливого і одиничного. Фундаментальне, загальне знання передбачає поглиблення теоретичного, загальнонаукового у формуванні професійно-педагогічної компетентності педагогів;

- принцип діагностичності - формування змісту освіти відповідно до визначеного рівня професійної компетентності інженерно-педагогічних працівників та діагностичне проектування цілей на основі моделі професійної компетентності, прогнозування результатів досягнення відповідних цілей;

- принцип уніфікації - використання моделі навчального плану та застосування на його основі варіативних підходів залежно від стажу, досвіду, спеціалізації, що забезпечує в кінцевому результаті диференційований підхід до навчання;

- проблемно-комплексний принцип, який передбачає наступність усіх ланок системи післядипломної освіти, єдиний підхід методистів, викладачів кафедр до реалізації моделі професійної компетентності педагогічних працівників;

- принцип інтеграції освіти, розвиваючих та виховних завдань з усіх видів навчальних занять;

- принцип особистісно-діяльнісного підходу в організації курсового підвищення кваліфікації, розвиток професійно-педагогічної компетентності в активній діяльності, що моделює професійно-педагогічні ситуації, або у процесі практичного стажування;

- принцип професійної актуальності;

- принцип міждисциплінарності, який забезпечує реалізацію усіх вищезазначених принципів у руслі єдиних організаційно-педагогічних вимог до змісту і методів навчання слухачів, співробітництва викладачів при укладанні та реалізації базисних та функціональних навчальних програм.

Курсове підвищення кваліфікації слід розглядати як форму освіти педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти, виходячи з їх індивідуальних потреб у здобутті професійних знань, виробленні умінь і навичок, особистісному і професійному зростанні, підвищенні рівня професійної компетентності тощо.

Зміст курсового підвищення кваліфікації визначається на основі вимог суспільства до педагогічних працівників системи професійно-технічної освіти, до засобів, форм і методів професійної діяльності на основі освітньо-професійних програм відповідного напрямку та включає широкий спектр фахової, соціальної, економічної, правової, організаторської підготовки фахівців. Навчання має забезпечувати поєднання фундаментальності науково-теоретичного матеріалу з практичною спрямованістю у вирішенні конкретних завдань розвитку навчального закладу.

В основу підвищення кваліфікації педагогів закладів профтехосвіти закладаються прогресивні технології, які стимулюють зацікавлене ставлення слухачів до теоретичних знань та передового досвіду, відбивають у формах, методах навчання цілісний і загальний зміст професійної діяльності, сприяють засвоєнню ефективних способів вирішення фахових проблем.

Зміст курсового підвищення кваліфікації формується за моделлю професійної компетентності педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти, будується на модульній основі, яка включає інваріантну і варіативну частини:

соціогуманітарний модуль – інваріантна частина (модернізація професійно-технічної освіти в умовах ринкової економіки, нормативно-правова база з питань професійно-технічної освіти, охорона праці, виховна робота в закладах професійно-технічної освіти); **варіативна частина** (спецкурси та факультативи за вибором);

професійний модуль – інваріантна частина (вікова та педагогічна психологія, загальна та професійна педагогіка, методика професійного навчання, інноваційні технології професійного навчання, професійна компетентність педагога професійного навчання, інформаційно-комунікаційні технології у навчально-виховному процесі професійно-технічного навчального закладу); **варіативна частина** (спецкурси та факультативи за вибором);

діагностико-аналітичний модуль (вхідне, вихідне діагностування, заліки, конференція з захисту випускних курсових робіт, тематичні консультації).

Обґрунтування змісту і структури навчального процесу курсового підвищення кваліфікації педагогів професійно-технічних навчальних закладів як соціально-педагогічної системи має враховувати сукупність таких компонентів:

- цілі підвищення кваліфікації, що визначаються з урахуванням діагностично заданої моделі професійної компетентності;
- зміст підвищення кваліфікації, що формується з урахуванням набутого рівня професійної компетентності педагога;
- організаційні форми і методи навчання слухачів, що забезпечують ефективність підвищення кваліфікації;
- наступність у змісті освіти між науково-методичною та самоосвітньою роботою педагога у навчальному закладі;

- результати функціонування системи підвищення кваліфікації, новий, більш вищий рівень професійної компетентності педагогічних працівників.

Джерелами формування змісту під час курсової підготовки є досягнення психолого-педагогічних, галузевих наук та індивідуальні потреби та інтереси педагогів.

Перелік напрямів, за якими здійснюється курсове підвищення кваліфікації, встановлюється згідно з переліком напрямів та спеціальностей, за якими проводиться підготовка фахівців у професійно-технічних навчальних закладах.

При формуванні змісту курсової підготовки варто виходити з того, що спрямованість на розвиток професійної компетентності педагога передбачає спеціальний вибір такого змісту, методів, форм, засобів, створення таких умов, за яких професійна компетентність педагога перебуватиме у постійному розвитку.

Зміст курсового підвищення кваліфікації регламентується державними стандартами, навчально-тематичними планами, програми та іншими нормативно-методичними документами органів державного управління освітою.

Навчально-тематичні плани та програми розробляються закладом, який здійснює курсове підвищення кваліфікації, з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти і науки України та побажань замовників і затверджуються в установленому порядку.

Гнучкість, динамічність, варіативність курсового підвищення кваліфікації забезпечується завдяки функціонуванню різноманітних організаційних форм.

Курсове підвищення кваліфікації може здійснюватись в очній (стаціонарній), очно-заочній та індивідуальній (дистанційній) і модульній формах навчання, які можуть бути як груповими, так і індивідуальними.

Однією з форм курсового підвищення кваліфікації є самоосвіта, що спрямовується на розширення і поглиблення психолого-педагогічних знань, оволодіння новими вміннями педагогічної діяльності, підвищення загальнокультурного рівня та узагальнення досвіду практичної педагогічної діяльності шляхом цілеспрямованої самостійної роботи.

З метою опанування вітчизняних і світових досягнень в педагогіці, психології, методиці навчання, реалізації вмінь наукової діяльності можуть використовуватися такі форми підвищення

науково-професійного рівня педагогічних працівників, як: навчання в магістратурі, аспірантурі та докторантурі.

Організація навчального процесу здійснюється з урахуванням вимог нормативної і навчально-методичної документації з курсового підвищення кваліфікації.

Структура післядипломної педагогічної освіти включає:

- **підвищення кваліфікації** – система заходів з розширення наукового і педагогічного світогляду педагогічних працівників, вдосконалення їхньої практичної діяльності, підвищення рівня педагогічної компетентності;

- **психолого-педагогічну підготовку** – одержання знань з основ професійної педагогіки, психології, організації та методики проведення навчальних занять для учнів і слухачів;

- **стажування** – набуття педагогічними працівниками професійно-технічних навчальних закладів досвіду в оволодінні, впровадженні та застосуванні новітніх педагогічних та виробничих технологій, сучасних матеріалів.

Підвищення кваліфікації поділяється на:

довгострокове, яке проводиться один раз на п'ять років;

короткострокове, яке проводиться безпосередньо на тематичних, проблемних, навчальних семінарах, виїзних заняттях за цільовим професійним напрямом з поглиблення знань та навичок в окремих питаннях професійної діяльності, вивчення нової техніки, обладнання, матеріалів, інструментів, сучасних технологій;

цільове (курсове), яке проводиться на підприємствах, в установах, організаціях як за цільовим професійним спрямуванням, так і із урахуванням конкретних потреб, запитів педагогів.

Психолого-педагогічна підготовка здійснюється для працівників підприємств, установ, організацій, які проводять підготовку робітничих кадрів на виробництві.

Стажування здійснюється за індивідуальним планом, який затверджується керівником навчального закладу, що направляє на стажування.

Стажування поділяється на:

- підтвердження робітничого розряду (кваліфікації);

- підвищення робітничого розряду (кваліфікації);

- встановлення робітничого розряду (кваліфікації);

- цільове (з метою ознайомлення з новітніми навчальними, інформаційно-комунікативними та виробничими технологіями).

Відповідність освітніх послуг державним стандартам визначається Міністерством освіти і науки України шляхом ліцензування.

Науково-методичне забезпечення курсового підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти спрямовується на:

- обґрунтування й проектування нових моделей та організаційно-педагогічних форм і змісту курсового підвищення кваліфікації;

- запровадження гнучкої та динамічної системи підвищення кваліфікації з опанування новітніх педагогічних і виробничих технологій та матеріалів із залученням навчальних та виробничих баз підприємств, установ, організацій;

- прогнозування розвитку системи курсового підвищення кваліфікації;

- залучення роботодавців у процес створення навчальної, навчально-методичної літератури з питань курсового підвищення кваліфікації;

- опанування й подальше впровадження педагогами закладів професійно-технічної освіти інноваційних технологій професійного навчання і виховання;

- розширення експериментальної роботи з проблем курсового підвищення кваліфікації та створення умов для впровадження результатів дослідження в практику роботи;

- оновлення навчально-тематичних планів і програм, методичних, дидактичних, інформаційних матеріалів, навчальних посібників та засобів навчання;

- здійснення моніторингу якості курсового підвищення кваліфікації, забезпечення її розвитку на основі відкритого доступу слухачів курсів підвищення кваліфікації до сучасних комп'ютерних мереж, баз даних для інформаційного обміну з проблем курсового підвищення кваліфікації з різними країнами.

Курсове підвищення кваліфікації повинно розглядатись як один із пріоритетних напрямів в системі післядипломної педагогічної освіти пов'язаним із перспективами економічного та соціального розвитку суспільства.

Сучасні потреби державотворення, тенденції економічного розвитку суспільства обумовлюють необхідність вирішення ряду нагальних проблем. Одна із них – підготовка кваліфікованого конкурентоспроможного робітничого потенціалу, може

вирішуватися лише за умов належної організації підготовки педагога професійного навчання, постійного підвищення його професійної компетентності, педагогічної майстерності, впровадження у навчальний процес новітніх виробничих і педагогічних технологій, досягнень сучасної науки і техніки тощо.

Саме проблема психолого-педагогічної і методичної підготовки педагогів та забезпечення змістовного рівня їхньої післядипломної освіти залишається надзвичайно гострою для педагогів професійно-технічних навчальних закладів.

Разом з тим настав час переглянути статус самого процесу підвищення кваліфікації. Курси мають стати кваліфікаційними, тобто давати підстави для атестації, просування на посаді, підвищення категорії тощо.

Саме над вирішенням цих проблем працює створений у 2004 році на базі Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області експериментальний педагогічний майданчик всеукраїнського рівня, темою дослідження якого є: «Розробка і впровадження інноваційних форм і змісту підвищення кваліфікації педагогів закладів професійно-технічної освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України від 28.04.2004 №347). Завданнями дослідження є:

1. Розробити та експериментально перевірити ефективність інноваційних форм і змісту підвищення кваліфікації педагогів закладів професійно-технічної освіти (очної, дистанційної, очно-заочної, вечірньої форм навчання).
2. Розробити організаційно-педагогічні засади фахового кваліфікаційного стажування педагогічних працівників на виробництві. Внести пропозиції щодо змін до нормативно-правових основ стажування педагогів.
3. Удосконалити зміст психолого-педагогічної підготовки педагогів професійно-технічної школи з непедагогічною освітою.
4. Розробити проект нового положення про атестацію педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів.
5. Розробити вимоги та організаційно-педагогічні засади сертифікації педагогів за результатами опанування нових освітніх технологій.

6. Визначити організаційно-педагогічні засади системи дистанційного підвищення кваліфікації педагогічних працівників з метою збільшення відкритості та особистісної орієнтованості даної системи та здійснити їх експериментальну перевірку.
7. Визначити економічну ефективність регіоналізації курсового підвищення кваліфікації.
8. Розробити методичні рекомендації з впровадження інноваційних форм та змісту курсового підвищення кваліфікації педагогічних працівників для науково-методичних центрів професійно-технічної освіти, закладів післядипломної освіти.
9. Внести пропозиції державним органам виконавчої влади щодо удосконалення системи неперервної освіти педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів.

Проблема особистості педагога в умовах неперервної освіти набуває першочергового значення. Адже ніякі, навіть найрозумніші з точки зору логіки, структури і схеми освітньої діяльності не зможуть забезпечити досягнення заданих цілей навчання та розвитку педагога, якщо він повинен лише пристосуватись до вимог. Необхідно здійснити поворот усіх компонентів педагогічної освіти до особистості: не педагог для системи педагогічної освіти, а вона - для педагога.

Така орієнтація освітньої діяльності дозволяє виділити ряд принципів, за якими має вибудовуватись процес формування та розвитку психолого-педагогічної компетентності педагогів закладів профтехосвіти, а саме: принципи гуманізації, індивідуалізації, диференціації, гуманітаризації, демократизації, наступності та інтеграції.

Для вільного просування фахівця у професійному освітньому просторі необхідно забезпечити максимальну гнучкість і різноманітність форм навчання. У змістовий аспект педагогічної освіти, згідно з динамікою руху особистості, входять багаторівневість, доповнення, маневреність.

Формування та розвиток психолого-педагогічної компетентності педагогів професійного навчання розглядається як цілісний процес їх особистісного і професійного зростання, який забезпечує умови для реалізації цього завдання в системі освіти, набуття та подальшого розвитку професіоналізму, що сприяє успіху в професійній діяльності педагога. Рівень професійної

компетентності педагога позначається не тільки на його професійній діяльності, а й на самому процесі його життя, самореалізації як засобу самоутвердження через самовираження і саморозвиток.

Водночас базою професійної компетентності є конкретні знання, уміння і навички. Це положення має суттєве значення для вирішення проблеми розвитку професійної компетентності педагогів. Таким чином, система педагогічної освіти педагогів професійного навчання у всіх її складових має забезпечувати розвиток професійної компетентності педагогів, який проявляється у ставленні педагога до світу і самого себе, способі самоствердження, досягнення вищого ступеня професійної активності та майстерності. Це дає змогу подолати певну абсолютизацію індивідуалістського або колективістського принципу організації системи підготовки педагога професійної школи на основі поєднання спільної мети з безпосередніми інтересами особистості, необхідності зі свободою у виборі змісту і форм навчання.

Розвиток професійної компетентності відбувається тільки у взаємозв'язку продуктивного і репродуктивного, включаючи не тільки безпосередньо результативні дії, але й мотиви, ставлення, погляди, переживання, самосвідомість. Саме мотиви є вагомим стимулом у педагогічній діяльності педагога професійної школи.

Література

1. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні. – К., 2002.
2. Крисюк С.В. Особливості реформування післядипломної освіти педагогічних кадрів в умовах становлення ринкових відносин / С.В. Крисюк // Післядипломна освіта пед. кадрів: проблеми розвитку: Мат-ли звітної наук. конф. – К., 1997. - С. 21-25.
3. Крисюк С.В. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів як система / С.В. Крисюк // Педагогіка і психологія. - 1995. - №2. - С. 37-46.
4. Ничкало Н.Г. Сучасні тенденції і проблеми неперервної професійної освіти / Н.Г. Ничкало // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: [Зб. наук. праць] / Ред. кол. І.А.Зязюн (голова) та ін. - Київ.- Вінниця: ДОВ Вінниця, 2000. - С. 12.
5. Олійник В.В., Організаційні аспекти управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти / В.В.

- Олійник // Педагогіка і психологія професійної освіти. - 1999. - №2. - С. 189-192.
6. Положення про післядипломному освіту в Україні (проект, підготовлений на виконання розпорядження Міністерства освіти та науки України №76-р від 10.07.2002). – К., 2002.
 7. Сігаєва Л.Є. Підвищення кваліфікації фахівців як складова неперервної професійної освіти / Л.Є. Сігаєва // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: [Монографія] / За ред. І.А.Зязюна.- К.: Вид-во «Віпол». – 2000. – С. 319-364.
 8. Тимчасове положення про підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів (проект).

ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Однією з основних якостей, якими повинен володіти майстер виробничого навчання, є відповідальність. За визначенням О.Ведєнова, І.Кузьміної, М.Савчина - це свідоме ставлення особистості до виконання завдань. Відповідальна особистість відрізняється тим, що усвідомлює власні дії, може взяти на себе провину за помилки, розуміє свій обов'язок у будь-яких ситуаціях, якісно виконує поставлені завдання.

У майбутніх майстрів виробничого навчання – це, перш за все, відповідальне ставлення до навчання, що ефективно формується через пізнавальний інтерес.

Пізнавальний інтерес - це глибинний внутрішній мотив, що ґрунтується на властивій людині вродженій потребі пізнавати. Він не є чимось зовнішнім, додатковим до навчання. Наявність інтересу є однією з головних умов успішного протікання навчального процесу та свідченням його правильної організації, стимулює волю й увагу, допомагає запам'ятовуванню матеріалу. Завдяки інтересу, як знання, так і процес їхнього набуття можуть стати рушійною силою розвитку інтелекту і важливим фактором виховання розвиненої, відповідальної особистості.

Пізнавальна діяльність визначається не тільки цілями навчання, але й змістом навчального матеріалу, формами організації роботи зі студентами.

Мова йтиме про підготовку майбутніх майстрів виробничого навчання аграрного профілю спеціальності 5.01010401 «Професійна освіта» за профілями підготовки: «Механізація та гідромеліорація сільського господарства», «Ремонт та обслуговування автомобілів і двигунів».

Ставлячи перед майбутніми майстрами виробничого навчання різноманітні пізнавальні завдання, викладач виводить їх за межі робочої програми, змушуючи мислити, перебувати у творчому пошуку. Під час занять створюється установка, за якої студенти позитивно налаштовують себе на сприйняття нових знань. На початку вивчення нового матеріалу викладач розпочинає заняття цікавим матеріалом, що викликає інтерес у студентів до сприйняття знань, контролює і стимулює процес засвоєння навчального матеріалу, змушує їх відповідати за якість сформованих знань - і в результаті формується їхня відповідальність. Так, починаючи з вивчення теми «Машини для основного й поверхневого обробітку ґрунту», викладач, з метою активізації пізнавальної діяльності, ставить перед майбутніми майстрами виробничого навчання наступні запитання:

- Яка вам відома новітня технологія обробітку ґрунту?
- Які сучасні агрегати використовуються для обробітку ґрунту?
- Як раціонально підібрати й використати машинно-тракторний агрегат для поверхневого обробітку ґрунту?
- Які недоліки застарілих агрегатів для обробки ґрунту й переваги сучасних?

Пропоновані проблемні запитання містять у собі цікаві факти, новизну й значимість, а тому спонукають майбутнього майстра виробничого навчання глибше замислюватися, розвивати уяву та фантазію, змушують учнів до більш якісного і відповідального ставлення до навчання, до майбутньої професійної діяльності.

Так, Л.Виготський стверджував, що педагогіка повинна орієнтуватися не на вчорашній, а на завтрашній день особистісного розвитку. Тільки тоді вона зможе в процесі навчання здійснювати психічний розвиток. Він запропонував спеціальне поняття - «зона найближчого розвитку», у якому відображено внутрішній зв'язок між навчанням та психічним розвитком індивіда, тобто студент з відповідальністю самостійно виконує запропоноване завдання. Саме відповідальне ставлення до виконання завдань без сторонньої допомоги сприяє кращому досягненню кінцевого результату.

Викладач при цьому повинен постійно спостерігати і контролювати навчально-виховний процес, а якщо виникають труднощі, то своєчасно втрутитися й надати допомогу.

Виховання й навчання можна вважати формою психічного розвитку людини, ці два процеси організовують і спрямовують навчально-пізнавальний розвиток студентів та їх відповідальне ставлення до навчання [4].

Конкретизуючи зв'язок психічного розвитку особистості з вихованням і навчанням, Г.Костюк показав складні відносини між ними - залежно від того, як виховується особистість взагалі, які взаємини складаються в процесі виховання та навчання між учителем і учнем, між учнями в колективі, як виховання і навчання пов'язують із життям тощо. Складність аналізу процесу психічного розвитку полягає в тому, що психічні якості майбутніх майстрів виробничого навчання, які формуються під час навчально-виховного процесу, є дуже складними утвореннями, що поступово виробляються у процесі індивідуального розвитку. Кожна якість має систему побудови і включає наступні структурні компоненти - потреби й мотиви, знання, цілі, засоби дій, емоції. Так, допитливість передбачає наявність певних знань: стосовно яких новий об'єкт викликає емоцію здивування, прагне пізнати його та способи дій, за допомогою яких він реалізує це прагнення. Вивчаючи тему «Загальна будова двигуна внутрішнього згорання», викладач на лабораторному занятті пропонує студентам знайти необхідні вузли та деталі методом розбирання двигуна. Це заохочує до практичної діяльності учнів.

Потреба у спілкуванні з навколишнім світом є провідною для ряду етапів психічного розвитку студентів. Завдяки спілкуванню вони можуть розуміти інших людей, а через них - себе. У такій формі спілкування, як взаємодія, засвоюються різні види поведінки, студент знаходить власне місце в колективі, що спонукає до розвитку та формування такої важливої якості як відповідальність.

У коледжі стало традицією підсумкове заняття з теми «Технологія обробітку ґрунту» проводити у формі конкурсу на кращого орача. Група поділяється на ланки. Конкурсанти виконують наступні завдання:

- підігнати трактор до агрегату;
- самостійно налагодити плуг на задану глибину;
- проходження першої борозни;
- перевірка якості оранки.

Велику роль при формуванні відповідального ставлення професійної діяльності у майбутніх майстрів виробничого навчання відіграє праця. У процесі трудової діяльності студенти краще засвоюють те, що не суперечить їхнім переконанням, має особистісне суспільне значення. Найбільший навчально-пізнавальний вплив викликає праця, яка пробуджує інтерес, відповідає особистісним цілям, пов'язана з пошуками творчих методів і рішень, викликає позитивні емоції. І навпаки, якщо праця виконується формально, не має особистісного значення, то її виховний вплив знання зменшується.

На лабораторному занятті «Технічне обслуговування ходової частини вантажного автомобіля» студенти здійснюють технічне обслуговування вантажних автомобілів, які задіяні в навчальному процесі, а саме:

- перевіряють тиск в шинах , при необхідності підкачують їх;
- перевіряють наявність мастила в редукторі заднього мосту і необхідності здійснюють його заміну чи доливають;
- перевіряють сходження коліс і люфт рульового колеса і необхідності здійснюють регулювання;
- проводять змащувальні роботи та ін.

Результати навчально-пізнавальної діяльності, а також відповідального ставлення до неї залежить не лише від суспільних умов, а й від вікових та індивідуальних особливостей особистості: типів нервової системи, темпераменту, характеру, здібностей, задатків тощо. Це потрібно враховувати під час проведення навчальних занять.

Наприклад, у студентів з переважанням холеричного типу темпераменту необхідно намагатися шляхом тренувань розвивати гальмівний процес, тобто виробляти вміння гальмувати себе, свої небажані реакції. Від цих студентів потрібно постійно та наполегливо вимагати спокійних обдуманих відповідей, систематично виховувати стриманість у поведінці й відносинах з товаришами та дорослими. Студентам з таким типом темпераменту можна, наприклад, дати наступне завдання: знайти несправність в запропонованому вузлі чи механізмі, обґрунтувати причину її виникнення та підготувати рекомендації щодо їх усунення.

У студентів з переважанням сангвіністичного типу темпераменту необхідно виховувати посидючість, стійкі інтереси, більш серйозне ставлення до будь-якої справи, викорінювати непостійність, безтурботну безпечність, легковажність, якщо вони

почнуть проявлятися. З метою формування відповідальності таким студентам можна дати наступне завдання: наприклад, відрегулювати клапани на діючому двигуні.

Увагу викладача повинні привертати й студенти флегматичного типу темпераменту. Вони спокійні, посидючі, а тому ніби немає підстав робити їх об'єктом спеціальної уваги. Але у флегматика необхідно розвивати рухливість, активність, не допускати, щоб він проявив безпечність до діяльності, в'ялість та інертність, тобто необхідно більше активізувати їхню діяльність.

Стосовно до студентів з меланхолічним типом темпераменту, то викладачу необхідно поступово відвертають їх від зайвої сором'язливості, давати можливість активніше діяти й проявляти ініціативність. Під час навчально-пізнавальної діяльності їх необхідно часто запитувати, створювати спокійну обстановку; велику роль при цьому відіграє схвалення, похвала, підбадьорювання тощо. Студенти цього типу дуже важко пристосовуються до нових умов, нових обставин, діяльності. При проведенні конкурсу «Майстер автомобільної справи» їм можна доручити виконання завдань з техніки водіння: проїзд вісімою, заднім ходом, рух на дорожні знаки та ін.

Характер у майбутніх майстрів виробничого навчання проявляється по-різному, залежно від їхніх інтересів, здібностей, почуттів, мотивів. Він дуже тісно пов'язаний з темпераментом і, перш за все, залежить від типу нервової системи. Майстри виробничого навчання вчать планувати час навчання, відпочинок, відповідально і систематично виконувати обов'язки, а це, в свою чергу, сприяє формуванню цілеспрямованої організованості, наполегливості. Народна мудрість говорить: «Посієш вчинок - збереш звичку, посієш звичку - збереш характер, посієш характер - збереш долю». У цих словах наче підкреслюється органічний взаємозв'язок окремих якостей характеру [3].

Позитивне значення для формування відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності мають цілеспрямовані вправи, пов'язані зі свідомим прагненням студентів навчитися володіти собою, опановувати вольовим способом власної поведінки. Формування відповідальності у майбутніх майстрів виробничого навчання спонукатимуть наступні поради:

1. Перерахуй важкі для себе, але корисні справи й налаштуйся на їх виконання, намагайся дотримуватися прийнятого рішення.

2. Поставивши мету, поміркуй, який буде результат від цієї справи для себе і для інших.

3. Прийнявши рішення, відразу берися за його виконання.

4. Намагайся завжди керувати власною поведінкою.

5. Не чекай, коли тобі підкажуть, запропонують якість завдання - проявляй сам ініціативу, дій за власним бажанням.

6. Рішуче наказуй собі, коли треба подолати лінощі, втому, сором'язливість, страх, поганий настрій.

7. Спочатку виконай те, що хотів відкласти на перспективу.

8. Доводь розпочату справу до кінця, навіть коли стомився і почало приваблювати щось інше.

Особливо ефективно формується відповідальне ставлення майбутньої професійної діяльності при залученні студентів до суспільно-корисної продуктивної праці. З цією метою в коледжі відкрито пункт технічного обслуговування автомобілів, де студенти самостійно проводять технічне обслуговування автомобілів коледжу, університету, що задіяні в навчальному та виробничому процесах, зокрема, здійснюють підготовку до річного технічного огляду (ремонтні, зварювальні, фарбувальні роботи).

Отже, формування відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності у майстрів виробничого навчання відбувається, в першу чергу, за рахунок правильно організованого навчально-виховного процесу, розвитку волевих якостей, характеру, здібностей, задатків, творчої діяльності, самовиховання, самовдосконалення тощо.

Література

1. Вопросы психологии воли и формирование волевых качеств учащихся: [сб. статей] / Под ред. В.И. Селиванова. - М.: Просвещение, 1965. - 166 с.
2. Вопросы психологии воли: [Учебник] / Под ред. В.И. Селиванова. - Рязань, 1979. - 134 с.
3. Дрозденко К.С. Загальна психологія в таблицях і схемах: [навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів] / К.С. Дрозденко. - К.: Професіонал, 2004. - 303 с.
4. Натанзон З. Ш. Приемы педагогического воздействия / З.Ш. Натанзон. - М.: Просвещение, 1972. - 214 с.
5. Савчин М.В. Відповідальність: смисловий принцип мотиваційної регуляції поведінки особистості / М.В. Савчин // Педагогіка і психологія. - 1996. - №1. - С. 10-18.

6. Селиванов В.И. Избранные психологические произведения: воля ее развитие и воспитание: [Монография] / В.И.Селиванов. - Рязань, 1992. - 576 с.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний майстер виробничого навчання повинен бути всебічно розвинутим, технічно освіченим, культурним, здатним створювати і вдосконалювати нову техніку тощо. Від рівня його психолого-педагогічної підготовки, знання сучасних освітніх і виробничих технологій залежить якість підготовки кваліфікованого робітника. Для цього майстер виробничого навчання повинен постійно працювати над удосконаленням своїх знань.

Вже неодноразово відзначалося, що нові інформаційні технології і, зокрема, комп'ютеризація, посідають значне місце в суспільстві. Комп'ютер - це могутній інструмент одержання й обробки інформації. Для педагогів важливо залучити можливості інформаційних технологій для професійного самовдосконалення студентів. В Інтернеті ВОНИ самостійно можуть знайти необхідну інформацію для професійного зросту, їх тільки потрібно підштовхнути, стимулювати до таких дій.

Життя сучасного студента, у тому числі й майбутнього майстра виробничого навчання, тісно пов'язане з умінням самостійно добувати інформацію, використовуючи комп'ютерні технології. Провівши опитування серед студентів професійно-педагогічного коледжу Глухівського державного педагогічного університету імені Олександра Довженка, ми виявили, що майже 60% з них мають власний комп'ютер, 35% так чи інакше використовують його і лише 5% не використовують комп'ютер у повсякденному житті.

Проте, варто відмітити, що комп'ютери використовуються студентами здебільшого у контексті розваг та відпочинку. Згідно результатів проведеного анкетування, серед майбутніх майстрів виробничого навчання більшість з них, а саме 56%, користуються комп'ютером наступним чином; слухають музику, дивляться художні фільми, грають у ігри. Майже 26% студентів використовують комп'ютер для спілкування за допомогою комп'ютерних мереж та для пошуку цікавої для них інформації. І

лише 18% анкетованих на перше місце ставлять використання комп'ютера з навчальною метою: пошук матеріалів для написання доповідей, рефератів, повідомлень використовують навчальні програми, засоби з різних фахових та загальноосвітніх дисциплін.

Отже, постає питання про те, щоб потенціал комп'ютерних технологій, у більшій мірі, використовувався з метою навчально-пізнавальної діяльності, для самовдосконалення особистості студентів і, меншою мірою, для розваг.

Щоб комп'ютер став для майбутнього майстра виробничого навчання, в першу чергу, засобом для професійного самовдосконалення, студентам необхідно показати шляхи такого його використання, продемонструвати можливості новітніх технологій у навчанні та сформувані у них потребу використовувати мультимедійні засоби та мережу Інтернет для самопідготовки.

Отже, все це зумовлює необхідність впровадження в освітню практику коледжу новітніх освітніх технологій, які сприяють навчанню, вихованню, формуванню навичок наукової роботи, професійному самовдосконаленню, заснованих на модернізованій дидактичній системі. Результативність цього процесу досягається використанням сучасних методів, засобів і прийомів навчання, що забезпечують творче оволодіння студентами значною кількістю наукових знань.

Розглянемо використання комп'ютерних технологій при вивченні спецпредметів зі спеціальності 5.01010401 «Професійна освіта» за профілями підготовки: «Механізація та гідромеліорація сільського господарства», «Ремонт та експлуатація автомобілів і двигунів».

У коледжі при підготовці майбутніх майстрів виробничого навчання вищевказаних профілів студенти відпрацьовують навички практичного водіння автомобіля на комп'ютерному імітаторі, виконуючи наступні завдання: відпрацьовують рухи рук (правильність тримання керма); послідовність перемикання передач; правильність здійснення зупинки, руху з місця; здійснення обгону; дії водія в екстремальних ситуаціях; рух за дорожніми знаками, світлофором, дорожньою розміткою та ін.

Сформовані таким чином початкові уміння ми розглядаємо як базовий елемент професійної підготовки, на якому в подальшому здійснюється професійне самовдосконалення майбутніх майстрів виробничого навчання.

Вивчаючи тему «Загальне діагностування автомобіля», студенти на теоретичному занятті знайомляться з поняттями та визначеннями, приладами та обладнанням, необхідними для діагностування, а на лабораторному занятті вони безпосередньо в пункті технічного огляду, обладнаному в коледжі, здійснюють комп'ютерну діагностику вузлів автомобіля. Якщо раніше діагностування проводили на стендах, спеціальному обладнанні, то сьогодні вони вдосконалені й комп'ютеризовані.

У нашому випадку використання комп'ютерів дозволяє виконувати виробничі завдання з інтересом і стимулює студентів до пошуку нових програм та технологій діагностування.

Розглянемо використання комп'ютерних технологій при вивченні фізики. Зазвичай, студенти та викладачі при вивченні та викладанні цієї дисципліни зіштовхуються з наступними проблемами:

- не можна уявити такі явища, як макросвіт та мікросвіт, астрономічні розміри;
- при вивченні матеріалу, для якого потрібні знання складного математичного апарату, за допомогою якого цей матеріал може бути вивчений на високому теоретичному рівні, наприклад, незнання основ диференціального інтегрального числення при вивченні механіки;
- для вивчення явищ, які потребують дорогого й громіздкого устаткування чи є небезпечними, наприклад, явища ядерної, квантової фізики;
- явища, які взагалі не можна спостерігати та багато та ін.

На заняттях з фахових предметів доцільним буде використання комп'ютерних технологій, а саме:

- при вивченні принципу роботи газорозподільного механізму;
- при вивченні технології передпосівного настроювання зернової сівалки;
- при вивченні технології діагностування генератора та ін.

У минулому році дирекцією коледжу було забезпечено кабінет фізики, кабінет правил дорожнього руху, кабінети будови й експлуатації тракторів та автомобілів комп'ютерами, ще дало змогу вирішити вищезазначені проблеми.

При підготовці майбутніх майстрів виробничого навчання ми застосовуємо наступні форми використання комп'ютерних технологій:

- комп'ютерне моделювання;

- використання віртуальних (модельних) лабораторних робіт;
- використання гіпертекстового (контекстно-зв'язаного) навчального посібника;
- контроль знань, тестування тощо.

Сутність методу комп'ютерного моделювання полягає в наступному: на засадах відомих законів раніше вивчених явищ створюється математична модель - абстрактний об'єкт, що підкоряється цим законам. Математична модель, описана мовою ЕОМ, одержує можливість ніби «стати живою». Змінюючи деякі вхідні параметри, експериментатор може простежити за змінами, що відбуваються з моделлю. Змінюючи час, можна спостерігати явище в динаміці, причому масштаб часу моделі може бути значно меншим від реального, що дозволяє протягом декількох хвилин споглядати явище, на спостереження якого в реальності довелося б затратити багато часу. Основна перевага методу полягає в тому, що він дозволяє не тільки спостерігати, але й передбачати результат експерименту при певних особливих умовах.

При вивченні теми «Загальна будова автомобіля» викладачі практикують показ навчального фільму, де показано послідовність виготовлення та комплектування вузлів, механізмів і систем автомобіля в заводських умовах.

Використання лабораторних робіт з моделювання виробничих процесів може бути продиктовано складністю, дорожнечою або небезпекою устаткування самого експерименту. Так, наприклад, ефектів квантової фізики й фізики ядра; ремонт колінчастого валу вантажного автомобіля; ремонт блоку ДВІГУНА; ШЛІФУВАННЯ ГІЛІЗ ПОРШНЕВОЇ ГРУПИ. Нерідко проблеми, пов'язані з устаткуванням, з якими стикається викладач при проведенні лабораторно-практичного заняття, можуть бути вирішені заміною його комп'ютерною роботою. У коледжі лабораторні роботи з моделювання виробничих процесів використовуються для підготовки до неї, перевірки готовності та допуску до виконання студентом лабораторної роботи на виробничому обладнанні. Це спонукає майбутніх майстрів виробничого навчання на постійний пошук нових знань, тобто на самовдосконалення.

Що стосується застосування комп'ютерного тестування студентів, то його можна проводити як для поточного тестування з тем, які вивчаються на практичному занятті, так і для підсумкового тестування. Крім того, тестування студенти можуть використовувати і для самоперевірки своїх знань з певної теми або

при підготовці до занять. У коледжі розроблені й використовуються тести з усіх загальноосвітніх та фахових дисциплін.

Крім вище перерахованих напрямів, при викладанні фахових дисциплін акцентується увага студентів на широке використання комп'ютерних мереж для пошуку навчально-пізнавальної та наукової інформації з метою професійного зростання. Так, наприклад, при підготовці до лабораторних занять з предмету «Трактори та автомобілі» перед студентами ставляться проблемні запитання, що мають творчий характер та елементи новизни, тобто питання, що стосуються розвитку та проблем сучасної науки й техніки. Ці питання розглядаються па практичних заняттях у вигляді доповідей або як теми для обговорення, наприклад: «Які переваги та недоліки інжекторних двигунів сучасних автомобілів?»; «Назвіть вітчизняні заводи, що випускають сучасну сільськогосподарську техніку, надайте їм технічну характеристику»; «Розкрийте сутність технології збирання зернових культур сучасними марками комбайнів».

Також при доповідях студентів використовуються розроблені ними презентації сучасних марок тракторів та механізмів, з якими вони агрегуються.

Вище перераховані шляхи привчання студентів до використання комп'ютерних технологій у навчально-пізнавальній діяльності при вивченні

загальноосвітніх та фахових предметів можна використовувати також при підготовці та написанні ними наукових робіт.

Використання сучасних комп'ютерних технологій в освітньому просторі професійно-педагогічного коледжу стає важливим компонентом при формуванні професійних якостей майбутнього майстра виробничого навчання, його професійного самовдосконалення.

Література

1. Макрідіка Л. Сучасні технології навчання / Л.Макрідіка // Рідна школа - 1997. -№4. - С. 27-29,
2. Освітні технології: [навч.-метод, посібн.] / за ред. О.М. Пехоти. К.: ІЗМН, 1999. – 233 с.
3. Сільвейстр А. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках: фізики з застосуванням комп'ютера / А.Сільвейстр // Фізика та астрономія в школі. – 2003. - №4. - С. 25-27.

ПЕДАГОГІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ – ВИХОВНИЙ ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ ПОЗИТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ

Формування особистості учня юнацького віку, його виховання і підготовка як фахівця до виробничої та іншої діяльності – складний процес опанування ним системи загальнонаукових і професійних знань, умінь та навичок, засвоєння в свідомості, впровадження у практику життя системи морально-етичних, соціальних та інших поглядів, культурних навичок.

Складність цього процесу залежить не лише від високого рівня вимог навчання і виховання, а й від суспільних умов, за яких відбувається формування особистості, зокрема від рівня професійної майстерності спеціалістів-педагогів, майстрів, які взяли на себе ці функції.

Аналіз педагогічної практики свідчить, що вплив на особистість за схемою «вимога – сприймання – дія» сьогодні не спрацьовує, тому що вона не розкриває особливостей соціального розвитку особистості, не враховує творчого освоєння нею моральних цінностей, не розкриває позитивної мотивації вчинків. Отже, сутність поняття «виховання» підлягає переосмисленню, зокрема: від примусу, що йде ззовні, від іншої людини, виховання має переходити до розуміння «примусу» внутрішнього, тобто до «самопримусу», до становлення в людині механізму саморегуляції та саморегламентації на засадах віри і почуття обов'язку. З огляду на це, класний керівник, вихователь є особою, яка здійснює корекцію виховних впливів. Переломлюючи ці впливи, він приводить їх у відповідність до індивідуальних особливостей, які відрізняють групу, кожного учня зокрема, і, безпосередньо, підводить особистість вихованця до переходу від одного стану до іншого: від вимоги «ти мусиш» до стану «я хочу», бо педагоги виробляють у себе інноваційний стиль діяльності, визначають пріоритети, механізми їх практичної реалізації. Сучасний процес виховання базується на гуманістичній педагогіці та психології: самоцінності особистості, глибокої поваги та симпатії до неї, на врахування її індивідуальності. Організація виховного процесу будується таким чином, що в центрі уваги постає особистість як суб'єкт виховання, розвиток її внутрішнього «Я», формування індивідуального стилю життя, відповідального ставлення до себе, суспільства, природи, Батьківщини.

Серед різних форм і засобів впливу, які успішно застосовуються на практиці, в першу чергу, важливе місце посідають засоби, які діють на емоційну сферу учня, викликають у нього почуття, бажані для педагога і вихователя, позитивно впливають на його діяльність, спрямування і наслідки. Такі засоби називаються педагогічними стимулами. Походить слово «стимул» від грецького «stimulus», що означало гостроконечну палку, якою підганяли тварин, щоб вони швидше бігли. У світових енциклопедіях термін «стимулювання» визначається, як «збудження, пробудження, примушування до дії чи діяльності в будь-якому напрямку». Таке логічно правильне визначення не може бути прийнятим у педагогіці, де в процесі формування особистості, в її навчанні, вихованні недопустиме використання будь-яких засобів, що «...збуджують до дії чи діяльності...». Усім відомі різкі збудники (алкоголь, наркотики, фізичні заходи тощо) у напрямі до негативних дій і вчинків. Саме ці та інші, подібні за змістом, роздуми, викликали потребу уточнити поняття «стимул», доповнивши його словом «педагогічний». До педагогічних стимулів слід віднести лише ті засоби або створювані педагогом (вихователем) умови, які сприяють формуванню позитивних рис і якостей особистості вихованця, викликають у нього інтерес до позитивних форм діяльності, закріплюють впевненість у собі, у власних силах, викликають бажання працювати у схвалених напрямках або змушують його переглянути позиції, які він не підтримує або до яких критично ставиться педагог, вихователь.

Таким чином, під педагогічним стимулом ми розуміємо засіб, що сприяє формуванню особистості, збуджуючи і спрямовуючи її діяльність, поведінку в позитивному напрямку. Педагогічний стимул – це засіб впливу на розум та почуття вихованця, за якого оцінка його діяльності стає поштовхом до подальшого самовдосконалення особистості.

В юнацькому віці характерними рисами самосвідомості є усвідомлення своєї totoжності через уміння відрізнати відчуття, викликані зовнішніми чинниками (предметами), і ті, що викликані власним тілом, тобто усвідомлення власного «Я» як активного, діяльного «початку» чогось у сприйманні, аналізі, певних висновках, усвідомлення наявності та особливостей певної системи соціально-моральної самооцінки. Звідси вимальовується мотивована структура поведінки, психологічна готовність до праці перетворюється в мотив, або у внутрішню збуджувальну силу до

засвоєння знань, умінь і передумову розвитку спеціальних, зокрема професійних, здібностей.

Із розвитком самосвідомості тісно пов'язані такі характерологічні якості майбутнього фахівця, як самовладання, внутрішній опір до стомлюваності, рішучість і велика швидкість у вирішенні різних завдань, наявність самоконтролю та самооцінки дій, вчинків, потяг до самовдосконалення тощо. Отже, юнаки та дівчата – це не пасивний об'єкт виховання, а живі, творчі люди, що активно формують власне життя. Звідси слід зробити висновок, що юнацтво потребує і завжди потребуватиме допомоги і керівництва з боку людей старшого віку, в першу чергу, спеціалістів, які мають передавати їм накопичені знання і досвід.

Різні види і форми заохочень мають певне педагогічне призначення – збуджувати позитивні почуття, настрій, і на цій основі змінювати, розвивати успіхи, які відмітив педагог, майстер, вихователь. Потенційно саме такий характер стимульованої дії містять у собі всі види позитивних оцінок, зокрема, різні форми індивідуального і колективного схвалення окремих дій чи діяльності учнів. Тут враховується прямий стимулювальний вплив певного виховного засобу та конкретний акт поведінки учня, його ставлення до навчання, коли педагог, вихователь якоюсь мірою зовнішнього стимулювання закріплює результат спрямовуючої дії чи діяльності учня в його свідомості, цим самим формує в нього правильні погляди, уявлення, практичні навички, звички у різних напрямках освіти, навчання і становлення як особистості. Перераховані види педагогічних стимулів тільки при певних умовах позитивно впливають на формування тих чи інших якостей, рис особистості, збуджуючи інтерес і бажання в тих напрямках діяльності, які програмують розвиток нашого суспільства.

Розглянемо також соціально-педагогічні аспекти стимулювальної ролі педагогічних стягнень (покарань), коли вони не гальмують навчання і поведінку, а збуджують в учнів власне критичне ставлення до свого, власного, до дії чи пасивного ставлення у сфері навчальної діяльності; коли стягнення спочатку викликають в учня почуття сорому, каяття, яке поступово перетворюється в усвідомлене нове прагнення і бажання виправитись. Складний, багатоступеневий характер стимульованої дії стягнення (покарання) істотно відрізняється від прямого стимульованого впливу засобів заохочення. Педагогічна доцільність стягнень полягає у тому, щоб викликати позитивні

почуття, вплинути на розум учня не як спокутування вини, яка може викликати лише психологічну депресію, а в напрямі поштовху до позитивної зміни в навчальних діях чи поведінці.

До категорії зовнішніх стимулювальних засобів, як зазначалося, належить також широка палітра застосування педагогами, майстрами педагогічних оцінок, які часто здійснюють дуже глибокий, тривалий вплив на свідомість та конкретну діяльність учнів.

Могутнім стимулом до досягнення високих успіхів у навчанні, в художній самодіяльності та інших видах культурної діяльності (музична творчість, образотворче мистецтво та ін.), у спорті, є позитивний взаємовплив учнів та їх наставників, що визначається в такій організаційній формі, як змагання. Водночас, наголосимо на тому, що в окремих сферах діяльності учнів цей метод, як стимульований засіб у процесі формування та розвитку здібностей, творчості, талантів, позитивних рис і якостей, зокрема правдивості, доброти, співчутливості, взаєморозуміння, чесності та інших, не привносить бажаних наслідків через невміння або свідоме спотворення технології його застосування.

Виховання високої свідомості, почуттів власної гідності, а також відповідальності за власні вчинки та дії пов'язано також із формуванням і розвитком в учнів функцій внутрішньої саморегуляції. Ці функції виявляються у власних переконаннях, які є складовою характеру особистості.

Педагогічне стимулювання учнів передбачає включення тільки засобів впливу, які породжують, розвивають у вихованців позитивні почуття, погляди, переконання, що сприятимуть формуванню особистості кваліфікованого робітника. Ось тому ми виступаємо проти бездумного стимулювання, яке може сформувати негативні якості. Не можна не погодитись з твердженням, що, наприклад, нескінченні похвальні відгуки про учня можуть викликати протилежні наслідки: в одному випадку воно викликає бажання краще навчатися, працювати, а в іншому – похвала перетворюється у джерело, яке породжує зазнайство, надто високу самовпевненість, гординю, а іноді може пригнічувати людину або породжувати впертість.

За сучасних умов розвитку нашого суспільства велику увагу слід приділити такому чиннику, як збуджувальна сила почуття громадської свідомості, громадського обов'язку. Учням було запропоновано визначити за ступенем важливості в житті для

кожного з них особисто перераховані в тесті моральні риси, якості людини (всього 29 найменувань), а також ступінь розвиненості у них кожної з цих рис та якостей. Більшість опитаних оцінили нижче середнього такі моральні риси і якості, як: любов і відданість Україні, турбота про її народ, скромність, життєрадісність, ініціативність і творчість. Подібні факти повинні спрямовувати діяльність педагогів на подолання цих масових явищ у розвитку і формуванні особистості молодшої людини. Оскільки, почуття обов'язку на певному етапі становлення особистості знаходиться в суперечності з її бажаннями, то педагоги, майстри виробничого навчання, вихователі зобов'язані вміло використовувати наявні зовнішні стимульовані засоби, щоб з часом схилити, залучити учнів до корисної діяльності як для себе, так і для громадськості, свого колективу, навчального закладу тощо.

У процесі навчально-виховної діяльності професійно-технічного навчального закладу зустрічається чимало фактів, коли окремі учні порушують або свідомо відмовляються дотримуватись норм Статуту, вимог педагогів, майстрів. У таких випадках керівники, педагоги чи майстри вимушені застосовувати заходи примушування, але не забувати при цьому про необхідність поєднувати їх з наступним схваленням перших успіхів учня в процесі подолання ним недоліків, труднощів, вольового безсилля. Слід заохочувати уже перші їх успіхи у навчанні, праці. Це поєднання, як правило, породжує в учнів нові почуття, формує, зміцнює нові позитивні моральні погляди, якості та допомагає виробленню позитивних навичок і звичок.

Керування бажаннями, інтересами учнів, формування у них стійких інтересів до позитивної діяльності є, по суті, основним завданням і метою педагогічного стимулювання. Дія будь-якого педагогічного стимулу розрахована, перш за все, на тривале збудження інтересу до того чи іншого виду діяльності в процесі навчання, праці, виховання, а також на створення стійких позитивних емоцій і відповідної поведінки, дій. Тому педагогічне стимулювання слід розглядати як широку систему впливів, які забезпечують активізацію процесів сприйняття й усвідомлення дійсності, що сприяють активному формуванню переконань як необхідних умов успішного виконання закладом своїх навчально-виховних і виробничих завдань. Засобами педагогічного стимулювання вдається полегшити та пришвидшити закріплення в поведінці учнів позитивних морально-етичних норм, гуманного

ставлення до людей, активізувати творче засвоєння ними теоретичних і практичних знань, умінь та навичок.

Вищою формою заохочення є нагорода, яка має слугувати стимулом до праці, активізувати багатогранну і різноспрямовану діяльність не тільки нагороджених людей, а й інших, які сприймають успіхи нагороджених, як зразок для себе.

Важливим питанням є визначення відповідності заохочень рівневі досягнень учня. Відомо, що заохочення завдає шкоду, коли породжує в людини почуття зверхності над іншим, усвідомлення власної винятковості, а це відбувається, коли її успіхи невинновдано звеличуються, перебільшуються. Міра заохочень має відповідати рівневі заслуг (досягнень), які слід визначити величиною власної праці, досягнень учня, прояву ним таких позитивних якостей, як організованість, активність, наполегливість, вміння переборювати труднощі тощо. На цій основі всі заохочення можна класифікувати, розділивши їх на три групи: а) заохочення, якими відзначають початкові успіхи учнів; б) заохочення за досягнення в тих сферах діяльності, де виявляється стійкий інтерес в учнів, тобто - це діяльність, яка розвиває їхні здібності, певні позитивні, корисні спрямування; в) так звані «підсумкові заохочення», які вручаються кращим учням або цілим групам у дні якихось ювілеїв, в кінці навчального року або по завершенню навчання в ПТНЗ.

Отже, педагогічне стимулювання слід розглядати як дві взаємопов'язані проблеми. До першої належить формування внутрішніх стимулів, в основу яких полягають глибокі стійкі переконання, правильне, відповідальне ставлення учнів до своїх обов'язків, до навчання, праці, до людей, поступове вироблення позитивних, з точки зору загальнолюдської моралі, гуманності, мотивів діяльності та поведінки.

Друга проблема включає в себе наукове обґрунтування і розробку педагогічно доцільних умов, способів застосування різних зовнішніх стимулювальних засобів, які в процесі навчання і виховання учнів сприятимуть появі у них глибоких емоційних переживань, збуджуватимуть та підтримуватимуть стійкий інтерес до засвоєння необхідних знань, позитивного досвіду в навчанні та праці інших людей, норм та правил суспільної поведінки.

Педагогічне стимулювання учнів є однією з необхідних умов, за якої можливе успішне застосування різноманітних форм і

методів навчання та виховання, що полегшують формування в них свідомості, переконань і правильної поведінки.

Література

1. Дем'янюк Т.М., Умурзакова Т.С., Манюк Л.А., Яремчек І.І. Інноваційні технології громадянського виховання учнівської молоді / Т.М. Дем'янюк, Т.С. Умурзакова, Л.А. Манюк, І.І. Яремчек // Позакласний час. – 2009. - № 1-2. - С. 15-26.
2. Кондратюк О. П. Система виховної роботи в професійно-технічному навчальному закладі: [навчально-методичний посібник] / О.П. Кондратюк. – К.: Кондор, 2006. – 215 с.

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ПТНЗ ГАЛУЗІ ЗВ'ЯЗКУ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується широким впровадженням засобів інформаційних технологій в усі галузі життєдіяльності людини й посиленням їх значення у забезпеченні інформаційних процесів соціуму. Інформатизація освіти є одним із пріоритетних напрямів розвитку соціальної сфери, вона органічно пов'язана із процесом модернізації освіти, у тому числі й професійної. Тому система професійно-технічної освіти на сьогодні переживає значні зміни в змісті, формах і методах викладання.

Сучасна галузь зв'язку – складний механізм, що функціонує в системі соціально-економічного комплексу держави, виступаючи однією з найважливіших галузей народного господарства України. Вона також перебуває в постійному науково-технічному прогресі. Не менше одного разу на два роки оновлюється техніка і технологія галузі зв'язку. Інтенсивний розвиток сучасних технологічних процесів, підвищення вимог до виробничих функцій працівника зумовлюють необхідність удосконалення підготовки кваліфікованого робітника для цієї галузі.

У зв'язку із цим суспільство вимагає принципово нових підходів до системи освіти, висуваючи нові вимоги перед майстром виробничого навчання. В умовах стрімких соціально-економічних перетворень, переосмислення суспільних цінностей, оновлення системи освіти, її гуманістичної спрямованості він має демонструвати здатність і виявляти готовність перебудовувати

власну професійно-педагогічну діяльність відповідно до нової ситуації, що, значною мірою, залежить від його професійної компетентності, в тому числі й інформаційної.

Аналіз наукової літератури свідчить про наявність ґрунтовних теоретико-практичних досліджень, присвячених вивченню проблеми формування і становлення особистості педагога (Г. Балл, Н. Кузьміна, В. Семиченко, С. Сисоєва, С. Сухомлинська, В. Радул), підвищення кваліфікації в системі педагогічної освіти (А. Кузьмінський, С. Крисюк). Проблема формування професійної компетентності спеціалістів досліджувалася вітчизняними й зарубіжними науковцями. Сутність поняття професійної компетентності була предметом розгляду в роботах О. Антонової, В. Беспалька, О. Дубасенюк, М. Євтуха, І. Зязюна, Н. Кузьміної, В. Монахова, Н. Ничкало, Є. Павлютенкова, А. Пискунова, М. Розова, В. Сластьоніна та інших. Такі учені, як В. Адольф, Т. Браже, С. Будак, С. Вершловський, М. Галагузова, О. Добудько, М. Кабардов, І. Котов, В. Кричевський, В. Маслов, Т. Новікова, Р. Овчарова, Г. Саранцев, Л. Соломко, В. Стрельников, Н. Харитонова, О. Шиян наголошують на необхідності розробки проблеми підвищення професійної компетентності педагога в умовах багаторівневої професійної освіти. Інші дослідники пов'язують вирішення проблеми професійного розвитку з технологічною організацією навчання (А. Вербицький, М. Кларін, Я. Коломинський, Г. Селевко та ін.).

Однак, варто зауважити, що проблеми професійно-технічної освіти здебільшого залишаються поза увагою дослідників. Так, вивчено окремі аспекти підготовки майбутніх інженерів-педагогів (Н. Брюханова, Е. Зєєр, Л. Капченко, О. Коваленко, Н. Кузьміна, В. Яровий); проблеми організації навчання у професійно-технічних закладах (Р. Гуревич).

Проте, нагального вирішення потребує проблема розвитку інформаційної компетентності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів галузі зв'язку з урахуванням вимог сьогодення, специфіки навчання майбутніх кваліфікованих працівників для цієї галузі.

Інформаційна компетентність - одна із ключових компетентностей педагога. На думку А. Хутірського, вона має об'єктивну й суб'єктивну сторони. Об'єктивна сторона полягає у вимогах, які соціум пред'являє до професійної діяльності педагога. Суб'єктивною стороною інформаційної компетентності є відбиття

об'єктивної сторони, що переломлюється через індивідуальність фахівця, його професійну діяльність, особливості мотивації в удосконалюванні й розвитку власної інформаційної компетентності. Тому інформаційну компетентність можна розглядати як структурну частину професійної компетентності педагога.

У педагогічній літературі є безліч підходів до визначення поняття «інформаційна компетентність». Аналіз публікацій дозволяє зробити висновок про багатоплановість даного поняття. О. Смолянінова розглядає інформаційну компетентність як «універсальні способи пошуку, одержання, обробки, представлення й передачі інформації, узагальнення, систематизації й перетворення інформації в знання». С. Трішина стверджує, що інформаційна компетентність - це «інтегративна якість особистості, що є результатом відображення процесів відбору, засвоєння, переробки, трансформації й генерування інформації в особливий тип предметно-специфічних знань, що дозволяє виробляти, приймати, прогнозувати й реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності». Деякі дослідники трактують інформаційну компетентність занадто вузько, маючи на увазі знання, уміння й навички у галузі інформатики, з метою ефективного використання комп'ютерних технологій. Таким чином, інформаційна компетентність педагога - це вміння орієнтуватися в інформаційному полі, знаходити необхідну інформацію, вбудовувати її в педагогічну діяльність для вирішення практичних завдань.

У сучасних умовах спостерігається розмежування між новими завданнями, які постають перед майстрами виробничого навчання ПТНЗ галузі зв'язку і якістю їхньої дійсної професійної діяльності.

Одним із завдань, що постає перед майстром виробничого навчання ПТНЗ галузі зв'язку, - це навчання учнів сучасним досягненням науки й техніки в цій галузі, а також в області нових інформаційних технологій. Але, проблемою на сьогоднішній день є той факт, що більшість майстрів виробничого навчання ПТНЗ галузі зв'язку мають досить низький рівень інформаційної компетентності.

Досить часто зустрічаються ситуації, коли в ПТНЗ з'явилася сучасна інформаційна техніка, але використовується вона тільки як друкарська машинка з розширеними можливостями, тому що

майстри виробничого навчання не мають достатніх навичок й умінь для того, щоб використати цю техніку в навчальному процесі.

Слід також зазначити й той факт, що нерідко досвід використання інформаційної техніки учнями набагато перевищує досвід їх майстрів виробничого навчання. По-перше, це створює моральний дискомфорт для самого педагога (важко вчити людину, що розбирається в даній області краще, ніж ти), а по-друге, учні, незважаючи на бажання одержати нові професійні уміння й знання, не можуть реалізувати цю потребу через недостатню компетентність майстра виробничого навчання.

Очевидно, що люди, які погано володіють інформаційними технологіями, не можуть забезпечити якісного розвитку інформаційної культури майбутнього кваліфікованого робітника в тому обсязі, що на сьогодні необхідний в сучасному суспільстві.

Вищезазначене дозволяє виділити ряд протиріч: між сучасними вимогами до професійної компетентності майстра виробничого навчання, що включають інформаційну компетентність як одну з найважливіших складових професійної й відсутністю підходів до цілеспрямованого процесу розвитку інформаційної компетентності майстра виробничого навчання ПТНЗ галузі зв'язку; між необхідністю підвищення інформаційної освіченості майбутніх кваліфікованих робітників для галузі зв'язку, і неможливістю забезпечити виконання цієї вимоги у повному обсязі в сучасних ПТНЗ галузі зв'язку; між зростанням інформатизації суспільства й нездатністю педагогів грамотно використати інформацію в педагогічному процесі.

Таким чином, на сьогоднішній день досить актуальним постає проблема розвитку інформаційної компетентності сучасного майстра виробничого навчання ПТНЗ галузі зв'язку: навчання його навичкам роботи із сучасною комп'ютерною технікою та інформаційними технологіями, вирішення проблем методичного спрямування (розробка педагогічних програмних засобів, що відповідає методичному супроводу уроків виробничого навчання з комп'ютерною підтримкою, підготовка майстрів до використання нових технологій навчання).

НАШІ АВТОРИ

Волкова Т.В., завідувач лабораторії «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр» ІПТО АПН України, кандидат педагогічних наук

Гаврілей О.І., старший майстер ДПТНЗ Центр професійно-технічної освіти торгівлі та харчових технологій Хмельницької області

Гаврилюк О.О., директор Вищого професійного училища №25 м. Хмельницького, кандидат педагогічних наук

Гай Н.М., викладач Вищого педагогічного училища №36 с. Балин Хмельницької області

Герлянд Т.М., старший науковий співробітник лабораторії методик професійної освіти і навчання ІПТО АПН України, кандидат педагогічних наук

Голіад І.С., вчений секретар ІПТО АПН України, старший науковий співробітник лабораторії методик професійної освіти і навчання, кандидат педагогічних наук

Дранічнікова В.А., викладач ДПТНЗ «Кам'янець-Подільське вище професійне училище» Хмельницької області

Дремова І.Б., науковий співробітник лабораторії методик професійної освіти і навчання ІПТО АПН України

Д'ячков П.Р., директор професійно-педагогічного коледжу Глухівського державного педагогічного університету імені О.Довженка

Дячок В.А., методист Кам'янець-Подільського професійного художнього ліцею Хмельницької області

Єжова О.О., докторант Інституту проблем виховання АПН України

Лузан П.Г., головний науковий співробітник лабораторії методик професійної освіти і навчання ІПТО АПН України, доктор педагогічних наук, професор

Мадера Л.О., заступник директора з навчально-виробничої роботи Кам'янець-Подільського Вищого професійного училища автомобільного транспорту та будівництва Хмельницької області

Майборода Л.А., аспірантка лабораторії методик професійної освіти і навчання ІПТО АПН України

Макаров В.А., директор Дніпропетровського центру ПТО з поліграфії та інформаційних технологій

Маланчак Л.І., директор ДПТНЗ «Красилівський професійний ліцей» Хмельницької області

Миронець О.М., директор ПТУ №74 с. Шев'якіно Дніпропетровської області

Нестерова Л.В., завідувач лабораторії методик професійної освіти і навчання ІПТО АПН України, кандидат педагогічних наук, доцент

Петрова М.Я., методист Вищого професійно-технічного училища №36 с. Балин Хмельницької області

Присяжнюк О.С., викладач Вищого професійного училища №25 м. Хмельницького

Рушак М.Ю., директор ДПТНЗ «Кам'янець-Подільський ліцей» Хмельницької області

Рябоволенко А.М., викладач інформатики та інформаційних технологій Томаківського професійного аграрного Ліцею Дніпропетровської області

Савченко І.М., науковий співробітник Всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру ІПТО АПН України

Селізар В.М., директор Вищого професійного училища №11 м. Хмельницького

Слатвінська О.А., старший науковий співробітник лабораторії методик професійної освіти і навчання ІПТО АПН України, кандидат біологічних наук

Соленцова Г.М., завідувач відділом професійної підготовки Науково-методичного центру ПТО та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області

Суха М.М., соціальний педагог Вищого професійного училища №25 м. Хмельницького

Сушенцева Л.Л., докторант Інституту ІПТО АПН України

Туряниця З.В., завідувач відділу денного навчання професійно-технічного коледжу Глухівського державно-педагогічного університету імені О.Довженка

Філь В.А., директор Томаківського професійного аграрного Ліцею Дніпропетровської області

Хованець Н.В., заступник директора з виховної роботи Хмельницького професійного ліцею

Чеснокова Л.Г., науковий співробітник лабораторії методик професійної освіти і навчання ІПТО АПН України

Шамралуک О.Л., заступник директора Науково-методичного центру ПТО та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області

Шевчук Л.І., директор Науково-методичного центру ПТО та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області, кандидат педагогічних наук, доцент, член Громадської ради з питань професійної освіти Міністерства освіти і науки України

Шимановський М.М., старший науковий співробітник лабораторії методик професійної освіти і навчання, керівник Центру здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІД ІПТО АПН України, кандидат педагогічних наук

Юденкова О.П., заступник директора з навчально-методичної роботи Дніпропетровського центру ПТО з поліграфії та інформаційних технологій

Яловий І.Ф., директор Кам'янець-Подільського професійного художнього ліцею Хмельницької області

Наукове видання

ПЕДАГОГ
ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ

Випуск 1

Методичний посібник

Інститут професійно-технічної освіти АПН України
Навчально-науковий центр професійно-технічної освіти АПН України
Лабораторія методик професійної освіти і навчання ІПТО АПН
України

Відповідальний за випуск Л.В. Нестерова
Коректори Н.П. Дахновська, Л.Г. Чеснокова
Комп'ютерна верстка Л.А. Майборода
Дизайн обкладинки Л.А. Майборода

Підписано до руку 02.12.2010 Формат 60 x 90/16. Друк офсет.
Папір офсет. Гарнітура Times New Roman. У. д. а. 10.
Обл. - вид. арк. 8. Тираж 100 пр. Зам № 15.

Видавець Інститут професійно-технічної освіти НАПН України
м. Київ, Чапаєвське шосе, б. 98.
тел./факс (044) 259-45-53, 252-71-75

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, № 3805 від 21.06.2010 р.